

JYVÄSKYLÄ STUDIES IN THE ARTS 13

PEKKA LILJA

POSITIIVISEN SANKARIN TULO NEUVOSTOVIROLAISEEN
ROMAANIIN

Tausta ja toteutus

THE ADVENT OF THE POSITIVE HERO INTO THE
SOVIET ESTONIAN NOVEL

Background and Realisation

Summary

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO, JYVÄSKYLÄ 1980

Editor: Prof. Aatos Ojala
Department of Literature
University of Jyväskylä

URN:ISBN:978-951-39-8537-0
ISBN 978-951-39-8537-0
ISSN 0075-4633

ISBN 951-678-343-0
ISSN 0075-4633

COPYRIGHT © 1980 by
University of Jyväskylä

Jakaja Jyväskylän yliopiston kirjasto, 40100 Jyväskylä 10
Distribution Jyväskylä University Library SF-40100 Jyväskylä 10 Finland

PEKKA LILJA

POSITIIVISEN SANKARIN TULO NEUVOSTOVIROLAISEEN
ROMAANIIN

Tausta ja toteutus

THE ADVENT OF THE POSITIVE HERO INTO THE SOVIET
ESTONIAN NOVEL

Background and Realisation

ESITETÄÄN JYVÄSKYLÄN YLIOPISTON HUMANISTISEN TIEDEKUNNAN
SUOSTUMUKSELLE JULKISESTI TARKASTETTAVAKSI SALISSA S-212
TORSTAINA KESÄKUUN 12. PÄIVÄNÄ 1980 KLO 12

KADUNUD KANGELAST OTSIMAS

SAATTEEKSI

Habent sua fata libelli. Käydessäni ensi kerran Tallinnassa v. 1966 tunsin itseni hyvin ärtyneeksi sen johdosta, että en ymmärtänyt juuri lainkaan virolaisten puhetta. En kuitenkaan osannut edes aavistella, että tuon ärtymyksen poistaminen johtaisi neljäntoista vuoden kuluttua väitöskirjan valmistumiseen. Tuosta matkasta alkoi nimittäin viro kielen harrastus, jonka myötä ajauduin Viron ja myöhemmin Neuvosto-Viron kirjallisuuden tutkimiseen. Toinen sysäys aiheenvalintaani on ehkä se, että jo lukioajoista lähtien kirjoitin jotakuinkin kaikki aineeni poliittisista aiheista. Ja tuskinpa löytyy teemaa, jossa olisin voinut paremmin yhdistää kaksi lempiharrastustani. Lisäpöntimena oli se, että Neuvosto-Viron viime sodan jälkeisen ajan kirjallisuuden peruskartoituskin on vielä tekemättä.

Erityisen kiitollinen olen lukuisille virolaisille ystäväilleni, jotka ovat monin tavoin auttaneet minua tämän tutkimuksen valmistamisessa. Jyväskylän yliopiston viro kielen lehtoreilta olen saanut aivan korvaamatonta apua jo lisen-siaatintyötä tehdessäni. Samoin kiitän heidän muissa Suomen yliopistoissa toimineita kollegojaan, jotka ovat auliisti antaneet apuaan sitä pyytäessäni. Suomenlahden eteläpuolelta olen saanut sekä suullisia että kirjallisia neuvoja, jotka ovat säästäneet minua paljolta turhalta työltä ja samalla vakuuttaneet siitä, että en ole "valearvamusel". Aitäh Teile!

Professori Aatos Ojalalle kuuluu kiitos siitä, että hän laitoksen esimiehenä on suonut mahdollisuuden myös tutkimustyöhön, mikä ei suinkaan ole aina itsestään selvää, kuten assistenttien valtakunnallisessa järjestössä toimiesani olen saanut havaita. Samoin kiitän häntä ja Jyväskylän yliopiston julkaisutoimikuntaa siitä, että tutkimukseni on hyväksytty Jyväskylä Studies in the Arts -sarjaan. Parhaat kiitokseni myös Ellen ja Artturi Nyysösen säätiölle apurahasta, joka oli viime vuosien aikana kokemistani monista yllätyksistä iloisin.

Työn edistymistä on läheisimmin seurannut apulaisprofessori Pekka Lappalainen, joka on jaksanut uskoa sen valmistumiseen silloinkin, kun se itsestäni on tuntunut epävarmalta. Hänelle olen kiitollisuudenvelassa lukemattomista kokeneen tutkijan neuvoista, joita hän on auliisti antanut semminkin, kun hänellä itsellään on lukkarinrakkautta virolaista kirjallisuutta kohtaan jo opiskelua ajoilta.

Englanninkielisestä lyhennelmästä kiitän M.A., Dip.Ed. Andres Perendiä,
virolaista syntyperää hänkin. Tänan Sind Andres!

Jyväskylässä piinaviikon jälkeen 1980

Pekka Lilja

S I S Ä L L Y S

TEHTÄVÄ JA LAHTEET	1
I POSITIIVISTA SANKARIA ETSIMÄSSÄ - STENKA RAZINISTA PAVE L VLASOVIIN	4
1. Sankarista	4
2. Positiivisen sankarin genealogiaa	7
3. Tarpeeton ihminen - positiivisen sankarin antiteesi ja venäläiset radikaalit	9
4. Marx ja Engels - marxilainen ihmiskäsitys	14
5. Plehanov ja Lenin - venäläinen kontribuutio	17
6. Gorkin Äiti - positiivisen sankarin isä	21
II PLURALISMISTA KONFORMISMIIN - NORMATIIVINEN SANKARI SYNTYY	30
1. Sotaheroismista pjtiletkaan	30
2. Sosialistinen realismi - kirjailijat ihmissielujen insinööreiksi	41
3. Kortšagin näyttää suunnan	47
4. Tyyntä myrskyn edellä - Suuren isänmaallisen sodan paradoksi	51
III HEROKSEN ANATOMIA	55
1. Päämäärätietoisuus - tiedostava ja taisteleva sankari	56
2. Puoluekantaisuus - kollektiivinen sankari	58
3. Optimismi - uskova sankari	59
4. Moraalinen nuhteettomuus - esikuvallinen sankari ..	60
IV ŽDANOVISMISTA SUOJASÄÄHÄN	63
1. Ideologia saa sijansa	63
2. Neuvosto-Viron tilanne - kirjallinen nollapiste ..	64
3. Puolue ja Ždanov - offensiivi alkaa	67
4. Neuvosto-Viron kaiku vastaa - kirjalliset kampanjat	73
5. Kirjallisuus kovassa maailmassa - normittamisen keinot	93
6. Suojasään ennakointi	108
V HYPOTEESI JA MATERIAALI	111
1. Hypoteesi	111
2. Fiktiivisen materiaalin valinta	115

VI	HANS LEBERECHEIT - VALOA KOLHOOSISTA	122
	1. Päämäärätietoisuus	122
	2. Puoluekantaisuus	130
	3. Optimismi	139
	4. Moraalinen nuhteettomuus	145
VI	OSVALD TOOMING - RUSKEAA RUTTOA VASTAAN	150
	1. Päämäärätietoisuus	151
	2. Puoluekantaisuus	162
	3. Optimismi	169
	4. Moraalinen nuhteettomuus	174
VIII	AADU HINT - TALLINNASTA TUULISELLE RANNALLE	181
	1. Päämäärätietoisuus	183
	2. Puoluekantaisuus	190
	3. Optimismi	199
	4. Moraalinen nuhteettomuus	204
	PÄÄTELMÄT	212
	LIITTEET	
	1. Stalinin palvonta	215
	2. Kustannusprosessi	220
	LÄHDEVIITTEET JA HUOMAUTUKSET	223
	LÄHTEET	273
	HENKILÖLAKEMISTO	281
	SUMMARY	289

TEHTÄVÄ JA LAHTEET

Tässä työssä tähdätään Neuvosto-Viron romaanitaiteen positiiviseen sankariin siinä vaiheessa, kun tämä karakteri ilmestyy neuvostovirolaiseen romaaniin eli viime sodan jälkeiseen aikaan. Tuon ajan romaaneja lukiessa tulee tuntuma siitä, että ajan neuvostovirolaiset romaanipäähenkilöt poikkeavat jyrkästi virolaisen romaaniperinteen sankarista. Mutta ilman taustan tutkimista on hyvin vaikea sanoa, mistä tämä johtuu ja mistä uudentyypin sankarin traditio on johdettavissa.

Ratkaisevaksi herätteeksi tuli bibliografioista löytynyt Rufus Mathewsonin tutkimus *The Positive Hero in Russian Literature*, joka paljasti ensinnäkin sen, että sodanjälkeisenkin ajan neuvostoromaanin sankari on ns. positiivinen sankari ja toiseksi sen, että neuvosto-virolaisen sankarin juuria oli myös mitä ilmeisimmin lähdeittävä etsimään venäläiseltä ja neuvostovenäläiseltä pohjalta; siksi selvästi Mathewsonin esittämät tutkimustulokset näyttivät sopivan myös Neuvosto-Viron romaanin positiiviseen sankariin.

Tässä työssä näkökulma on kuitenkin ehkä vieläkin enemmän ideologinen kuin Mathewsonilla, sillä näyttää hyvin oikeutetulta tarkastella positiivista sankaria paljolta ideologisena sankarina, aatteiden edustajana fiktiassa. Mutta tähänkin tarkoitukseen Mathewsonin tutkimus, joka on tietävästi ainut monografia positiivisesta sankarista millään kielellä, antaa hyvän taustan.² Myös poliittisen ja samalla ideologisen vallan konkreettista osuutta on otettu mukaan enemmän kuin Mathewsonilla, sillä kiistaton tosiasia on, että poliittinen valta on tuntenut hyvinkin intiimiä mielenkiintoa positiivisen sankarin hahmottamiseen niin Neuvostoliitossa kuin erityisesti Neuvosto-Virossakin.

Työn edetessä ja ennen fiktiivisen materiaalin käsittelyä alkoi yhä varmemmin tuntua siltä, että neuvostovirolaisen positiivisen sankarin pääpiirteet olisi mahdollista johtaa ja määritellä tietyssä määrin etukäteen,

ennen fiktion tarkastelua. Tästä syntyi idea tehdä työstä hypoteettinen. Tällaisessa tehtävänasettelussa on omat vaaransa, joista suurin on ehkä se, että tutkija pakottaa aineistonsa hypoteesin edellytykset täyttäväksi.³

Näkökulma on sosiologinen. On pyritty ensinnäkin tarkastelemaan ideologian ja fiktion suhdetta, mikä on epäilemättä perusteltu näkökulma silloin, kun käsitellään neuvostokirjallisuutta ja lopuksi neuvostovirolaisen kirjallisuuden alkua. Muunlainen tarkastelutapa ei tunnuttu relevantilta. Tällöin on tutkittava keskeisesti poliittisen vallan ja fiktion suhdetta. 1930-luvun lopulta lähtien ja erityisesti Neuvosto-Virossa 1940-luvun lopulla ja 1950-luvun alussa tämä suhde oli hyvin läheinen. Ilman poliittisen ja kulttuuripoliittisen tilanteen tarkastelua ei voida ymmärtää tyydyttävästi tuon ajan neuvostovirolaista fiktiota. Tämän vuoksi olen katsonut oikeutetuksi verraten laajan katsauksen siihen prosessiin, jonka tuloksena neuvostovirolainen fiktio suunnattiin viime sodan jälkeen sosialistiseen realismiin siinä mielessä kuin se silloin ymmärrettiin. Näin on ollut syytä menetellä senkin takia, että Neuvosto-Viron kirjallisuuden yleisesitys on edelleen julkaisematta⁴, ja sodanjälkeistä aikaa koskevat artikkelit ja tutkimukset eivät tarkastele tilannetta riittävän kokonaisvaltaisesti, vaan liian virolaisesta näkökulmasta unohtaen yleisliittolaisen kehityksen heijastusvaikutukset Neuvosto-Virossa.

Tarkasteltavaksi on otettava kirjallisen kentän komponenteista myös kirjalliset organisaatiot, kuten kirjailijaliitto ja sen erilaiset aktiviteetit, sillä näillä oli huomattava merkitys tuona aikana kirjallisuuden kehityksen suuntaajina. Ne olivat merkittävä osa sitä yhteiskunnallista todellisuutta, jonka vaikutus näkyi fiktiossakin selvästi. On koko ajan muistettava, että neuvostokirjallisuus, myös neuvostovirolainen, on muuhun yhteiskunnalliseen järjestelmään kiinteästi integroitunut ja sen periaatteellinen tehtävä on vahvistaa niitä arvoja, jotka järjestelmä on katsonut hyväksyttäväksi. Primaarina päämääränä on säilyttää vallankumouksen saavutukset ja vahvistaa niitä. Tällöin positiivinen sankarikin on asetettava laajaan viitekehukseen. Jos kirjallisuus suhteessaan yhteiskuntaan jaetaan kolmeen pääryhmään, kuten Glicksberg⁵ tekee: asosiaalisen, sosiaalisen kriittisyyden ja sosiaalisen sitoutuneisuuden ryhmään, niin positiivinen sankari on nähtävä nimenomaan sitoutuneen fiktion sankarina. Tällöin on tarkasteltava niitä tekijöitä, jotka sitoutuneisuutta aiheuttavat. On kuitenkin muistettava, että sitoutuneen ei tarvitse välttämättä olla pakotettua, kuten varsinkin tendensoiduimmissa länsimaisissa tutkimuksissa saatetaan väittää. Mutta tutkittaessa neuvostovirolaista romaania sodanjälkeisenä aikana ei voi olla totea-

matta, että sitoutuneisuus aiheutui paljolta yhteiskunnallisista paineista, jotka olivat hyvinkin voimakkaita ja konkreetteja. Myös Wellek ja Warren kiinnittävät huomiota totalitaaristen valtioiden vaikutusmahdollisuuksiin kirjallisuuden suuntaajina joko positiivisia tai negatiivisia sanktioita käyttämällä. He toteavat myös Glicksbergin tapaan neuvostokirjailijan olevan integroitunut yhteiskuntaan.⁶

Lähdemateriaalin hankkiminen tätä työtä varten on ollut jossain määrin ongelmallista. Täysin totaali in lähdeaineistoon ei ole ollut mahdollisuutta päästä, mutta tähän ei ole päästy Neuvosto-Virossakaan, sillä monet sodanjälkeisen ajan lähteet ovat vielä tutkijoiden ulottumattomilla, kuten esimerkiksi puolue-elinten ja Neuvosto-Viron kirjailijaliiton johtoelinten asiakirjat. Mutta kokonaisuutena katsoen neuvostoviirolainen lähdemateriaali on saatu tyydyttävästi käyttöön.

Ideologisiin kysymyksiin liittyvissä tutkimuksissa on lähdekritiikkiä keskeinen osuus. Eräät länsimaiset tutkimukset ovat selvästikin tendensoituja⁷ ja pyrkivät näkemään neuvostokirjallisuuden liian suoraviivaisesti puolueapparaatin käskyläisenä. Tällaiset tendenssoinnit on pystyttävä erottamaan faktamateriaalin joukosta, jota nuokin tutkimukset toki runsaasti sisältävät. Sama pätee myös neuvostoliittolaisiin lähteisiin, jotka heijastavat joskus hyvinkin selvästi aktuaalia poliittista tilannetta. Tässä työssä on pyritty säilyttämään kriittisyys molempiin suuntiin.

I POSITIIVISTA SANKARIA ETSIMÄSSÄ - STENKA RAZINISTA PAVEL
VLASOVIIN

1. Sankarista

Positiivisen sankarin⁸ käsitettä ei ole pro primo lähestyttävä pelkääntään ahtaasti sosialistisen realismin tarkoittamassa mielessä, sillä sankarin käsite on syntynyt pitkän kirjallisen prosessin tuloksena, jonka eräs ilmentymä on positiivinen sankari. Positiivisen sankarin käsitettä tarkasteltaessa on ensinnäkin huomattava, että käsite koostuu sanaparista, jossa pääsanana on sankari ja sen attribuuttina positiivinen. Käsitteen substanssi on sankari. Jotta ymmärrettäisiin, mitä positiivinen sankari merkitsee, on ensin ymmärrettävä, mitä sankari merkitsee.

Kirjallisuustieteessä sankarin on yleensä määritelty olevan fiktiivisen teoksen tärkein tai eräs tärkeimmistä henkilöistä.

Karl Beckson ja Arthur Ganz esimerkiksi määrittelevät sankarin kirjallisen teoksen tärkeimpiin hahmoihin kuuluvaksi henkilöksi. He huomauttavat, että sankarin ei tarvitse välttämättä olla hyveen edustaja, mutta hänen on oltava keskushahmo, mikä tekee hänet "sankariksi".⁹ Becksonin ja Ganzin maininta siitä, että sankarin ei tarvitse olla välttämättä hyveen edustaja, sisältää jo alluusion positiivisesta sankarista. Koska sosialistisen realismin sankari on nimenomaan hyveen, vieläpä virallisen hyveen, edustaja, niin häneen on liitetty attribuutti positiivinen, jottei hän missään olosuhteissa fuusioituisi negatiivisen sankarin kanssa, jota nimitetäänkin mieluummin negatiiviseksi hahmoksi kuin sankariksi, jottei sankari-nimike antaisi negatiiviselle hahmolle mitään hyväksyttävissä olevaa piirrettä.

Harry Shaw puolestaan katsoo fiktion sankarin olleen jo useita vuosisatoja sellainen henkilö, jolla on moraalista tai fyysistä rohkeutta ja jota on ihailtu hänen urhoollisuutensa tai jalojen tekojensa vuoksi. Hän katsoo jonkinverran virheelliseksi sellaisen sankarin määritelmän, jonka mukaan sankari on kertomuksen, elokuvan, näytelmän tai romaanin päähenkilö.¹⁰ Shaw siis painottaa enemmän hyvettä kuin sankarin ominaispainoa, mutta jotta hyve tulisi tarpeeksi esille, niin hyveen edustajalla on oltava ainakin jossain määrin keskeinen asema teoksen kompositiossa.

Roger Fowler selostaa sankarin kehitystä historiallisesti lähtien antiikin

kirjallisuudesta. Hän katsoo heros-käsityksen muuttumisen liittyvän draaman rakenteesta käytyyn keskusteluun. Fowler viittaa sankarin muuttumista kuvatessaan kuuluun epigrammiin "Kukaan ei ole sankari palvelijansa silmissä". Fowler toteaa sankari-termin tulleen korvatuksi karakteri-termillä, mutta sankarin silti säilyttäneen sitkeästi voimansa esimerkiksi anti-sankari -termissä. Fowler ei anna heros-termille täsmällistä sisältöä.¹¹

Northop Frye erottaa sankarin kehityksessä viisi vaihetta, joista ensimmäisessä sankari on jumalallinen olento ja kertomus hänestä on myytti. Toisessa vaiheessa sankari on ylempänä toisia ihmisiä ja ympäristöään, mutta hänet kuvataan kuitenkin inhimillisenä olentona. Tällöin on kyseessä romanssin sankari. Myytistä on siirrytty legendaan, kansantarinoihin yms. Kolmannessa vaiheessa sankari on Fryen mukaan toisia ihmisiä ylempänä, mutta ei ympäristöään. Sankari on tässä vaiheessa johtaja, jolla on suurempi auktoriteetti, ja joka on muilta ominaisuuksiltaan muita etevämpi. Tällainen sankari esiintyy epiikassa ja tragediassa ja on sankari, jota Aristoteles tarkoitti. Neljännessä vaiheessa sankarista tulee yksi meistä eli hän kadottaa etevämyytensä toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä nähden ja hänestä on tullut realismin sankari; hän on vähäisessä määrin mimeettinen, kun edellisessä vaiheessa sankari on suuressa määrin mimeettinen. Viidennessä vaiheessa sankari on lukijaan nähden heikompi ja on tällöin ironinen sankari. Frye toteaa eurooppalaisen kirjallisuuden sankarin menneen alaspäin tässä asteikossa.¹²

Fryen havainnot pitävät epäilemättä paikkansa suurimpaan osaan eurooppalaista kirjallisuutta nähden, mutta sosialistisen realismin sankari ei ole ainakaan suurimmalta osaltaan käynyt tätä asteikkoa läpi, vaan on varhaisvaiheissaan jäänyt paljolti Fryen toiseen ja kolmanteen vaiheeseen.

Neuvostoliittolaiset tutkijat L.I. Timofejev ja N. Vengrov määrittelevät kirjallisuuden sankariksi henkilön, joka on karakterisoitu luonteen ja käyttäytymispiirteiden avulla ja jolla on selvästi määritellyt suhteet toisiin henkilöihin. Sankariksi nimitetään heidän mukaansa usein jokaista monipuolisesti kuvattua teoksen henkilöä, joista eräs voi olla positiivinen taiteellinen hahmo, positiivinen sankari. Positiivinen sankari ilmentää heidän mukaansa aikansa edistyksellisen ihmisen piirteitä ja saa aikaan lukijassa halun tulla hänen kaltaisekseen. Neuvostokirjallisuuden positiivisista sankareista Timofejev ja Vengrov nostavat esiin Gorkin Pavel Vlasovin Äidistä, Furmanovin Tšapajevin ja Klytškovin Tšapajevista, Fadejevin Levinsonin Tuhosta (suomennettu 1945 nimellä Taigan sissit), Davydovin Solohovin

Aron raivaajista, Kortšaginin Ostrovskin romaanista Kuinka teräs karaistui jne.¹³ Sankariksi voidaan heidän mukaansa nimittää vain positiivista sankaria. Negatiivisen sankarin asemesta olisi parempi puhua negatiivisesta henkilöstä tai hahmosta.¹⁴

Myöhempi neuvostomääritelmä kirjallisesta sankarista sisältyy KLE 4:ään, akateemikko Timofejev on ollut mukana senkin toimittamisessa, jossa todetaan ensinnäkin, että sankarin asemesta voidaan puhua myös henkilöstä tai tyypistä. Joskus sankari merkitsee hahmoa, joka on lähimpänä kirjailijan ihmisideaalia tai kantaa sankaruuden perustaa, jolloin voidaan puhua ns. positiivisesta sankarista.¹⁵ Tämän määritelmän mukaan positiivinen sankari on etsittävä niiden henkilöiden joukosta, jotka edustavat kirjailijan, tässä tapauksessa sosialistisen realismin kirjailijan, ihanteita, jotka ovat analogisia neuvostojärjestelmän ihanteiden kanssa.

Neuvostokirjallisuuden sankarista puhuessaan KLE 4 toteaa, että 1930-1950 -luvulla luotiin sankareita, joilla oli vain ideaalinen kvaliteetti, ts. luotiin ihanteellisia sankareita. Tässä yhteydessä viitataan myöhemmin esille tulevaan Semjon Babajevskiin ja hänen romaaniinsa Valo maan päällä (1949). Tällaisessa sankarissa piti ruumiillistua yhteiskunnallisen moraalilin normit.¹⁶ Tämä todistaa sen puolesta, että tuon ajan sankari oli nimenomaisesti yhteiskunnallisten ihanteiden edustaja.

KLE 4:n käsitteenmäärittelyssä on edelleen olennaista se, että sosialistisen taiteen sankarin katsotaan olevan antiteesi länsimaisen kirjallisuuden vieraantuncelle sankarille. Sosialistisen realismin sankari on ehyt persoonallisuus, kun taas länsimainen sankari on pirstoutunut ja vieraantunut persoonallisuus. Sosialistisen neuvostotaiteen kollektiivisten sankareiden esi-isäksi todetaan Pavel Vlasov.¹⁷

Tuore neuvostoliittolainen positiivisen sankarin määritelmä löytyy teoksesta Vvedenie v literaturovedenie (Johdatus kirjallisuudentutkimukseen, Moskva 1976). Siinä todetaan ensinnäkin positiivisen sankarin pyrkivän kohti parempaa elämää, mikä halu perustuu historialliseen välttämättömyyteen muuttaa antagonistinen luokkayhteiskunta luokattomaksi yhteiskunnaksi. Positiivinen sankari tiedostaa subjektiivisesti tämän objektiivisen välttämättömyyden ja tekee kaikkensa tämän päämäärän toteuttamiseksi. Hän tuottaa kaikissa olosuhteissa uutta elämää.¹⁸ Tämä määritelmä on tulkittava niin, että positiivinen sankari on fiktiossa se henkilö, joka viime kädessä on pyhittänyt elämänsä kommunismin rakentamiselle ja jota mikään ei saa kääntymään tältä tieltä.

Otto F. Best on ytimekkäästi tiivistänyt positiivisen sankarin määritelmäänsä: "Positiivinen sankari, (myönteinen, hyvä) sankarin ideaalityyppi, jossa ruumiillistuvat yhteiskunta ja sen päämäärät, sisäisesti liikkeellepantuna on ulkoisesti tulevaisuuteen suuntautuva liikkeellepaneva voima; "nousevan", "edistyksellisen" luokan edustajana hän edustaa sosialis. realismin kirjallisuusteorian vaatimaa (ideaalityypistä) romaani- ja draama-henkilöä."¹⁹ Sankarin Best toteaa lyhyesti olevan päähahmon tai -roolin eppisessä tai draamallisessa runoudessa.²⁰

On siis tultava siihen johtopäätökseen, että positiivisen sankarin on ensinnäkin oltava sankari eli tässä tapauksessa joko romaanin päähenkilö tai eräs keskushenkilöistä. Toiseksi näyttää selvältä, että positiivinen sankari on yhteiskunnallisten ideaalien edustaja - hän on selvästikin Homo Politicus. Voitaisiin tietysti pelkän tehtävänasettelussa annetun ilmoituksen perusteella etsiä positiivisesta sankarista niitä piirteitä, jotka ruumiillistavat yhteiskunnalliset ideaalit, mutta positiivisen sankarin kehityksen perusteella tämä näyttää lisäksi olevan oikeutettua. Edellä käsiteltyjen käsitteenmäärittelyjen perusteella näyttää siltä, että näin meneteltäessä tavoitetaan ilmeisesti olennaisin tästä hahmosta.

2. Positiivisen sankarin genealogiaa

Sankarista ja positiivisestakin sankarista venäläisessä kirjallisuudessa voidaan puhua jo paljon ennen neuvostokautta, kuten Rufus Mathewson tutkimuksessaan osoittaa.²¹ Mutta neuvostokauteen siirryttäessä positiivisen sankarin imago muuttui siksi jyrkästi entiseen verrattuna, että voisi puhua reinkarnaatiosta, joka kuitenkin on saanut hedelmöityksensä venäläisestä traditiosta, jota oli luotu Marxin opeista lähtien ja niitä aiemminkin.

Sen positiivisen sankarin, jota tässä työssä etsitään, voisi yksinkertaisesti sanoa olevan, kuten edellä jo hahmoteltiin, sosialistisen realismin fiktion keskushenkilön, joka viime kädessä on pyhittänyt elämänsä kommunismin rakentamiselle. Esteettiseltä kannalta positiivisen sankarin voi, jälleen yksinkertaistaen, katsoa olevan fiktiivinen hahmo, joka näkemyksissään, teoissaan ja elämyksissään ilmentää aikansa edistyksellisten - neuvostonäemyksen mukaan - ihmisten piirteitä ja saa lukijassa aikaan tahdon tulla heidän kaltaisekseen, kuten arvovaltaiset neuvostoliittolaiset kirjallisuuden-

tutkijat L.I. Timofejev ja N. Vengrov esittävät.²² Timofejevin ja Vengrovin määritelmää voidaan ainakin sen takia pitää yleispätevänä, ettei se ole ristiriidassa siihen asti esitettyjen ja yleisesti hyväksytyjen positiivisen sankarin määritelmien kanssa. Se sopii tämän työn tarkoituksiperiin myös siksi, että se on peräisin niiltä ajoilta, joihin asti tässä työssä on tarkoitus seurata Heros Sovieticuksen ja viime vaiheissa lähinnä sen neuvostovirolaisen ilmentymän konkreettista toteutusta.

Vaikka tässä työssä tähdätäänkin loppujen lopuksi neuvostovirolaiseen positiiviseen sankariin, niin sankarin juuria on kuitenkin lähdeittävä etsimään venäläisestä kirjallisuudesta. Tämä on sikäläkin perusteltua, että Neuvosto-Viron kirjallisuuden positiivista sankaria rakennettaessa aluksi ignoroitiin jotakuinkin totaalisti kansallinen virolainen traditio. Toiseksi on muistettava, että positiivinen sankari oli vaatinut syntyäkseen juuri sen yhteiskunnallis-poliittisen kehityksen, mikä oli tapahtunut Venäjällä ja Neuvostoliitossa. Tämä kehitys oli Virossa erilainen.

Vaikka lokakuun vallankumous romuttikin tsaarien Venäjän elämänmuodon, niin kulttuuriperimettä ei täysin romutettu, vaikka ekstremistisimmät proletariikkulttuurin edustajat olisivatkin halunneet sen tehdä. Suurelta osin tämä johtui Leninistä, joka erityisesti kirjallisuudessa arvosti venäläistä klassista perimettä. Tästä voi vakuuttua tutustumalla hänen ajatuksiinsa kirjallisuudesta.²³

Pseudonyymi Abram Terz, jonka taakse kätkeytyy kirjallisuudentutkija ja kirjailija Andrei Sinjavski,²⁴ on monografiassa *On socialist realism*²⁵ selitellyt myös positiivisen sankarin syntyjuuria, jotka hän löytää 1700-luvulta saakka.

1800-luvulla realismin vaatimukset rajoittivat sankarin dimensioita. Sankarin etsiminen jatkui silti edelleen. Kirjallisuuden protagonistin luonne ja kohtalo olivat Venäjän 1800-luvun kirjallisuuden keskeisiä kysymyksiä. Mathewson katsoo sen suorastaan sankarikeskeiseksi.²⁶

Joka tapauksessa on selvää, että 1800-luvun sankarin imago on erilainen verrataampa sitä sitten edellisen tai seuraavan vuosisadan venäläisen kirjallisuuden sankariin, joista toinen uskoi keisariin ja toinen Marxiin ja Leniniin. 1800-luvun heroksen ongelma olikin paljolti siinä, että hän ei tiennyt mihin uskoa. Hän oli agnostikko, usein ateisti, täynnä epäilyjä ja ristiriitoja, kuten lukuisat esimerkit Venäjän 1800-luvun kirjallisuudesta voivat todistaa.

3. Tarpeeton ihminen - positiivisen sankarin antiteesi ja venäläiset radikaalit

Oli syntynyt uusi sankari - tarpeeton ihminen. Hän oli sankari, joka tiesi tsaristisen status quo'n räikeän vääryyden, mutta ei tiennyt, miten hänen olisi meneteltävä ja ajautui frustraatioon.²⁷

Ei kuitenkaan aina ole selvää kenelle tai mille tarpeeton ihminen on tarpeeton. Modernimpi käsite vieraantunut ihminen ilmaisee Mathewsonin mielestä laajemmin ja tarkemmin yksilön ja yhteisön interaktion, mikä päättyy yksinäisyyteen, tuhoon tai kuolemaan. Vastakohtana voidaan puhua vallankumouksellisesta sankarista, jota Venäjän 1800-luvun radikaalit etsivät.²⁸

Ei silti ole käsitettävä asiaa niin, että venäläinen klassinen kirjallisuus ei olisi yrittänyt luoda positiivisia ideologisia sankareita, poliittisen hyveen edustajia.

Kuten Mathewson osoittaa, tätä todella yritettiin, mutta sankarin taiteellinen toteuttaminen osoittautui vaikeaksi. Esimerkiksi dekabristiliike, poliittisen protestin dramaattisin manifestaatio 1800-luvun alkupuolen Venäjällä, suorastaan haastoi taiteelliseen kuvaukseen. Sitä yritettiin saada mukaan sekä Jevgeni Oneginiin että Sotaan ja rauhaan, mutta poliittisen hyveen esittäminen taiteessa näytti olevan komplisoitua. Gogol yritti samaa Kuolleiden sielujen jatko-osien lopussa Murazovin ja nimettömän ruhtinaan avulla, mutta hänenkin yrityksensä jäi persoonattomaksi abstraktioksi.²⁹ Gogolhan tunnustaa suoraan kyvyttömyytensä luoda hyveellistä sankaria:

Valitettavasti tekijä tietää tämän kaiken, mutta sittenkään hän ei ole saattanut valita sankarikseen hyveellistä ihmistä. Miksi niin ei ole tehty? Siksi, että on jo aika suoda lepoa hyveelliselle ihmisparalle; siksi, että tuo sana on käynyt kovin kuluneeksi; siksi, että hyveellisestä ihmisestä on tehty pelkkä juhta, eikä ole yhtään kirjaillijaa, joka ei olisi sillä ratsastanut hoesuen sitä ruuskalla ja kaikella, mitä käteen on osunut; siksi, että hyveellinen ihminen on näännytetty niin, että hänessä ei ole enää hyveiden varjoakaan jäljellä, ei enää muuta kuin luu ja nahka; siksi, että hyveellinen ihminen tuodaan ulkokullattuna esiin; siksi, ettei hyveellistä ihmistä enää pidetä arvossa. Ei, on jo aika panna valjaisiin halpamainen henkilö. Valjaisiin siis konna!³⁰

Dostojevski vastusti radikaalia sankaria, mutta yritti sitten käyttää tätä omiin vastakkaisiin näkemyksiinsä politiikasta ja yhteiskunnasta. Dostojevskin antisankari Kellariloukossa (1864) on tarkoitettu poleemiseksi vastalauseeksi radikaalin Tšernyševskin romaanin Mitä on tehtävä? -sankarille.³¹ Kellariloukon sankari säikky elämää. Maanalaisessa kolossaan hän järsii yhteiskunnan perusteita. Yrittäessään saada kontaktia hän tulee häväistyksi ja torjutuksi. Tämä tekee hänestä antisosiaalisen.³²

Tehtyään hyveellisen vallankumouksellisen sankarin naurunalaiseksi Dostojevski yritti Mathewsonin näkemyksen mukaan käänyttää hänet Raskolnikovin avulla osoittamalla, että uuden ihmisen toiminta oli pahaa ja mieletöntä. Idiootissa ja Karamazovin veljeksissä Dostojevski pyrki luomaan konservatiivisen positiivisen sankarin Myškinin ja Aljoshan hahmossa.³³

Ne, jotka näkivät Venäjällä 1800-luvun kirjallisuudella myös ja ennen kaikkea sosiaalisen funktion, käsittivät, että pääsankariksi muodostunut tarpeeton ihminen ei riittänyt, jos haluttiin myös kirjallisuuden avulla ruveta esittämään haastetta sille tilanteelle, mikä Venäjällä vallitsi. Tarvittiin uutta hahmoa. Yhteiskunnallisesti asennoituneet kriitikot, Belinski heidän etunenässään kannoillaan Tšernyševski ja Dobroljubov, yrittivät muuttaa traditionaalista heros-imagoa. Kaivatessaan sosiaalista muutosta palvelevaa kirjallisuutta he vaativat samalla tehokkaampaa ja menestyksekkäämpää sankaria kuin mitä oli oblomovilainen tarpeeton sankari.

Varsinkin Belinski ilmaisi selvästi kirjallisuuden sosiaalista funktiota koskevan vaatimuksensa viimeisessä esseessään, joka käsitteli vuoden 1847 venäläistä kirjallisuutta. Hän esitti, että kirjallisuuskin oli tullut nimenomaan yhteiskunnallisten kysymysten ilmaukseksi. Samoin hän kielsi l'art pour l'art -periaatteen. Belinski katsoi taiteella olevan oikeuden palvella sosiaalisia päämääriä. Se, joka kielsi taiteelta tämän oikeuden madalsi eikä nostanut lukijaa. Belinski katsoi, että ns. puhdas taide muodostui vain sybariittiseksi nautinnoksi, diletanttien leikkikaluksi.³⁴

Venäläisen kirjallisen maailman välirikko tapahtui vuonna 1861, jolloin radikaalit ja liberaalit asettuivat taisteluasemiin. Tässä taistelussa olivat Mathewsonin mukaan etualalla kaksi sankaria, uusi ja tarpeeton. Neuvostokritiikki on sittemmin asettunut radikaalien³⁵ puolelle näiden sosiaalista aspektia painottavan kompromissittoman asenteen vuoksi, ei niinkään heidän taidekäsityksensä pätevyuden vuoksi. Neuvostonäkemyksen mukaanhan jälkimmäisen arvo riippuu edellisestä. Poliittisesti motivoitujen hyökkäysten takia radikaalit onnistuivat karkoittamaan Nekrasovia

ja Saltykov-Štšedriniä lukuunottamatta luotaan muut merkittävät kirjailijat. Neuvostokritiikissä on radikaalin teorian paremmuutta perusteltu myös sillä, että se edustaa taloudellisen kehityksen korkeampaa astetta. Suuret klassikot, radikaaleja vierastaneet ja näin heidän vastapoolikseen tulleet kirjailijat, neuvostokritiikki on ryhmittänyt ns. kriittisen realismin alle.³⁶ Sen korvasi sitten "taiteen korkeampaa kehityksen astetta" edustava sosialistinen realismi vuodesta 1932 lähtien.³⁷ Kriittinen realismi, vaikka se rakentuikin imperfektiiviselle ymmärtämiselle, on kuitenkin neuvostonäkemyksen mukaan hyödyllinen, koska se paljasti inhimillisen kärsimyksen ja merkitsi haastetta tsaristiselle status quo'lle. Sen heikkous oli siinä, että se ei kyennyt osoittamaan tietä eteenpäin, kuten uusi sosiaalista muutosta vaativa kirjallisuus tekee. Kriittinen realismi ei siis kyennyt hahmottamaan edustajaa positiiviselle moraalisisällölleen; se ei toisin sanoen kyennyt luomaan positiivista sankaria.³⁸

Belinski, joka oikeastaan vasta loi venäläisen kirjallisuuskritiikin, katsoi, että kirjallisuuden oli nähtävä rohkeasti venäläinen totuus ja otettava kantaa siihen sosiaaliseen tilanteeseen, mikä vallitsi. Näin ollen ei ole mikään ihme, että Belinski on saanut hyvin huomattavan sijan myös neuvostokaudella. Erityisesti neuvostokirjallisuuden pääarkkitehti Andrei Zdanov vetosi usein Belinskiin kirjallisuuspoliittisissa puheenvuoroissaan.³⁹

Neuvostokirjallisuuden teorian muodostajat ovat ensinnäkin saaneet Belinskiltä perusteita kirjallisuuden optimistisen kvaliteetin vaatimukselle. Sen katsotaan olevan luonteenomaista venäläiselle vallankumoukselliselle eetokselle. Suunta on eteen- ja ylöspäin. Toiseksi neuvostoteoreetikot katsovat Belinskin edellyttäneen taiteelta palvelutehtävää. Belinskihän sanoi, että taiteelta ei saa riistää sen oikeutta palvella yleistä etua.⁴⁰ Tämä on neuvostokaudella tulkittu niin, että taiteen tulee palvella puoluetta ja valtiota, koska ne palvelevat yleistä etua toimimalla kansan hyvinvoinnin puolesta.

Taide toisin sanoen opettaa kansalle niitä periaatteita, jotka koituvat sen itsensä hyväksi. Kolmantena Belinskin neuvostoteorialle käyttökelpoisena ideana voidaan pitää tyypillisyyttä. Taiteen yleistyskyvyn painottaminen radikaalien taideteoriassa oli yhteydessä heidän haluunsa kontrolloida yleistyksen sisältöä. Eri asia luonnollisesti on, mitä tyypillisellä ymmärretään. Vasta sitten, kun sille annetaan doktriininen määritelmä, se muuttuu kuvailevasta termistä haluttaessa välineeksi, jolla voidaan hallita taideteoksen substanssia ja merkitystä, kuten Mathewson toteaa.⁴¹

Belinski antoi Reeven mukaan sankarille suuren merkityksen kirjallisuudessa. Hänen mukaansa yhteiskunnan tyrannius vaati sankareita taistelemaan sitä vastaan. Belinski oli vakuuttunut siitä, että vain rohkeat miehet kykenevät vastustamaan tyranniaa ja pakottamaan muutkin mukaansa. Belinski uskoi, että oli välttämätöntä luoda sankarit kirjallisuuteen.⁴²

Konkreettisen aineksen löytäminen positiivisen sankarin normitukseen Belinskin ajatuksista on kuitenkin komplisoidumpaa. Mathewson katsoo, että neuvostoteoreetikot ovat liioitelleet hänen merkitystään uuden sankarin etsinnässä. Joka tapauksessa he ovat muokanneet radikaalin kritiikin pohjalta heros-ideaansa, jonka mukaan sankarin tulee olla ensimmäinen vertaistensa joukossa, aktiivinen ja moraalinen persoonallisuus joukkojen yhteydessä.⁴³

Nikolai Tšernyševski (1828-1889) oli papin poika, josta tuli radikaalin demokraattisen liikkeen kärkihahmoja. Hän avusti edistyksellisiä aikakauslehtiä kumouksellisin artikkeleihin, josta seurasi, että hänenkin kohtalonsa oli aikakaudelle ominainen - hänet karkotettiin Siperiaan, jossa hän oleskeli 20 vuotta. Jo Pietari-Paavalin linnoituksen vankilassa hän aloitti sittemmin hyvin kuuluisaksi tulleen romaaninsa *Mitä on tehtävä?* (1863) kirjoittamisen. Teoksella oli syvä vaikutus ajan poliittiseen ajatteluun. Kirjailija vaati Venäjän valtaviin yhteiskunnallisten epäkohtien poistamista. Hän näki tulevaisuuden utopiauskonsa mukaan valoisan - uusi ihminen tulisi rakentamaan onnellisen yhteiskunnan. Vaikka teos on vahvasti didaktinen ja taiteellisesti kömpelö, se sai huomattavasti julkisuutta.⁴⁴

Tšernyševski vaati uutta sankaria jo 1856 arvioidessaan runoilija Nikolai Ogarjovin tuotantoa. Hän katsoi, että tarpeettoman ihmisen seuraajan tulisi olla totuudelle omistautunut henkilö, joka todistaisi, että ihminen voi päästä elämänsä herraksi. Tällöin hän hahmotteli heros-mallin, joka oli niin Oidipuksen, Hamletin kuin Oblomovin ja Turgenevin Rudininkin anti-teesi.⁴⁵ Tämä konditionaalinen ja samalla futuurinen piirre on siirtynyt erittäin ekspanssiivisesti myös neuvostokirjallisuuteen.⁴⁶

Tšernyševskin romaani on vaikuttanut voimakkaimmin positiivisen sankarin myöhempään kehitykseen ennen kaikkea omalla positiivisista positiivisimmalla sankarillaan, Rahmetovilla. Hän on kaikissa suhteissa ekstremisti. Vaikka hänen aktiviteettejaan ei tarkemmin selitetäkään, niin lukija ymmärtää, että Rahmetov on vallankumouksellinen. Hän keskittää kaikki voimansa vallankumouksen ja sosialismin voiton hyväksi. Kaikkien tarpeettomien ihmisten kontrastiksi olit nyt syntynyt uusi sankari, vallankumouksellinen kaiken lisäksi.⁴⁷

Rahmetov voidaan nähdä jonkinlaisena varhaisena bolševikin mallina, vaikkei hänellä olekaan apunaan puoluetta, joka ohjaisi hänen energiaansa. Rahmetov

luottaa tahtoonsa lujasti ja tahtoaan lujittaakseen hän mm. nukkuu yhden yön naulojen päällä.

Reeven näkemyksen mukaan Tšernyševskin uusi ihminen oli tarkoitettu liittämään yhteen vallankumouksen ja oikeudenmukaisuuden voimat. Hän oli optimisti ja pelastaja, mutta hän oli liian paljon ollakseen ihminen.⁴⁸

Tšernyševskiä voidaan siis hyvällä syyllä pitää sen positiivisen sankarin, jonka neuvostokirjallisuus on sittemmin luonut, jos ei isänä niin ainakin eräänlaisena isoisänä, vaikka Maksim Gorkin Äiti Pavel Vlasovinsa kera on varsinaisesti sankarin isä.⁴⁹ Tšernyševskin jälkeen jotkut venäläiset kirjailijat yrittivät luoda adekvaatempia sankareita - sankareita, jotka olisivat pystyneet myös käytännön toimintaan ikuisten kontemplaatioiden sijasta.⁵⁰

N.A. Dobroljubovia (1836-1861) voidaan pitää Venäjän vallankumousliikkeen ikuisena nuorukaisena. Hänenkin osakseen tuli aikakaudelle tyypillinen kohdalo - hän kuoli jo 25-vuotiaana keuhkotautiin. Hänessä yhtyivät kaikki radikaalin nuorison hyveet. Kannattajilleen hän oli ja on tarmon, optimismin ja vääryyden vastaisen radikaalin eetoksen ilmentymä.⁵¹

Dobroljubov kävi tarmokkaasti vanhan sankarin, tarpeettoman ihmisen kimppeen kuuluisassa esseessään Mitä on oblomovilaisuus?⁵² (1859). Dobroljubov tarkoitti esseensä tarpeettoman ihmisen seremonialliseksi hautaamiseksi. Käyttäen Oblomovia lähtökohtanaan hän katsoi, että uusi venäläinen kirjallisuus oli kuvannut sankareita, jotka olivat heikkoja, epäitsekkeitä ja epäaktiiveja. Dobroljubovin mielestä oblomovilaisuus oli Venäjän moraalinen ja sosiaalinen sairaus, ja kirjallisuus oli tehnyt tehtävänsä sitä kuvatesaan. Myös Turgenevin romaania Aattona (1860) arvostellessaan Dobroljubov vaati toiminnan miestä. Oikeat periaatteet olivat hänen mielestään tulleet yhteiseksi omaisuudeksi ja nyt vain odotettiin miestä, joka panisi ne täytäntöön. Tällä tarpeettoman ihmisen seuraajalla oli jo nimi ja karakteristiikka ennen kuin hänet oli edes luotettavasti karakterisoitu; häntä kutsuttiin uudeksi ihmiseksi.⁵³ Kirjailija, joka jatkoi vieraantuneen, siis tarpeettoman ihmisen kuvausta, oli tehnyt väärän valinnan. Jos kritiikki osoitti, että kirjailijan universaaliksi tyypiksi tarkoittaman henkilön merkitys oli mitätön, niin kirjailija oli Dobroljubovin mielestä pilannut tuotantonsa, koska hänellä oli väärä heroskäsitys. Dobroljubov oli tosin ajoittain itsekin skeptinen uuden ihmisen eksistenssistä ja epäili, että se oli olemassa vain hänen odotuksissaan. Mutta joka tapauksessa hän oli vakuuttunut siitä, että uuden tyyppin oli tultava esiin.⁵⁴

Dobroljubov ja hänen oppi-isänsä Tšernyševski määräsivät radikaalin kirjallisuuskritiikin tendenssin vuosikymmeniksi eteenpäin. Heidän aatteensa hyväksyttiin radikaalin intelligentsian parissa obligatorisena credona.⁵⁵

4. Marx ja Engels - marxilainen ihmiskäsitys

Venäjän poliittinen miljöö 1800-luvulla oli omiaan luomaan kasvupohjaa nimenomaan marxilaisen sankarin esiintulolle. Abram Tertz katsoo, että venäläisen kirjallisuuden 1800-luvun jumalanetsijät, joista esimerkkejä on hyvin runsaasti, valmistivat tietä marxismin esiinmarssille, sillä näissä teoksissa tuli esiin voimakas halu uskoa. Marxilaisuuden tarjoama anti otettiin halukkaasti vastaan.

Sosialistisen realismin positiivisen sankarin juuria etsittäessä ei voida luonnollisestikaan jättää tarkastelematta sitä kysymystä, onko sosialismin perustajilla Marxilla ja Engelsillä mahdollisesti jotain annettavaa. Näyttää kuitenkin ilmeiseltä, että sen enempää Marxilla kuin Engelsilläkään ei ole osuutta tämän hahmon syntyyn. Tämä johtuu ainakin osittain siitä, että Marx ja Engels elivät toisenlaisessa ympäristössä kuin venäläiset radikaalit ja lähestyivät kirjallisuutta erilaisista aspekteista käsin kuin nämä.

Positiivisen sankarin osalta voidaan todeta, että vain sankarin yleispiirteet ovat johdettavissa marxilaisesta ihmiskäsityksestä ja nimenomaan marxilaisesta käsityksestä ihmisestä historiallisessa prosessissa.⁵⁶ Sen mukaanhan ihmisen tietoisuus ei määrää hänen olemustaan, vaan hänen sosiaalinen olemuksensa määrää hänen tietoisuutensa, mikä johtuu Marxin mukaan siitä, että tuotannon muoto määrää myös intellektuaalisen elämän muodon. Toisaalta tähdennettiin ihmisen roolia oman historiansa aktiivina muodostajana, jota Leninkin sittemmin painotti kirjoituksissaan. Näissä sinänsä ristiriitaisen tuntuissa, mutta dialektiseen ristiriitaan perustuvissa argumentoinneissaan Marx ja Engels eivät nähneet mitään ristiriitaa. Lisäksi Marx esitti kolmannessa teesissään Feuerbachista, että vaikka ihmiset ovat olosuhteiden tuotetta, niin ihmiset ovat silti olosuhteiden muuttajia ja tarvitsevat kasvatusta, vaikka ovat kasvattajia.

Näiden väitteiden yhtenäisyys voidaan nähdä Mathewsonin mukaan siinä, että ihmisen kyky hankkia objektiivista tietoa historiastaan ja suhteestaan

ympäristöönsä johtaa tietoisuuden tilaan, joka vaatii toimintaa. Ihmisestä tulee historian nopeuttaja ja sen hallitsija, ja samalla hän saavuttaa herruuden omaankin kohtaloonsa nähden. Neuvostoliitossa tämä on nähty hyvin keskeisenä kysymyksenä kaikilla aloilla. Lenin määritteli ihmisen tietoiseksi, vastuunalaiseksi ja kurinalaiseksi historiansa muodostajaksi. Stalin laajensi Leninin tietoisien poliittisen puoluekantaisuuden kaikille intellektuaalisten toimintojen alueille, taide yleensä ja kirjallisuus erityisesti mukaanluettuina.⁵⁷

Sosialistisen realismin positiivista sankaria tarkasteltaessa näyttää selvältä, että tämän rakennustyö nimenomaan fiktion kannalta katsottuna on jouduttu suorittamaan ilman Marxin ja Engelsin suoranaista apua. Rufus Mathewson ei löydä heiltä mitään tukea Tšernyševskin, Dobroljubovin, Leninin tai Zdanovin esittämille ajatuksille fiktion funktioista, joissa positiivisella sankarilla on keskeinen sija. Neuvostokritiikin tendenssinä näyttää päinvastoin olleen korvata Marx ja Engels venäläisillä 1800-luvun radikaaleilla, joita on ruvettu nimittämään "esimarxilaisiksi materialisteiksi". He ovat tulleet jatkuvasti relevantteiksi neuvostokirjallisuudelle. Leninin näkemys kirjallisuuden puoluekantaisuudesta onkin epäilemättä lähempänä Tšernyševskiä kuin Marxia.⁵⁸

Peter Demetz esittää perustellusti, että ainakaan Marxiin ei voi vedota sosialistisesta realismista puhuttaessa, sillä Marx ei käyttänyt edes realismi-termiä kirjoituksissaan.⁵⁹

Näin ollen vain Engels jää jäljelle, jos halutaan hyödyntää sosialismin perustajia sosiaalisia tendenssejä omaavan taiteen legitimoimiseksi. Demetzin mukaan Engelsinkään teoreettisista kirjoituksista ei löydy systemaattista esitystä kirjallisen realismin ja sosiaalisten tendenssien ongelmista. Engels joutui puuttumaan tendensoidun taiteen, mitä sosialistinen realismi mitä avoimmin on, kysymyksiin lähinnä kohteliaisuudesta, kun hänestä oli tullut Marxin jälkeen radikaalin liikkeen Grand Old Man. Monet kirjailijat lähettivät hänelle tuotteitaan arvioitaviksi. Näin syntyneistä arvioinneista ovat käsiteltävän ongelman kannalta merkittävimmät Engelsin kirjeet Minna Kautskylle ja Margaret Harknessille.⁶⁰

Rufus Mathewson on myös ottanut nämä kirjeet huomioon käsitellessään positiivista sankaria venäläisessä kirjallisuudessa.⁶¹ Marxista hänkin toteaa, että Marx ei ole koskaan todennut sitä, että taide tulisi alistaa poliittisille intresseille.⁶² Myöskään Lenin ei vetoa Marxiin omia kirjallisuusnäemyksiään esitellessään.⁶³

Miss Harknessin City girl'ia⁶⁴ arvioidessaan Engels ei voinut olla tyytyväinen kirjan tyyppeihin. Engels kirjoittaa:

Realismi mielestäni merkitsee paitsi yksityiskohtien tarkkuutta tyyppillisten luonteiden kuvausta tyyppillisissä olosuhteissa. Teidän luonteenne ovat tosin kyllä tyyppilliset niin pitkälle kuin niitä kuvaatte, mutta olosuhteet, jotka heitä ympäröivät ja saattavat toimintaan, eivät ehkä ole sitä samassa määrässä. "City girl'issä" esiintyy työväenluokka passiivisena massana, joka on kykenemätön auttamaan itseään eikä edes tee yritystäkään pyrkiäkseen itseään auttamaan. Kaikki yritykset pelastaa se tylsästä kurjuudesta tulevat ulkoapäin, ylhäältäpäin. Vaikka tämä kuvaus olisikin oikea, jos kyseessä olisi vuosi 1800 tai 1810, Saint Simonin ja Robert Owenin aika, niin ei sitä v. 1887 voi sellaisena pitää henkilö, jolla lähes 50 vuoden ajan on ollut kunnia osallistua taistelevan proletariaatin useimpiin taisteluihin. Työväenluokan kapinallinen nousu sitä ympäröivää sörön ilmapiiriä vastaan, sen yritykset - kouristuksenomaiset, puoleksi tiedottomat tai tietoiset - saavuttaa jälleen inhimillisten olentojen asema kuuluvat historiaan ja sen tähden niille kuuluu paikka realismin piirissä.⁶⁵

Engels siis katsoo, etteivät Harknessin proletaarit täytä hänen tyyppillisyyden vaatimustaan, koska he eivät edusta sosiaalisen muutoksen puolesta käytävää kamppailua, mikä Engelsin mielestä kuului ehdottomasti realismiin.

Engelsin vaatimusta työväenluokan taistelun esittämisestä kirjallisuudessa on vaikea yhdistää sosialistiseen realismiin näennäisestä sopivuudesta huolimatta, koska Engels katsoo selvästi imperfektiivisesti taaksepäin, kun taas sosialistiselle realismille on tyyppillistä eteenpäinsuuntautuvuus, futurisuus. On tietysti luonnollista, ettei Engels ajankohtana, jolloin sosialistista valtiota ei ollut edes näköpiirissä, hahmotellut kirjallisuusteoriaa sosialistisen yhteiskunnan oloja varten, koska kirjallisuus oli kuitenkin luokkataistelun periferisiä alueita.

Arvostellessaan Minna Kautskyn romaania Vanhat ja uudet (1884) Engels moitti Kautskyn sankaria melko ankarin sanoin:

Hänhän on sentään aivan liian kunnollinen ja kun hän lopulta saa surmansa vuorenvieremässä, voi tämäntapaiseen runolliseen oikeudenmukaisuutteen yhtyä vain sanoilla: hän oli liian hyvä tähän maailmaan. Mutta on aina paha juttu, jos runoilija haaveilee oman sankarinsa puolesta ja tähän virheeseen olette mielestäni jossain määrin langennut. Elsa on vielä jossain määrin yksilöity, mutta Arnoldissa yksilö vielä enemmän sulautuu periaatteeseen.⁶⁶

Tämä Engelsin lausuma on tulkittavissa niin, että hän ei hyväksynyt sankaria, joka muuttui idean symboliksi - abstraktiksi olioksi. Tässä mielessä hänen voisi katsoa vaativan sankarin individualismin korostamista hänen idealistisuutensa kustannuksella. Positiivisen sankarin kantaisänä Engelsiä ei siis voi pitää.

On näin ollen tultava siihen johtopäätökseen, että positiivisen sankarin kehitystä tarkasteltaessa on tukeuduttava enemmän venäläiseen traditioon kuin Marxiin ja Engelsiin. Vaikka Marxin ja Engelsin vaikutus on ollut ratkaiseva niihin henkilöihin, jotka ovat Heros Sovieticusta muovailleet, niin nimenomaan tässä spesifisessä kysymyksessä sosialismin perustajat eivät ole olleet merkityksellisiä vaikuttajia.⁶⁷

5. Plehanov ja Lenin - venäläinen kontribuutio

Georgi Plehanov (1856-1918 Terijoki) on ensimmäinen venäläinen teoreetikko, joka alkoi johdonmukaisesti soveltaa marxilaisia käsityksiä kirjallisuuteen.⁶⁸ Huomattava merkitys positiivisen sankarin kehitykselle siirryttäessä jo neuvostovallan kynnykselle oli Georgi Plehanovin ajatuksilla yksilön roolista historiassa. Hän sanoi, että ihminen, joka suhtautui sympaattisesti marxilaisuuteen ja oli tietoinen tietyn ilmiön absoluuttisesta välttämättömydestä, sai tästä lisäenergiaa asiansa hyväksi toimimiseen.⁶⁹

1920- ja 1930-luvulla ja myös toisen maailmansodan jälkeen Neuvostoliitossa vedottiin Plehanovin ajatuksiin taiteesta. Hän oli artikkelissaan Taide ja yhteiskunnallinen elämä (1912-1913) kiistänyt l'art pour l'art -periaatteen oikeutuksen. Ne, jotka hyväksyivät sen, palvelivat Plehanovin mielestä vain porvariston etuja. Plehanov katsoi taiteen erääksi taloudellisen ylärakenteen aspektiksi. Hän arveli, että porvariston tuhoutuessa jotkut sen kirjailijat siirtyisivät proletariaatin puolelle ja heidän luomistyönsäkin hyötyisi tästä. Täten proletariaatin vapautuminen yhdistettiin korkeisiin taiteellisiin saavutuksiin. Plehanov puolusti kuitenkin objektiivisuutta ja relativismia estetiikassa ja taidekriitikkissä.⁷⁰ Hänen esteettisiä teorioitaan ei voi Swayzen mukaan tulkita niin, että taide olisi vain poliittisen toiminnan väline.⁷¹

Plehanov vaikutti myös siinä mielessä utilitaristiseen⁷² kritiikkiin, että hän suhtautui torjuvasti muutokysymysten pohdintaan.⁷³ Tämä piirre on säily-

nyt neuvostokritiikissä, myös neuvostovirolaisessa, hyvin voimakkaana. Muotokokeilut on tuomittu formalismina.⁷⁴ Tähän on vaikuttanut myös Leninin torjuva suhtautuminen erilaisiin ismeihin.⁷⁵ Mutta toisaalta Plehanov vastusti myös utilitaristista taidekäsitystä. Edellämäinotussa artikkelissaan Taide ja yhteiskunnallinen elämä hän asettui vastustamaan sitä, koska hänen mielestään historia antoi tarpeeksi esimerkkejä sen soveltamisen rappeuttavasta vaikutuksesta taiteeseen.

Myös aiemmin ilmestynyt positiivisen sankarin ensipainos, Gorkin Äiti, sai jyrkän tuomion Plehanovilta - hän piti sitä propagandana. Lenin ja Lunatšarski ajautuivat vähitellen yhä jyrkempään ristiriitaan Plehanovin kanssa, joka ei voinut hyväksyä heidän utilitaristista taidekäsitystään. Kaiken kaikkiaan vaikuttaa siltä, että Plehanovin taidekäsityksiä on sovellettu Neuvostoliitossa eklektisesti.⁷⁶ Tätä osoittanee sekin, ettei Plehanovin Moskovassa 1976 ilmestyneeseen artikkelikokoelmaan ole otettu yhtään hänen viimeisimpien vuosiensa puheenvuoroa.⁷⁷

1900-luvun alku merkitsi positiivisen sankarin myöhemmän kehityksen kannalta ratkaisevaa vaihetta. Lenin julkaisi 1905 kuuluisan artikkelinsa Puoluejärjestö ja puoluekirjallisuus,⁷⁸ mikä on sittemmin saanut keskeisen aseman sosialistisen realismin teoriassa ja vaikuttanut luonnollisesti myös positiivisen sankarin dimensioihin. Siihen ja nimenomaan siihen on vedottu aina silloin, kun on ollut tarpeen tähdentää fiktionkin palvelevaa funktiota valtioon ja puolueeseen nähden.

Hyvin monet länsimaiset tutkijat ovat kuitenkin asettaneet kyseenalaiseksi sen, tarkoittiko Lenin lainkaan fiktiota vaatiessaan kirjallisuutta, puoluekirjallisuutta, puolueen valvontaan. Joidenkin mielestä Lenin käyttäessään sanaa "literatura" tarkoitti tässä yhteydessä puoluelehdistöä ja muuta puolueen julkaisutoimintaa. Lenin käyttää artikkelissaan "literatura" -sanan ohella runsaasti sanaa "petšat", joka merkitsee lehdistöä, sanomalehdistöä ja painettua sanaa.⁷⁹ Moskovassa painetussa artikkelin suomennoksessa on "petšat" suomennettu joko "painetuksi sanaksi" tai "lehdistöksi". "Literatura" on suomennettu "kirjallisuudeksi". Sensijaan neuvostovirolaisessa versiossa⁸⁰ on tehty joko tahallinen tai tahaton virhe, koska myös "petšat" on vironnettu säännönmukaisesti sanalla "kirjandus" kuten myös "literatura". Ehkä on haluttu välttää artikkelin semanttisesti dualistista tulkintaa, jonka oikean vastineen "ajakirjandus" tai "trükisóna" käyttö olisi aiheuttanut. Leninin artikkelin saksankielisessä versiossa⁸¹ on "petšat" saksannettu sanalla "Presse" kun "literatura" on "Literatur". Näin saksankielinen teksti

tekee saman differentaation kuin Leninin alkuperäinen tekstikin; tosin erottamatta 'petšat' -sanan merkityksiä 'lehdistö' ja 'painettu sana', minkä Moskovassa suomennettu versio tekee. Joka tapauksessa se, että Lenin käyttää "petšat" -sanaa kuusi kertaa yleisiin yhteyksiin viitaten osoittaa hänen halunneen pohtia lehdistön asemaa. Venäjän kielessä literatura-sanalla on laajempi merkitys kuin pelkkä kaunokirjallisuus, joka on venäjäksi hudozestvennaja literatura. Ilmeistä on, että Lenin tarkoitti "literaturallaan" lähinnä sanomalehtiä ja niihin verrattavaa puolueen julkaisutoimintaa.

On myös muistettava, että Lenin kirjoitti artikkelinsa vuoden 1905 yleislakon jälkeen, jolloin tsaari joutui myöntämään painovapauden, minkä turvin bolševikit alkoivat julkaista legaalaisia sanomalehtiä.⁸² Tässä tilanteessa Lenin katsoi tarpeelliseksi selvittää puolueen julkaisutoiminnan pääperiaatteita lähinnä sosialidemokraattisen puolueen sanomalehdistön kannalta.

Se anti, joka on eniten vaikuttanut myöhemmin sosialistisen realismin ja samalla positiivisen sankarin teoriaan, on Leninin voimakkaasti painottama käsite puoluekirjallisuus tai puoluekantainen kirjallisuus. Leninin sanoman ydin sisältyy seuraavaan katkelmaan: "Alas puoluekannattomat kirjailijat! Alas kirjailija-yli-ihmiset! Kirjallisuuden tulee olla yleisproletaarisen työn osa, sen yhtenäisen ja suuren sosialidemokraattisen koneiston "ratas ja ruuvi", jonka panee liikkeelle koko työväenluokan koko tietoinen etujoukko. Kirjallisuusalan tulee olla järjestetyn, suunnitellun ja yhdistetyn sosialidemokraattisen puoluetyön elimellinen osa".⁸³

Harry Järvin mukaan silloin, kun kaunokirjallisuuden valvonta on katsottu puolueen tehtäväksi nimenomaan edellä olevan sitaatin perusteella, on syyllistetty suorastaan sitaatin väärennökseen, jota väärennöstä Leninin leski yritti turhaan oikaista 1937.⁸⁴ Järv ei tosin mainitse missä Krupskaja yritti oikaisunsa tehdä ja mihin hän sen perusti.⁸⁵ Kuten Järv samassa kirjoituksessaan osoittaa, niin Leninin artikkelista voisi poimia myös sitaatteja, jotka kumoaisivat sen, että puolue on oikeutettu ja velvollinen valvomaan kirjallisuutta - tai tarkemmin sanottuna kaunokirjallisuutta. On nimittäin huomattava, että Lenin puhuu selvästikin vuoden 1905 tilanteesta, jolloin Venäjän sosialidemokraattisella puolueella ei ollut minkäänlaisia mahdollisuuksia kontrolloida kuin pientä osaa Venäjän kirjallisuudesta; sitä osaa, jonka kustantamisesta huolehti puolue. Sen sijaan Lenin puhuu vain allusionomaisesti tilanteesta, jolloin sosialidemokraattinen puolue olisi ainoana puolueena vallassa.

Onpa Neuvostoliitossakin asetettu julkisesti kyseenalaiseksi se, tarkoittiko Lenin lainkaan sitä, että myös kaunokirjallisuus oli asetettava puolueen

valvontaan. Ensimmäisen kerran näin tapahtui tietävästi 1929, jolloin No-
vyj Mirin päätoimittaja V. Polonski katsoi Leninin puhuneen vain poliittises-
ta kirjallisuudesta.⁸⁶ Sotien jälkeen on ainakin J.M. Strotškovin artikke-
lissa Literaturnaja Gazetassa 10.1.1957 yritetty palauttaa Leninin artikkeli
historialliseen kontekstiinsa. Strotškov esitti Vickeryn mukaan, ettei puo-
luekantaisuus voinut enää olla samansisältöinen käsite kuin 1905, jolloin
kaiken oli palveltava puolueen valtapyrkimyksiä. Kun puolue oli nyt saanut
kaiken vallan käsiinsä, oli tilanne muuttunut toiseksi. Kirjallisuus ei
enää voinut olla niin kapea-alaista, että kirjailijan oli jokaisessa teok-
sessaan esitettävä vain puolueen sanomaa. Luonnollista on, että artikkeli
torjuttiin jyrkästi.⁸⁷

Länsimaisista kirjallisuudentutkijoista Harold Swayze näkee Leninin artik-
kelin ytimen siinä, että tämän mielestä kirjallisuuden tuli olla osa sosia-
lidemokraattisen puolueen työtä. Toisaalta Lenin keskittyi puoluedisipliini-
nisiin kysymyksiin hetkellä, jolloin sosialistinen puolue oli laillistettu.
Swayze on Järvin tapaan pannut merkille Leninin varoituksen, jonka mukaan
kirjallista toimintaa ei tule liittää mekaanisesti muuhun puolue toimintaan.⁸⁸

Myös Rufus Mathewson kiinnittää Leninin artikkelin tulkintaan huomiota.
Hänkin huomauttaa, että monet kriitikot ovat suhtautuneet epäillen siihen,
tarkoittiko Lenin laisinkaan kaunokirjallisuuden saattamista puolueen kont-
rolliin. Venäläinen 'literatura' -sanahan merkitsee, kuten edellä huomautet-
tiin, sekä journalistista kirjallisuutta että Belles-lettres -kirjallisuutta.
Myös Lenin tarkoitti joskus molempia puhuessaan literaturasta, kuten esimer-
kiksi arvioidessaan Gorkin Äitiä.⁸⁹

Edellämainittuihin kriittisiin mielipiteisiin voi yhtyä sikäli, että fik-
tion ehdoton kuuliaisuus puolueelle ei käy yksiselitteisen selvästi ilmi Le-
ninin artikkelista. Hän ei nimittäin puhu missään kohdin siitä, mikä olisi
nimenomaan fiktiivisen kirjallisuuden tehtävä ja nimenomaisesti socialisti-
sessa yhteiskunnassa.

Mutta kaikki tämä spekulointi on sikäli tarpeetonta, että Leninin artik-
keli on joka tapauksessa otettu sosialistisen realismin perustamisen jälkeen
keskeiseksi argumentiksi sille, että myös fiktion tulee olla ehdottoman puo-
luekantaista, kuten Walter N. Wickery aivan oikein toteaa.⁹⁰ Tyypillinen
neuvostonäkemyksen edustaja on esimerkiksi Korneli Zelinski, joka katsoo Le-
ninin hahmottaneen neuvostokirjallisuuden perusteet artikkelissaan eikä vain
antaneen ohjeita puoluelehdistöä varten.⁹¹

Erityisen keskeisen aseman artikkeli sai ns. ždanovismin aikana 1946- n.
1953 Neuvostoliiton kirjallisuuspolitiikassa. Zelinski huomauttaakin, että

mikään neuvostokirjallisuutta käsittelevä kirja ei voi jättää Leninin artikkelia huomioon ottamatta, koska se on perustana neuvostokirjallisuuden puoluekantaaisuudelle.⁹² Näin todella on. Myös länsimaisissa neuvostokirjallisuutta käsittelevissä tutkimuksissa artikkeli on yleensä otettu huomioon.⁹³

6. Gorkin Äiti - positiivisen sankarin isä

Maksim Gorkin romaani Äiti (1907) on se fundamentti, jolle niin sosialistinen realismi kuin sen protagonistin positiivinen sankarikin on paljolti rakennettu. Leninin vaatimus selvästä puoluekantaaisuudesta sai siinä ensimmäisen realisointinsa. Äidin Pavel Vlasov on ensimmäinen varsinaisesti positiivisena sankarina pidettävä fiktiivinen karakteri sosialistisen realismin tarkoittamassa mielessä.⁹⁴

Gorki kirjoitti jo 1900 Tšehoville ajan vaativan sankarillisuuden esiinmarssia kirjallisuudessa. Gorki halusi sankareidensa avulla osoittaa, että oli olemassa toivoa siitä, että kaikki saattaisi muuttua vielä paremmaksi.⁹⁵

Uskonnollisuus oli Äidin aikoihin Gorkin elämässä hyvin keskeisellä sijalla. 1907 Gorki asettui Caprille, jonne hän yhdessä filosofi Aleksander Bogdanovin ja Anatoli Lunatšarskin kanssa perusti ns. Caprin puoluekoulun. Caprin ryhmä halusi modernisoida marxilaisuutta tuomalla siihen uskonnollisen elementin, luoda uskonnon ilman jumalaa, ihmisten mystisen ykseyden.⁹⁶

Lenin suhtautui erittäin tuomitsevasti Gorkin jumalanetsimiseen eikä säästänyt sanojaan yrittäessään vierottaa Gorkia jumalanetsimisestä ja Bogdanovin ja Lunatšarskin haitallisesta vaikutuksesta. Hän sanoi, että Gorkin jumalanetsiminen ei eroa jumalanrakentamisesta tai jumalanluomisesta sen enempää kuin keltainen piru eroaa sinisestä pirusta.⁹⁷

Esa Adrian näkee Gorkin jumalanetsimisessä eräänlaisen paniikkiratkaisun. Yleisen frustroitumisen ilmapiirissä vuoden 1905 epäonnistuneen vallankumousyrityksen jälkeen uskonnon ja sosialismin synteetikin kelpasi vallankumousliikkeen pelastamisen keinoksi.⁹⁸

Vuoden 1905 vallankumousyrityksen jälkeen Gorkin mielestä oli siis luotava ihannehahmoja, jotka ruumiillistaisivat kansan pyrkimykset ja toiveet. Tätä varten hän kirjoitti Äidin, joka on katsottava sosialistisen realismin romaanin edelläkävijäksi. Venäjän marxilaiset suhtautuivat siihen kuitenkin varauksellisesti kirjan ilmestyessä.⁹⁹

Teos liittyy siis Gorkin jumalanetsimiskauteen, mikä heijastuu varsin selvästi myös sen positiiviseen sankariin Pavel Vlasoviin, joka edustaa teoksessa sosialistisia aatteita. Yhteiskunnallisen tietoisuuden heräämisvaiheessa hän tuo kotiinsa kauniin kuvataulun, joka esittää Kristusta matkalla Emmaukseen. Kuva miellyttää Pavelin läpikotaisin uskonnollista äitiä, mutta hän ei malta olla sanomatta pojalleen, että tämä kyllä kunnioittaa Kristusta, mutta ei käy kirkossa.¹⁰⁰ Pavel Vlasovin kärsimystarinassa onkin nähtävissä yhtymäkohtia Jeesuksen Via Dolorosaan.

Jumalanetsimistä deklamoi myös Pavelin toveri ukrainalainen Nikolai vappumielenosoituksessa: "Me olemme nyt lähteneet tähän pyhään kulkueeseen uuden jumalan, valon ja totuuden jumalan, järjen ja hyvyyden jumalan nimissä!"¹⁰¹

Hieman myöhemmin Pavel sosialistiystävineen todella luo Jumalaa. "Pyhä paikka ei saa olla tyhjä. Arin kohta on siellä, missä jumala asustaa. Jos Jumala vierähtää sielusta, siihen jää haava, - niin se on! Meidän on, Pavel, keksittävä uusi uskonto ... luotava jumala - ihmisille ystäväksi!"¹⁰²

Voimakkaimmin uskonnollisuus tulee Äidissä esiin Pavelin äidin Nilovnan kautta, joka on totaalisti uskonnollinen. Hänessä ja hänen kehityksessään voidaan melko selväpiirteisesti nähdä Gorkin myöhemmin tavoittelema kristinuskon ja sosialismin synteesi. Hyvästä kristitystä kasvaa hyvä sosialisti. Äiti vetoaakin kiihkeästi, jotteivat uskovat vanhemmat hylkäisi sosialismin uskovia lapsiaan.

" - Kuunnelkaa Kristuksen nimessä! Te kaikki olette omaa väkeä, kaikki niin sydämellisiä ... katsokaa pelkäämättä, mitä tapahtui? Lapsemme, meidän omaa lihaamme ja vertamme, he olivat menossa kaikessa rauhassa etsimään totuutta ... hakemaan sitä kaikille! Kaikkien teidän tähtenne, pienokaistenne tähden, he ovat vihkiytyneet ristin tielle ... etsimään valon päiviä. He haluavat toisenlaista elämää, elämää totuudessa ja oikeudessa ... hyvää he tahtovat kaikille! --- Ystävät, he ovat meidän oma nuori veremme, joka on noussut koko kansan puolesta; kaikkien työtätekevien ihmisten puolesta he ovat lähteneet! ... Älkää siis luopuko heistä, älkää hylätkö heitä, älkää jättäkö lapsianne yksinään tielle. Olkaa sääliväisiä itsellenne ... uskokaa poikienne sydämiin ... niissä on syttynyt totuus, totuuden puolesta he uhrautuivat. Luottakaa heihin! --- Jumalan sana puhuu hänessä! huudahti joku kiihtyneenä. - Jumalan sana, hyvät ihmiset! Kuunnelkaa!¹⁰³

Abram Tertzin esseessä usko päämäärään on esitetty suorastaan sosialistisen realismin substanssia määrävänä tekijänä. Usko päämäärään on välttämättömyydenä, koska päämäärä - kommunismi - ja siihen pyrkiminen on koko yhteiskunnan

liikkeellepaneva voima. On aivan ilmeistä, että usko päämäärään on myös positiivisen sankarin nervus rerum, kuten esimerkit sosialistisen realismin teoksista vakuuttavasti osoittavat. Gorkin uskonnollinen päätös ei ole siirtynyt jumalanetsimisineen sellaisenaan sosialistiseen realismiin, mutta hänen vaikutuksensa tässä suhteessa on ollut ilmeisen suuri.

Koska Pavel Vlasov on myöhemmin ollut lähes normina positiivisen sankarin luojille ja etsijöille, on paikallaan tarkastella yksityiskohtaisemmin sitä tapaa, jolla Gorki sankarinsa muovaa. Ensimmäisenä vaiheena Pavelin herostiellä on hänen yhteiskunnallisen tietoisuutensa herääminen, joka perustuu Pavelin haluun löytää totuus, kun hän huomaa, ettei hänen isävainajansa ja työläisyhteiskunnan yleensäkin harrastama juopottelu ja merkityksetön elämä voi tyydyttää häntä. Pavel etsii totuutta kirjoista - kielletyistä kirjoista.¹⁰⁴ Totuuden, joka on sosialistinen, löytämisellä on ylentävä vaikutus Paveliin. Hän muuttuu kvaliteetiltaan paremmaksi ja haluaisi muuttaa muutkin paremmiksi. Pavelin kotona kokoontuva toveripiiri kokee Gorkin jumalanetsimiskaudellaan etsimän mystisen ihmisten ykseyden. Heränneiden tapaan uskossaan vahvimmat todistavat uskonsa tovereilleenkin. Uskon lujittamiseksi lauletaan. Gorki kuvaa tällaista herätyskokouksen tunnelmaa haltioituneesti.

Kaikki me olemme saman äidin lapsia, meitä yhdistää voittamaton ajatus kaikkien muiden maiden työkansan veljeydestä. Se lämmitteää meitä, se on aurinko totuuden taivaalla, mutta se taivas on työläisen sydämessä, ja olipa työläinen mitä kansallisuutta tahansa, nimittäköön itseään miksi tahansa, sosialistina hän on meidän henkinen veljemme, niin nyt kuin vastakin ja ajasta aikoihin. Tämä lapsellinen ja luja usko (alleiviivaus minun) puhkesi sanoiksi yhä useammin, se yleni ja kasvoi omalla mahdollaan. Ja kun äiti näki sen, hän tahtomattaan tunsu, että totisesti maailmassa oli syntynyt jotakin valoisaa, sellaista, minkä hän näki kuin taivaan auringon.

Usein kokouksissa laulettiin. Tavallisia, kaikille tuttuja lauluja laulettiin äänekkäästi ja iloisesti, mutta toisinaan aivan uusia, jollakin tavoin erityisesti koskettavia, mutta surumielisiä ja säveleltään outoja lauluja. Niitä laulettiin puoliääneen vakavasti kuin kirkonvirttä. Laulajien kasvot vuoroin kalpenivat, vuoroin hehkuivat, ja sanoissa kumisi mahtava voima.¹⁰⁵

Sankarin tietoisuuden heräämisen jälkeen Gorki asettaa hänen tehtäväkseen myös massojen tietoisuuden herättämisen. Se voi tapahtua joko painetun sanan avulla tai suoraan työläisille puhumalla. Pavelista ei saa tulla eristäytyjää, jonka toiminta jäisi vain platoniselle tasolle. Proletaarimassat on saatava tajuamaan oma asemansa ja omat tehtävänsä.

Pavelin tulikokeeksi muodostuu lakon organisoiminen, missä hän kuitenkin

epäonnistuu, mutta ensimmäinen siemen on joka tapauksessa kylvetty. Pavelin on sovitettava kaikkien puolesta rohkeat sanansa ja hänet vangitaan. Pavelin kärsimystie on alkanut, mutta hän kärsii riemuiten, koska hän tuntee kärsivänsä, jotta toiset saisivat paremman osan. Traagiseen kärsimykseen ei Pavel Vlasovilla sen enempää kuin myöhemmilläkään positiivisilla sankareilla ole oikeutta.

Seuraavan kerran positiivinen sankari Pavel Vlasov nousee massojen innostajaksi vankilasta vapauduttuaan vappumielenosoituksen yhteydessä.¹⁰⁶ Tämänkin aktion tuloksena on Pavelin vangitseminen.

Pavelia ja hänen tovereitaan vastaan nostetussa oikeudenkäynnissä Pavel Vlasov tuo credonsa ilmi hyvin pateettisesti. Hän on uskossaan luja ja järkymätön eikä maallinen oikeus horjuta millään lailla hänen uskoaan. Pavelin miehuullinen käytös nostaa hänet työläisten esikuvaksi. Pavel karkotetaan Siperiaan, mutta tappio ei ole tappio aatteelle. Gorki ei jätä lukijaansa epätoivoiseksi, vaan tappio on selvä voiton lupaus. Taistelun tulee jatkua ja se tulee johtamaan voittoon, kuten Pavel oikeudessa julistaa tuomitsijoilleen.

Erittäin relevantti piirre Pavel Vlasovissa on hänen totaalinen omistautumisensa vallankumouksen asialle. Mikään ei saa käydä päämäärän edellä, siihen on pyrittävä per fas et ne fas. Pavel Vlasovissa on selvästi erotettavissa Tšernyševskin Rahmetovin rigoristisuutta.¹⁰⁷ Rahmetovhan, kuten mainittiin, mm. karaisi vallankumouksellista tahtoaan naulojen päällä nukkumalla ja kieltäytyi ehdottomasti kaikista libidon houkutuksista.¹⁰⁸ Äidin tehdasyhdyskunnan tytöt ovat vihaisia vallankumoukselliselle nuorukaisjoukolle, joka ei osoita mielenkiintoa näiden feminiinisyyttä kohtaan. Pavelin ukrainalainen toveri on kaikesta huolimatta rakastunut, mutta Pavel kieltää häntä ehdottomasti ilmaisemasta tunteitaan ja vaatii suhteen lopettamista ennen kuin se on alkanutkaan, koska rakastuminen saattaisi johtaa avioliittoon.

Kiinnostava avioliitto - intelligentti nainen ja työmies. Syntyy lapsia. Sinä yksin joudut käymään työssä, ja sinun on tehtävä paljon työtä. Te alatte elää vain leipäpalaa varten; yhteiseltä asialtamme te olette menneittä. Menneittä molemmat. --- Parempi, Andrei, jos jätät tuon kaiken mielestäsi.¹⁰⁹

Pavelin libidonkielto on lähes absoluuttinen. Gorki ennakoi hyvin neuvostoihmiskäsitykselle myöhemmin keskeiseksi muodostunutta antifreudilaisuutta.¹¹⁰

Pavelilla on tyttöystävä, joka rakastaa häntä, mutta missään kohdin he eivät ilmaise avoimesti tunteitaan ja missään kohdin he eivät aseta tunteitaan

vallankumouksellisen taistelun edelle, he ovat taistelutovereita. Koko suhde on esitetty niin alluusionomaisesti, että se tuntuu lähes tarpeettomalta.¹¹¹

Pavel Vlasov on myös perhesuhteiden negaatio huolimatta siitä, että hänellä on erittäin läheinen suhde äitiinsä. Pavel ei voi silti nähdä äidintä isänrakkautta vallankumouksellista taistelua korkeampana arvona. Jos tilanne vaatii, niin äitien on lähetettävä lapsensa ilolla kuolemaan ja isien tapettava poikansa.

Retrospektiivisesti tarkasteltuna Pavel Vlasovin rigoristiset piirteet tuntuvat epäilemättä liioitelluilta; hän tekee maanisen vaikutelman. Mutta Pavelia on tarkasteltava ilmeisesti Gorkinkin kokeman frustraatiotilanteen läpi, minkä aiheutti vuoden 1905 epäonnistunut vallankumous. Tätä taustaa vasten on ymmärrettävissä myös Leninin tyytyväisyys Äidin oikea-aikaisuuteen.

Gorkin Äiti siis kristallisoi ja antoi ilmauksen Leninin puoluekirjallisuusartikkelin tendensseille. Pavel Vlasov oli Leninin toiveiden inkarnaatio. Ohjelmallisuus ja deklamoiva optimismi ovat tyypillisimmät piirteet tässä teoksessa. Positiivinen sankari tuli Tšernyševskin jälkeen taas esiin. Pavel Vlasovista tulikin myöhempien Heros Sovieticuksien malli.

Gorki joutui kuitenkin itsekin tunnustamaan, että teos kärsi karakterisoinnin heikkoudesta ja liian ilmeisestä didaktismista. Niinkin myöhään kuin 1920-luvulla vielä monet auktoriteetit Neuvostoliitossa arvioivat teosta kielteisesti; sitä pidettiin liian skemaattisena, sentimentaalisenä, didaktisena ja ideologisesti vääränä. 1929 ilmestyneessä kirjallisuuden tietosanakirjassa Pavel katsottiin skemaattisesti ja kuivasti esitetyksi. Myöhemmin, erityisesti sosialistisen realismin tultua neuvostokirjallisuudessa itsevaltiaan asemaan vuoden 1934 kirjailijakongressin jälkeen, arvioinnit ovat muuttuneet ja Pavel Vlasov on asetettu esimerkilliseksi positii-viseksi sankariksi ennen kaikkea innostavuutensa takia.¹¹² Pavel Vlasovia on ruvettu pitämään ensimmäisenä onnistuneena bolševistisena sankarina. Gorki teki heroismsinsa avulla pesäeroa klassiseen realismiin, minkä hän katsoi toivottomaksi ja nykypäivään juurtuneeksi. Gorkin hahmon kirjallisuus ei silti voinut olla eskapistista vaan funktionaalista. Sen tuli panna ihminen liikkeelle kohti sellaista elämää, jollaista elämän pitäisi olla. Tästä on kehitelty sosialistisen realismin teoreettista perustaa, minkä mukaan kirjailijan ei tule pyrkiä vain kokemuksen yleiseen ylentämiseen kuten Gorki aluperin tarkoitti, vaan tulevaisuuden ylistämiseen sellaisena

kuin se on määritelty puolueen ohjelmassa ja viisivuotissuunnitelmissa. Tämä on se obligatorinen askel nykyhetken ulkopuolelle, joka neuvostosankarin on otettava. Pavel Vlasov on ideologinen muotokuva, joka on tehty toivosta, doktriinista ja tendenssistä yhtä paljon kuin lihasta ja verestä.¹¹³ Nämä Rufus Mathewsonin havainnot ovat ilmeisen paikkansapitäviä.

Gorkin positiivisen sankarin suuri periaatteellinen merkitys sosialistisen realismin sankarin myöhempää kehitystä ajatellen on nähtävissä siinä, että Gorki esitti nyt heroksen, joka rikastui sisäisesti ja sai elämälleen tarkoituksen liittymällä vallankumoukselliseen liikkeeseen. Toisena tärkeänä piirteenä uudessa sankarissa on mainittava romanttinen elementti, joka myöhemmin on liitetty elimellisesti sosialistiseen realismiin. Katse oli suunnattava tulevaisuuteen, pois nykyhetken harmaudesta kohti niitä näkyjä, jotka suuri päämäärä loihti positiivisen sankarin ja lukijan eteen. Eli kuten Pavel Vlasov oikeudessa julisti tuomitsijoilleen:

Meidän aatteemme varttuvat, ne palavat yhä kirkaammin, ne valtaavat isot kansanjoukot taisteluun vapauden puolesta. Tietoisuus työväestön suuresta tehtävästä liittää koko maailman työläiset yhteen ... sosialismi yhdistää teidän silpomanne maailman samaksi suureksi kokonaisuudeksi, ja se tulee tapahtumaan.¹¹⁴

Gorki oli siis luonut sankarin, joka tahtoi marxismin mukaan osallistua aktiivisesti historialliseen prosessiin maailman muuttamiseksi.

Vallankumouksen avantgardi oli nyt saanut innostavan esimerkin, ensimmäisen sosialistisesti tiedostavan positiivisen sankarin, johon tultiin vetoamaan vielä lukemattomia kertoja haluttaessa neuvostokirjailijoiden luovan kansalle esimerkkejä. Sosialistinen realismi oli saanut samalla Gorkista profeettansa, joka ei toisin kuin monet muut profeetat ole menettänyt asemansa tänäkään päivänä, vaan Gorkille annetaan jatkuvasti keskeinen merkitys sosialistisen realismin synnyssä.

Myös Virossa puhkesi proletaarikirjallisuus ensimmäisille, tosin vaatimattomille oraille vuoden 1905 vallankumousyrityksen aikoihin. Viron proletaarikirjailijat eivät kuitenkaan anna minkäänlaista mallia Neuvosto-Viron proosan sankarille senkään takia, että he olivat pääasiassa runoilijoita. Huomattavin heistä oli Hans Pöggelmann, joka sittemmin eli emigranttina Neuvostoliitossa ja kuoli Stalinin puhdistuksissa 1938.¹¹⁵ Viron kirjallisuudessa alkoi näihin aikoihin nousta hallitsevaksi ns. Noor-Eestin ryhmä, joka viime sodan jälkeen joutui kiivaiden hyökkäysten kohteeksi väitetyin epäpoliittisuutensa ja esteettisen asenteensa vuoksi.¹¹⁶

Vuoden 1905 tapahtumat kuvastuivat laajemminkin Viron kirjallisuudessa, vaikkei siitä juuri vallankumouksellista sankaria ole löydettävissä. Maanpakoon joutunut Eduard Vilde kirjoitti pari novellia, Seadusemees (Lain mies) ja Tooma tohter (Tuomaan tohtori),¹¹⁷ jotka kuvaavat väkevän emotionaalisesti vuoden 1905 vallankumouksen jälkeisiä verisiä selvittelyjä Virossa. Seadusemees -novellissa voidaan nähdä jo orastavaa luokkatietoisuuttakin. Sen päähenkilö Kadaka Jaan, isäntä, uskoo tulleen syyttömästi pidätetyksi ja vapautuvansa pian. Mutta seitsemän muun pidätetyn armoton teloittaminen havahduttaa hänet. Hän huutaa väkijoukolle väkevän protestinsa ja sinetöi samalla kohtalonsa.

Tooma tohter -novellissa nimihenkilö Toomas Marjapuu on kuin ihmeen kautta pelastunut hengissä teloitettujen joukosta. Hänen isänsä on tuonut poikansa kaupunkiin sairaalaan. Tohtori pelastaa leikkauksella pojan hengen ja saa tämän täyden luottamuksen. Toomas paljastaa haavoittumisensa taustan hyväntekijälleen. Novellin loppu on järkyttävä - tohtori kutsuukin potilaansa parannuttua sotilaat paikalle.

A.H. Tammsaare reagoi vuoden 1905 ja sen jälkeisten vuosien tapahtumiin eli vallankumoukseen neuvostoterminologian mukaan kahdella hyvin samantapaisella novellilla: Päästmisel (Lunastuksella)¹¹⁸ ja Rahaauk (Aarrehauta).¹¹⁹

Novellit ovat analogisia ensinnäkin siten, että molemmissa päähenkilö, joka on muuten samanniminenkin, Hans, saa surmansa tsaristisen väkivallan uhrina. Päästmisel-novellin Hans Muri osallistuu tehtaassa lakkoihin ja pyrkii organisoimaan laajempaakin liikehdintää työläisten elinehtojen parantamiseksi. Hän haavoittuu kuolettavasti erään tehtaan edessä sotilaiden kivääritulussa.¹²⁰

Rahaaukin Liivamäen Hansin surmaa puolestaan kartanoon lähetetty rankaisuretkikunta. Häinkin oli ollut vaatimassa parannusta proletariaatin, kartanon alustalaisten, elinehtoihin ja saa sovittaa tämän hengellään. Novellin loppu on riipaisevuudessaan hyvin tehokas. Hansille määrätään kolme sataa ruoskaniskua, mikä käytännössä merkitsee kuolemanrangaistusta. Hänen isänsä määrätään pitelemään kuoliaaksi hakattavaa poikaa paikoillaan, joka ei päästä äännähdystäkään tuskista huolimatta. Tämä saa ruoskijat raivoon ja lopulta, juuri ennen kuolemaa, Hansin suusta purkautuu tuskanhuuto. Isä joutuu kuolevan poikansa tuskaa katsellessaan mielenhäiriöön ja puhkeaa mielipuoliseen nauruun. Voi vain kuvitella, millaisen tunnekuohun novelli sai aikaan Hansiin samaistuneissa lukijoissa vuosisadan alun Virossa.¹²¹

On mahdollista, että Aadu Hint on saanut vaikutteita Tuuline rand - tetralogiaansa em. novellista. Hänen positiivinen sankarinsa Peeter Tihu tulee aivan Liivamäen Hansin tapaan Tallinnasta maalaisproletariaatin pariin nostattamaan sitä taisteluun elinehtojensa parantamiseksi. Tammsaaren novellissa ja Hintin romaanissa on samanlainen kohtaus, jossa kartanon alustalaiset lähtevät vaatimaan oikeutta saksalaiselta kartanoherralta. Vastaanotto on molemmissa tapauksissa yhtä tyly.¹²²

Olisi liioiteltua väittää, että Tammsaare kuvaa novelleissaan positiivista sankaria, mutta joitakin yhtymäkohtia hänen sankareillaan on myöhempään positiiviseen sankariin. Tammsaaren Hansit tiedostavat positiivisen sankarin tapaan tsaristisen status quo'n epäoikeudenmukaisuuden ja heissä on myös, tosin kiteytymättömästi, päämäärätietoisuutta. Puoluekantasuus jää Tammsaarella varsin vaatimattomaksi. Moraalisilta ominaisuuksiltaan Hansit ovat hyvin esikuvaksi kelpaavia. Mutta ideologisen kehityksensä suhteen he ovat vielä lähes raakileita. Heillä ei ole oikeaa käsitystä historiallisen prosessin lainalaisuuksista. He haluavat vain ihmisarvoisen elämän kaikille, mutta eivät tiedosta sen marxilaisia edellytyksiä.

Myös Friedebert Tuglas kuvasi vuoden 1905 vallankumouksen aikaisia tapahtumia novellistiikassaan. Hänen novellinsa Hingemaa¹²³ päähenkilö on idealistinen opettaja Juhan Remmelgas, joka ryhtyy harjoittamaan kotiseudullaan kansanvalistusta, mutta joutuu tämän vuoksi vallanpitäjien epäsuosioon. Remmelgasin ohella novellin keskushenkilönä on omasta maasta, "hingemaasta", uneksiva maalaisproletariaatin edustaja. Tämä on vuoden 1905 tapahtumien yhteydessä ruvennut toveriensa kanssa jakamaan kartanon maita maattomille. Olojen vakiinnuttua hän joutuu tämän vuoksi vankilaan, jonne Remmelgaskin on päätenyt ilmeisesti konspiratiivisen toiminnan takia. Remmelgas karkotetaan jonnekin Pohjois-Venäjälle ja maata halunnut saa vihdoin itselleen maata: seitsemän jalan pituudelta ja neljän jalan leveydeltä. Tai ei oikeastaan niinkään paljon, kuten Tuglas toteaa novellinsa loppusanoissa: "Ei, ei, kukapa heille niin paljon maata antoi: samaan hautaan heitettiin kolme miestä..."¹²⁴

Tuglas ei ole kirjoittanut novelliaan niin selvän osoittavasti kuin Vilde ja Tammsaare, mutta ei ole epäilystäkään siitä, että hänen myötätuntonsa on sorrettujen puolella. Tuglas osoittaa selvästi sen sosiaalisen vääristymän, jonka alaisena suurin osa Viron väestöstä eli ja myös sen, miten toivotto-malta tuon vääristymän oikaiseminen tuohon aikaan näytti. Hänen sankarinsa Remmelgas tiedostaa myös status quo'n vääryyden ja pyrkii oikaisemaan sen naiivisti valistukseen luottaen. Allusionomaisesti Tuglas viittaa Remmel-

gasin poliittiseen heräämiseen, mutta hän ei kuvaa siitä seurannutta toimintaa suppeahkossa, mutta taiteellisesti onnistuneessa ja tiiviisti ladatussa novellissa, josta puuttuu kaikkalainen deklamointi, mutta joka on silti voimakas protesti epäoikeudenmukaisuutta vastaan.

Luonnollisesti yhteiskuntakriittistä ja jonkinasteisia sankarihahmoja esittänyttä proosaa ilmestyi Virossa jo Venäjän keisarikunnan aikana, mutta tätä kirjallisuutta ei voi mitenkään asettaa sosialistisen realismin nimikkeen alle, vaan se on luettava, jos käytetään neuvostoterminologiaa, ns. kriittiseen realismiin,¹²⁵ jonka nimekkäin edustaja oli Eduard Vilde, joka historiallisessa romaanitrilogiassaan Mahtra sõda (Mahtran sota, 1902), Kui Anija mehed Tallinnas käisid (Kun Anijan miehet Tallinnassa kävivät, 1903) ja Prohvet Maltsvet (Profeetta Maltsvet, 1905-1908)¹²⁶ ja eräissä muissakin teoksissaan toi esiin mm. ne feodalistiset epäkohdat, jotka rasittivat virolaista talonpoikaa, joka oli monessa suhteessa vielä tämän vuosisadan puolella baltiansaksalaisen aatelin mielivallan alainen.

II PLURALISMISTA KONFORMISMIIN - NORMATIIVINEN SANKARI SYNTYY

1. Sotaheroismista pjatiletkaan ¹²⁷

Lokakuun vallankumousta edeltävänä aikana venäläinen kirjallisuus voidaan jakaa karkeahkosti kahteen pääsuuntaan: realismiin ja symbolismiin. Realismi oli vähitellen rappeutumassa, kunnes se sai uusia muotoja Tšehovin novelli- ja runokirjallisuudessa, Kuprinin proosassa ja Andrejevin näytelmissä ja moderneimmissa edustajissaan, kuten Maksim Gorkissa. Symbolismi kuitenkin näytteli ennen I maailmansotaa venäläisessä kirjallisuudessa huomattavampaa osaa kuin realismi. ¹²⁸

Positiivisen sankarin ekspansiivisen esiinmarssin mahdollisti lokakuun vallankumous ja sitä seurannut sisällissota, ¹²⁹ mikä tarjosi heroismissaan runsaasti mahdollisuuksia fiktiivisenkin heroksen kuvaamiselle.

Nyt viimeistään oli selvää, että tarpeeton ihminen oli todella tarpeeton, eikä vain tarpeeton, vaan suorastaan vaarallinen. Hän oli vaarallisempi kuin avoimesti negatiivinen hahmo, koska hänen paljastamisensa oli vaikeampaa. Hän oli päämäärän ulkopuolella ja siksi hänenkin ainut merkityksensä oli negatiivinen. Tuli selväksi, ettei voinut olla olemassa sankaria ilman päämäärää. Tarpeettomat ihmiset todella paljastettiin, kuten tekivät esimerkiksi Gorki Klim Samginin elämässä, Fadejev Tuhossa ¹³⁰ ja monet muut. Ainoan ristiriitaisen soinnun Tertz näkee Solohovin Hiljaa virtaa Donissa, jossa kirjailija jättää afektiiviset jäähyväiset tarpeettomalle ihmiselle Grigori Melehoville. Näin 1800-luvun sankari oli kadonnut neuvostovenäläisestä kirjallisuudesta. ¹³¹

1920-luku on Neuvostoliiton kirjallisuuden kirjavinta aikaa. Monet ryhmittymät muodostivat kirjallisesta kentästä hyvinkin pluralistisen kokonaisuuden. Tilannetta hämmensi myös se, että Neuvostoliiton katastrofaalisen elintarviketilanteen takia Leninin oli pakko tehdä ideologinen myönnytys uuden talouspolitiikan eli NEP:in muodossa. Tämä saattoi ymmälle monet proletariaatin vallankumoukseen innostuneesti suhtautuneet kirjailijat, kuten mm. Zelinski toteaa. ¹³² 20-luvun virtausten detaljeihin menevä käsittely veisi liiaksi sivuun teemasta, positiivisesta sankarista, joten ne on jätettävä vähemmälle huomiolle ja keskityttävä Heros Sovieticuksen muotoutumiseen, mikä tulee näkyviin ennen kaikkea sisällissotaa käsittelevissä teoksissa.

Yleensä bolševistinen sankarihahmo kuvattiin toimintatarmoisena nahkatakki-
miehenä; Ilja Ehrenburg esitti satiirisen sketsin tästä kertomuksessaan,
jonka alkukirjaimet olivat lyhenne sanoista täydellistetty kommunistinen ih-
minen. Leonid Leonovin kertomuksessa kuvataan Zelinskin mukaan nahkatakki-
miehen saapumista kylään seuraavasti: "Petushihaan saapui nahkatakkinen mies,
jolla oli mukanaan gramofoni. Hän näytti kymmenysmiehelle, nykyiselle pu-
heenjohtajalle valtuuskirjansa ja revolverinsa, kutsui kokoon kaikki läsnä
olevat ukot ja akat, veti gramofonin käyntiin ja se alkoi puhua."¹³³ Mathew-
son on suorastaan otsikoinut aikakautta käsittelevän luvun Leather Men.¹³⁴

Puolue ei 20-luvulla esittänyt vaatimusta positiivisen sankarin esittämi-
sestä keskeisenä hahmona eikä se ollut keskustelun aiheenakaan. Esimerkiksi
vuoden 1929 suuressa neuvostotietosanakirjassa sankari vielä määriteltiin
pelkästään muinaisen Kreikan konseptiksi, joka tuli näkyviin uudelleen kris-
tityn pyhimyksen hahmossa ja liittyi uusklassiseen tragediaan. Kirjalliset
ryhmittymät keskittyivät kirjallisuuden luonteen määrittelyyn ja sankari tuli
esiin lähinnä vain vaatimuksessa esittää "elävä ihminen", joka oli erityi-
sesti RAPP:in eli Venäjän proletaarikirjailijoiden liiton mielisloganeja.
Se mikä sankarista on saatavissa irti tulee näkyviin parhaiten kaunokirjalli-
suudessa itsessään.¹³⁵

Virossa ei 20-luvulla sosialistinen sankari ollut esillä kirjallisuudessa.
Sosialistisen maailmankatsomuksen omaavia tai siihen pyrkiviä henkilöitä
esiintyi toki Viron tasavallan aikaisessa proosassa. Viron vapaus-kansalais-
sota sai monet kirjailijat pohtimaan myös Viron punaisten ajattelutapaa.
Esimerkiksi Mait Metsanurk tekee näin proosateoksissaan Jumalata (Ilman Ju-
malaa, 1921) ja Jäljetu haud (Jäljetön hauta, 1926). Näiden teosten päähen-
kilöt, jälkimmäinen on saanut selviä piirteitä Viktor Kingisseppistä, ovat
kuitenkin ideologisesti liian kontemplatiivisia, jotta heitä voitaisiin pi-
tää edes vähäisessä määrin positiivisen sankarin esikuvina. Metsanurk jat-
koi osittain saman teeman käsittelyä romaanissa Punane tuul (Punainen tuuli,
1928). Metsanurkia on vaikea senkään takia pitää positiivisen sankarin
kehittäjänä, että koko hänen tuotantoaan boikotoitiin ja hän joutui itse to-
distamaan sen ideologisesti perinjuurin vääräksi juuri niinä vuosina, jolloin
positiivinen sankari tuli neuvostovirolaiseen romaaniin.¹³⁶

Albert Kivikas käsitteli 20-luvulla Viron vapaussotaa proosatuoannossaan,
jossa hän pohdiskeli mm. sosialismin ja patriotismin suhdetta.¹³⁷ Merkittä-
vässä vapaussotaromaanissaan Nimed marmortahvlil (Nimet marmoritaululla,
1936) Kivikas kuvaa objektiivisesti myös sosialistisen vakaumuksen omaavia

virolaisia.¹³⁸ Kivikas osoittaa kuitenkin, että oikean tien valitsivat ne, jotka taistelivat Viron tasavallan puolesta bolševikkeja vastaan.

August Jakobson kirjoitti 30-luvun lopulla romaanitetralogian Igavesed eestlased (Ikuiset virolaiset, 1937-1940), jonka viimeisessä osassa Lumi sulab (Lumi sulaa, 1940) osoitetaan työväenluokan voima vallankumouksen ratkaisevana tekijänä. Mutta kaiken kaikkiaan Viron tasavallan aikaisesta romaani kirjallisuudesta ei löydy positiivisen sankarin edelläkävijää.

Jos virolaisen positiivisen sankarin juuria lähdetään 20-luvulta etsimään, niin silloin on mentävä Neuvostoliittoon emigroituneiden virolaisten proletaarikirjailijoiden pariin. Mutta hekään eivät näy kiinnittäneen erityisempää huomiota positiiviseen sankariin sen enempää teoriassa kuin fiktiivisessä praksiksakaan. Jonkinlaisena neuvostovirolaisen sosialistisen realismin edelläkävijäryhmänä - tosin niin kvantitatiivisesti kuin kvalitatiivisesti vaatimattomana - voidaan pitää Neuvostoliitossa sotien välisenä aikana vaikuttaneita virolaisia proletaarikirjailijoita ja erityisesti Leningradissa 1926-1932 toiminutta kirjailijaryhmä EPKA:aa,¹³⁹ joka lakkautettiin muiden kirjailijaryhmien tapaan silloin, kun Neuvostoliiton kirjailijaliitto perustettiin. EPKA:n esikuvana oli RAPP.

EPKA:n ryhmän ja muiden virolaisemigranttien saavutukset romaanin alalla, josta tässä on puhe, olivat lähes olemattomat, joten positiivista sankaria ei voida vielä tässä vaiheessa löytää virolaiskirjailijoiden romaaneista. Virolaisemigrantit eivät kyenneet luomaan sellaista sosialistisen realismin virolaista perustaa, jolle toisen maailmansodan jälkeinen Neuvosto-Viron proosa olisi voinut rakentaa. Neuvostoliitossa olleista virolaisista kirjailijoista poliitikkona tunnettu Jaan Anvelt, kirjailijana Eessare Aadu, olisi saattanut kykyjensä puolesta kehittää sosialistista realismia proosan alalla, mutta hänet teloitettiin useiden muiden EPKA:n jäsenten ja johtavien virolaiskommunistien kanssa Stalinin toimeenpanemissa puhdistuksissa 1937. Osa EPKA:n jäsenistä kuoli puhdistuksissa myöhemmin. Vuoteen 1955 mennessä EPKalaisten ja muiden Neuvostoliitossa olleiden virolaiskirjailijoiden romaaneista julkaistiin Neuvosto-Virossa vain V. Juhkamin Meretõus (Meren nousu, kirjallisesti muokannut M. Prääts, Tallinn 1953), joten sosialistisen realismin omaksumiseen nämä kirjailijat eivät Neuvosto-Virossa ole vaikuttaneet tuotannollaan.¹⁴⁰ Tässä yhteydessä on syytä mainita Juhan Madarikin, porvarilliselta nimeltään Johannes Lauristin, romaani Riigikukutajad (sanannukaisesti Valtionkaatajat), mikä ilmestyi Leningradissa 1929. Madarik kirjoitti teoksensa Virossa vankeudessa, johon hän oli joutunut valtiopetosyytteen takia, ja käsikirjoitus salakuljetettiin Leningradiin. Romaanissa kontrastoidaan

egoistinen elänänasenne kommunistisen puolueen johdolla käytävään taisteluun paremman yhteiskunnan puolesta Virossa 1920-luvun alussa. Madarikin romaanilla ei kuitenkaan ole ollut vaikutusta virolaisen sankarin kehitykseen. Neuvosto-Virossa Riigikukutajad ilmestyi 1950.

Virossa eläneet kirjailijat saattoivat sotien välisenä aikana saada jonkin verran vaikutteita neuvostokirjallisuuden positiivisista sankareista, mutta tämä vaikutus oli ilmeisesti hyvin sporadista. Viron sovjetisoinnin jälkeen esikuvia oli luonnollisesti saatavana mm. venäjänkielisen kirjallisuuden käännösten lisääntyessä hyvin nopeasti.¹⁴¹

Mutta summa summarum positiivisen sankarin kehitystä on seurattava Neuvosto-Viron kirjallisuuden varsinaiseen alkamiseen eli vuoteen 1945 asti lähinnä venäläiseltä pohjalta. Vasta toisen maailmansodan jälkeen on sosialistisen realismin päähenkilön niin teoria kuin praksiskin tarkasteltavissa rinnakkain sekä yleensä neuvostoliittolaisessa että erityisesti neuvostovirolaisessa kirjallisuudessa ja myös jälkimmäisessä yksin.

Positiivinen sankari on siis 20-luvulla löydettävissä paremmin fiktiosta kuin teoreettisista keskusteluista. Heroismin ylistetyin teos sotakommunismen jälkeiseltä ajalta on Dmitri Furmanovin Tšapajev (1923). Romaanissa on kaksikin sankaria: synnynäinen sotapäällikkö, sissidivisioonan komentaja Tšapajev ja puolueen edustaja bolševikki-komissaari Klytškov.¹⁴² Näistä Tšapajev on nähtävä jonkinlaisena venäläisen folkloren Stenka Razin -perinteen jatkajana. Häneltä puuttuu teoreettinen tieto sosiaalisen muutoksen laeista, joista puolueen esittämään näkemykseen Klytškov uskoo vuorenvarmasti. Furmanovin romaanin sankareiden ominaisuudet ovat sittemmin kuuluneet lähes stereotyyppisesti positiiviselle neuvostosankarille: tietoinen itsekuri, tietoisuus kaikkien yksityistenkin tekojen julkisista seurauksista ja kyky alistaa kaikki persoonalliset tunteet puolueen poliittiselle ohjelmalle.¹⁴³

Korneli Zelinski liittää Klytškovin suoraan Tšernyševskin Rahmetovin ja Gorkin Pavel Vlasovin seuraan sosialistisen realismin sankarigalleriaan,¹⁴⁴ kun taas Tšapajevin myös Zelinski näkee enemmän perinteisen folkloristisen venäläisen sankarityypin jatkeena. Tšapajevin sankaruuden aromi oli peräisin kertomuksista ja legendoista ja sen perustana oli asian suuruus, jonka puolesta taisteltiin.¹⁴⁵ Se, että Zelinski asettaa nimenomaan Klytškovin positiiviseksi sankariksi ja Pavel Vlasovin manttelin perijäksi, johtunee siitä, että Tšapajev primitiivisyydessään ei ollut tarpeeksi puoluekantainen. Romaanissa pannaankin paljon painoa Tšapajevin poliittiselle kasvattamiselle. Tšapajev edustaa spontaania talonpoikaisprotestia, josta puuttui puoluedisipliini. Klytškovin oli ohjattava tämä energia oikeisiin uomiin. Tässä on nähtävissä

koko bolševistisen liikkeen pyrkimys saada hallintaansa kaikki lokakuun val-lankumouksen irtilaskemat voimat, kuten Mathewson huomauttaa.¹⁴⁶

Furmanov-Klytškov tuo hyvin esiin Tšapajevin oppimattomuuden, joka on sekä formaalista että poliittista oppimattomuutta.

- ... Sanon teille, toveri Klytshkov, että olen melkein kokonaan lukutaidoton. Siitä on vasta neljä vuotta, kun opin kirjoittamaan, ja olenhan kolmekymmentäviisivuotias! Voi sanoa, että olen koko ikäni elänyt tietämättömyydessä. Mutta mitä tuosta - puhumme joskus toiste...¹⁴⁷

Tšapajevin poliittinen oppimattomuus, joka tekee hänet epäkelvoksi oikeaoppisen positiivisen sankarin rooliin, ilmenee jo siinäkin, että hän ei hallitse edes poliittista terminologiaa, vaan puhuu esimerkiksi "iksplataatto-reista".¹⁴⁸

Klytškovilla on suuri työ Tšapajevin poliittisessa kasvattamisessa, mutta hän onnistuu melko pitkälle tehtävässään osatessaan käsitellä oikein suoraviivaista sissipäällikköä. Furmanov onkin luonut tavallaan positiivisen sankarinsa kahdesta hahmosta, joiden yhteissummaa voidaan tarkastella sellaisena positiivisena sankarina, joka on ollut luomassa sitä traditiota, jonka varaan myöhempi sankari on rakentunut. Tšapajev on sankarin substanssissa heroinen pooli ja Klytškov poliittisesti tietoinen pooli.

Tšapajev kaatuu taistelussa, mutta hänen kuolemansa ei kuitenkaan jätä lukijaa pessimismin valtaan, sillä Furmanov antaa lukijansa ymmärtää selvästi, että yksilön kohtalolla ei loppujen lopuksi ole ratkaisevaa merkitystä vallankumouksellisessa taistelussa. Ja Tšapajeville hänen kohtalonsa sopii, sillä tälle kaikkea byrokratiaa ja jopa politiikkaa karsastavalle 1900-luvun Stenka Razinille ei muunlaista kohtaloa voisi odottaakaan. Tšapajevia on mahdoton kuvitella jahkailemassa jonkun toimeenpanevan komitean kokouksissa poliittisista linjakysymyksistä tai esimerkiksi maatalouden kollektivoinnista. Hän on sankari sanan varsinaisessa merkityksessä ja hänen on saatava sankarin kohtalo. Tšapajevin loppu on hyvin samankaltainen näennäisessä traagisuudessaan kuin Fadejevin Tuhonkin, mutta molemmissa traagisuus on todella näennäistä ja sen voittaa optimismi; ts. lukijan varmuus siitä, että tappio on väliaikainen.

Hyvin samantapainen sotakommunismin heroismia käsittelevä teos kuin Tšapajev ja yhtä lailla positiivisen sankarin kehitykseen vaikuttanut oli Aleksander Fadejevin romaani Tuho (1927). Fadejevin sankarina on sissiosaston päällikkö Levinson.

Levinson ei ole täysin kompleksiton henkilö. Hän saattaa ajoittain potea jopa uskonpuutetta. Tämä johtuu ehkä siitä, että Fadejevin teos on kirjoitettu aivan eri sävyyn kuin monet vallankumoustaistelua kuvanneet valeromanttiset teokset, kuten Zelinski aivan oikein mainitsee.¹⁴⁹

Myös Levinson on osoituksena siitä, että Tuhossa ihmiset ovat tärkeämpiä kuin tapahtumat tai ideologiset kysymykset. Romaanin henkilöitä ei voi pitää symbolisina merkkeinä, vaan elävinä inhimillisinä olentoina. Yleensäkin Tuhoa voidaan pitää objektiivisena ja psykologisesti uskottavana, kuten Gleb Struve huomauttaa.¹⁵⁰

Zelinski asettaa Tuhon hyvin merkittävälle sijalle sosialistisen realismin historiassa. Hän katsoo, että teos oli ensimmäinen periaatteellinen onnistuminen sosialistisen realismin luomisen tiellä.¹⁵¹

Fadejevin bolševikkisankarin kuva merkitsi joka tapauksessa muutosta positiivisen sankarin hahmottamisessa. Aiemmän skemaattisen nahkatakkimiehen tilalle tuli elävä ja reaalisesti tuntuinen ihminen heikkouksineenkin. Levinsonissa ei ole mitään yli-ihmismäistä, vaan hän poikkeaa jyrkästi rigoristisesta Pavel Vlasovista tai toisaalta myöhemmistä seuraajistaan Ždanovismin ajan "kultaisen tähden ritareista", joille mikään ei ollut mahdotonta.

Vaikkei Levinson olekaan niin pateettinen kuin Pavel Vlasov, niin heillä on myös yhteisiä piirteitä. Levinsonkin elää enemmän asialle kuin itselleen. Hänellekään perhesuhteet eivät merkitse käytännöllisesti katsoen mitään. Sissit eivät havaitse Levinsonilla olevan minkäänlaista yksityiselämää, kuten nuori sissi Baklanov pohtii:

"Tietysti minulla syntisellä on paljon heikkouksia, minä en ymmärrä paljoakaan ja minussa on paljon semmoista, mitä en kykene voittamaan; kotona on huolehtivainen ja lämmin vaimo tai morsian, jota kaipaan; minä pidän makeasta melonista tai maidosta ja voileivästä tai kiillotetuista saappaista, joiden avulla on helppo kellistää tyttöjä iltatansseissa. Mutta Levinson on ihan toista maata. Häntä ei voi epäillä mistään semmoisesta. Hän ymmärtää kaiken, hän tekee kaiken niin kuin pitääkin, hän ei käy yöjalassa niin kuin Baklanov tai varasta meloneja kuten Morozka. Hän tietää vain yhden - työn. Siksi on pakko luottaa sellaiseen oikeamieliseen ja alistua hänen johtoonsa..."¹⁵²

Levinson pyrkii itsekin tietoisesti siihen, että häntä ei pidettäisi yksityishenkilönä, vaan asian puolesta käytävän taistelun edustajana. Hän välttää kertomasta miehille nuoruudestaan, koska se sisältää sellaisia piirteitä, jotka saattaisivat heikentää hänen auktoriteettiaan. Hän osoittaa tarpeen vaatiessa kovuuutta, jota tarvitaan kuriin tottumattomien miesten hallitsemiseksi ja on jopa valmis tappamaan, mikäli hänen käskyjään ei totella. Vallan-

kumouksen vihollisen Levinson määrää kylmästi ammuttavaksi. Mutta Levinsonilla on silti inhimilliset dimensionsa. Muistaessaan kaatuneet toverinsa hän purskahtaa yhä uudelleen itkuun. Mutta tämä ei himmennä Levinsonin nimbusta, sillä Fadejevin heros säilyy koko ajan ihmisenä. Ja tappiosta huolimatta loppu on optimistinen.

Levinson katseli vaiteliain ja vielä kostein silmin tuota avaraa taivasta ja maata, joka lupaili leipää ja lepoa, noita kaukaisia puimatanterella olevia ihmisiä, joista hän pian tekisi yhtä omia ja läheisiä kuin ne kahdeksantoista, jotka vaiteliaina ratsastivat hänen takanaan. Ja hän lakkasi itkemästä. Olihan elettävä ja täytettävä velvollisuutensa.¹⁵³

Fadejevin ansioksi voidaan lukea se, että hän ei ratkaise tilannetta millään deus ex machinalla. Tällöin heroisuuskin olisi menettänyt uskottavuutensa.

Levinsonin puoluekantaisuus ei juuri tule esiin. Ainoan kerran hän joutuu puolueorganisaation kanssa konkreettisesti tekemisiin saadessaan kirjeen kaupungista jatkotoimintaa varten. Ohjeen viidestä kohdasta Levinson katsoo neljä turhiksi ja päättää toimia viidennen kohdan perusteella, jossa kehoitetaan säilyttämään yksikkö taistelukykyisenä.

Ideologisessa mielessä Levinson ei ole ainakaan pleonastinen. Hän ei agitoi, propagoi eikä deklamoi. Tässä suhteessa hän eroaa jyrkästi vuolaasta Pavel Vlasovista, jonka puhe muistuttaa joskus rutinoituneen puolueagitaattorin vuodatusta. Sanaa puolue Levinson ei edes mainitse. Hän toimii ja odottaa miestensäkin toimivan. Hän on karkottanut mielestään kaikki fantasiat siitä, että kaikki muuttuu paremmaksi itsestään. Hän ei ole teoreettisesti vaan käytännöllisesti orientoitunut vallankumoustaistelija. Hänellä on kuitenkin toimintaohje, joka vastaa sisällöltään adekvaatisti marxilaista vaatimusta aktiivista osallistumisesta historialliseen prosessiin.

"Kaikki pitää nähdä sellaisena kuin se on. Vain sillä tavoin voi muuttaa sen, mikä on, lähentää sitä, mikä syntyy ja minkä tuleman pitää." Tällaiseen mahdollisimman yksikertaiseen ja vaikeaan viisauteen Levinson oli päätenyt.¹⁵⁴

Fadejevin sankarissa on epäilemättä venäläisen kansansankarin piirteitä. Hän on myös entisten talonpoikaissankareiden tapaan taistelemassa in commune bonum. Huolimatta siitä, että Fadejev inhimillistää positiivisen sankarinsa, niin tämä kohoaa silti jonkinasteiseen myyttisyyteen - osittain sen takia, että Levinson on joka tapauksessa miestensä yläpuolella - myös siten, että

hän kykenee tiedostamaan asemansa toisia vahvempana ja ottamaan vastuun, mikä hänelle tämän vuoksi kuuluu.¹⁵⁵

Furmanovin ja Fadejevin luomat hahmot ovat vaikuttaneet merkittävästi positiivisen sankarin kontuurin kehittymiseen. Lukuisien neuvostoromaanien sankarit ovat näiden lähes arkkityyppisten mallien variaatioita. Sankarille suodaan tietty erehtymisvara ja jonkin verran kärsimystä, hänen dilemmansa kompleksisuus voi vaihdella, mutta tiettyjen rajojen yli ei saa koskaan mennä. Puolueeton, mutta sympaattinen tarkkailu voitiin sallia, samoin katuva agnostisuus, muttei vihamielisyyttä vallankumouksen alkuvuosinakaan.¹⁵⁶

Neuvostoyhteiskunnan keskeiseksi päämääräksi muodostui 1920-luvun lopulla maan teollistaminen; kollektiivitalouteen siirtyminen maataloudessa oli toinen suurtehtävä kirjavan NEP-kauden jälkeen.

Tätä siirtymävaihetta sotakommunismista rauhanomaiseen rakennustyöhön kuvannee tyypillisimmin Fedor Gladkovin romaani Sementti (1925),¹⁵⁷ joka tyydytti erinomaisesti myös puolueen aktuaalit tarpeet. Niinpä sen nimilehdellä oli poliittisesta kasvatuksesta vastaavan puolueen elimen suositus kirjan ottamiseksi yleisten kirjastojen kokoelmiin.¹⁵⁸ Romanissa kuvataan Mustan meren rannalla sijaitsevan sementtitehtaan elämää. Sodasta palaava Gleb Tšumalov johtaa monien vaikeuksien kautta sementtitehtaan jälleenrakennustyön voittoisaan loppuun. Psykologista jännitettä Gladkov luo sankarinsa sisäisillä konflikteilla.

Gladkovin Sementti ennakoi hämmästyttävän hyvin eräitä positiiviselle sankarille keskeisiksi muodostuneita piirteitä. Romanin positiivinen sankari Gleb Tšumalov¹⁵⁹ on ensinnäkin mitä vakuuttunein siitä, että asetettuun pääpäärään - sementtitehtaan käynnistämiseen - on mahdollista päästä. Aivan Ždanovismin ajan sankareiden tapaan hänenkin on ensin kukistettava epäilijät, vitkastelijat ja byrokraatit suoranaista vastavallankumouksellisista puhumattakaan.

Puolue ottaa keskeisen roolin jälleenrakennustyön johtamisessa ja positiivinen sankari on mitä kiinteimmässä yhteydessä puolueeseen. Mutta yhtä idyllinen kuin Ždanovismin aikana ei puolue-elimistä annettu kuvaus ole, vaan Gladkov kuvaa ilmeisen realistisesti noiden vuosien puolue-elinten kiihkeää ilma-
piiriä.

Merkitykselliseksi positiivisen sankarin tulevaa kehitystä ajatellen on katsottava Tšumalovin suhde naiseen ja seksuaalisuuteen sekä yksityisten emootioiden osuuteen yleensä hänen aktiviteettinsa määrääjänä. Kun Tšumalov palaa kolme vuotta kestäneeltä sotaretkeltään ja haluaisi tyydyttää patoutuneita tarpeitaan, niin hänen yllätyksekseen vaimo torjuu hänet jyrkästi. Tästä on

tullut yhteiskunnallisesti tiedostava eikä hän enää halua alistua pelkäsi objektiksi, vaan haluaa rakentaa miehen ja naisen suhteen uuden, kommunistisen moraalın pohjalle. Tämä on katkera kokemus Tšumaloville, mutta hän oppii vähitellen ymmärtämään vaimoaan. Heistä tulee ennen kaikkea taistelutoverit ja sen jälkeen heillä on edellytykset rakentaa suhteensa jälleen tasavertaiselle pohjalle.¹⁶⁰

Gladkov osoitti näin, että positiivisen sankarin yksityisen onnen tavoittelu ei saa koskaan mennä kollektiivisen onnen tavoittelun edelle.

Gladkovin romaani loppuu positiivisen sankarin kannalta lähes ekstaasimaiseen happy end'iin. Tämä paraatimainen, punalippujen ja torvimusiikin säestämä kliimaksi tuli myöhemmin niin tavalliseksi positiivisen sankarin kohdalla, että Gladkovin vaikutusta tässä suhteessa on pidettävä ilmeisen merkittävänä. Gladkov puhuu työläisille tehtaan valmistuttua käyttökuntoon.

... Jos minä olen sankari, olette te kaikki samanlaisia sankareita ... ja jos me emme jännitä voimiamme sankaruuteen saakka, saa meidät kaikki heittää pelloille. Erään asian tahdon sanoa teille, toverit: me teemme kaiken, me luomme kaiken, - puolue ja toverimme Lenin ovat meidät siihen työhön kutsuneet. ---

Gleb tarttui punaiseen lippuun ja heilutti sitä joukkojen yllä. Vuoret järähtivät, ilman täytti metallitorvien pauhu. Siihen yhtyivät sireenit, - yksi, - toinen, - kolmas ... -yhdessä ja erinäisinä, korvien rumpukalvoja repien, ja tuntui kuin eivät olisi huutaneet sireenit vaan vuoret, jyrkänteet, ihmiset, rakennukset ja tehtaan savupiiput.¹⁶¹

Gladkov osoittaa positiivisen sankarinsa avulla, että minkä tahansa puolueen asettaman tehtävän suorittaminen on hyve. Tämä selittää Mathewsonin mukaan Sementin tapaisten romaanien yleisen funktion. Inhimillisellä toiminnalla menestyksellisesti ratkaistujen ongelmien tulee inspiroida kaikkia, jotka kohtaavat samanlaisia probleemoja.¹⁶²

Leninin kuoltua Neuvostoliitossa ryhdyttiin määrätietoisesti likvidoimaan NEP-kauden sosialistiselle järjestelmälle vieraita piirteitä. Näistä yksityisen maanomistus oli ehkä räikeimmässä ristiriidassa sosialististen oppien kanssa. Maatalouden kollektivointi sai kuuluisuutensa Mihail Solohovin Aron raivaajissa, joka ilmestyi 1932.¹⁶³ Sitä ei ole syytä jättää huomiotta positiivista sankaria käsiteltäessä; varsinkaan sen vuoksi, että Aron raivaajat oli mitä ilmeisimmin esikuvana Neuvosto-Viron ensimmäiselle Stalinin palkinnolla palkitulle romaanille, Hans Leber**rechtin** kollektivointikuvaukselle Valgus Koordis (Leberecht 1949).

Aron raivaajien positiivisena sankarina on pidettävä entistä Putilovin tehtaan viilaria Semen Davydovia, joka saapuu puolueen toimeksiannosta siirtämään

kasakkakylää kollektiivisen maatalouden aikakauteen. ¹⁶⁴

Davydov on ennen kaikkea puoluekantainen sankari, joka on selitettävissä juuri lähtökohdasta, puolueen päätöksen toteuttamisesta käsin. Hän on koko toiminnassaan kiinteässä yhteydessä puolueeseen toisin kuin sotaheroismin aikaiset positiiviset sankarit, jotka saattoivat vielä sekasortoisissa oloissa toimia suurestikaan puolueesta välittämättä, kuten mm. Fadejevin Levinson. Davydov lähtee liikkeelle puolueen piirikomiteasta, jonka ohjeita hän koettaa noudattaa parhaan kykynsä mukaan varsin vaikeassa tehtävässään, jonka vaikeuden Solohov on kuvannut realistisesti. Davydovin ja piirikomitean yhteys säilyy organaisena teoksen läpi. Davydov joutuu muistuttamaan puolueen ohjeiden noudattamisesta ja puoluelinjan vääristelystä jatkuvasti kylän puoluesolun sihteeriä, trotskilaista Makar Nagulnovia, joka fanaattisen luonteensa mukaisesti käyttää mitä jyrkimpiä otteita ja asettaa kaiken toimintansa maailmanvallankumouksen yhteyteen. Davydov on puolestaan selkeästi puoluedisipliiniin alistuva sankari.

Toinen keskeinen piirre Davydovissa on hänen horjumaton päättäväisyytensä annetun tehtävän toteuttamisessa. Hän osoittaa sen sekä sanoissa että teoissa. Davydov, jota kulakki on iskenyt rautapiikillä päähän, vastaa hänelle huudettuun uhkaukseen kollektivointikokouksessa.

Minusta on vähän verta isketty! Minä vielä elän ja näen sen hetken, jolloin tuhoamme kaikki sinun kaltaisesi oliot. Mutta jos tarvitaan, niin puolueen puolesta, oman puolueeni, työläisten asian puolesta annan kaiken vereni! Kuuletko sinä, kirottu kulakki! Kaiken vereni, viimeiseen pisaraan asti!¹⁶⁵

Davydov ei luovu hetkeksikään päämäärästään, vaikka vaikeudet ovat hyvin suuret. Hän joutuu useaan kertaan suoranaiseen hengenvaaraan ja jopa häpeällisesti naisten pahoinpitelemäksi, mutta Davydoville ei tule mieleenkään edes osittainen luopuminen siitä tehtävästä, jota toteuttamaan hänet on lähetetty. Hän ottaa riskit rohkeasti ja optimistisesti vastaan ja selviytyy aina voittajana. Davydov on myös hyvä näyte siitä, että positiivinen sankari omaa ne avut, jotka tarvitaan ajankohtaisten tehtävien toteuttamiseen.¹⁶⁶ Hän on osoitus siitä, että positiivinen sankari tietää, mihin hän pyrkii ja että hän on päämääränsä toteuttamisessa taipumaton kuin teräs.

Davydov omistautuu lähes totaalisti kollektivoinnin toteuttamiselle. Hän ei aseta henkilökohtaisen tyydytyksen hankkimista kollektiivisten päämäärien edelle. Tämä tulee näkyviin erityisesti Davydovin suhtautumisessa vastakkaiseen sukupuoleen. Häntä ärsyttää Nagulnovin vaimon kevytmielinen käyttäytyminen, mistä hän pitää useita moraalisaarnoja Nagulnoville. Mutta Solohovin

haluttomuutta tehdä sankarinsa kuvauksesta suoranaista hagiografiaa osoittaa se, että hän antaa Davydovin langeta maallisen rakkauden iloihin samaisen vaimon kanssa, joka suorasukaisella itsensä tarjoamisella kykenee murtamaan Davydovin vastustuskyvyn. Mutta episodilla ei kuitenkaan ole merkittävää vaikutusta Davydoviin, vaikka naisesta tuleekin romaanin jatko-osassa hänen rakastajattarensa. Davydov ei mene libidonkiellossaan niin pitkälle kuin Pavel Vlasov, mutta kyläneuvoston puheenjohtaja Andrei Razmjotnov tekee sen keskustellessaan asiasta Nagulnovin kanssa ja lähes samoilla sanoilla kuin Pavel Vlasov.¹⁶⁷

- Sinun mielestäsi ei kommunistin siis sovi lähestyä naista? Hänen täytyy murjottaa yksinään kuin kuohittu sonni?
- Eikä sovikaan, vai kuinka sinä ajattelet? Antaa niiden, jotka ovat jo aikoja sitten menneet naimisiin, elää loppuikänsä naisten kanssa, mutta nuorilta minä kieltäisin dekreetillä naimisiin menon. Minkälainen vallankumouksellinen hänestä tulee, jos hän tottuu riippumaan vaimonsa hameen liepeissä?¹⁶⁸

Semen Davydov on ennen kaikkea sosiaalisen funktion täyttäjää. Hänenkin elämänsä on pyhitetty palvelutehtävien toteuttamiselle. Mutta Solohov ei kuitenkaan ole epäinhimillistänyt sankariaan, vaan on antanut hänen pysyä inhimillisten dimensioiden puitteissa.¹⁶⁹

Talouselämässä otettiin siis käyttöön viisivuotissuunnitelmat eli pjatiletkat, joista ensimmäinen aloitettiin 1928. Suunnitelman läpiviemiseksi oli irrotettavissa olevat voimavarat otettava maksimaaliseen käyttöön, myös ideologiset resurssit.¹⁷⁰ Kirjailijoiden joukot oli myös saatava taistelemaan sosialistisen rakennustyön puolesta. Suurinta sankaruutta oli nyt tuohon työhön osallistuminen eli kuten neuvostohistorioitsija asian ilmaisee:

Neuvostokansa työskenteli rauhanomaisen sosialistisen rakennustyön alueella samaa entusiasmia ja heroismia osoittaen kuin taistellessaan neuvostovallan puolesta vallankumouksen ja sisällissodan aikana.¹⁷¹

Alkumerkin kirjailijoiden yhdistämiseksi puolueen johtamaan yhteen ryhmittymään antoi RAPP:in eli Venäjän proletaarikirjailijoiden liiton taistelu "uusporvarillisuutta" vastaan, mikä oli asian varsinaisen ytimen eli kirjailijoiden inkorporoimisen eufemismi. Monet kirjailijat joutuivat kiivaiden hyökkäysten kohteeksi, erityisesti ne, joiden teoksia oli julkaistu ulkomailta. Seurauksena oli, että monet RAPP:iin vihamielisestikin suhtautuneet

liittyivät siihen. Näin voimien kokoaminen oli saatu alulle. Liberaalim-paa suuntausta kannattaneet eivät antautuneet ilman vastarintaa, mutta niin kauan kuin RAPP:illa oli puolueen tuki, lopputulos oli selvä.¹⁷²

2. Sosialistinen realismi - kirjailijat ihmissielujen insinööreiksi

Kirjailijoiden muodollinen yhdistäminen toteutettiin 1932, jolloin keskuskomitean dekreetillä perustettiin Neuvostokirjailijoiden liitto. Samalla lakkautettiin kaikki muut kirjalliset ryhmittymät. Näin toteutettiin myös kirjallisuuden saattaminen organisatorisesti ja ideologisesti puolueen valvontaan. Neuvostokirjailijat olivat taisteluryhmyksessä - taisteluohjeet vielä puuttuivat. Ne annettiin neuvostokirjailijoiden ensimmäisessä kongressissa 1934, jota käsitellään tässä niiltä osin kuin se valaisee positiivisen sankarin kehitystä.

Tämän kongressin suuri merkitys on siinä, että kongressissa ensimmäisen kerran määriteltiin itselleen monopoliaseman saanut kirjallisuuden luomismetodi eli sosialistinen realismi,¹⁷³ jonka puitteissa kirjailijoiden edellytettiin pysyvän. Pääalustajana ja puolueen kirjallisuuspoliittisten ajatusten tulkkina esiintyi Andrei Zdanov.

Tavanomaisten neuvostokirjallisuuden ylivoimaisuutta dekadenttiin länsimaiseen kirjallisuuteen verrattuna korostavien teesien jälkeen Zdanov puhui empaattisesti sankarin osuudesta neuvostokirjallisuudessa. Hän mainitsi:

Maassamme kirjallisen työn pääsankarit ovat uuden elämän aktiivit rakentajat - mies- ja naistyöläiset ja kollektiiviviljelijät, puolue- ja valtiotyöntekijät, insinöörit, komsomolit, pioneerit. Nämä ovat neuvostokirjallisuuden päätyypit ja -sankarit. Meidän kirjallisuutemme on entusiasmin ja heroismin kyllästävä (alle-viivaus minun). Se on optimistista kirjallisuutta, ei, se pitää sanoa, missään puhtaasti "sisäisen" tunteen fyysisessä mielessä. Se on perusteiltaan optimistista kirjallisuutta, koska se on nousevan proletaariluokan kirjallisuutta, joka on ainoa tämän päivän progressiivinen ja edistynyt luokka. Meidän neuvostokirjallisuutemme on vahva, koska se palvelee uutta asiaa - sosialistisen rakennustyön asiaa.¹⁷⁴

Vaikka Zdanov puhui neuvostokirjallisuuden positiivisesta sankarista imperfektiivisesti, niin hänen sanomansa on käsitettävä ennen kaikkea futuurisesti.¹⁷⁵ Sankariksi asetettiin nyt puolueen tavoitteita toteuttava socialisti-

seen rakennustyöhön osallistuva neuvostoihminen. Työn sankari nostettiin nyt virallisesti myös kirjallisuuden sankariksi primus inter pares.

Zdanovin uuden sankarin määritelmä näyttää verraten yksinkertaiselta, mutta siinä on lähemmin tarkasteltaessa havaittavissa ne kehityslinjat, jotka olivat tulleet näkyviin prosessissa, jonka venäläinen kirjallisuus oli läpikäynyt 1800-luvun alusta sosialistiseen realismiin.

Tarpeeton ihminen, joka oli haudattu jo aiemminkin, ei enää voinut tulla kyseeseenkään kirjallisuuden sankarina. Uusi sosialistisen realismin sankari on plehanovilaisittain aktiivisesti historialliseen prosessiin vaikuttava yksilö, jolle kaikkinaisen skepsismi on vierasta. Hän on ennen kaikkea optimisti; hän on paitsi positiivinen niin myös optimistinen sankari. Hän uskoo asiaan tai päämäärään. Hän on leniniläisittäin puoluekantainen, koska juuri puolue on hänen aktiviteettinsa suuntaaja. Hänen aktiviteettinsa on oltava korrespondenssissa puolueen aktiviteetin kanssa. Hän on siis sosialistisen rakennustyön toteuttaja, työn sankari, työ on hänen nervus reruminsa.

Zdanov korosti puheessaan myöhemminkin sankarin futuurista kvaliteettia sanoessaan:

Neuvostokirjallisuuden täytyy kyetä kuvaamaan sankareitamme ja näkemään huomispäivämme. Tämä ei ole utopiaa koska huomispäivämme valmistaa tämän päivän suunniteltu ja tietoinen työ.¹⁷⁶

Mitä tulevaisuus sitten on, jota kirjallisuudenkin sankareiden olisi valmistettava? Mistä sen löytää, missä se on määritelty? Yleisesti sen löytää luonnollisesti marxilaisesta teoriasta, mutta konkreettisesti sen löytää, kuten Mathewson toteaa, viisivuotissuunnitelmasta. Se on ainoa virallisesti auktorisoitu tulevaisuus. Sankarin tulevaisuuskin on täten integroitu viralliseen tulevaisuuteen, jota sankarin on toteutettava. Lukijaan nähden Mathewson katsoo sankarilla olevan kolmenlaisia tehtäviä: inspiroida kilpailuun,¹⁷⁷ ansaita lukijan kunnioitus poliittisen hyveen ihailtavana edustajana ja pystyä vakuuttamaan lukija siitä, että tulevaisuuteen tähtäävä työ pystytään tekemään.¹⁷⁸

Mathewson on oikeassa huomauttaessaan tässä yhteydessä siitä, että heroismin kultti on ollut vuodesta 1932 lähtien eräs tärkeimpiä kasvatuksen, psykologian, kirjallisuuden ja taiteen keinoja indoktrinoinnissa ja ponnistuksiin kiihottamisessa. Mathewson näkee sankarikultin menevän kuitenkin paljon syvemmälle kuin mitä on stahanovilaisiskureiden ja sotasankareiden patsaiden muodostama ikonologia. Sankarilla on takanaan oma aatepohjansa. Hänelle on

jätetty sisäisen elämän rudimentit ja hänet on varustettu eettisellä koodilla, joka ohjaa häntä varmasti ja taipumattomasti. Kirjallisuudella on keskeinen tehtävä tämän teollisuustuotteen tapaan valmistetun yksilön julkistamisessa. Kirjailijan tehtäväksi tuli hänelle kerrotun perusteella dokumentoida se, missä sankari on, mitkä ovat hänen velvollisuutensa ja mikä on hänen kohtalonsa.¹⁷⁹

Kuvaavaa on, että samana vuonna kun Zdanov asetti kirjailijoiden keskeiseksi tehtäväksi sankareiden esittelemisen, heros-myytti virallistettiin myös poliittisella tasolla. Neuvostoliiton sankarin arvonimi perustettiin nimittäin 1934. Sen sai valtion hyväksi suoritetusta sankarillisesta työstä.¹⁸⁰

Kongressin toinen pääpuhuja oli Maksim Gorki. Myös Gorki painotti työn sankarin tärkeyttä.

Kirjojemme pääsankariksi meidän on valittava työ, s.o. ihminen, jota organisoivat työprosessit, joka on meillä varustettu nykyaikaisen tekniikan koko voimalla, ihminen, joka puolestaan organisoii työtä kevyemmäksi, tuottavammaksi, nostaen sen taiteen tasolle.¹⁸¹

Sekä Zdanovin että Gorkin puheenvuoroista voidaan havaita, että sosialistisen realismin sankarin, siis positiivisen sankarin, *conditio sine qua non* on se, että hän omistaa elämänsä työlle neuvostoyhteiskunnan päämäärien puolesta. Gorki asettui jyrkästi vastustamaan tarpeetonta ihmistä, joka ei kyennyt näkemään työllään ja yhteiskunnalla yhteisiä päämääriä. Modernimpaa terminologiaa käyttäen Gorki vastusti siis vieraantunutta, eksistentiaalistista ihmistä.

Toistan: vallankumousta edeltävän kirjallisuuden perustava ja pääasiallinen teema on ihmisen draama, joka näkee elämän ahtaasti, joka tuntee itsensä tarpeettomaksi yhteiskunnassa, etsii siinä itselleen sopivaa paikkaa, ei löydä sitä paikkaa, ei löydä sitä ja kärsii, tuhoutuu. Hän joko hyväksyy itselleen vihamielisen yhteiskunnan tai rupeaa juomaan, päättyy itsemurhaan. Meillä, Sosialististen Neuvostovaltojen Liitossa ei saa, ei voi olla tarpeettomia ihmisiä.¹⁸²

Tämän jälkeen oli selvää, että Venäjän 1800-luvun kirjallisuuden keskeisin hahmo, vieraantunut skeptikko ja frustroitunut egosentrikko, ei enää koskaan olisi palaava venäläisen kirjallisuuden pääsankariksi ainakaan niin kauan kuin vuoden 1934 kongressissa kirjallisuudelle asetettu tehtävä katsottaisiin periaatteellisesti validiksi. Tilalle oli astuva optimistinen, päämäärästään

tietoinen ja kollektiivisesti asennoituva protagonistiksi, joka olisi valmis heroisiin ponnistuksiin suuren päämäärän puolesta.

Tässä kaikessa ei ollut sinänsä mitään ratkaisevasti uutta, sillä työn heroismia oli esitelty jo aiemminkin neuvostokirjallisuudessa varsinkin viisivuotissuunnitelmien käynnistyttyä. Mutta tämän kaiken suuri merkitys oli siinä, kuten Mathewson toteaa,¹⁸³ että leniniläinen etiikka liitettiin venäläiseen utilitaristiseen traditioon nyt täydellisesti. Tämä merkitsi samalla klassisen venäläisen estetiikan tappiota.

Positiivinen sankari palveli puolueen tarkoituksia. Hänet tehtiin mitä eksplisiittisimmin tendenssikirjallisuuden päähahmoksi. Zdanov sen enempiä kuin Gorkikaan eivät millään lailla kieltäneet neuvostokirjallisuuden avointa tendenssiluonnetta - päinvastoin. Neuvostokirjallisuuden oli oltava kirjallisuutta, josta tendenssi ilmenisi selkeästi, kuten Lenin oli esittänyt jo vuoden 1905 kuuluisassa artikkelissaan Puoluejärjestö ja puoluekirjallisuus. Sen oli oltava kirjallisuutta, joka palvelisi sosialismin asiaa. Tässä yhteydessä Zdanov ei vielä viitannut sitaatintarkasti ja tuskin lainkaan suoranaisesti Leninin artikkeleihin. Max Hayward tosin väittää,¹⁸⁴ että Zdanov olisi jo vuoden 1934 kongressipuheessaan vedonnut nimenomaan Leninin vuoden 1905 artikkeliin halutessaan alistaa kirjallisuuden puolueen valvontaan. Näin ei kuitenkaan tapahtunut ainakaan tekijän käytettävissä olleen Zdanovin puheen tekstin¹⁸⁵ perusteella. Lähinnä Leniniin viittaa Zdanovin puheen seuraava kohta:

Neuvostokirjallisuutemme ei pelkää tulla kutsutuksi tendensoiduksi, sillä luokkataistelun aikakaudella ei ole eikä voi olla mitään luokkien ulkopuolista, ei-tendensoitua ja "epäpoliittista" kirjallisuutta. --- jokainen neuvostokirjailija voi sanoa --- :
"Kyllä neuvostokirjallisuutemme on tendensoitua ja me olemme ylpeitä siitä, sillä meidän tendenssimme on työtätekevien - ja koko ihmiskunnan - vapauttaminen kapitalistisen orjuuden kahleista."¹⁸⁶

Sen sijaan puolueen suorasta valvontaoikeudesta kirjallisuuteen nähden Zdanov puhui huomattavasti varovaisemmin. Zdanov käytti puolueen valvontaoikeuden eufemismina puolueen huolenpitoa ja apua kirjailijoille. Puolue antoi apuaan ohjataksaan kirjailijoita ja kirjallisuutta puolueen haluamalle tielle. Zdanov totesikin:

Neuvostokirjailijoiden suuri joukko on nyt yhdistetty neuvostovaltaan ja puolueeseen, sillä on puolueen ohjaava apu ja keskuskomitean huolenpito ja päivittäinen apu ja toveri Stalinin lakkaamaton tuki.¹⁸⁷

Selväkielellemme koodattuna Zdanovin sanoman ydin oli se, että puolue tuli nyt kirjallisuuspoliittisesti merkittävimmäksi tekijäksi. Neuvostokirjallisuudesta oli tullut tämän kongressin yhteydessä puoluekirjallisuutta. Kuten varsin pian kongressin jälkeen havaittiin puolue oli valmis drastisiinkin toimenpiteisiin niitä kirjailijoita kohtaan, joiden ei katsottu pysyneen virallistetussa sosialistisessa realismissa.

Yleensäkin Zdanovin puheessa ei viitata laajemmin muihin auktoriteetteihin kuin Staliniin. Kuvaavaa on, että Zdanov mainitsi puheessaan Stalinin yhdeksän kertaa ja Leninin vain kerran; tällöinkin vain linkkinä Engelsin ja Stalinin välissä.¹⁸⁸

Kirjallisuuden puoluekantaisuus tuli selvästi esiin Zdanovin ja Gorkin alustuksissa. Näin ollen myös kirjallisuuden pääsankarin, positiivisen sankarin, tuli olla puoluekantainen. Positiivisen sankarin tärkeä pedagoginen tehtävähän on ohjata lukijoita siihen suuntaan, jonka puolue sosialismin ja kommunismin rakennustyössä on sille viitoittanut. Tällöin positiivisen sankarin aktiviteetin on oltava korrespondenssissa puolueen aktiviteetin kanssa.

Sosialistisen realismin määrittelyn, josta oli sovittu ja keskusteltu jo kaksi vuotta aiemmin Stalinin johdolla käydyssä keskustelussa,¹⁸⁹ esitti kongressissa lähinnä Andrei Zdanov, joka oli Neuvostoliiton kirjallisuuspolitiikan dominoiva hahmo aina kuolemaansa 1948 asti.

Keskeiseksi ideaksi Zdanov nosti Stalinin ajatuksen kirjailijoista "ihmissielun insinööreinä".

Se merkitsee ensi sijassa sitä, että teidän täytyy tuntee elämää kyetäkseen kuvaamaan sitä totuudenmukaisesti taideteoksissa, ei kuvataksenne sitä "skolastisesti" eikä hengettömästi, eikä yksinkertaisesti "objektiivisena todellisuutena", vaan mieluummin todellisuutena sen vallankumouksellisessa kehityksessä. Taiteellisen kuvauksen totuudellisuus ja historiallinen eksaktisuus täytyy yhdistää ideologisen transformaation, työtätekevien sosialismin hengessä tapahtuvan kasvattamisen tehtävään. Tämä kaunokirjallisuuden ja kirjallisuuskritiikin metodi on se mitä me kutsumme sosialistisen realismin metodiksi.¹⁹⁰

Tässä, kuten niin usein muulloinkin, Zdanov korosti kirjallisuuden pedagogista funktiota. Kirjallisuuden ei niinkään tullut kuvata ihmistä de facto kuin in spe, kirjallisuuden oli osoitettava millainen hyvän eli uuden ihmisen tuli olla. Koska pääsankariksi niin kirjallisuudessa kuin elämässäkin oli asetettu uuden yhteiskunnan aktiivi rakentaja, niin positiivinen sankari oli oleva se hahmo, joka kuvastaisi todellisuuden vallankumouksellista kehitystä eli toisin sanoen yhteiskunnan liikettä kohti kommunismia.

Siihen, että kirjailijat nimettiin "ihmissielujen insinööreiksi", vaikutti ilmeisesti osaltaan se, että viisivuotissuunnitelmien kera neuvostoyhteiskunnan suunnitelmallinen rakennustyö tuli kaikkea muuta tärkeämmäksi. Myös ideologisella alueella oli tehtävä eräänlaista rakennustyötä, rakennettava sosialistinen mentaliteetti porvarillisen ajattelutavan tilalle. Kirjallisuudellakin oli siis selvästi konstruktiiivinen tehtävä: kriittisen realismin destruktiivisuus oli unohdettava. Tästä seuraa, että myös positiivisen sankarin oli oltava ennen kaikkea konstruktiiivinen hahmo.

Zdanovin puheen edelläoleva sosialistisen realismin määritelmä tuli lähes sellaisenaan Neuvostoliiton kirjailijaliiton statuuutteihin sosialistisen realismin viralliseksi määritelmäksi.

Sosialistinen realismi, joka on neuvostokaunokirjallisuuden ja kirjallisuuskritiikin perusmetodi, vaatii taiteilijalta todellisuuden totuudenmukaista, historiallisesti konkreettia kuvausta sen vallankumouksellisessa kehityksessä. Samaan aikaan todellisuuden taiteellisen kuvauksen totuudenmukaisuuden ja historiallisen konkreettisuuden täytyy yhdistyä työtätekevien ideologisen muokkauksen ja sosialismin hengessä tapahtuvan kasvattamisen tehtävään.¹⁹¹

Määritelmää tarkasteltaessa on ensinnäkin lähdettävä siitä, että se oli tarkoitettu vakavasti otettavaksi. Kirjailijoiden edellytettiin kirjoittavan määritelmän hengessä.

Sosialistisen realismin määritelmä voidaan funktionaalisesti jakaa kahteen osaan. Alkuosassa edellytetään, että kirjailija kuvaa todellisuutta nimenomaan sen vallankumouksellisessa kehityksessä. Toisin sanoen todellisuutta on kuvattava niin kuin sen esitetään kehittyvän niiden teorioiden pohjalta, jotka ovat kommunismin lopulliseksi päämääräkseen omaksuneen yhteiskunnan historiallisen kehityksen suuntaa-antavana ohjeena. Kirjallisuus, joka esitti hyväksyttävänä tai edes tuomitsemattomana jonkun muun kehityksen suunnan, ei voinut olla sosialistista realismia. Tähän kytkeytyy myös selvä tulevaisuuteen viittaava aspekti: kirjallisuus kuvatessaan todellisuutta sen vallankumouksellisessa kehityksessä ei voinut takertua pelkästään tähän päivään, vaan sen oli suunnattava katseensa myös eteenpäin, jotta vallankumouksellisen kehityksen vaatima ehto tulisi täytetyksi. Holthusen ilmaisee futuuriin aspektin niin, että nyt nousi esiin kaksi tärkeää kirjallisen esityksen periaatteita: "uuden ihmisen" etsiminen ja valmius kaikkien ongelmien "optimistiseen" ratkaisuun.¹⁹² Maksim Gorki kosketteli kongressissa pitämässään puheessa juuri tätä seikkaa.

Sosialistinen realismi myöntää olevaisen toiminnaksi, luovaksi työksi, jonka päämääränä on ihmisen arvokkaimpien ominaisuuksien jatkuva kehittäminen, jotta saataisiin voitto luonnonvoimista, hänen terveytensä ja pitkän iän, suuren onnen vuoksi - elää maan päällä, jonka hän vaatimustensa loppumattoman kasvun mukaisesti tahtoo rakentaa uudestaan kokonaan yhdeksi perheeksi liitetyn ihmiskunnan suurenmoiseksi asunnoksi.¹⁹³

Toisaalta sosialistisen realismin statuuteissa painotettiin ideologisen transformaation ja työväenluokan ideologisen kasvattamisen merkitystä. Tämä viittaa myös selvästi uuden ihmisen luomiseen; "ihmissielujen insinöörien" oli konstruoitava uusi ihminen, Homo Sovieticus. Fiktio keskushahmon, positiivisen sankarin, oli myös palveltava ideologista transformaatiotehtävää. Hänen tuli edustaa niitä kvaliteetteja, jotka katsottiin toivottaviksi. Hänen oli edustettava toisaalta vallankumouksellista kehitystä ja toisaalta ideologista transformaatiota, jotta häneen samaistumalla myös lukija saisi esimerkin, jota seurata. Täten myös fiktion protagonistissa kuvastuu koko yhteiskunnan voimakas päämäärähakuisuus, jota erityisesti Tertz korostaa.¹⁹⁴

3. Kortšagin näyttää suunnan

Neuvostokirjailijat olivat I neuvostokirjailijoiden kongressissa saaneet muiden tehtäviensä ohella selvän tehtävän: uuden ihmisen esittämisen. Uuden ihmisen piti olla massoille inspiroivana esikuvana.

Kirjailijan tehtävä ei ollut helppo, sillä venäläinen traditio oli suurena rasiitteena siirryttäessä hallitusvallalle myönteiseen kirjallisuuteen. Olihan Venäjän kirjallisuus ollut 1800-luvun alusta aina vallankumoukseen asti ja sen jälkeenkin osittain selvästi kapinallista ja hallitusvallan vastaista.

Kirjailijan ei ollut pelkästään muutettava asennettaan, vaan keskusteltavaksi oli otettava perustavaa laatua oleva fiktion olemusta koskeva ongelma: voiko olla fiktiota ilman konfliktia, tragediaa, tyytymättömyyttä ja todellisuuden hyväksymisen kieltämistä. Ongelma oli myös se, koituisiko utilitaristinen asenne tuhoisaksi luoville taiteille. Sosialistisen realismin teoreetikot esittivät kuitenkin, ettei sosialistisen realisminkaan tarvinnut olla konfliktitonta, vaan voitaisiin taistella menneisyyden jäänteitä ja vihamielistä kapitalistista maailmaa vastaan. Konfliktien tuli kuitenkin päättyä onnellisesti; pinnallisesti katsoen aivan Hollywoodin konventionaalisten produktioiden happy endin tapaan.

Missään tapauksessa neuvostokirjallisuus ei enää saanut olla traagista, sillä tragediassa ihminen aina häviää kohtalolle ja jumalille, kun taas sosialistisen realismin sanoma oli, että ihminen on voittamaton ja pystyy kukistamaan vihollisensa.¹⁹⁵

Maksim Gorki painotti uuden asennoitumisen tarpeellisuutta. Hän meni jopa niin pitkälle, että katsoi sosialistisen realismin voivan heittää syrjään realismin. Kriitikoidessaan Visnevskin Optimistista murhenäytelmää Gorki sanoi:

Vallankumouksellinen romantiikka on tosiasiallisesti sosialistisen realismin pseudonyymi. Sosialistisen realismin tehtävä ei ole vain kriittisesti kuvata menneisyyttä nykyisyydessä, vaan pääasiallisesti edesauttaa vallankumouksellisesti saavutetun varmistamista nykyisyydessä ja valaista sosialistisen tulevaisuuden korkeita päämääriä.¹⁹⁶

Sankarin tai uuden ihmisen muovaaminen tuli neuvostokirjallisuuden tärkeäksi jos ei tärkeimmäksi tehtäväksi 30-luvun loppupuolella. Kun tilauksesta ilmestyi jo samana vuonna kun ensimmäinen kirjailijakongressi pidettiin romaani, josta tuli lähes Zdanovin teesien fiktiivinen amplifikaatio. Tuo romaani on Nikolai Ostrovskin Kuinka teräs karaistui, jonka autobiografinen, ultrapositiivinen sankari Pavel Kortšagin täytti heroisin vaatimukset.¹⁹⁷

Korneli Zelinski pitää Pavel Kortšaginia Venäjän kirjallisuuden sankarillisimpana hahmona, kruununa siinä sankarigalleriassa, johon kuuluvat Tšernyševskin Rahmetov, Gorkin Pavel Vlasov, Furmanovin Klytškov ja Fadejevin Levinson. Zelinski sanoo hyperbolaan vivahtaen Kortšagin merkityksestä: "Hän on johtotähti viisivuotissuunnitelmien sankareille, Hitleriä vastaan käydyn sodan sankareiden ihanne. Hän on niiden rinnalla, jotka etsivät taigasta timantteja, raivaavat uudismaata ja jopa nousevat avaruuteen kiertääkseen ympäri maapallon. He ovat kaikki ihmisiä, joille meillä on oikeus antaa sankarin nimi."¹⁹⁸

Kuinka teräs karaistui edusti hyvin adekvaatisti niitä uuden sankarin ja ihmisen etsimispyrkimyksiä, jotka heijastuivat Neuvostoliiton kirjallisuudessa ja kirjallisessa keskustelussa 30-luvun lopulla.

Tässä uuden sankarin etsinnässä oli kaksi aspektia. Piti ensinnäkin kuvata niitä psykologisia muutoksia, jotka olivat aiheutuneet sosiaalisten ja taloudellisten olojen muutoksesta. Asenteet rahaa ja omaisuutta kohtaan olivat muuttuneet tai niiden olisi ainakin pitänyt muuttua. Toisaalta kirjallisuuteen oli pyrittävä luomaan sataprosenttinen kommunisti, tulevaisuuden ihminen. Vaikeutena tässä oli Venäjän kirjallisuuden kriittinen traditio.

Yleensä negatiiviset hahmot olikin kuvattu onnistuneemmin kuin positiiviset.¹⁹⁹

Pavel Kortšagin on juuri peräänkuulutettu uusi ihminen. Hän täyttää ensinnäkin Leninin puoluekantaisuuden vaatimuksen mitä täydellisimmin. Hänelle elämä on identtinen puolueen palvelemisen kanssa. Rakkaus, perhesiteet, hyvinvointi; kaiken on väistyttävä puolueen riveissä asian puolesta käytävän taistelun tieltä. Pavel ei kuitenkaan ole tahdoton ratas puolueen koneistossa, vaan hän pyrkii vaikuttamaan aktiivisesti puolueen, lähinnä Komsomolin, päätöksiin. Ajaessaan omaa kantaansa Komsomolin kokouksissa Pavel tekee ajoittain lähes rabulistisen vaikutelman. Mutta tämä hänen luonteensa maaninen piirre ei häiritse häntä lainkaan. Hän on puoluekantaisuudessaan niin kiiwas, että hän ei huomaa vieraantumistaan tavallisista inhimillisistä arvoista. Taistellessaan entistä vieraantunutta ja tarpeetonta ihmistä vastaan hän luo tahtomattaan uuden vieraantuneen ihmisen, joka fanaattisessa halussaan palvella puoluetta ei ymmärrä niitä, jotka näkevät elämän kompleksisemmin.

Pavelin kohtalo on tavallisten inhimillisten mittapuiden mukaan mitä traagisin: hän haavoittuu vaikeasti, sairastaa lavataudin ja monta muutakin kulcutautia, halvaantuu vähitellen ja menettää lopuksi näkönsä. Pavelille tässä kaikessa on kuitenkin vain yksi tragedia - saako hän palvella ja pystyykö hän palvelemaan puoluetta vai ei. Pavel kirjoittaaakin ennen sokeutumistaan veljelleen:

Voiko olla hirvittävämpää murhenäytelmää, kun samassa ihmisessä yhdistyvät pettävä, palvelemasta kieltäytyvä ruumis ja bolsevikin sydän, hänen hillitön halunsa työhön, teidän luoksenne, toimivaan armeijaan, joka hyökkää kaikilla rintamilla, hänen halunsa sinne missä rautainen vyöry rynnistää eteenpäin?²⁰⁰

Ostrovskin romaani on hyvin edustava myös erään toisen uuden ihmisen aspektin kannalta. 30-luvun kirjallisuudessa heijastui nimittäin optimistinen usko siihen, että uusi sankari voidaan synnyttää kasvatuksella. Suosituksi teemaksi tuli näyttää, kuinka jopa rikollisista saattoi kasvaa kaikki kommunistiset hyveet omaavia kansalaisia.²⁰¹

Ostrovskin kirja on myös täynnä samaa kehitysoptimismia ja yleensäkin optimismia. Elämä ei voi olla tragediaa eikä pessimismin sävyttämää, vaan elämä on täynnä lupausta, kun vain halutaan toimia niin, että lupaus täyttyy. Pavel Kortšagin uskoo kasvatuksen voimaan niin yksilön kuin yhteisönkin tasolla. Hänelle yksilö ja yhteisö ovat ykseys. Jos ne joutuvat konfliktiin,

niin yksilön on aina väistyttävä. Tässä suhteessa Kortšagin on Rahmetovin ja Vlasovin jälkeläinen suoraan alenevassa polvessa ja ennakoi varsin hyvin myös Neuvosto-Viron individualismille vihamielistä positiivista sankaria. Hän on energinen kitkiessään entisen porvarillisen yhteiskunnan jäänteitä ympäristöstään.²⁰²

Totaaalisessa Päämäärälle tai Asialle omistautumisessa, Kortšaginin yhteydessä ne on kirjoitettava isolla alkukirjaimella, Ostrovski loi todella sataprocenttisen kommunistin, jonka monet piirteet ovat hyvin selvästi erottavissa myös viime sodan jälkeisessä positiivisessa sankarissa Neuvosto-Virossakin.

Zelinski katsoo myös, että neuvostosankaruuden perusta on asian suuruus eikä niinkään sankareiden henkilökohtaiset ominaisuudet. Esimerkiksi Tšapajev sai sankarillisuuden arominsa kertomuksien ja legendojen kuvaamasta kansansankarista, joka päinvastoin kuin nietzscheläinen sankari, ei toimi omaksi hyödykseen. Neuvostokirjallisuuden sankarin kehityksen tarkoituksen Zelinski näkee siinä, että hänestä väistyvät ne piirteet, jotka erottavat hänet massoista ja esille nousevat ne piirteet, jotka kuuluvat koko sosialistiselle yhteiskunnalle, koko kansalle. Sankari ei siis ole alentunut ihmisen tasolle, vaan pieni ihminen nousee sankarin tasolle.²⁰³

Ostrovskin romaani on siinäkin mielessä merkittävä, että nyt osoitettiin käytännössä ja kouriintuntuvasti, mikä oli kirjailijan tehtävä uudessa yhteiskunnassa. Hänen tehtävänsä ei ollut vain kirjoittaa, vaan ennen kaikkea palvella kirjoillaan päämäärää - kommunismin rakentamista. Kortšagin (ts. Ostrovski) saa sokeutuneena sähkönen Leningradista, jossa ilmoitetaan hänen käsikirjoituksensa kohtalosta.

Aluekomitealta oli saapunut sähkösanoma. Muutamia katkonaisia sanoja kaavakkeella: "Kertomus hyväksytty lämpimästi. Kustannustoimiin ryhdytään. Onnentoivotukset."

Sydän alkoi lyödä nopeammin. Siinä se oli, salainen unelma, josta oli tullut totta! Rautarengas oli murrettu, ja hän oli jälleen - jo uusin asein varustettuna - palannut riveihin ja elämään.²⁰⁴

Ostrovski ilmaisi täysin eksplisiittisesti sen, mitä puolue toivoi myös kirjailijoilta, antautumista päämäärän toteuttamiseen puolueen johdolla. Onni on palvella puoluetta ja kansaa julisti Ostrovski Kortšagininsa suulla.

Ostrovskin kohdalla tämän toiveen toteuttaminen ei ollut vaikeaa, koska hän oli yhtä lojaali ja palveluultis kuin autobiografinen sankarinsa Kortšaginkin. Mutta puolue ryhtyi toimiin siltä varalta, että kaikki kirjailijat eivät suhtautuisi tehtävään yhtä aidosti kuin Ostrovski-Kortšagin.

Ensimmäisen kirjailijakongressin vaatimusta sosialistisen realismin oikeutuksesta ainoana virallisena luomistyön metodina ei ollut tarkoitettu vain korulauseeksi. Oli kirjailijoita, jotka eivät häiriintyneet siitä, että puolue sekaantui heidän luomistyöhönsä, kuten Zelinski huomauttaa. Näinä puoluekantaaisuudessaan ehdottoman lojaaleina hän mainitsee Majakovskin, Solohovin, Fadejevin ja Aleksei Tolstoin. Majakovski tahtoi, että "kynä rinnastettaiisiin pistimeen" ja Fadejev kertoi vielä 50-vuotispäivillään 1951 haaveiluvansa joutsenlaulun laulamisesta; se laulu olisi kommunistisesta puolueesta.²⁰⁵

Joka tapauksessa 20-luvun kirjavuus kaunokirjallisuuden kentässä loppui I kirjailijakongressin jälkeen. Sosialistinen realismi, normatiivisesti tulkittuna, tuli ainoaksi virallisesti hyväksytyksi luovuuden kaavaksi. Tilanne stabilisoitiin mm. sellaisten organisaatioiden kuin kirjailijaliiton, ohjelmistokomitean ym. avulla, jotka olivat puolueen hallinnassa. Tämä merkitsi Slonimin mukaan suunnitelmallisempaa ja systemaattisempaa painostusta kirjailijaa kohtaan. Byrokratisoitumisen tendenssiä vahvistivat 30-luvun lopulla perustetut Stalinin palkinnot²⁰⁶ ja taideasiain komitean tehokkuuden lisääntyminen. Tämä komitea oli suoraan hallituksen alainen. Kaikki taiteellinen toiminta saatettiin tämän virallisen elimen valvontaan, joka muodollisesti oli kulttuuriministeriön alainen.²⁰⁷ Taideasiain komitea sai valdet puuttua sosialistisesta realismista poikkeamisiin. Tuomittavimpina virheinä pidettiin formalismia, naturalismia ja dekadenssia.

Puolue alkoi käyttää myös taiteilijoita vastaan 30-luvun lopulla represiivisiä toimia. Puolueelle epämieluisat kirjailijat joutuivat puhdistusten uhreiksi. On selvää, että kirjailijat ottivat tällaisen uhan huomioon myös luovassa toiminnassaan.²⁰⁸

30-luvulla olivat jo selvästi nähtävissä oireet sodanjälkeisen skemaattisen sankarin syntyyn. Skemaattinen sankari olisikin epäilemättä vakiinnuttanut asemansa jo viimeistään 40-luvun alussa, jos sota ei olisi tullut väliin.²⁰⁹

4. Tyyntä myrskyn edellä - Suuren isänmaallisen sodan paradoksi

Ennen kuin ruvetaan tekemään yhteenvetoa neuvostokirjallisuuden positiivisen sankarin piirteistä siinä vaiheessa, kun Neuvosto-Viron kirjallisuus alkaa varsinaisesti syntyä eli vuonna 1945, on vielä tarkasteltava toisen

maailmansodan eli Suuren isänmaallisen sodan,²¹⁰ kuten sitä neuvostoterminologiassa kutsutaan, vaikutusta positiiviseen sankariin.

Teorianmuodostuksen alalla sota-aika ei tarjonnut mitään ratkaisevan uutta sankarin imagoon, sillä sota vaati neuvostoyhteiskunnalta niin giganttisia ponnistuksia, ettei energiaa ollut hukattavissa kirjallisuusteoreettisiin pohdintoihin.

Heroismi sai hyvin keskeisen sijan sodanaikaisessa neuvostokirjallisuudessa eli, kuten Zelinski toteaa, kansan ryhtyminen sankarillisiin ponnistuksiin isänmaan ja vallankumouksen pelastamiseksi kuvastui myös kaunokirjallisuudessa. Yli kolmannes kirjailijaliiton jäsenistä lähti itse rintamalle.²¹¹

Hiukan yllättävältä tuntuu se läntisten tutkijoiden yleinen toteamus, että sota-aikana neuvostokirjallisuudessa vallitsi vapaampi atmosfääri kuin edeltäneinä rauhan vuosina. Sensuuri lieventyi ja sallittiin monipuolisempia kirjallisia tyylejä ja aatteita. Eräs vapautumisen merkki oli myös se, että vuosikausia vaienneet tai vaiennetut kirjailijat alkoivat taas kirjoittaa. Samoin kuin vallankumouksen aikoina niin nytkin lyriikka rupesi kukoistamaan.²¹² Korneli Zelinskinkin mukaan kirjallisuudessa oli sotavuosina enemmän inhimillisiä tunteita kuin kolmikymmenluvulla. Humanismin paatos kaikui nyt äänekkäämpänä kuin aikaisemmin.²¹³

Sota nostatti todellisen patriotismin aallon. Kirjallisuus kuvasi neuvostokansan osoittamaa uhrimieltä. Kuvattiin kuinka Venäjän kansa nyt kuten menneisydessäkin voittaisi vihollisensa. Historiaan vedottiin mielellään ja historiallinen romaani tuli suosituksi genreksi. Tätä osoittaa mm. se, että piirityksen puristamassa Leningradissa otettiin Sodasta ja rauhasta 500 000 kappaleen painos puolustajien moraalin vahvistamiseksi.²¹⁴

Tendenssiksi tuli kuvata sota sen jokapäiväisistä aspekteista käsin, mutta se yhdistettiin suurempiin kysymyksiin kuten: mikä oli Hitleriä vastaan käytävän taistelun merkitys, mikä synnytti kansan heroismin - traditionaalinen patriotismi²¹⁵ vaiko uusi tunne kansallisesta vastuusta, jonka vallankumous oli herättänyt, taisteltiinko esi-isien maasta vaiko sosiaalisen lupauksen maasta, mitä sankarillisesta uhrautumisesta voitiin päätellä venäläisestä ihmisestä. Useimmat romaanit painottivat tavallisen ihmisen osuutta. Kaunokirjallisuuden sankari ei ollut enää välttämättä puolueen jäsen. Talonpojat, työläiset, intellektuellit ja virkailijat kuvattiin kansallista yhteyttä vasten ja heidän solidaarisuuttaan ja päämäärätietoisuuttaan korostettiin. Kuuluisa esimerkki tavallisen ihmisen psykologiaa käsittelevästä kirjallisuudesta on Aleksander Tvardovskin runoelma Vasili Terkin, jonka sankari on 'tavallinen kaveri', joka on tovereidensa suosiossa iloisen luonteensa,

kirpeiden pilojensa ja naiivien laulujensa vuoksi.²¹⁶ Tai kuten Zelinski sanoo: hilpeän "huuliveikon", urhean ja vaatimattoman talonpoikaissotilaan Vasili Terkinin hahmo oli kuin kansasta itsestään noussut.²¹⁷

Sankariksi kelpasi nyt toisenlainen heros kuin esimerkiksi Ostrovskin Pavel Kortšagin. Tavallinen kansanmies, vailla yli-ihmisominaisuuksia, mutta rajattoman uhrautuva isänmaan puolesta, oli ajan sankari. Häntä saatettiin myös kuvata paatoksella, mutta paatos oli toisenlaista kuin 30-luvun standardoituja sankareita kuvattaessa. Ote oli selvästi psykologisempi ja stereotyyppisiä kuvauksia vältettiin. Nyt oli kyseessä todella kansan heroismi eikä valittujen puoluemiesten ja -naisten heroismi.

Sankarin imagon muuttumiseen oli monia syitä, mutta yksi oli varmasti juuri edellä kuvattu puolueen asennoitumisen äkkinäinen muuttuminen perinteisiin arvoihin kuten uskontoon ja tsaarien Venäjään nähden.

Patrioottisen puolen painotusta kuvastaa hyvin myös toiselle maailmansodalle Neuvostoliitossa annettu nimikin: Suuri isänmaallinen sota.²¹⁸ On selvää, että kun painotettiin sodan isänmaallista luonnetta, niin silloin myös kaunokirjallisuuden tuli kuvata sitä nimenomaan patriotismin eikä puoluekantaisuuden näkökulmasta. Niinpä esimerkiksi puoluekantaisuudessaan varsin ehdoton Aleksandr Fadejevkaan ei romaanissaan Nuori kaartiväki (1945), joka kuvaa nuorten vastarintaryhmää sodan aikana, painottanut mitenkään puolueen osuutta nuorten taistelussa.²¹⁹

Kaikenkaikkiaan sota oli kuitenkin vain välivaihe.²²⁰ Niin pian kuin tilanne alkoi olla sotilaallisesti Neuvostoliitolle suotuisa, alettiin kulttuuripolitiikan ohjaksia vähitellen keräiä tiukemmalle. Stalingradin voitto ennakoiki käännettä tässä suhteessa.²²¹

Tässä vaiheessa on syytä tarkastella myös neuvostovirolaista kaunokirjallisuutta, koska positiivisen sankarin kehityksessä on tultu jo vuoteen 1945, jota voidaan pitää varsinaisen Neuvosto-Viron kirjallisuuden alkuvuotena. Tosin jo vuosina 1940 ja 1941, siis Neuvosto-Viron ensimmäisinä vuosina ennen saksalaismiehitystä, ilmestyi jonkin verran proosaa, mutta se oli vielä ilmeeltään niin paljon entisen tradition varassa pysyttelevää, ettei sitä kannata ottaa huomioon silloin, kun tarkastellaan neuvostotradition mukaisesti kehittyneen positiivisen sankarin kuvaa. Jonkinlaista viitettä positiivisen sankarin suuntaan noilta vuosilta voisi löytää Juhan Madarikin, oikealta nimeeltään Johannes Lauristin, romaanista Vabariik (Tasavalta, 1941), joka kuvaa vuosisadan vaihteen virolaisen maalaispojan kehittymistä luokkatietoiseksi taistelijaksi. Teoksen myöhemmät osat ilmestyivät sodan jälkeen postuumeina. Volyyymiltään noina vuosina ilmestynyt proosa oli myös vaatimatonta: kaiken-

kaikkiaan ilmestyi viisi romaania, kaksi novellikokoelmaa ja yksi kertomuskokoelma.²²²

Ne kirjailijat, jotka olivat asettuneet kesällä 1940 neuvostojärjestelmän palvelukseen, lähtivät enimmäkseen venäläisten mukana Virosta Saksan hyökätessä kesällä 1941.²²³

Neuvostovirolainen kirjallisuus ei vielä Suuren isänmaallisen sodan aikana saavuttanut sellaista kvantiteettia ja kvaliteettia, että sitä kannattaisi tutkia taustaa-antavana elementtinä positiivisen sankarin sodanjälkeiselle kehitymiselle. Proosakirjallisuutta ilmestyi nimittäin vain neljä nimikettä niinä kolmena vuotena, jotka neuvostovirolaisten kirjailijoiden emigraatio kesti.²²⁴ Näiden proosateosten joukossa ei ole yhtään romaania. Lyriikkaa ilmestyi seitsemän nimikettä, draamaa yksi nimike, lasten- ja nuortenkirjallisuutta kaksi nimikettä ja sekalaisia antologioita neljä nimikettä.²²⁵

Myös neuvostovirolaiset kirjailijat ylistivät neuvostokansan sankaruutta sen taistellessa fasistien maahantunkeutuvia laumoja vastaan ja samoin kuin neuvostokirjailijat yleensä niin myös neuvostovirolaiset kirjailijat hakivat oman kansan historiasta paralleeleja Saksaa vastaan käydylle taistelulle. Erityistä huomiota kiinnitettiin virolaisten 1343 saksalaisia vastaan tekemän kansannousun 600-vuotispäivään. Kertomuksissa ja novelleissa kuvattiin kuinka tavallisista ihmisistä tuli olosuhteiden vaikutuksesta militantteja henkilöitä. Rintamataistelijoiden heroismi kuvattiin empaattisesti.²²⁶

Jonkin verran merkitystä on ehkä sillä seikalla, että niiden kirjailijoiden, jotka viettivät sotavuodet Neuvostoliitossa, oli helpompi orientoitua sodanjälkeiseen tilanteeseen Neuvosto-Virossa, jolloin Neuvosto-Vironkin kirjailijoiden odotettiin siirtyvän sosialistiseen realismiin positiivisine sankareineen. Saivathan he omakohtaisen kosketuksen neuvostokulttuuriin niinä kolmena vuotena, jotka oleskelu Neuvostoliiton sisäosissa kesti. Sosialistinen realismi oli nimittäin ennen sotaa Viron kaunokirjallisuudessa tuntematon käsite, eikä ole löydettävissä Virossa ennen sotaa ilmestynyttä teosta, jonka voisi sanoa olevan sosialistista realismia. Neuvostoliitossa oleskelleilla kirjailijoilla oli puolellaan myös se etu, että he eivät olleet kompromenttoineet itseään monien Viroon jääneiden kirjailijoiden lailla, joista eräät olivat kirjoittaneet saksalaismiehityksen aikana neuvostovastaisina pidettäviä teoksia.

III HEROKSEN ANATOMIA

Ennen kuin siirrytään siihen, miten positiivisen sankarin kuva kehittyi sekä sitä säätelevässä normistossa että fiktiivisessä praksiksessa Neuvosto-Virossa sodanjälkeisinä vuosina, on tehtävänasettelun mukaan tehtävä yhteen-veto niistä tekijöistä, jotka voidaan katsoa sellaisiksi, että niillä on pysyvä vaikutus positiivisen sankarin kuvaan. Tällöin nojaututaan siihen, mitä edellä on esitetty.

Positiivisessa sankarissa voidaan erottaa kahdenlaisia komponentteja: pysyviä ja muuttuvia. Pysyviä ovat marxilaisesta teoriasta nousevat rakenne-osat. Pysyväisluonteisia vaikutuksia ovat jättäneet myös positiivisen sankarin klassiset esikuvat, joita on käsitelty aiemmin ja jotka ovat muovanneet positiivisen sankarin kontuuria. Voimakas vaikutus on ollut myös Leninin kirjallisuuspoliittisilla ja -teoreettisilla kannanotoilla, joille on annettu lopullisen totuuden arvo.²²⁷ Sosialistisen realismin määrittely on asettanut ääret positiiviselle sankarillekin, vaikka sen sovellus on vaihdellut epokeittain.

Muuttuvia tekijöitä ovat lähinnä ne, jotka vaikuttavat pysyvien tekijöiden tulkintaan. Ei ole sinänsä ratkaisevaa, millä tavalla esimerkiksi sosialistinen realismi määritellään, vaan ratkaisevampaa on se, miten tiukasti tai löysästi määritelmää sovelletaan kustannuspolitiikassa eli sallitaanko myös sellaisten teosten ilmestyä, jotka eivät ortodoksisten määrittelijöiden mielestä kuulu sosialistiseen realismiin.

Muuttuvien tekijöiden osalta voisi puhua kulttuuripoliittisen tilanteen vaihteluista. Silloin kun neuvostoyhteiskunta on ollut kriisitilassa, mikä Mathewsoniin tukeutuen²²⁸ tarkoittaa kuviteltujen tai todellisten uhkien painotettua olemassaoloa, on vallinnut tiukan linjan kulttuuripolitiikka. Silloin taas, kun noita uhkia ei ole tuotu esiin, on vallinnut vapaamielimpi kulttuuripolitiikka. On huomattava, että tässä ei tarkoiteta niinkään fyysistä uhkaa neuvostovaltiota kohtaan, vaan enemmänkin ideologista uhkaa.

Näin ollen positiivisen sankarin muuttuvia tekijöitä tutkittaessa on tutkittava kulttuuripoliittisen tilanteen muuttumista. On nimittäin muistettava, että Neuvostoliitossa ja myös Neuvosto-Virossa kaikki julkaisutoiminta on valtion ja puolueen kontrolloitavissa, joten mikään sellainen joka tulkitaan epäsuotavaksi ei haluttaessa pääse julkisuuteen. Se taas mitä on

pidetty epäsuotavana on riippunut kulloisestakin kulttuuripoliittisesta linjasta tai laajemmin ottaen ideologisesta tilanteesta. Ideologinen tilanne on puolestaan yhteydessä poliittisen johdon arviointiin kulloisestakin poliittisesta tilanteesta. Näin ollen positiivinen sankari heijastaa myös poliittista ja ideologista tilannetta, johon se on sidoksissa, joskus eksplisiitisti, joskus implisiitisti. Positiivisen sankarin kehitystä tutkitavana ajankohtana ei voida tarkastella erillään poliittisista tekijöistä.

1. Päämäärätietoisuus - tiedostava ja taisteleva sankari

Mitkä sitten olisivat pysyviä tekijöitä, joiden voidaan katsoa säilyttävän merkittävyytensä positiivisen sankarin imagossa kaikkien poliittisten vaihteluiden läpi? Lähtökohdaksi voidaan ottaa se, miten positiivinen sankari erosi vanhasta sankarista, tarpeettomasta ihmisestä, jonka antiteesiksi positiivinen sankari syntyi. Positiivinen sankari erosi suurimmin vanhasta sankarista eniten siinä, että hän tiesi mitä olisi tehtävä, kuten jo Tšernyševskin sankari Rahmetov sattuvanimisessä romaanissa Mitä on tehtävä? Vallankumouksellinen marxilainen oppi antoi sankarille selvän toimintalinjan. Hänen ei tarvinnut enää miettiä, mihin hän suuntaisi jalot impulssinsa. Marx oli antanut hänelle päämäärän. Selvä tietoisuus päämäärästä voitaneenkin katsoa positiivisen sankarin perusominaisuudeksi. Hän on yksiselitteisesti selvillä siitä, mihin historiallinen prosessi tulee johtamaan. Hän tietää, että lopputuloksena on kommunistinen yhteisö, johon päädytään niiden historiallisten lainalaisuuksien mukaan, jotka marxilaisessa teoriassa on esitetty. Positiivisen sankarin ei tarvitse vaivata päätään skeptisillä ajatuksilla, kuten länsimaisen kaunokirjallisuuden sankarin on tapana tehdä. Korneli Zelinski osuu epäilemättä asian ytimeen, kun hän toteaa, että neuvostotodellisuutta ei voi kuvata sankarittomalla kirjallisuudella. Zelinski lisää:

Neuvostoihmisen kuvaaminen irrallaan näämääristään ja tahto- ja tunneperäisestä jännityksestään (alleiviivaukset minun) merkitsisi hänen olemassaolonsa yksinkertaistamista ja köyhdyttämistä, tämän olemassaolon itsensä vääristelyä. Neuvostoihmisen alkaisi silloin luultavasti muistuttaa länsieurooppalaisten romaanien sankaria, mutta hän irtautuisi silloin myös neuvostuelämästä ja neuvostoliittolaisesta elämäntavasta, ja niin muodoin hänen henkilöhahmonsa menettäisi totuudenmukaisuutensa ja reaalisuutensa, kuten jo sa-
noin.²²⁹

Tueksi voidaan ottaa toinen neuvostonäkemykset, joka on edellisestä riippumaton. Sen esittäjä on nimittäin kirjallisuudentutkija ja kirjailija, sittemmin Sorbonnen yliopiston kirjallisuuden dosentti Andrei Sinjavski, pseudonyymi Abram Tertz. Hän painottaa aivan samaa seikkaa kuin Zelinskikin.

Ihminen joka sai marxilaisen kasvatuksen tietää sekä menneisyyden että tulevaisuuden merkityksen. (Alleiviivaus minun.) Hän tietää miksi tämä tai tuo aate, tapahtuma, hallitsija, tai sotilasjohtaja olisi tarpeellinen. On pitkä aika siitä kun ihmisellä oli tällainen täsmällinen tieto maailman kohtalon merkityksestä - keskiajalla viimeksi, luultavimmin. Meidän suuri etuoikeutemme on omata tämä tieto jälleen kerran.²³⁰

Tertz sanoo asian jonkin verran ironisesti, mutta ajatus on joka tapauksessa sama.

On selvää, ettei sellaista kaunokirjallisuuden protagonistia, joka ei ole tietoinen marxilaisesta päämäärästään, voi pitää positiivisena sankarina. Jos häneltä puuttuu tämä, niin häneltä puuttuu olennaisin. Onko tuo tietoisuus päämäärästä oltava hänellä ikäänkuin synnyinlahjana vai voiko hän esimerkiksi romaanin tapausten kiirastulessa kypsyä siihen vähitellen, on aika-kaudesta riippuva tulkintakysymys. Tähän puututtiin Neuvosto-Virossa melko laajasti 50-luvulla keskusteltaessa kehittyvän positiivisen sankarin ja toisaalta täydellisen tai kristallinpuhtaan positiivisen sankarin suhteesta.

Päämäärätietoisuudesta puhuttaessa voi viitata neuvostokirjallisuuden positiivisen sankarin klassikoihin, jotka selvemmin kuin mitkään teoreettiset pohdinnat selittävät asian.²³¹

Päämäärätietoisuus juontaa juurensa siitä asenteesta, minkä neuvostojärjestelmä on ottanut marxilaiseen oppiin nähden. Se hyväksytään lainalaisuutena, jonka oikeutusta ei ole tarpeen pohtia, vaan koko yhteiskunnan energia on suunnattava opin edellyttämää päämäärää kohti - toisin sanoen on ponnisteltava kommunistisen yhteiskunnan saavuttamiseksi tiettyjen välivaiheiden kautta. Tämän asenteen Lenin ilmaisi hyvin selvästi todetessaan Marxin opin oikeutuksesta seuraavasti:

Marxin oppi on kaikkivaltias, sillä se on oikea. Se on täydellinen ja harmoninen ja antaa ihmisille eheän maailmankatsomuksen, joka ei tee sovintoa minkäänlaisen taikauskon, minkäänlaisen taantumuksen eikä minkäänlaisen sarron puolustamisen kanssa.²³²

Tähän kokonaisvaltaiseen tavoiteasetteluun on myös positiivisen sankarin juuri marxilaisten ihanteiden fiktiivisenä edustajana sopeuduttava - ilman kontemplaatioita.

Päämäärätietoisuus on joka tapauksessa selviö positiivisen sankarin olemuksessa kaiken sen keskeisen nojalla, mitä tässäkin työssä on esitetty. Päämäärätietoisuuden substanssi on Marxin ja Leninin oppi, joka on positiivisenkin sankarin kategorinen imperatiivi.

Positiivisen sankarin päämäärätietoisuudesta, hänen ehtymättömästä energisyyden lähteestään, juontuu myös hänen militantti, taisteleva laatunsa. Hän ei käänny viholliselle toista poskeaan, vaan lyö vihollistaan heti, kun näkee sen tarpeelliseksi. Positiivisen sankarin taistelijan hahmo on ymmärrettävissä historiallisesta tilanteesta käsin. Pavel Vlasovista aina Suuren isänmaallisen sodan sankareihin asti positiivinen sankari on joutunut todella konkreettiin taisteluun: tsaristista väkivaltakoneistoa, sisällissodan valkoisia ja interventtejä ja lopuksi saksalaisia vastaan. Mutta hän ei taistelisi, jos hän ei olisi vakuuttunut taistelun oikeutuksesta - siitä, että päämäärä on arvokas ja että sen edestä ei mikään uhraus ole liikaa. Mutta positiivisen sankarin taistelevaa laatua ei ole käsitettävä yksipuolisesti vain fyysiseksi ominaisuudeksi, vaan hänen mentaliteettiaan yleisestikin luonnehtivaksi. Hän ei taistele vain ulkoista vihollista, esimerkiksi luokkavihollista, vastaan, vaan hän taistelee myös itseään tai paremmin sanottuna huonoiksi katsottuja ominaisuuksiaan vastaan, kuten jo Rahmetov karaisemalla itseään naulojen päällä nukkumalla tai Kortšagin taistelemalla kirosanojen käyttöönsä vastaan. Positiivinen sankari taistelee, mutta hän ei taistele umpimähkäisesti vaan päämäärätietoisesti ja aina in commune bonum. Jos halutaan etsiä paralleelleja hahmoja, niin positiivinen sankari on verrattavissa esimerkiksi miekkalähetystä tekevään ristiritariin, jossa myös yhdistyvät usko päämäärään ja valmius tarvittaessa käyttää häikäilemättömiäkin keinoja sen toteuttamiseksi.

2. Puoluekantasuus - kollektiivinen sankari

Edellä on siis todettu, että vankkumaton usko päämäärään ja siitä kumpua-va aktiviteetti on positiivisen sankarin perusominaisuuksia. Marxin oppi antoi hänelle päämäärän, mutta ei vielä instrumenttia päämäärän saavuttamiseksi. Tuoksi välineeksi muodostui puolue, jonka tehtävänä on ohjata yhteiskunta asetettuun päämäärään. Koska positiivinen sankari pyrkii päämäärään, niin siitä seuraa, että hänen on tehtävä tämä puolueen kanssa.²³³ Toisin sanoen: positiivisen sankarin on oltava puoluekantainen, partiinyi. Puolue-

kantaisuuden periaatteita on perusteltu pääasiallisesti Leninin 1905 kirjoittamalla kuuluisalla artikkelilla.²³⁴ Puoluekantaisuuden periaate oli voimassa heti sosialistisen realismin määrittelystä asti ja jo ennen sitä oli voimakkaasti vaadittu puoluekantaisuudelle keskeistä sijaa kaunokirjallisuudessa.²³⁵

Puoluekantaisuuden periaate sankarin peruspiirteenä on nähtävissä myös tarkastelemalla sankareiden klassisia esikuvia Pavel Vlasovista Pavel Kortšaginiin, jotka tukeutuvat toiminnassaan puolueeseen, kuten on nähty. 1920-luvun lopulta lähtien ei positiivista sankaria voi juuri kuvitella irrallaan puolueesta, sillä puolueesta oli tullut sankarinkin toiminnan pontimena olevan uuden yhteiskunnan rakennustyön ohjaaja. Ja koska positiivinen sankari oli mitä keskeisimmin tässä rakennustyössä mukana, kuten mm. I kirjailijakongressissa esitettiin, niin hänen yhteytensä puolueeseen on oltava orgaaninen. Koska positiivinen sankari toimii aina kollektiivin yhteydessä, niin ei ole perusteita nähdä häntä erillään merkittävimmästä kollektiivista - puolueesta. Puolueelta positiivinen sankari sai tehtävänsä ja myös ohjeet niiden toteuttamiseksi.

Joka tapauksessa jo Pavel Vlasovista lähtien sankareiden energian suuntaajaksi oli tullut puolue, ja puolueen asema korostui entisestään neuvostojärjestelmän päästyä yksinvaltiaan asemaan ja puolueen tullessa keskeiseksi vallankäytön orgaaniksi. Päämäärätietoisuus ei olisi vielä välttämättä johtanut utilitarismiin, mutta puoluekantaisuus teki sen, koska fiktio ja samalla sen sankari sai selvästi määritellyn palvelutehtävän puolueen asettamien tavoitteiden toteuttajana.

3. Optimismi - uskova sankari

Päämäärätietoisuuteen liittyvänä, mutta siitä kuitenkin irrallaan olevana positiivisen sankarin keskeispiirteenä voidaan pitää optimismia. Koska sankari uskoo opin realisoitumisen mahdollisuuksiin, niin siitä seuraa hänen optimistinen kvaliteettinsa, jota jo Belinski edellytti. Positiivisella sankarilla ei ole oikeutta traagiseen kohtaloon. Niinpä sankarin kuolema tai tappio ei suinkaan merkitse tragediata, vaan se merkitsee aina optimistista viittausta tulevaisuuteen. Kuuluisin esimerkki on ilmeisesti Fadejevin Tuho (1927), joka päättyy bolševikkisissien lähes täydelliseen tappioon, mutta ei jätä silti lukijaansa toivottomuuteen. Draaman puolella voi viitata

Vsevolod Višnevskin 1933 ensiesityksensä saaneeseen Optimistiseen murhenäytelmään, joka nimeään myöten heijastaa tätä näkemystä. Vankkumatonta optimismia, uskoa sosialismin vääjäämättömään voittoon julisti jo Pavel Vlasov samoin kuin Pavel Kortšaginkin. Optimistista paatosta julistettiin myös silloin, kun sosialistista realismia määriteltiin. Positiivisen sankarin on peruslaadultaan oltava optimistinen. Hän ei saa tulla traagiseksi sankariksi, sillä silloin hän olisi omiaan herättämään skeptisiä mielikuvia jollei suoranaista pessimismia. Traagista sankaria ei enää tarvita, koska ihminen on Marxin opin avulla saanut keinot kohtalonsa hallitsemiseen ja ohjaamiseen eikä hän ole enää kohtalonsa orja vaan sen toteuttaja. Tällöin ei tavallisessa mielessä traaginen kohtalo ole enää traaginen. Koska ihminen on saanut keinot kohtalonsa ohjaamiseen, niin hän tietää, että yksilön tuhoutuminen ei merkitse tragediata, sillä jäljelle jääneet jatkavat kollektiiviin kuuluneen yksilön keskenjäänyttä työtä. Ihmiset voivat tuhoutua, mutta oppi tai aate ei tuhoudu, vaan jatkaa eksistenssiään ja etenee uusien sankareiden kautta. Tämä antaa positiiviselle sankarille eternaalisen merkityksen.

Optimismi on luonteeltaan historiallista. Positiivisen sankarin ei tarvitse epäillä, koska teoria tarjoaa ratkaisumahdollisuuden ongelmiin. Hän ei ole länsimaisen kirjallisuuden vieraantuneen sankarin tapaan skeptinen vaan optimistinen. Hän on ehyt persoonallisuus. Hän on vakuuttunut siitä, että kaikki ongelmat ovat ratkaistavissa. Hän omaa aina ne avut, joita tarvitaan hänelle annettujen suurempien tai pienempien tehtävien ratkaisemiseen.

Positiivinen sankari saa optimistisuutta myös siitä, että hän on vakuuttunut historiallisen prosessin vääjäämättömän kulun tulevan joka tapauksessa osoittamaan hänen valitsemansa tien olleen oikean. Hän on tässä suhteessa verrattavissa marttyyriin, jotka eivät pelastususkonsa takia voineet koskaan kadottaa optimismiaan ja vaipua epätoivoon.

Positiivisten sankareiden klassiset esikuvat todistavat väkevästi optimismin ja elämänmyönteisyyden puolesta. He säteilevät optimismiaan myös ympäristöönsä.

4. Moraalinen nuhteettomuus - esikuvallinen sankari

Neljäntenä positiivisen sankarin muuttumattomana ja samalla pysyvänä ominaisuutena voidaan pitää hänen nuhteettomuuttaan, hänen absoluuttista moraaliaan. Tämä johtuu paljolti siitä, että positiivinen sankari on totaallinen persoonallisuus. Hänellä ei ole toisin sanoen intimiteettisuoja, vaan

hänen yksityinen ja yleinen toimintansa ovat integroituneet. Jos ne jostain syystä joutuvat konfliktiin, niin silloin yksityisen on väistytävä yleisen tieltä.

Niinpä positiivinen sankari Rahmetovista aina suojasäähän asti ei ole antanut tunteidensa johtaa itseään sellaisille teille, jotka olisivat kommunistinrakentajan moraalikoodeksin²³⁶ vastaisia, siis sellaisille teille, jotka eivät kestä julkisuutta. Positiivisen sankarin moraalinen nuhteettomuus, joka lähenee asketismia, on johtanut siihen, että hänellä on ollut taipumusta tulla tunteettomaksi olioksi, joka ei ole ajatellut eikä ole kyennyt ajattelemaan muuta kuin päämäärän toteuttamista, toisin sanoen työtään. Hän on kokenut epämoraaliseksi kaiken, mikä häiritsee hänen palvelutehtävänsä. Positiivinen sankari saattaa esimerkiksi rakastua, mutta hänen rakkautensa ei voi mennä niin pitkälle, että se palvelisi vain individualistisia ja egoistisia tarkoituksia. Rakkauden sijasta onkin parempi puhua taistelutoveruudesta. Niin Pavel Vlasov kuin Pavel Kortšaginkin kokevat rakkauden mielekkääksi vain silloin, kun se palvelee päämäärää. Libidon ohjaama rakkaus muuttuu moraalittomaksi, ja mikäli tapahtuisi niin, että libido nousee dominoivaksi sankarin suhteessa vastakkaiseen sukupuoleen, niin suhde on epämoraalisena katkaistava. Maskuliinisen sankarin, sankari on useimmiten maskuliini, lähes misogyniaan menevästä asenteesta on runsaasti esimerkkejä.

Lähes kaikki inhimilliset paheet ovat positiiviselle sankarille vieraita. Tämä johtuu paljolti siitä, että positiivisella sankarilla on pedagoginen funktio. Hänen on myös moraalisisessa suhteessa kelvattava esimerkiksi, varsinkin nuorisolle. Näin ollen juoppous, huorinteko, vilppi, oman edun tavoittelu tai mikä tahansa vastaava pahe ei ole liitettävissä positiiviseen sankariin. Romanianlainen aikakauslehti Viata Romineasca osui kaikessa ironisuudessaan ilmeisen oikeaan luonnehtiessaan Laqueurin²³⁷ mukaan vuonna 1954 sodanjälkeistä positiivista sankaria moraalisisessa suhteessa. Luonnehdinta sopii myös sotaa edeltävään sankariin.

Hänellä on läpätunkevat silmät, jotka salamoivat valossa, hän on vahva, roteva, hänellä on Herkuleen rintakehä ja lihakset, hän säteilee voimaa ja optimismia. Hän ei juo ja hän saattaa lopettaa tupakoiminkin, hän torjuu kauniimman sukupuolen viettelykset, on siveä häpäiväänsä asti. Hän nai siveän naisen, ja kaikki heidän lapsensa tulevat myös olemaan siveitä.²³⁸

Kaiken kaikkiaan positiivinen sankari heijastaa niitä uuden ihmisen rakentamisyhtymyksiä, jotka ovat hallinneet neuvostoyhteiskuntaa sen perustamisesta lähtien. Uudella ihmisellä on uudet päämäärät ja uudet ihanteet. Hän

on antiteesi vanhalle porvarillisen maailman ihmiselle, jonka ihanteet on tuomittu vääriksi.

Edellä hahmoteltu positiivisen sankarin luuranko perustuu siis sille traditiolle, jota tässä työssä on pääpiirteittäin selvitetty. Luuranko ei kuitenkaan toimi, jos se ei saa ympärilleen lihaa ja verta. Neuvosto-Viron positiivinen sankari on sikäli erikoisasemassa, että sen oli todella synnyttävä lähes luurangon ympärille, koska ei ollut olemassa juuri lainkaan omaa traditiota, jonka varaan virolainen positiivinen sankari olisi voinut syntyä. Oli luonnollisesti olemassa kriittisen realismin virolainen sankari, mutta hän ei destruktiivisen kvaliteettinsa vuoksi voinut tulla kyseeseen.

IV ŽDANOVISMISTA SUOJASAAHAN

1. Ideologia saa sijansa

Puolueen ideologinen ote oli sodan aikana löystynyt, kuten Suurta isänmaallista sotaa käsittelevässä luvussa todettiin. Mutta niin pian kuin tilanne alkoi olla sotilaallisesti varmistettu, puolue alkoi kiristää ideologisia ohjaksia.²³⁹ Suuri käänne alkoi 1946, jolloin keskuskomitea julkaisi kulttuuripoliittisen päätöksen, joka merkitsi ideologisen offensiivin alkua.

Virallisen neuvostohistoriankirjoituksen mukaan oli tullut aika hävittää kapitalistisen yhteiskunnan viimeisetkin jäänteet. Ideologinen työ oli tämän perustana. Muiksi ideologisen offensiivin syiksi esitetään mm. että kymmenet miljoonat neuvostokansalaiset olivat eläneet miehitetyillä alueilla, miljoonia oli viety Saksaan pakkotyöhön tai sotavangeiksi ja he olivat näin ollen joutuneet vihamieliselle propagandalle alttiiksi. Sotilaat olivat edetessään joutuneet kapitalististen maiden alueelle ja tulleet taantumuksellisten vaikutteiden piiriin. Ukrainassa, Valko-Venäjällä ja Baltian maissa oli edelleen porvarillisia kansallismielisiä ryhmiä, jotka levittivät neuvostovastaista propagandaa. Puolueeseen oli sodan aikana tullut runsaasti uusia jäseniä, joiden ideologinen kypsyys jätti toivomisen varaa. Osa kansasta osoitti lisäksi aatteellista epävarmuutta ja suhtautui kritiikittömästi kapitalististen hallitusten näkemyksiin.²⁴⁰ Tämä kaikki voidaan tiivistää niin, että sota oli järkyttänyt siinä määrin Neuvostoliiton ideologista koherenssia, että tilanne oli jälleen stabilisoitava. Liitto läntisten demokratioiden kanssa oli ollut omiaan hämärtämään poliittisia rintamalinjoja. Tilanne oli palautettava ennalleen ja tehtävä aatteellinen pesäero entisiin liittolaisiin, jotka kaikesta huolimatta edustivat sosialismille vihamielistä järjestelmää.

Enteitä tiukemmasta kirjallisuuspolitiikasta saatiin heti Saksan antautumisen jälkeen pidetyssä kirjailijaliiton johdon kokouksessa. Puheenjohtaja Nikolai Tihonov piti tällöin alustuksen, jossa hän moitti sodanaikaisen kirjallisuuden uskonnollisia piirteitä ja sitä, että oli hämmästeltä neuvostokansan sankaruutta.²⁴¹ Tihonovin sanoista voidaan lukea selvä varoitus kirjailijoille. Nyt oli jälleen muistettava korostaa neuvostojärjestelmän ja samalla puolueen osuutta kaunokirjallisuudessa.

Merkkejä tulevasta kulttuuripolitiikasta oli nähtävissä jo loppuvuodesta 1945 ja alkuvuodesta 1946. Stalinin puhe 9.2.1946, jossa hän muistutti siitä, että neuvostokansa ei suinkaan voinut nyt huokaista helpotuksesta, vaan sen oli ryhdyttävä uuteen taisteluun sekä taloudellisella että ideologisella rintamalla, oli selvä merkki siitä, että puolue aikoi tiukentaa ideologista otettaan. Yhä dominoivammaksi tuli vaatimus siitä, että kirjallisuuden oli korostettava nimenomaan puolueen ja sen johtajien osuutta niin Suuren isänmaallisen sodan kuin sodan jälkeisen rakennustyönkin johtamisessa ja taistelun voitollisessa loppuunviemisessä.²⁴² Ideologinen offensiivi odotti vain virallista avautumista.

2. Neuvosto-Viron tilanne - kirjallinen nollapiste

Kulttuuripoliittinen ja kirjallisuuspoliittinen tilanne, jolla oli kiistämätön vaikutuksensa myös positiivisen sankarin kuvaan Neuvosto-Virossa sodanjälkeisenä periodina, oli Neuvosto-Virossa luonnollisesti paljon epä-määräisemmässä tilassa kuin Neuvostoliitossa yleensä. Ideologista työtä ei ollut ehditty ennen Saksan hyökkäystä harjoittaa kuin vajaa vuosi, kun Neuvostoliitossa tilanne tässä suhteessa oli stabilisoitu jo 30-luvun alussa. Viron talouselämä ja yhteiskuntaelämä yleensäkin oli vielä järjestämättä neuvostojärjestelmän mukaisesti. Maatalous oli kollektivoimatta ja maassa oli runsaasti jopa asevoimin neuvostojärjestelmää vastustavia aineksia.

Ideologinen tilanne tuli myös Neuvosto-Virossa pohdittavaksi vielä sodan kestäessä. EKP:n keskuskomitea käsitteli jo loppuvuodesta 1944 ideologisia kysymyksiä päätöksissään. Keskuskomitean sihteeri Eduard Päll otti päätökset esille Tarton intelligentsialle pitämässään puhuttelussa 14.12.1944. Hän ennakoivat tulevia kampanjoita kiinnittämällä huomiota virolais-saksalaisien nationalistien tuomitsemiseen. Päll kutsui heitä murhamiehiksi ja juudaksiksi. Hän syytti näitä vihan lietsonnasta Venäjän kansaa ja kulttuuria kohtaan. Päll syytti heitä myös perättömien pakkokollektivointihuhujen leviittämisestä.²⁴³ Intelligentsian oli tehtävä täydellinen maailmankatsomuksellinen käännös marxismi-leninisiin. Se saattoi Pällin mukaan tapahtua tutustumalla Stalinin Puolueen historian lyhyeen kurssiin.²⁴⁴

Ideologisen maaperän muokkaus jatkui Tallinnassa tammikuussa 1945 pide-tyssä Neuvosto-Viron intelligentsian ensimmäisessä kongressissa, jossa pää-

puhujana oli EKP:n keskuskomitean pääsihteeri Nikolai Karotamm, hänkin Neuvostoliiton virolaisia Pällin tapaan. Kongressissa painotettiin erityisesti sitä, että neutraali asenne ei ollut enää mahdollinen. Kaikkien oli epäroimättä astuttava neuvostovallan puolelle. Karotamm kumosi kaikki poliittiset spekulatiot Viron tulevaisuudesta. Maa tulisi kuulumaan aina Neuvostoliittoon. Intelligentsian oli näin ollen viisainta vapautua kaikista porvarillisen ajattelutavan jäänteistä, joiksi mainittiin jälleen nationalismi ja myös šovinismi. Nationalismin hylkääminen edellytti myös sen ymmärtämistä, että virolaisenkin intelligentsian kotimaa on koko Neuvostoliitto. Entinen kulttuuriperinne oli hylättävä ja ryhdyttävä luomaan avoimesti tendensoitua taidetta.²⁴⁵ Näin ollen Neuvosto-Virossa ždanovismin siemenet kylvettiin jo toista vuotta ennen kuin ždanovismi käynnistyi yleisliittolaisessa laajuudessa. Tämä johtui Baltian maiden erikoisasetmasta.

Kirjallisuuden oli lähdettävä Neuvosto-Virossa liikkeelle lähes nollapisteestä. Huomattava osa kulttuurikaadereista, ei pelkästään kirjailijoita, oli paennut ulkomaille. Nimeä saaneista kirjailijoista lähtivät Gustav Suits, Marie Under, Henrik Visnapuu, August Gailit, Albert Kivikas, August Mälk, Artur Adson, Pedro Krusten, Bernard Kangro, Valev Uibopuu ja Karl Ristikivi.²⁴⁶

Neuvosto-Viron kirjailijoiden kongressissa vuoden 1946 marraskuussa kirjailijaliiton esimies Johannes Semper esitti tilanteen kaunistelematta. Kirjailijaliittoon kuului tuolloin 42 jäsentä ja jäsenkandidaattia, joista suuren osan kirjalliset ansiot olivat vielä hyvin vaatimattomat. Näistä oli Semperin mukaan luomistyöhön jo liian vanhoja, sairaita tai vaienneita kymmenen, jäljellejääneistä 32:sta oli vapaita kirjailijoita 14, 18 hallintotehtävissä; 14 vapaasta oli sairaana viisi, joten luovaan työhön keskittymään pystyviä oli vain yhdeksän ja draamatikkoja ainoastaan yksi, nimittäin Hugo Raudsepp.²⁴⁷

Jos kaaderit olivat sodanjälkeisenä aikana harvat, niin tuotannon kvantiteettikaan ei ollut merkittävä. Oma vaikutuksensa tilanteeseen oli luonnollisesti paperin ja painokoneiden puutteella. Erityisesti proosa, jota tässä työssä tarkastellaan, kärsi anemiasta. Hyvin silmiinpistävästi näin oli romaanin laita. Uusia romaaneja ilmestyi erittäin vähän. Pääpaino oli novelleissa ja kertomuksissa, joita oli helpompi tuottaa sosiaalista tilausta tyydyttämään.

Kaunokirjallisuuden volyymin vaatimattomuus ždanovismin vuosina Neuvosto-

Virossa ilmenee jäljempänä olevasta taulukosta. Allaoleva vertailu ei tarkoita sitä, että neuvostovirolaiset kirjailijat olisivat olleet pakolaiskollegojaan haluttomampia tai suorastaan kykenemättömpiä kirjoittamaan, vaan selitys on löydettävissä em. kirjallisuussosiologisten tekijöiden pohjalta.

Uudet romaanit 1945-1953

<u>Neuvosto-Viro</u> ²⁴⁸		<u>Pakolaiskirjailijat</u> ²⁴⁹	
1945	-	1945	3
1946	2	1946	4
1947	1	1947	13
1948	-	1948	4
1949	1	1949	5
1950	1	1950	4
1951	2	1951	6
1952	-	1952	11
1953	-	1953	10
Yht.	7	Yht.	60

Aiemmin esitetty kulttuuripolitiikan vaihtelun vaikutus saa vahvistusta tästäkin tilastosta. Niin kauan kuin Stalin eli ja Ždanovistinen kulttuuripolitiikka vaikutti, oli kirjallisuuden määrä hyvin pieni. Ilmestyi 1945-1953 vain seitsemän uutta romaania, kun ns. suojasään aikana 1954-1956 ilmestyi sentään yhdeksän uutta romaania.

Voisi osoittaa monia muitakin kulttuuripoliittisia indikaattoreita, mutta esitettäköön näytteeksi vain eräs hyvin relevantti "loistavan eristäytymisen" ilmaisi. Yhdysvaltain kirjallisuutta käännettiin vuosina 1940-1968 Neuvosto-Virossa kaikkiaan 87 nimikettä uusintapainokset mukaanluettuina.²⁵⁰ Vuosina 1945-1953 ilmestyi vain kuusi nimikettä, kun tilastollisen keskiarvon mukaan laskien olisi pitänyt ilmestyä 27 nimikettä. Vastaavasti venäjän kielestä käännettiin 1945-1953 kaikkiaan 394 nimikettä kaunokirjallisuutta ja lisäksi uusintapainoksia kymmenittäin. 1940-1968 venäjistä vironnettiin 933 nimikettä. Karotammin ja Pällin vaatima uusi kulttuuripoliittinen ja maailmankatsomuksellinen orientaatio toteutettiin näin siis käänös-kirjallisuudessakin mitä selvimmin.²⁵¹

On selvää, että virolaisilla kirjailijoilla oli huomattavia vaikeuksia orientoitua uuteen tilanteeseen sodan jälkeen. Erityisen vaikeaa se oli niille, jotka olivat jääneet Vieroon saksalais miehityksen ajaksi, sillä he olivat alttiita monenlaisille epäilyille. Varsin monet heistä joutuivatkin

vaikeuksiin Ždanovismin alettua. Helpompi oli niiden asema, jotka olivat oleskelleet Neuvostoliitossa sodan aikana ja palasivat voittoisan puna-armeijan kintereillä kotimaahansa. Mutta 40-luvun ja 50-luvun taitteessa monet heistäkin saivat todeta vanhan sanonnan "vallankumous syö lapsensa" paikkansapitävyyden. He olivat silti sodan jälkeen kirjallisen elämän johdossa sekä organisaatiopuolella että tuottavina kirjailijoina. Endel Nirk toteaa,²⁵² että johtavaksi ryhmäksi tulivat juuri ne, jotka olivat Suuren isänmaallisen sodan aikana omaksuneet sosialistisen realismin, kun taas Viroon jääneillä, kuten Oskar Lutsilla, Mait Metsanurkilla, Hugo Raudseppillä ja Richard Rohtilla, oli vaikeuksia pysyä ajan tasalla. Jälkimmäisessä väitteessään Nirk lienee lähempänä totuutta, sillä sosialistisen realismin omaksuminen oli hyvinkin työlästä myös niille, jotka olivat oleskelleet kolme vuotta neuvostokulttuurin vaikutuspiirissä sodan aikana. On nimittäin muistettava, että sosialistisen realismin määritelmä on siinä määrin yleisluonteinen, että tarpeen vaatiessa voidaan melkein mikä tahansa teos, jossa ei ole selvää neuvostovastaista tendenssiä, selittää siihen kuuluvaksi ja joku toinen siihen kuulumattomaksi.²⁵³

Joka tapauksessa harjoitetun kulttuuripolitiikan mukaisesti kirjallisuus alettiin käsittää yhä yksipuolisemmin propagandistisena instrumenttina, jonka tuli palvella poliittis-ideologisia tarkoituksia. Endel Nirk sanookin asian kiertelemättä puhuessaan Neuvosto-Viron sodanjälkeisestä kirjallisuudesta:

Kommunistipuolueen kirjailijoille asettama päätehtävä oli osoittaa sosialistisen ideologian ja kollektivismin edut verrattuna vanhentuneisiin porvarillisiin elämännäkemyksiin ja -tapoihin, edistää neuvostopatriotismia ja proletarisen internationalismin tunteita, ja inspiroida, teoksillaan, uuden yhteiskunnan rakentamista.²⁵⁴

3. Puolue ja Ždanov - offensiivi alkaa

Syksy 1946 merkitsi Neuvostoliiton kulttuuripolitiikassa ja näin ollen myös kirjallisuus- ja kustannuspolitiikassa uuden, selvärajaisen periodin alkua. Se alkoi elokuun 14. päivänä 1946 julkaistulla kulttuuripoliittisella päätöksellä, joka oli suunnattu leningradilaisia kirjallisuusaika-

kauslehtiä Zvezdaa ja Leningradia vastaan, koska ne olivat päästäneet palstoilleen keskuskomitean mielestä sopimatonta tekstiä, lähinnä Anna Ahmatovan lyriikkaa ja Mihail Žoštšenkon proosaa.²⁵⁵

Päätöstä seurasi Suomessakin hyvin tunnetun Andrei Ždanovin puhe tai raportti Leningradin puolueväelle, jossa keskuskomitean syytökset yksilöitiin vielä tarkemmin. Näistä tapahtumista voidaan katsoa alkavan ns. Ždanovismin ajan, kuten länsimaiset neuvostokirjallisuuden tutkijat nimittävät periodia elokuusta 1946 Stalinin kuolemaan 1953.²⁵⁶

Kulttuuripoliittinen offensiivi alkoi em. keskuskomitean päätöksellä, jossa ja sitä seuranneessa Ždanovin puheessa leningradilaislehdet ja Ahmatova ja Žoštšenko saivat tuomionsa. Päätöstä seurasivat jyrkät sanktiot: Leningrad lakkautettiin ja toimittajia erotettiin.²⁵⁷

Epäpoliittisuutta ei enää suvaittu; sen päätöksestä ja sitä seuranneista toimenpiteistä saattoi päätellä. Sosialistista realismia haluttiin taas tulkita doktriininomaisesti. Sota-ajan kirjallisesti vapaammassa ilmapiiressä oli unohdettu ne kirjallisuuspoliittiset periaatteet, jotka Ždanov oli esittänyt jo I:ssä kirjailijoiden kongressissa 1934, jolloin sosialistinen realismi määriteltiin.²⁵⁸

Uusi kirjallisuuspoliittinen suuntaus liittyi laajempaan kokonaisuuteen, todelliseen ideologiseen massahyökkäykseen, mikä aloitettiin syyskesällä 1946. Osaltaan tiukentuneeseen asenteeseen vaikutti myös ns. kylmän sodan alkaminen, vaikkei esim. NKP:n historiassa²⁵⁹ näitä asioita kytketäkään yhteen.

Dokumentti, jota ei voida sivuuttaa puhuttaessa sodanjälkeisestä neuvostokirjallisuudesta, myös Neuvosto-Viron kirjallisuudesta, on virallisen pääideologin Andrei Ždanovin em. puhe, jonka hän piti elokuussa 1946 Leningradin puolueaktivisteille ja myöhemmin hiukan muutettuna Leningradin kirjailijoille.²⁶⁰ Tässä ns. Ždanovin raportissa vedettiin ne suuntaviivat, jotka määräisivät neuvostokirjallisuuden ilmeen suunnilleen seitsemän vuoden ajaksi, sillä kustannuspolitiikassa ruvettiin noudattamaan tiukennettua linjaa, joka salli vain sellaista teosten julkaisemisen, jotka täyttivät ne kriteerit, jotka Ždanovin raportissa esitettiin. Länsimaisessa tutkimuksessa Ždanovin raportin merkitys neuvostokirjallisuuden kvaliteetin määrääjänä suunnilleen vuosina 1946-1953 on katsottu keskeiseksi.²⁶¹ Raportin ja sen seuraamusten perusteella koko aikakautta kutsutaankin länsimaisessa tutkimuksessa Ždanovismin ajaksi.

Neuvosto-Viron tutkijat eivät mainitse Ždanovin raporttia sodanjälkeistä

aikaa koskeissa esityksissään.²⁶² Ilmeisesti laajin tuota aikaa koskeva monografia on Reet Lindströmin, myöh. Krusten, kandidaatintyö.²⁶³ Lindström sivuuttaa myös Zdanovin osuuden.

Neuvosto-Virossa on tiedostettu se, että ns. Ždanovismin aikaisen kirjallisuuden historia on edelleenkin kirjoittamatta. Sitä ei voi kirjoittaa tyydyttävästi, jos ei oteta huomioon sitä kulttuuripoliittista ja yhteiskunnallista atmosfääriä, joka tuolloin vallitsi. Neuvostovirolainen tutkija ja kriitikko, fil.kand. (lis.) Ulo Tonts kirjoitti vuonna 1966 Neuvosto-Viron sodanjälkeisestä kirjallisuudesta ja sen tutkimisesta:

Mutta luonnollisten, kirjallisuuden itsensä kehityksestä johtuvien kasvuvaikeuksien ohella tuntuvat noina vuosina häiritsevät ulkopuoliset vaikutteet - henkilöpalvonnan mukainen ajattelutapa ja sitä vastaava yhteiskunnallinen käytäntö. Noiden vuosien tarkempi kirjallisuushistoriallinen tutkimus on vasta edessä, mutta ei enää kaukaisen tulevaisuuden, vaan lähimpien vuosien tehtävänä. Tähänastiset tutkimusyrytykset ovat tarkastelleet sodanjälkeisten vuosien kirjallisuutta erossa kriitikoista ja ottamatta ollenkaan huomioon silloista yhteiskunnallista atmosfääriä. Tulokset osoittavat, että tällainen yksinkertaistava menettely ei voi antaa vakuuttavaa kehityskuvaa.²⁶⁴

Tonts on huomatuksissaan aivan oikeassa. Neuvostovirolaiset tutkimukset, eräitä harvoja suppeita artikkeleita lukuunottamatta, eivät ota huomioon sitä karua praksista, mikä tuolloin vallitsi, eivätkä ennen kaikkea yhteyttä koko Neuvostoliiton kirjallisuuspoliittiseen tilanteeseen. On muistettava, että Ždanovismin vuosina kirjallisuus oli suurelta osin politiikkaa palveleva instrumentti. Tontsin 1966 esittämä toive reaaliin faktoihin tukeutuvasta monografiasta ei ole toteutunut ainakaan vuoteen 1980 mennessä.²⁶⁵

Sen sijaan Ždanovismin aikana Zdanovin merkitys kirjallisuuspolitiikan suuntaajana tuotiin esille myös Neuvostoliitossa. Länsimaisellekin yleisölle Zdanov esiteltiin nopeasti virallisena pääideologina. Soviet Literature -aikakauslehden marraskuun numerossa 1946 Zdanovin raportti esiteltiin tärkeänä keskuskomitean päätöksen lisäyksenä.

Erityisen painokkaasti Zdanovin asema pääideologina esitettiin hänen kuoltuaan yllättäen 1948 vain 52-vuotiaana. Soviet Literature

korosti kirjailijaliiton muistosanoissa hänen osuuttaan sodanjälkeisen ajan kirjallisuuspolitiikan pääarkkitehtina.²⁶⁶

Myös Neuvosto-Viron kirjailijaliiton äänenkannattaja Looming huomioi näkyvästi Zdanovin poismenon, mikä osoittaa sen, miten keskeiseksi Zdanovin merkitys kirjallisuuspolitiikan suuntaajana oli arvioitava myös Tallinnassa.²⁶⁷

Loomingin seuraavassa numerossa poliitikko ja kirjallisuuskritikko Nigol Andresen, joka oli tuolloin Neuvosto-Viron varapresidentti, kirjoitti Zdanovin panoksesta neuvostokirjallisuuden kehittäjänä.²⁶⁸ Andresen kiinnitti huomiota Zdanovin kahteen huomattavimpaan kirjallisuuspoliittiseen esiintymiseen, nimittäin hänen puheeseensa ensimmäisessä kirjailijakongressissa 1934 sekä vuoden 1946 raporttiin.

Zdanov aloitti myös positiivisen sankarin muotoutumiselle tärkeän raporttinsa arvostelemalla voimakkaasti Mihail Zostšenkoa²⁶⁹ tämän Apinan seikkailut -nimisen kertomuksen takia, mikä oli Zdanovin mielestä osoitus siitä, että ihminen ei voi enää vajota moraalisesti ja poliittisesti matalammalle.²⁷⁰ Zvezdan toimitus oli osoittanut kertomuksen julkaisemalla sokeaa epäpoliittisuutta ja sen, että voitiin julkaista mitä neuvostovastaista roskaa hyvänsä.²⁷¹

Zdanov siteerasi Serapion-veljesten, joihin Žostšenko oli kuulunut, artikkelia, jossa oli puolustettu torjuvaa asennetta utilitaristiseen kirjallisuuteen nähden. Tämäkin osoitti Zdanovin mukaan tuomittavaa l' art pour l' art -asennetta, jota ei voitu suvaita. Zdanov vaati Zostšenkoa muuttamaan käsityksiään. Jos hän ei tekisi sitä, niin "annetaan hänen kadota neuvostokirjallisuudesta, jossa ei ole sijaa tarkoituksettomille, halvoille, tyhjämpäiväisille teoksille".²⁷²

Zostšenkon jälkeen oli Ahmatovan vuoro, koska hänetkin oli mainittu keskuskomitean päätöksessä. Zdanovin hyökkäys Ahmatovaa vastaan on raportin jyrkin kohta. Sananvalinta on vähintäänkin rabulistista.

Ahmatovan virheeksi katsottiin ensinnäkin epäpoliittisuus, joka oli ilmennyt jo silloin, kun hän kuului akmeistien ryhmään.²⁷³ Zdanov katsoi runoilijattaren rajoittuneen individualistiksi, joka horjuu rai-vokkaasti budoaarin ja kappelin välillä. Ahmatovan päähuomio oli kiinnittynyt mystiikalla sävytettyyn erotiikkaan. Ahmatovasta oli vaikea sanoa "whether she is a nun or a fallen woman; better perhaps say she is a bit of each, her desires and her prayers intertwined".²⁷⁴

Zdanov piti Ahmatovan runoja aristokraattisen Venäjän runoina.

Siteeraten Osip Mandelstamia Zdanov katsoi runoilijattaren yhdessä muiden akmeistien kanssa pyrkivän keskiaikaan, kun taas Zostöen-kon tunnuslauseeksi sopi Zdanovin mielestä "takaisin apinaksi". Serapion -veljekset ja akmeistit kuuluivat samaan dekadenssin ja mystismin aristokraattisalonkiin, jonka kantaisänä oli Hoffmann, jyrähteli Zdanov.²⁷⁵ Zdanov katsoi, että jos nuoriso olisi kasvatettu Ahmatovan epätoivon hengessä ei Suurta isänmaallista sotaa olisi koskaan voitettu. Mutta koska nuoriso oli kasvatettu puolueen ja valtion toimesta kirjallisuuden avustamana optimismin hengessä, kyettiin lyömään saksalaiset ja japanilaiset.²⁷⁶

Edellä toistuvat tutut äänenpainot. Myös ensimmäisessä kirjallisuuskongressissa Zdanov korosti voimakkaasti kirjallisuuden kasvatavaa merkitystä.

Zdanov kiinnitti paljon huomiota myös lännen liehakointiin, jota hän oli havainnut kirjailijoissa. "Onko liehakointi lännen halpahintaista ja poroporvarillista kirjallisuutta kohtaan tulossa edistykselliseen neuvostokirjallisuuteemme, maailman vallankumouksellisimpaan kirjallisuuteen?" kysyi Zdanov retorisesti. Tämä oli sitäkin käsittämättömämpää, kun neuvostojärjestelmä oli Zdanovin mielestä sata kertaa parempi kuin mikään porvarillinen järjestelmä.²⁷⁷

Zdanov syytti kirjailijoita ajankohtaisten aiheiden välttämisestä, mikä oli ilmennyt pakenemisena historiallisiin aiheisiin ja viihdekirjallisuuden tyyppiseen merkityksettömään kirjallisuuteen. Neuvostokansa odotti Zdanovin mukaan nyt kirjailijoiden kuvaavan sitä heroismia, jota kansa osoitti maan talouden jälleenrakentamisessa.²⁷⁸

Ennen siirtymistään leninismin ja kirjallisuuden suhteiden selvittelyyn Zdanov moitti vielä Leningradin toimittajia siitä, että nämä olivat julkaisseet eräitä neuvostoyhteiskuntaa halventavia tekstejä, kuten A. Hazinin runoparodian Jevgeni Oneginin paluu.²⁷⁹

Raportin alkuosa käsitteli niitä erehdyksiä, joita oli tehty, ja siinä Zdanov puhui pääasiassa preesensissä ja imperfektissä. Raporttinsa jälkiosassa Leninismi ja kirjallisuus hän viitoitti tietä tulevaisuuteen eli toi esiin ne periaatteet, joiden mukaan kirjallisuuden ja kustannustoiminnan oli tästä lähtien työskenneltävä.

Punaisena lankana Zdanovin raportissa oli se, että politiikka ja kirjallisuus ovat integroituneet toisiinsa. Zdanov tuomitsi jyrkästi sen ajattelun, että politiikka olisi vain hallituksen tai keskuskom-

tean asia ja että taiteessa ei tarvitsisi ottaa huomioon politiikkaa. Zdanov palautti mieleen ne nimet, jotka Venäjällä olivat painottaneet kirjallisuuden sosiaalista aspektia, sen yhteiskunnallista palvelutehtävää: Belinski, Dobroljubov, Tšernyševski, Saltykov-Stšedrin Plehanov, Leninistä puhumattakaan. Huomiota kiinnittää se, että Zdanov ei maininnut kertaakaan Marxia tai Engelsiä edes nimeltä.²⁸⁰ Hän painottikin selvästi nationalistista venäläistä traditiota internationalismin kustannuksella, kuten Ždanovismin aikana yleensäkin tehtiin.

Keskeiseen asemaan Zdanov nosti Leninin artikkelin Puoluejärjestö ja puoluekirjallisuus vuodelta 1905. Zdanov pani sen hyvin kategoriseen asemaan neuvostokirjallisuuden suunnan määrääjänä: "Kaikki periaatteet, joille neuvostokirjallisuutemme kehitys perustuu, on löydettävissä tästä artikkelista."²⁸¹

Periaatteista tärkein oli se, että neuvostokirjallisuus ei voinut olla epäpoliittista. Se ei voinut olla l' art pour l' art -periaatteelle rakentuvaa taidetta, vaan sen oli näyteltävä johtavaa osaa sosiaalisessa elämässä.²⁸²

Zdanov esitti tässä utilitaristisen kirjallisuuspolitiikkansa ytimen. Kirjallisuuden oli sine dubio alistuttava niihin palvelutehtäviin, jotka puolue katsoi kirjallisuudelle tarpeellisiksi.²⁸³

Yleisten periaatteiden kannalta vähemmän merkittävä, mutta kustannustoimintaan ehkä sitäkin enemmän vaikuttanut osa Zdanovin raportista oli se, jossa hän varoitti asettamasta henkilökohtaisia ystävyysuhteita puolueen ohjeiden edelle kustannustoiminnassa. Toimittajien ei tullut kustannuspäätöksiä tehdessään ajatella sitä, loukkaisiko heidän päätöksensä jonkun yksityisen kirjailijan tunteita vai ei. Leningradissa oli Zdanovin mielestä ystävyysuhteiden annettu mennä poliittisten periaatteiden edelle ja seurauksena oli ollut poliittisesti vahingollisten teosten pääsy julkisuuteen.²⁸⁴

Keskuskomitean kirjallisuutta koskenut päätös ja sitä täydentänyt ja selittänyt Zdanovin raportti saivat nopeasti vastakaikua Neuvostoliiton kirjallisissa piireissä. Kirjailijaliiton presidiumi kokoontui jo 4.9. 1946 keskustelemaan tilanteesta. Yksi toisensa jälkeen kirjailijat tunnustivat laiminlyöntinsä ideologisella rintamalla. Suurimmat syylliset, Ahmatovan ja Zoštšenkon, kirjailijaliitto erotti jäsenyydestään.²⁸⁵

Keskuskomitean päätökset ja Zdanovin raportti panivat liikkeelle

ideologisen laviinin. Niistä keskustelivat lukuisat kirjallisuus- ja taidejärjestöt. Monet alue- ja kaupunkikomiteat pitivät erityisiä kokouksia taiteilijoiden kanssa. ²⁸⁶

4. Neuvosto-Viron kaiku vastaa - kirjalliset kampanjat

Neuvosto-Viro joutui muiden neuvostotasavaltojen tavoin mukaan ideologiseen kampanjointiin. Neuvosto-Virossa työtä oli tehtävä vielä tehokkaammin kuin useimmissa muissa neuvostotasavalloissa, sillä maa oli liitetty Neuvostoliittoon pysyvästi vasta sodan loppuvaiheissa saksalaisten peräännyttyä syksyllä 1944 Viron mantereelta.

Silmiinpistäväänä piirteenä Neuvosto-Viron ideologisessa taistelussa oli se, että siihen siirrettiin lähes mekaanisesti samat toimenpiteet, jotka aiemmin oli tehty yleisliittolaisella tasolla. Tällöin jouduttiin tekemään reaaliselle tilanteelle väkivaltaa, sillä olot Neuvosto-Virossa olivat toki erilaiset kuin esimerkiksi Leningradissa. Mutta yleisliittolainen hyökkäys edellytti samansuuntaisia toimia kaikkialla Neuvostoliitossa. Keskuskomitean Zvezdaa ja Leningradia koskenutta päätöstä seurasi n. kuukauden päästä 18.9. 1946 EKP:n keskuskomitean päätös, joka koski maan huomattavinta kirjallista aikakauslehteä Loomingia. Päätös julkaistiin samana päivänä Neuvosto-Viron päälehdessä Rahva Häällissä ja 5. 10. maan toisessa kulttuurilehdessä Sird ja Vasarissa, joka sai suosituimmuusaseman Loomingiin verrattuna. Neuvosto-Virossa ei kuitenkaan lakkautettu yhtään lehteä. Päätöksessä todettiin mm. Kersti Merilaasin, Debora Vaarandin ja Minni Nurmen runoudessa epäilyttäviä piirteitä ja moitittiin muutenkin Loomingin ideologista hölläkätisyyttä. ²⁸⁷ Neuvosto-Vironkin oli siis löydettävä ja tuomittava omat Zvezdansa ja Ahmatovansa.

Ideologinen selvitys aloitettiin Neuvosto-Virossa heti keskuskomitean päätösten ja Zdanovin raportin jälkeen. Pelinavaajana toimi mahdollisimman arvovaltainen henkilö, EKP:n keskuskomitean pääsihteeri Nikolai Karotamm. Karotamm esitti Neuvosto-Viron kirjallisuuden pääpuutteet ennen Neuvosto-Viron ensimmäistä kirjailijakongressia, joka pidettiin marraskuussa 1946.

Karotammin sanat ovat sikäli merkittävät, että Neuvosto-Viron Zdano-

vina hän ennakoi paikallisella tasolla sitä, mitä Neuvosto-Viron kirjallisuudessa elämässä oli tapahtuva. Hänen esittämänsä trendit tulivat valitseviksi Neuvosto-Viron proosassa koko Ždanovismin ajaksi.

Karotamm huomautti ensinnäkin siitä, että maasta puuttui marxilais-leniniläinen kirjallisuuskritiikki, joka voisi ohjata kirjailijat oikealle tielle. Hän moitti kustannusvirkailejoita liberalismista,²⁸⁸ kun nämä olivat hyväksyneet eräitä arveluttavia tuotteita painettaviksi, kuten esimerkiksi Loomingissa touko- ja kesäkuussa 1946 ilmestyneet Kersti Merilaasin runot Ebavere no'id (Ebaveren noita) ja Suvi (Kesä). Karotamm halusi ilmeisesti Zdanovia jäljitellen osoittaa löytäneensä virolaisen Ahmatovan.²⁸⁹ Samoin kuin Zdanov Karotammkin tuomitsi epäpoliittisuuden kirjallisuudessa. Kirjailijat eivät hänen mielestään kuvanneet ajankohtaisia aiheita ja olivat eristäytyneet kansasta.²⁹⁰ Suuren isänmaallisen sodan kuvaus oli myös Karotammin mielestä jäänyt liian vähälle.²⁹¹ Samoinhan Zdanovkin oli kehottanut kuvaamaan enemmän sodanaikaista sankaruutta. Lisäksi Karotamm moitti kirjailijoiden ryhmäkuntaisuutta. Tässäkin on havaittavissa alluusio Zdanovin raporttiin, jossa oli varoitettu asettamasta tuttavuussuhteita poliittisten periaatteitten edelle.²⁹²

Karotamm korosti raportissaan useaan otteeseen NKP:n keskuskomitean kirjallisuuspoliittisen päätöksen tärkeyttä. Zdanovin tapaan hän totesi, että ei voinut olla eikä saanutkaan olla epäpoliittista kirjallisuutta. Hän siteerasi Leninin puoluekirjallisuusartikkelista sitä kohtaa, jossa tämä puhuu porvarillisen kirjailijan vapaudesta; tässäkin Zdanovin esikuvan mukaan.²⁹³ Karotamm velvoitti kirjailijat kirjoittamaan tendenssi-kirjallisuutta.²⁹⁴

Kuten Leningradissa Zdanovin puheen jälkeen pidettiin kokouksia, joissa puututtiin juuri niihin asioihin, joihin Zdanov oli kiinnittänyt huomiota, niin myös Tallinnassa reagoitiin välittömästi Karotammin puheenvuoroon. Tallinnassa pidettiin 14.9. 1946 Neuvosto-Viron kirjailijaliiton yleiskokous,²⁹⁵ jossa mm. kirjailijaliiton esimies Johannes Semper puhui. Hän tukeutui puolestaan Karotammin puheeseen.²⁹⁶ Näin siis viesti oli kulkenut NKP:n keskuskomitean, Zdanovin, Karotammin ja Semperin kautta lopulta myös virolaiskirjailijoille.

Neuvosto-Viron kirjallisuuden tärkeimpänä puutteena Semper piti ideologista epävarmuutta, mikä hänen mukaansa johtui neuvostojärjestelmän mukaisen²⁹⁷ kirjallisuuskritiikin puutteesta. Muina puutteina hän näki

kirjailijoiden passiivisuuden ja vähäisen tuottavuuden.²⁹⁸ Semper vaati myös aktuaaleja teemoja ja kirjailijoiden organisaatioiden toiminnan tehostamista. Semper siis toisti paljolti Karotammin sanoja, mutta ilmoitti myös toimista, joihin tilanteen parantamiseksi ryhdyttäisiin. Kaikki kirjailijat pantaisiin luovaan työhön ja passiiviset tultaisiin erottamaan kirjailijaliitosta.

Samassa kokouksessa Loomingin toimittaja, kirjailija Mart Raud teki itsekritiikin lehden erehdyksistä. Sirp ja Vasarin toimituskollegion jäsen Oskar Urgart puhui puolestaan kulttuurilehti Sirp ja Vasarin puutteista. Sirp ja Vasar oli ollut epäpoliittinen, mutta oli muuttunut parempaan suuntaan Urgartin todistuksen mukaan. Näin Neuvosto-Viron Zvezda ja Leningrad saivat kritiikkinsä. EKP:n keskuskomitean sihteeri Eduard Päll, kirjailijanimeltään Hugo Angervaks, totesi lopuksi, että nyt oli nähty NKP:n keskuskomitean päätösten organisoiva ja metodinen voima. Kokous hyväksyi yksimielisesti päätökset ideologisesta taistelusta ja vakuutukset NKP:n keskuskomitealle ja toveri Stalinille siitä, että keskuskomitean päätös 14.8. 1946 oli oleva Neuvosto-Viron kirjailijoiden ohjenuora.²⁹⁹

Nyt käytettiin jo konkreetimpaa kieltä kuin Karotammin puheenvuorossa. Ulo Tontsinkin mainitsema henkilöpalvonnan mukainen yhteiskunnallinen käytäntö³⁰⁰ alkoi saada käytännölliset muotonsa. Kritiikki velvoitettiin osoittamaan, millainen oikeaoppisen teoksen tuli olla. Kirjailijat puolestaan velvoitettiin kirjoittamaan tällaisia teoksia. Ellei näin kävisi, heidät uhattiin erottaa kirjailijaliitosta, mikä käytännössä merkitsi kirjailijanuran loppua. Näin myös meneteltiin. Kirjailijoilla ei ollut enää juuri valinnanvaraa. Oli kirjoitettava sitä mitä vaadittiin tai ryhdyttävä muihin toimiin.

Neuvosto-Viron kirjallisuuselämän varsinainen ideologinen pesänselvitys tehtiin Neuvosto-Viron kirjailijaliiton kongressissa 24. - 26.11.1946. Ohjenuorana olivat NKP:n ja EKP:n keskuskomiteoiden päätökset ja Zdanovin raportti, joita siteerattiin tavantakaa. Näin tekivät EKP:n pääsihteeri Nikolai Karotamm³⁰¹, EKP:n keskuskomitean sihteeri Eduard Päll,³⁰² Neuvosto-Viron varapresidentti Nigol Andresen³⁰³ ja kirjailijaliiton esimies Johannes Semper.³⁰⁴

Käydyn keskustelun jälkeen, jossa toistettiin paljolti kaikkea sitä, mitä oli sanottu syksyn 1946 aikana useissa eri yhteyksissä, kongressi teki päätöksen ohjelmasta, jolla viitotettiin Neuvosto-Viron kirjalli-

suuden suuntaviivat lähivuosiksi. Aatteellista työtä oli ohjelman mukaan yleensäkin tehostettava. Siinä vaadittiin ilmestyvien, siis käsikirjoitusvaiheessa olevien, ja myös ilmestyneiden teosten arvioinnin tehostamista. Tällä pyrittiin ilmeisesti entistä paremmin varmistamaan se, että teokset olisivat poliittisesti hyväksyttäviä. Looming ja Sirp ja Vasar piti myös saattaa oikeille linjoille. Ohjelmassa vaadittiin edelleen parempia yhteyksiä muihin neuvostotasavaltoihin, jälkikasvun turvaamista, eri kirjallisuuden lajien sektoreita eli työryhmiä kirjailijaliittoon ja parempia yhteyksiä lukijoihin. Liitto lupasi NKP:n keskuskomitealle ja Stalinille, että puutteet tullaan poistamaan ja että liitto täyttää velvollisuutensa seistä ideologisen rintaman etulinjassa.³⁰⁵

Tässä kongressissa Johannes Semper vaati jo selkeäsanaisesti kirjailijoita kuvaamaan positiivisia sankareita, joiden hän sanoi olevan neuvostokirjallisuudelle tyypillisiä. Nyt tarvittiin Semperin mukaan rohkeita, tahdonvoimaisia ja kurinalaisia ihmisiä kirjallisuuden protagonisteiksi. Heitä Semper sanoi rakastettavan, kunnioitettavan ja pidettävän esikuvina. Siihenastisessa neuvostovirolaisessa kirjallisuudessa hän löysi onnistuneesti kuvattuja positiivisia ihmisiä vain Eduard Männikin tuotannosta.³⁰⁶

Näin oli myös Neuvosto-Virossa asetettu kampanjoinnin edellyttämiin asemiin kirjallisuuden rintamalla. Enää puuttuivat teokset, joissa odotettu ideologinen panos tulisi näkyviin. Kirjallisen rintaman fiktiivinen soturi tuli olemaan nimenomaan positiivinen sankari, jonka piirteet olivat paljolti predestinoidut, kuten jo Semperinkin puheenvuorosta ilmeni.

Zdanovismin aikaista proosaa tarkasteltaessa on ensin selvitettävä tuonaikainen kirjallisuuspoliittinen tilanne. On nimittäin helpompaa ymmärtää ajan neuvostovirolaista kirjallisuutta ja sen sankaria, jos tuntee ne kirjallisuuden ulkopuoliset tekijät, jotka vaikuttivat kiistämättömän voimakkaasti myös kirjallisuuden sisältöön. Sisällön prioriteettia painotettiin hyvin voimakkaasti - ennen kaikkea sen katsottiin käyvän muodon edellä. Tässä suhteessa oli eräillä kampanjoilla, joita käytiin 40-luvun lopulla ja 50-luvun alussa, relevanttia merkitystä.

Ensimmäinen kampanja, jo keskuskomitean kirjallisuuspoliittisessa päätöksessä 1946 ja Zdanovin raportissa alulle pantu, oli lännen pokkuroinnin vastainen kampanja. Se koski tosin paljon muutakin kuin kirjallisuutta. Kaikilla kulttuurin ja tieteenkin aloilla pyrittiin korostamaan Neuvostoliiton tieteen ja taiteen ja jopa Venäjän tieteen ja taiteen riippumattomuutta porvarillisesta ja rappeutuneesta lännestä. Tämä oli ollut eräänä

lähtökohtana niin keskuskomitealla kuin Zdanovillakin, kun ideologinen ofensiivi käynnistettiin. Zdanovhan vetosi pelkästään venäläisiin auktoriteetteihin kirjallisuuskäsityksiään perustellessaan. Haluttiin aivan selvästi luoda omaleimaista, kansallista kulttuurilinjaa. Lännen vaikutusta kiistettäessä pyrittiin osoittamaan, että päinvastoin venäläinen kulttuuri oli vaikuttanut edistykselliseen lännen kulttuuriin.³⁰⁷

Lännen pökkuroinnin vastaisessa kampanjassa, kuten muissakin kampanjoissa, käytettiin samankaltaista metodologiaa. Ensimmäinen ilmestyi jossain arvovaltaisessa lehdessä artikkeli tai luettiin jossain kokouksessa syytekirjelmä, jossa tuomittiin esimerkiksi joku kirjailija lännen turmiollisten vaikutteiden ilmentäjänä. Tämän jälkeen alettiin etsiä myös hänen hengenheimolaisiaan, jotka myös tuomittiin julkisesti. Sen jälkeen seurasivat sanktiot: syylliset erotettiin koollekutsutuissa kokouksissa esim. kirjailijaliitosta ja estettiin heidän julkinen toimintansa mm. painatusboikotilla. Heidän nimiään ei enää mainittu tutkimuksissa ja kirjallisuuden oppikirjoissa lainkaan tai vain negatiivisessa valossa. Mikäli he olivat kuuluneet joidenkin organisaatioiden hallintoelimiin heidät erotettiin sieltäkin. Pahimmat tapaukset saatettiin vangita kuten esimerkiksi Neuvosto-Virossa runoilija Heiti Talvik ja näytelmäkirjailija Hugo Raudsepp. Eräille saatettiin antaa mahdollisuus katuvaan itsekritiikkiin ja ideologisesti oikeaoppisen teoksen kirjoittamiseen kuten mm. prosaisti Mait Metsanurkille, jonka Suvine pöörpäev (Kesäpäivän tasaus) -romaani oli viimeisteltävänä kymmenkunta vuotta.

Ilmeisen totuudenmukaisen kuvan Neuvosto-Viron kulttuuripoliittisesta atmosfääristä Zdanovismin aikana antaa Ern Vetemaa pienoisoromaanissaan Pillimees, joka ilmestyi 1967.³⁰⁸ Vetemaan teos on ainut neuvostovirolainen kaunokirjallinen teos, jossa kuvataan Zdanovismin kauden kulttuuripoliittista tilannetta Neuvosto-Virossa. Vetemaa kuvaa noita vuosia resignoituneen kirjailijan Ruben Illimen näkökulmasta. Illime oli tuominut entisen opettajansa ja kansainvälistä mainetta saavuttaneen kirjallisuudentutkijan, tohtori Karrikin, kirjailijaliiton kokouksessa ja Loomingissa kosmopolitismista.³⁰⁹ Seurauksena oli se, että Karrik erotettiin kirjailijaliitosta ja hänen artikkeleitaan ei julkaistu enää.

Vetemaa osuu varmasti oikeaan, kun hän toteaa runoilija Illimen suulla, että yksilö ei noina aikoina merkinnyt paljoakaan. Jos puolueen elimissä oli päätetty joku leimata joksikin, niin se tapahtui varmasti. Alettiinpa kaunokirjallisuudessakin hyvin yleisesti käsitellä ihmistä vain tuotantokoneiston

osana, rattaana ja ruuvina. Jos ensimmäisen kiven heittäjä ei ollut Illime, niin se oli joku muu. Toiset ottivat heille määrätyn syyttäjän roolin vapaaehtoisesti, toiset painostuksen jälkeen, kuten Illime. Kun suuri koneisto oli käynnistetty, sen kulkua ei enää voinut pysäyttää. Koneiston kaikkien rattaiden ja ruuvien oli toimittava. Asettuminen koneistoa vastaan oli leimautumista establishmentin vastustajaksi, ja se tiesi suuren riskin ottamista. Epäpoliittisuutta ja neutraalia asennetta ei siedetty. Asettumiselle syyttäjän osaan oli houkuttimena se, että konjektuureja hyväkseen käyttämällä saattoi hankkia itselleen huomattavia etuja. Nousut ja laskut karrieerissa olivat hämmästyttävän nopeita noina vuosina.

Noiden aikojen kuvaamisen on Neuvosto-Virossa tehnyt vaikeaksi myös se, että tuolloin rikottiin, kuten jälkikäteen on myönnetty, laillisuuden muotoja. Stalinin johdolla harjoitetun joukkoterrorin eräs ilmentymä oli kulttuurihenkilöiden perusteeton vainoaminen. Kaikki tämä on syytä muistaa silloin, kun arvioidaan tuon ajan neuvostovirolaista kirjallisuutta.

Kampanjoiden selostamiseen koko laajuudessaan yleisliittolaisella tasolla ei ole tarvetta tämän työn tekemän kannalta siksiäkään, että niitä on selostettu lukuisissa tutkimuksissa.³¹⁰ Sen sijaan Neuvosto-Viron kohdalla on syytä ottaa huomioon konkreetit toimet, joilla kulttuuripolitiikkaa tehtiin. Yleisliittolainen aspekti on sikäli tärkeä, että Neuvosto-Viron toimia ei voi tarkastella erillään yleisestä kehityksestä, johon ne saumattomasti liitettiin.

Lähtömerkiksi ensimmäiseen Ždanovismin aikaiseen kampanjaan, joka oli lännen pokkuroinnin vastainen kampanja,³¹¹ tuli kirjailijaliiton uuden pääsihteerin Fadejevin puhe keväällä 1947, jossa hän tuomitsi jyrkästi professori Isak Nusinovin 1941 ilmestyneen tutkimuksen Puškin ja maailmankirjallisuus, jossa Nusinov oli mm. väittänyt, että Puškin oli kirjailijalaadultaan länsimaisempi kuin Tolstoi ja Dostojevski. Nusinovin käsitysten juuret Fadejev löysi vuosisadan vaihteen venäläisen kirjallisuudentutkijan Aleksandr Veselovskin ajatuksista.³¹²

Kaikkeen tähän liittyi luonnollisesti myös lännen kirjailijoiden julistaminen juuriaan myöten mädäntyneiksi selviä kommunistisympatisöorejä lukuunottamatta. Suuri joukko ennen suosittuja länsimaisia kirjailijoita tuli äkkiä tuomituiksi. Varsinkin näytelmäkirjallisuudessa tuomittiin länsi kaikin tavoin ja esitettiin olot siellä mustaakin mustempina. Neuvosto-Virossa erityisesti August Jakobson kirjoitti näytelmiä, joissa hän esitti lännen synkässä valossa.³¹³ Hän ansiotui tässä ja epäpoliittisuu-

den vahingollisuuden osoittamisessa niin, että sai ensimmäisenä virolais-kirjailijana Stalinin palkinnon, kaksi kertaa, vuosina 1947 ja 1948. Kylmän sodan alettua lännen vastainen kampanja kiihtyi entisestään.

Kosmopolitismien vastainen kampanja oli looginen seuraus siitä, että ruvettiin ylistämään kaikkea venäläistä ja neuvostoliittolaista, jonka vastapoolina nähtiin lännen mädäntynyt kosmopolitismi. Se, että näin jouduttiin tavallaan luopumaan nationalismin hyväksi sosialismin aatteellisten isien Marxin ja Engelsin voimakkaasti painottamasta internationalismista, ei herättänyt ristiriitoja.³¹⁴ Vielä kompleksisemmaksi tilanne tuli, kun samoja henkilöitä saatettiin syyttää sekä kosmopolitismista että nationalismista. Mutta tässäkin ei nähty mitään ristiriitaa. On selvää, että monet tajusivat kaiken kampanjoinnin absurdiuden, mutta niin kauan kuin Stalin ei puuttunut asioiden kulkuun, niin kampanjointi kerran käyntiin päästyään eteni lumivyöryn lailla.

Kosmopolitismien vastaisen kampanjan lähtölaukaus oli Pravdassa 28.1.1949 julkaistu allekirjoittamaton ja siis korkeimman tahon hyväksymisen saanut artikkeli Teatterikriitikoiden epäisänmaallisesta ryhmästä. Artikkelia oli edeltänyt Neuvostoliiton teatterielämän puutteista käyty kriittinen keskustelu, johon Fadejev puuttui ja sanoi huonojen näytelmien ohella moititun myös hyviä, edistyskellisiä näytelmiä. Artikkelissa syytettiin kriitikkoja porvarillisen estetismin verkkojen virittämisestä, naamioidusta epäisänmaallisuudesta, kosmopoliittisesta, korruptoituneesta asenteesta neuvostotaidetta kohtaan. Esteettis-formalistinen kritiikki oli suunnattu edistyskellistä neuvostotaidetta vastaan. Kampanja sai myös antisemitistisen luonteen, sillä syytösartikkeleissa - syytökset eivät jääneet yhteen artikkeliin - paljastettiin nimimerkillä kirjoittaneiden juutalaiskriitikoiden oikeat nimet.³¹⁵

Neuvosto-Virossa seurattiin jälleen sitä, mitä Moskovasta kuului. Pravdan edellämäinnittu artikkeli epäisänmaallisista teatterikriitikoista julkaistiin jo viikon kuluttua, 5.2. 1949, Sirk ja Vasarissa ja myös Loomingin helmikuun numerossa.

Tälläkin kertaa Neuvosto-Virossa toimittiin nopeasti. Samassa Loomingin helmikuun numerossa, jossa oli Pravdan asiaa koskeva artikkeli, paljastettiin myös virolaiset kosmopoliitit ja esteettis-formalistiset kriitikot artikkelissa Paljastagem lõplikult kodanlik-esteeditsevad antipatriootlikud teatrikriitikud (Paljastakaamme lopullisesti porvarillis-estetisoivat antipatrioottiset teatterikriitikot).³¹⁶ Virolaisiksi antipatriooteiksi haivaittiin teatterikriitikot Rasmus Kangro-Pool ja Karin Kask, joita vastaan kohdistetut syytökset olivat lähes suoraa kopiointia Pravdan vastaavasta

artikkelista.³¹⁷

Jälleen kerran havaittiin, kuinka kaiku vastasi Tallinnasta välittömästi Moskovan toimenpiteiden jälkeen. Kulttuuripolitiikka oli sentralisoitu tehokkaasti. 1946 päätetty linja aiottiin viedä läpi koko maassa. Tällä kertaa vedottiin 1946 tehtyyn NKP:n keskuskomitean draamateattereiden ohjelmistoa koskevaan päätökseen, jota ei ollut puolueen mielestä toteutettu.

Neuvosto-Virossa kampanjointi ei jäänyt teatterikriitikoiden tuomitsemiseen, vaan se ulotettiin kaunokirjallisuuden kenttään koko laajuudessaan. Maassa oli nimittäin aloitettu kirjallisuus- ja kulttuuriperinnön uudelleenarviointi edellisenä syksynä, johon nyt aloitettu kampanja kytkettiin. Kosmopolitismien piirteitä etsittiinkin Neuvostoliitossa erityisen innokkaasti nimenomaan vähemmistökansojen keskuudesta.³¹⁸

Kirjallisuusperinnön uudelleenarviointia oli pohdittu jo edellisenä syksynä 24.11.1948 Neuvosto-Viron kirjailijaliiton järjestämässä tilaisuudessa. Tilanteiden äkillisiä muutoksia kuvaa se, että työtä suorittamaan valittiin samat henkilöt, Johannes Semper, Nigol Andresen, Daniel Palgi, Karl Taev ja A. Haberman, jotka vain muutamia kuukausia myöhemmin joutuivat aloitetun kampanjan kohteiksi. Erityisen kiireelliseksi katsottiin Viron sotien välisen ajan kirjallisuuden uudelleenarviointi, koska tuona aikana kirjoitettuja teoksia oli runsaasti saatavana ja ne saattoivat johdattaa ihmisiä harhaan.³¹⁹

Kirjallisen perinteen uudelleenarviointi jatkui alkuvuodesta 1949 kirjailijoiden itsekritiikeillä, jotka asetettiin useille vanhemman polven kirjailijoille ehdoksi kirjailijauran jatkumiselle. Mait Metsanurk teki itsekritiikin Loomingin palstoilla. Metsanurk valitti sitä, että hän oli porvarillisen "itsenäisyyden" aikana kuvitellut kirjallisuuden olevan jotakin luokkataistelun ulkopuolella olevaa. Omaksuttuaan dialektisen ja historiallisen materialismin perusteet hän oli ymmärtänyt, että kirjallisuus on ideologinen luokkataistelun ase. Johdannon jälkeen Metsanurk tuomitsi kaiken sen, mitä oli kirjoittanut, koska hän ei ollut osannut kuvata ihmisiä ja yhteiskuntaa luokkataisteluopin mukaan. Hän tunnusti olleensa ideologisessa umpikujassa, mikä oli aiheuttanut hänen teostensa väärän yhteiskunnan kuvaustavan. Kaikkein vahingollisimpia olivat hänen saksalaismiehityksen aikana kirjoittamansa novellit,³²⁰ joiden takia hän katsoi olevansa oikeutettu aatteelliseen rangaistukseen. Metsanurk oli sanomansa mukaan vasta nyt oppinut ymmärtämään, mihin historiallinen lainalaisuus vie kehitystä. Varman suunnan kirjailijantyölleen hän oli saanut Marxin, Engelsin,

Leninin ja Stalinin opeista. Hänen sisimmässään oli vielä porvarillisia jäänteitä, joista hän vakuutti pyrkivänsä eroon itsekritiikin ja kritiikin avulla.³²¹

Samassa numerossa myös Hugo Raudsepp kritikoi laajasti itseään porvarillisen ajan tuotannostaan. Raudseppinkin silmät olivat avautuneet dialektisen ja historiallisen materialismin perusteiden selkiintymisen jälkeen, jolloin hän oli havainnut, miten avuttomia hänen teoksensa olivat sosialistiseen realismiin verrattuna. Raudsepp koetti puolustella tuotantoaan niiltä osin, missä hän oli kritikoinut Viron oloja, mutta päätyi kokonaisuutena siihen, että hänkään ei ollut kyennyt ilmaisemaan yhteiskunnan luokkaluonnetta näytelmissään. Lisäksi hän myönsi syyllystyneensä biologismiin, mikä oli aiheutunut Freudin haitallisesta vaikutuksesta. Lahkolaisuskovaisuutta kritikoivissa näytelmissäänkään hän ei ollut osannut tuoda näyttämölle marxilaisella tietämyksellä varustettua henkilöä, joka olisi todistanut uskonnon olevan porvariston riistoväline ja oopiumia kansalle. Raudsepp tunnusti myös sen haittatekijän, että hän ei ollut proletaarista syntyperää.³²² Hän katsoi kuitenkin suuressa osassa tuotantoaan olevan edistyksellisiä elementtejä, vaikka hän oli erehtynyt pitämään Viron kansaa kansallisena kokonaisuutena tajuamatta luokkavastakohtia.³²³

Kolmantena vanhemman polven kirjailijana teki itsekritiikin Peet Vallak. Hän pyysi myös anteeksiäntoa sen takia, ettei ollut tuotannossaan ymmärtänyt ottaa huomioon luokkavastakohtia ja lupasi marxismi-leninismiin tutustuttuaan kuvata neuvostoelämää oikein.³²⁴

Uudelleenarvioinnin keskeytti kosmopolitismien vastaiseen kampanjaan liittynyt edellä selostettu epäisänmaallisten teatterikriitikoiden tuomitseminen. Mutta asiaa ei suinkaan jätetty tähän. Kampanjointi ei ollut vielä päässyt kulminaatiopisteeseensä. Huhtikuun lopulla 1949 kutsuttiin kokoon Neuvosto-Viron kirjailijoita, kirjallisuudentutkijoita ja kriitikoita, joiden tuli löytää ne keinot, joilla formalismi ja kosmopolitismi juurittaisiin lopullisesti kirjallisuustieteestä ja -kriitikistä. Selvää on, että niiden oli samalla hävittävä myös kirjallisuudesta. Kritiikki ja kirjallisuustiede olivat saamassa niille kuuluvan opettajan osan oikeaoppisen kirjallisuuden vartijoina.

Pääalustajana tilaisuudessa oli kirjailijaliiton varaesimies ja Sirp ja Vasarin vastaava toimittaja, kirjallisuuskriitikko Oskar Urgart.³²⁵ Urgart jatkoi samaa estetismin, formalismin ja kosmopolitismien vastaista linjaa, mikä oli hallinnut keskustelua Pravdan tammikuisesta artikkelista lähtien.

Hän tuomitsi ne kriitikot, jotka olivat jättäneet arvioinneissaan teosten aatteellisen sisällön vähemmälle huomiolle muodon rinnalla. Jälleen kerran tuli esiin se, että kirjallisuutta oli arvioitava nimenomaan sisällöstä lähtien. Taiteellisen muodon tarkastelu oli estetisoivaa formalismia. Kuvaavaa on, että Urgart ei oikean sisällön ohella esittänyt kirjalliselle tuotteelle oikeastaan mitään vaatimuksia. Erityisen voimakkaasti hän tuomitsi ne kriitikot, jotka olivat suhtautuneet vähätellen myöhemmin Stalinin palkinnon saaneisiin teoksiin, August Jakobsonin näytelmään *Elu tsitadellis* (Elämä linnoituksessa, 1946) ja Hans Leberechtin romaaniin *Valgus Koordis* (Valo Koordissa, 1949). On ilmeistä, että näin korkeasti palkittuja teoksia ennen palkitsemista arvostelleet kriitikot oli jo arvovaltasyistä poistettava palstoilta. Urgart ilmaisi myös voimakkaan tyytymättömyytensä kirjallisuushistorian uudelleenarvioinnin epäonnistumiseen. Objektiivisuus, formalismi ja estetismi leimasivat Eduard Laugasten, Villem Alttoan ja Friedebert Tuglasin sodan jälkeen kirjoittamaa kirjallisuushistoriaa (Eesti kirjanduse ajalugu, Tartu 1946-1947) Urgartin mukaan.³²⁶

Samassa kokouksessa kirjailijaliiton esimies Johannes Semperkin joutui tulilinjalle. Hän oli toistaiseksi välttynyt repressioilta, vaikka hänen johtamansa kirjailijaliiton toiminnassa oli puolueella ollut paljonkin huomauttamista. Semper joutui tekemään itsekritiikin kokouksessa. Hänenkin oli nyt tunnustettava Metsanurkin ja Raudseppin tapaan aiemmat virheensä, joihin kuului mm. taidetta taiteen vuoksi -periaatteen omaksuminen tuotannon perustaksi. Semperin kannalta pahaenteistä oli se, että hänen itsekritiikkinsä todettiin jääneen puolinaiseksi, koska hän ei kritikoinut toimintaansa kirjailijaliiton esimiehenä.³²⁷

Kokouksessa nousi esiin myös Neuvosto-Viron Ždanovismin tuleva vahva mies, Rahva Häälän vastaava toimittaja Max Laosson. Hän ei kuitenkaan kohdistanut päähyökkäystä Semperiin, vaan Nigol Andreseniin, joka joutui alkuvuodesta 1949 olemaan pääasiallinen objekti estetisoivia formalisteja tuomittaessa. Andresen sai jälleen kerran kuulla karkeista virheistään, joista suurimpana ilmeisesti pidettiin Jakobsonin Stalinin palkinnon saaneen näytelmän *Elu tsitadellis* arvostelemista.³²⁸

Toinen samaan virheeseen syyllystynyt kriitikko oli kirjailija Paul Viiding, jonka arviointi Leberechtin romaanista *Valgus Koordis* luettiin törkeäksi virheeksi. Viiding teki itsekritiikin, mutta se ei tyydyttänyt kokousta.³²⁹

Kokous loppui yksimieliseen päätökseen, jossa tuomittiin jyrkästi formalistis-estetisoiva suunta kritiikissä ja kirjallisuustieteessä ja näy-

tettiin konkreetit keinot kehityksen eteenpäinviemiseksi.³³⁰

Formalismin ja kosmopolitismien vastainen kampanja saavutti kliimaksinsa em. Max Laossonin artikkeleissa Mõningaist eesti kirjandusteaduse ja kirjanduskriitika küsimustest (Eräistä virolaisen kirjallisuustieteen ja kirjallisuuskritiikin kysymyksistä), jotka julkaistiin EKP:n keskuskomitean äänenkannattajan Eesti Bolševikin numeroissa 12 ja 15, 1949 sekä Loomingissa numeroissa 6 ja 8, 1949. Paitsi tuolloin kirjallisuudessa vaikuttaneiden tuomitsemista Laosson jatkoi pääasiallisesti jo edellisen vuoden puolella aloitettua Viron kirjallisen perinteen uudelleenarviointia, joka tehtiin perusteellisesti. Voisi sanoa, että Laosson ei jättänyt tuossa perinteessä kiveä kiven tai paremminkin kirjaa kirjan päälle.³³¹

Laossonin artikkelin alkuosassa selviteltiin niitä yleisiä periaatteita, joiden mukaan kirjallisuutta oli arvioitava. Hän ei tuonut esiin mitään uutta, vaan toisti jo tutut teesit Leninin opista kahdesta kulttuurista luokkayhteiskunnassa, puoluekantaisuuden merkityksestä kirjallisuudessa, puolueen kulttuuripoliittisten päätösten ja Ždanovin raportin tärkeydestä, formalismin, estetismin ja kosmopolitismien haitallisuudesta ja tuomitavuudesta.

Tämän jälkeen Laosson ryhtyi arvioimaan voimallisimman sanakääntein Viron kirjallisuusperinnettä. Hän keskittyi lähinnä Noor-Eestin kirjallisen ryhmittymän tuomitsemiseen. Noor-Eesti sopikin tarkoitukseen. Siitä voitiin löytää helposti kosmopoliittisuutta, l'art pour l'art -periaatetta, formalismia ja estetiikkaa. Olihan jo vuosisadan alussa vaikuttanut ryhmä ottanut tunnuslauseekseen: "Olkaamme virolaisia, mutta tulkaamme eurooppalaisiksi!" Kosmopoliittisuuden lisäksi tuosta sloganista voitiin löytää myös lännen pökkurointia. Noor-Eesti korosti esteettisen maun kehittämistä ja taiteellisen muodon tärkeyttä. Estetisoivaa formalismiakin voitiin siis ryhmässä havaita. Laosson saattoi näin lyödä kaksi kärpää yhdellä iskulla: arvioida uudelleen kirjallista perinnettä ja voimistaa meneillään olevaa formalismin ja kosmopolitismien vastaista kampanjaa.

Laosson löysi Noor-Eestistä syyllisen mitä moninaisimpiin Viron kirjallisuuden rappioilmiöihin. Se oli hänen mukaansa jo vuosisadan alussa lietsunut toivottomuuden mielialaa ja ollut taantumuksen iskuryhmä. Se ei ollut propagoinut suinkaan marxilaista yhteiskuntakäsitystä, vaan levittänyt taantumuksellisten länsimaisten sosiologioiden oppeja. Se oli luokkaolemuksensa mukaisesti taistellut demokratiaa vastaan, vihannut Venäjän kansaa ja vastustanut edistyksellistä virolaista kulttuuria.³³³

Laosson yhdisti Noor-Eestin myös samanaikaisesti venäläisiin dekadenssi-virtauksiin kuten akmeisiin. Täten hän sai aikaan välttämättömän yhteyden Zdanovin raporttiin, jota Laosson siteerasi. Laosson todisteli Noor-Eestin olleen myös paljolta pornografiaan ja amoraalisuuteen taipuvainen, suorastaan eläimellinen. Väitteensä Laosson todisti yhteydestään irrotetuilla lauseenpätkillä.³³⁴

Laossonillakin esiintyy merkillinen, myöhemmin varsin tavallinen syytöskombinaatio, jonka mukaan sama henkilö tai samat henkilöt saattoivat olla yhtäaikaan sekä nationalisteja että kosmopoliitteja. Noor-Eesti oli hänen mukaansa porvarillis-nationalistinen ryhmittymä, mutta sillä oli myös kosmopoliittinen asenne ja se pokkuroi lännen kulttuurin edessä.³³⁵

Artikkelinsa toisessa osassa³³⁶ Laosson todisti aluksi, että vahingollisen formalistis-esteettisen kritiikin juuret olivat johdettavissa myös Noor-Eestiin. Noor-Eestin traditioiden jatkajia oli edelleenkin Neuvostoviron kirjallisuuskritiikissä. Näistä voimakkaimman ryöpyn sai jälleen Nigol Andresen. Hänen uudeksi virheekseen havaittiin nyt se, että hän ei ollut lukenut virolaisena kirjallisuuteen sotien välisenä aikana Leningradissa kirjoitettuja teoksia.³³⁷

Laosson tuomitsi Noor-Eestin ohella muutkin kirjalliset ryhmittymät, jotka olivat harrastaneet muutokokeiluja. Näitä olivat mm. 20-luvun runoilijaryhmät Siuru ja Tarapita. Nekin olivat rappeutuneita taantumuksen palveluun antautuneita porvarillisia ryhmittymiä.³³⁸ Andresen ei ollut ymmärtänyt tuomita näitäkään ryhmiä, mikä osoitti hänen vahingollisuutensa. Vilden teoksia arvioidessaan Andresen oli erehtynyt, kun oli pitänyt tämän parhaimpana teoksena romaania Mäekülla piimamees (Mäenkyllän maitomies) eikä ollut asettanut etusijalle Vilden saksalaisvastaisia historiallisia romaaneneja. Monet muut kriitikot olivat antaneet Andresenin harhauttaa itseään.³³⁹

Laossonin artikkelia leimasi täydellinen kansallisen perinteen ignorointi. Hän kyllä mainitsi Virossa olleen edistyksestäkin kirjallisuutta, mutta ei esittänyt siitä yhtään näytettä. Sen sijaan lähes kaikki se, mitä Viron kirjallisuudessa oli siihen asti pidetty arvossa, olikin nyt arvotonta, taantumuksellista ja tuomittavaa. Laossonin arviot eivät pohjautu minkäänlaiseen teosanalyyysiin - hän ei erittele artikkelissaan yhdenkään teoksen sisältöä muodosta puhumattakaan - vaan yhteydestään irroitettuihin lausumiin.

Laosson mitätöi myös Noor-Eestin kiistämättömät ansiot kielenuudistuksessa. Mielenkiintoista on se, että hän tässä vetosi ns. marrismiinkin jonka mukaan luokkayhteiskunnassa on paitsi kaksi kulttuuria myös kaksi

kieltä. Noor-Eestin kieli oli riistävän luokan kieli, joka oli etäännytnyt kansan kielestä.³⁴⁰ Laosson ei vielä tiennyt, että vain vuoden kuluttua itse Stalin olisi tuomitseva marrismin epämarxilaisena.³⁴¹

Lopuksi Laosson ampui täyslaidallisen Andresenia vastaan. Tämä oli syllistynyt kosmopolitismien suosimiseen yrittäessään esittää sen osittain edistyksellisenä ilmiönä. Laosson teki ennakoivan heiton myös Johannes Semperille väittäessään, että Looming oli ennen sotaa kosmopolitismien tärkeimpiä pesäkkeitä. Hän ei maininnut Semperiä nimeltä, mutta osoite oli selvä, sillä Semper oli ennen sotaa Loomingin päätoimittaja. Laosson painotti vielä kerran sitä, että Viron kirjallisuusperinnettä uudelleen arvioitaessa oli lähdettävä Leninin teoriasta kahdesta kulttuurista luokkayhteiskunnassa. Käytännön kirjallisuuspolitiikassa oli huolehdittava siitä, että NKP:n keskuskomitean päätökset toteutettaisiin tinkimättä. Vain siten voitiin varmistaa virolaisen kirjallisuuden nousu sosialistisen realismin tiellä.³⁴²

Laosson sai artikkelistaan vuonna 1950 Viron SNT:n ministerineuvoston päätöksellä toisen luokan palkinnon huomattavasta saavutuksesta virolaisen kirjallisuuden alueella.³⁴³ Laosson oli nyt selvästi nostettu viralliseksi pääideologiksi. Oli varmaa, että hänen puheenvuoroissaan tuomituiksi tulevat saivat valmistautua poistumaan kirjalliselta näyttämöltä. Ideologinen puhdistus oli tulossa ratkaisuvaiheeseensa.

Laossonin puheenvuoron edellyttämiä toimia ryhdyttiin toteuttamaan vuoden 1950 alussa. Koska oli esitetty niinkin voimakasta kritiikkiä sen johdosta, että Neuvosto-Viron kirjallisuuselämässä ei ollut toteutettu riittävän tarmokkaasti NKP:n ideologisia päätöksiä, niin henkilövaihdoksia oli odotettavissa. Neuvosto-Viron kirjailijaliitto kokoontui kongressiinsa 16.1.1950, jolloin tilanne selvitettiin.

Pääalustajana kongressissa esiintyi vielä kirjailijaliiton esimies Johannes Semper, mutta hänen on täytynyt käsittää olleensa epävarmalla pohjalla, sillä häntä kohtaan oli osoitettu tyytymättömyyttä. Hän selosti liiton toimenpiteitä ideologisessa taistelussa, mutta "valitettavasti" tälläkään kertaa hänen selostukseensa ei voitu olla tyytyväisiä. Semper yritti puheessaan kritikoida ilmestyneiden teosten puutteita ja liiton valmiutta poliittisen työn tehostamiseen. Mutta puolueen valtuutamat ideologit, kuten Eduard Päll, Max Laosson ja uusi, pian kuuluisaksi tuleva nimi, kirjailijaliiton puolueosaston sihteeri Magnus Mälk, eivät olleet tyytyväisiä.

Toinen kysymys, johon kokouksessa kiinnitettiin huomiota, oli epä-

tydyttävästi edennyt kirjailijoiden itsekritiikki.³⁴⁵ Magnus Mälk huomautti, että esimerkiksi Johannes Semper, Friedebert Tuglas, August Alle ja Erni Hiir eivät olleet arvioineet uudestaan porvarillisella ajalla kirjoittamiaan teoksia.³⁴⁶

Kirjailijaliiton johto uusittiin kokonaan. Semper joutui jättämään esimiehen paikkansa. Hänen tilalleen valittiin kahteen kertaan Stalinin palkinnolla palkittu August Jakobson, jonka johdolla ruvettiin poistamaan epäsuosioon joutuneita kirjallisesta elämästä.³⁴⁷

Vain kolme viikkoa myöhemmin Friedebert Tuglas sai uudelta johtokunnalta lakonisen kirjeen: "Toveri Fr. Tuglas. Neuvosto-Viron kirjailijaliiton johtokunnan kokouksen päätöksen mukaan 9. helmikuuta 1950 on Teidät poistettu Kirjailijaliiton jäsenluettelosta. Syy - Teidän epämarxilainen kirjallisuuden historian käsittelyne,³⁴⁸ sosialistisen realismin ignorointi, kirjallisen toiminnan puuttuminen monien vuosien aikana ja halu olla uudelleen arvioimatta menneisyyden virheellisiä asenteita kirjallisuuden ja taiteen kysymyksissä."³⁴⁹ Muitakin erottamisia ja sanktioita oli tulossa, mutta niistä myöhemmin.

Neuvosto-Viron kampanja sai uutta vauhtia, kun NKP:n keskuskomitea puuttui asiaan julkistamalla päätöksen Virheistä ja puutteista EKP:n keskuskomitean työssä, jolla patistettiin EKP:ta ottamaan entistä tiukempi ote ideologisissa kysymyksissä. EKP:n keskuskomitea kokoontuikin maaliskuussa 1950 käsittelemään porvarillisten kulttuuripesäkkeiden paljastamista ja tuhoamista. Samaan aikaan oli myös Neuvostoliiton kirjailijaliiton johdon pleenumissa sivuttu Neuvosto-Viron tilannetta. Puheessaan kirjailijaliiton pääsihteeri Fadejev puuttui Neuvosto-Viron tilanteeseen. Hän kiitti Max Laossonin 1949 ilmestyneitä artikkeleita³⁵⁰ merkittävinä saavutuksina. Hän kiinnitti huomiota siihen, että lännen pökkuroinnin vastainen kampanja oli Neuvosto-Virossa myöhästynyt, koska oli pelätty rikkoo välejä vanhojen virtausten edustajiin. Monen kertaan tuomittu Nigol Andresen sai Fadejeviltakin tuomionsa dekadenttisten virtausten puolustajana.³⁵¹ Kovin kauan Fadejevin ei tarvinnutkaan odottaa, kun ilmestyi artikkeli, jossa ei kaihdettu enää välien rikkomista.

Koska Neuvosto-Viron asioita oli pantu ojennukseen jo NKP:n keskuskomitean toimesta, niin oli selvää, että EKP:n oli ryhdyttävä vielä jyrkempiin toimiin. Sen keskuskomitean kokoonnuttua maaliskuussa 1950 oli odotettavissa uusia toimia. Tällä kertaa puolue valitsi ajatustensa julkituojaksi Magnus Mälkin, jonka nimi oli suurelle yleisölle vielä jotakuinkin tuntematon.³⁵²

Mälkin artikkeli Loomingin toukokuun numerossa 1950³⁵³ oli kuitenkin vain lähes plagiaatti EKP:n keskuskomitean äänenkannattajan Eesti Bolševikin huhtikuun numerossa julkaistusta pääkirjoituksesta, jossa puolue toi esiin kantansa. Artikkeleiden nimetkin olivat hyvin samankaltaiset, Eesti Bolševik otsikoi artikkelinsa Täydellisesti paljastettava porvarilliset nationalistit, Viron kansan pahimmat viholliset, kun taas puolueen puheenvuoroa täydentänyt ja konkretisoinut Mälk otsikoi artikkelinsa Täydellisesti hävitettävä porvarillinen nationalismi kulttuurielämässämme. Mälkin valitsemisen äänitorveksi osoitti puolueen edelleen kiristävän otettaan kirjallisuuspolitiikasta, olihan Mälk kirjailijaliiton puolueosaston sihteeri.

Magnus Mälk sai tehtäväkseen osoittaa ne henkilöt, jotka tuli eristää taiteellisesta toiminnasta ja kulttuurielämästä yleensä. Hänen takanaan oli EKP ja sen maaliskuussa NKP:n kehotuksesta tekemät päätökset Viron kulttuurielämässä esiintyneiden haitallisten suuntausten eliminoimiseksi. Koska Mälkin artikkelilla oli varsin tärkeä merkitys, ehkä Laossonin artikkeleiden ohella tärkein, ždanovismin ajan kulttuuripolitiikassa Neuvosto-Virossa, niin Mälkin artikkeli on syytä ottaa lähemmin tarkasteltavaksi.

Todettuaan Neuvostoliiton suuret saavutukset kaikilla elämänalueilla, kuten tapana oli, Mälk siirtyi tarkastelemaan kirjallisuuden ilmiöitä. Myönteisinä ilmiöinä hän totesi mm. Stalinin palkinnon saaneiden August Jakobsonin ja Hans Leberechtin saavutukset.³⁵⁴

Mutta artikkelin varsinainen ydin on se osa, jossa "paljastetaan"³⁵⁵ Neuvosto-Viron kulttuurielämässä vaikuttaneet porvarillis-nationalistiset henkilöt, jotka mainittiin nimeltä, mikä merkitsi heidän täydellistä poistumistaan Neuvosto-Viron kulttuurielämästä. "Porvarillinen agentuuri" oli onnistunut Mälkin mukaan kiipimään kulttuurielämän johtopaikoille ideologisen työn avainkohtiin. Se oli käyttänyt kaikkia keinoja nuorison kasvattamiseksi porvarillis-nationalistisessa hengessä ja samalla eristänyt sen neuvostokulttuurista.³⁵⁶ Porvarilliset nationalistit olivat lietsoneet vihaa erityisesti niitä tovereita kohtaan, jotka olivat muualta Neuvostoliitosta tulleet avustamaan Neuvosto-Viron jälleenrakennustyössä.³⁵⁷

On selvää, että näin voimakkaiden syytösten kohteeksi joutuminen merkitsi kirjailijalle täydellistä eristystä kaikesta julkisesta luovasta toiminnasta. Tästä oli olemassa selvät ennakkotapaukset jo Ahmatovasta ja Zoštšenkosta lähtien. Pahiten joutuivat tulilinjalle Friedebert Tuglas, joka oli erotettu kirjailijaliitosta jo helmikuussa,³⁵⁸ ja Johannes Semper; molemmat jo ennen sotaa nimekkäitä ja tumustettuja kirjailijoita ja kult-

tuurihenkilöitä. Semper oli tehnyt neuvostovallalle suuria poliittisia palveluksia.³⁵⁹ Tästä huolimatta Semper leimattiin nyt porvarilliseksi nationalistiksi,³⁶⁰ ja hänen jopa väitettiin yrittäneen raunioittaa (!) Neuvosto-Viron kulttuurielämän ja syyllistyneen nepotismiin ja taantumuksellisten suosimiseen. Semperin katsottiin yrittäneen jatkuvasti pitää Noor-Eestin aatteita esillä mm. suosimalla Friebert Tuglasia, joka oli ollut Noor-Eestin johtajia. Semper oli Mälkin mukaan järjestänyt tälle "porvarillisuuden ideologille ja uskolliselle palvelijalle, dekadenttien johtajalle ja lännen mädäntyvän kulttuurin pokkuroijalle" kansankirjailijan ja akateemikon arvonimen, vaikka tämä ns. kansankirjailija oli "tosi-asiallisesti aina katsonut kansaa ylhäältä alaspäin" ja ei ollut kirjoittanut neuvostovallan aikana riviäkään kaunokirjallista tekstiä.³⁶¹

Semper sai tuomion myös Sirp ja Vasarin palstoilla, jossa useat kirjailijakollegatkin pantiin tuomitsemaan hänet. Hänen nimensä jätettiin pois Neuvosto-Viron kirjailijoita esittelevästä teoksesta Pisateli Sovetskoj Estonii (Neuvosto-Viron kirjailijoita, Tallinn 1950). Ulotettiinpa hänen moittimisensa Neuvostoliiton kirjailijaliiton äänenkannattajaan Literaturnaja Gazetaan saakka.³⁶²

Mälkin mustalle listalle joutui suuri osa tuolloisista nimekkäistä Neuvosto-Viron kirjailijoista, edellämäinittujen lisäksi mm. Mart Raud, Paul Viiding, Mait Metsanurk, Hugo Raudsepp,³⁶³ Betti Alver,³⁶⁴ Kersti Merilaas³⁶⁵ ja August Sang.³⁶⁶ Alver, Merilaas ja Sang kuuluivat 30-luvulla runoilijaryhmään Arbujad (Loitsijat), joka sai Mälkiltä tuomionsa. Jo aiemmin tuomittu Andresen sai jälleen osansa. Myös muiden taidemuotojen edustajia tuomittiin porvarillisen nationalismin ja lännen dekadenttisten vaikutteiden odustajina epäisänmaallisia taidekriitikkoja unohtamatta.³⁶⁷

Mälk totesi lopuksi, että "nyt on tämä Viron kansan luihuimpien viholisten, porvarillisten nationalistien ryhmä paljastettu". Mutta valppautta ei aiottu vieläkään hellittää, vaan vihamieliset ainekset luvattiin tulevaisuudessakin paljastaa säälimättä.³⁶⁸ Tämä oli selvä varoitus Mälkin listalta poisjääneille. Puolueen ohjeita oli noudatettava tinkimättä, jos aikoi jatkaa kirjailijanuraansa. Puoluekantaisuus sai nyt mitä konkreetteimmat muodot. Mälk lopetti artikkelinsa noina vuosina obligatoriseen uskollisuudenvakuutukseen puolueelle ja "rakastetulle johtajalle ja opettajalle toveri Stalinille".³⁶⁹

Eräänlaista intermezzoja ja lievää ennettä mahdollisesta uudesta, vähemmän konformistisesta kulttuuripolitiikasta yleisliittolaisella tasolla

merkitsi itsensä Stalinin puuttuminen kulttuurikeskusteluun kesällä 1950, kun hän tuomitsi Neuvostoliitossa lingvistiikan pääsuunnaksi päässeen ns. marrismin. Tähän asiaan palataan myöhemmin selostettaessa yleisliittolaisen kehityksen muutoksia.

Mutta Neuvosto-Virossa kampanjoitiin vielä vuonna 1950 täydellä teholla. Pääkampanjoijana esiintyi edelleen Max Laosson, josta oli tullut taidehallituksen johtaja. Apurinaan hänellä oli tuolloin 28-vuotias opetusministeriössä työskennellyt ja juuri kirjallisuudenopintonsa aloittanut Endel Sõgel, joka antoi vuoden 1951 aikana tuomion siitä, mikä Viron kirjallisesa perinteessä oli hyväksyttävää ja mikä ei. Sõgel esitti arvionsa artikkeleissaan Rahvalikust ja rahvavastasest kirjandusest (Kansanomaisesta ja kansanvastaisesta kirjallisuudesta) aikakauslehdessä Nõukogude Kool, nr. 5, 6, 7 ja 8, 1951.³⁷⁰

Artikkeleissaan Sõgel jatkoi Laossonin mukaista kansallisen perinteen ingnoroointia korostaen siihen asti jokseenkin merkityksettöminä pidettyjen proletaarirunoilijoiden kuten Juhan Lilienbachin ja Vassili Mölderin merkitystä ja tuomiten Noor-Eestin ja sen edustajat, kuten Tuglasin, Suitsin ja Grünthal-Ridalan. Tunnetuista kirjailijoista Sõgelinkin hyväksymisen sai odotetusti vain kriittinen realisti Eduard Vilde.³⁷¹

Laossonin ja Sõgelin artikkeleiden perusteella ruvettiinkin kirjallisuutta arvioimaan hyvin yksioikoisesti. Lembit Remmelgas kuvaa tätä uutta "analyysia" niin, että voitiin karjaista vääpelin tapaan: "Jako kahteen!" Kirjallisuus jaettiin kahteen leiriin, hyvään ja pahaan, joiden välissä ei ollut mitään. Hyvä kirjallisuus saatiin kaavasta: kansanomainen = edistykellinen = realistinen. Paha kirjallisuus saatiin puolestaan kaavasta: kansanvastainen = taantumuksellinen = antirealistinen. Sõgel sai myös huomattavan tehtävän, kun hänelle uskottiin uuden kirjallisuuden oppikirjan toimittaminen.³⁷²

Aiemmin mainittu Max Laosson, josta oli tullut taidehallituksen johtaja, toimi edelleenkin aktiivisesti Endel Sõgelin kanssa Viron kirjallisen perinteen uudelleenarvioinnissa. Laosson leimasi eräissä kokouksissa Tuglasin romaanin Pikku Illimar (1937) epäpoliittiseksi, vahingolliseksi ja virolaiset typerinä näyttäväksi teokseksi. Laosson kutsui myös taidehallitukseen koolle kokouksen, jossa hän ja Sõgel leimasivat Kitzbergin näytelmän Ihmissusi rotuoppeja propagoivaksi näytelmäksi.³⁷³

Vuoden 1950 lopulla Neuvosto-Viron kulttuurikaadereja muistutettiin jälleen siitä, että NKP:n keskuskomitean vuodesta 1946 lähtien tekemien kult-

tuuripoliittisten päätösten toteutumista seurattiin jatkuvasti. 13.11. kokoontuivat Neuvosto-Viron kirjallisuuden ja taiteiden alalla työskentelevät Tallinnaan kuuntelemaan Laossonin esitystä asiasta. Laosson painotti keskuskomitean päätösten käänteentekevää merkitystä, joiden hän katsoi rohkaisseen virolaisia kirjailijoita ja taiteilijoita "heidän taistelussaan Andresenin-Semperin-Kruusin klikkiä vastaan".³⁷⁴ Tyytyväisin Laosson oli kirjallisuuden tilaan, mutta muiden taidemuotojen ideologinen työ ei ollut edennyt yhtä hyvin hänen mukaansa. Kirjallisuudessa aatteellista taistelua olikin käyty energisimmin. Kokouksen muut puheenvuorojen käyttäjät kritikoivat myös porvarillisten nationalistien toimintaa. Kokous teki päätöksen NKP:n keskuskomitean päätösten toteuttamisesta ja myös EKP:n keskuskomitean VIII täysistunnon päätösten toteuttamisesta.³⁷⁵

Laossonin ja Sögelin aktiviteetti jatkui vuoden 1951 puolella. Sögel kirjoitti edellämainitut artikkelinsa, joissa Viron kirjallisuuden vulgäärisosiologinen uudelleenarviointi jatkui. Laosson pääsi myös Pravdan palstoille esittelemään virolaisia porvarillisia nationalisteja, kun Neuvostoliitossa aloitettiin yleisliittolainen kampanja nationalisteja vastaan kesällä 1951. Laosson leimasi Pravdassa Barbarusin, Raudin ja Semperin "porvarillisen nationalismin kenraaleiksi".³⁷⁶

Jo aiemmin oli Neuvosto-Virossa käyty kampanja heijastunut yleisliittolaisella tasolla. Venäjänkielisessä Neuvosto-Viron kirjallisuuden esitellyssä Pisateli Sovetskoj Estonii (Neuvosto-Viron kirjailijoita, Tallinn 1950), johon esipuheen kirjoitti EKP:n ensimmäinen sihteeri Johannes Käbin, jatkettiin kampanjalinjaa.³⁷⁷ Käbin kiitti Laossonia, joka oli paljastanut Noor-Eestin mädän länsiorientaation. Käbin toisti päljolti niitä ajatuksia, joita Ždanov oli esittänyt jo neljä vuotta aiemmin ja myös vuoden 1934 I kirjailijaliiton kongressissa. Käbinin mukaan Viron kirjallisuuden sankareina olivat ennen olleet - hän tarkoitti ns. porvarillisen Viron aikaa - rahamiehet, boheemit, dekadentit, intelligentit, elostelijat, bandiitit, huorat jne.³⁷⁸ Neuvosto-Virossa porvarillisen degeneroituneen sankarin tilalle oli tullut neuvostoihminen, suuren isänmaan patriootti. Eryityisesti Käbinin kiitti August Jakobsonia, joka näytelmässään oli paljastanut kosmopoliittisen asenteen vahingollisuuden ja osoittanut epäpoliittisuuden mahdottomuuden. Käbinin mukaan kritiikki oli ollut synnä Neuvosto-Viron kirjallisuuden heikkoon tilaan. Sitä olivat hallinneet porvarilliset nationalistiset teoretikot, joiden johtajana hän mainitsi Nigol Andresenin. Saipa Neuvosto-Viron presidentti Eduard Pällkin, monissa puoluetöissä

ansioitunut Neuvostoliiton virolainen, Käbiniltä epäluottamuslauseen, koska hän Käbinin mukaan oli erehtynyt esittelemään Noor-Eestiä progressiivisena ilmiönä, vaikka johtava virolaiskommunisti Viktor Kingissepp oli jo vuosikymmeniä sitten paljastanut sen taantumuksellisuuden.³⁷⁹ Max Laosson oli kuitenkin osoittanut asioiden oikean laidan edellä selostetuissa artikkeleissaan.³⁸⁰

Samaa Viron 20- ja 30-luvun kirjallisuuden mustamaalausta jatkoi Hans Leberecht. Heinäkuussa 1950 ilmestyneessä artikkelissaan hän totesi: "Kun meidän päivinämme selailee porvarillisessa Virossa kustannettuja kirjoja, niin tuntee erityisen selvästi kapitalistisen kulttuurin koko moraalisen mädännäisyyden ja inhottavuuden."³⁸¹ Leberecht mainitsi Virossa olleen edistyksellistäkin kirjallisuutta ja viittasi tällöin Leninin teesiin kahdesta kulttuurista kapitalistisessa yhteiskunnassa, mutta ei esittänyt yhtään näytettä tästä edistyksellisestä kirjallisuudesta. Samoin hän ei viitannut sannallakaan Neuvostoliitossa eläneisiin virolaisiin emigranttikirjailijoihin, jotka esiintyivät proletaarisena kirjailijaryhmänäkin.³⁸² Jostain Leberechtin oli kuitenkin löydettävä Neuvosto-Viron kirjallisuuden henkiset isät ja näiksi hän nimesi Ždanovinkin mainitsemat Belinskin, Tšernyševskin ja Dobroljubovin sekä kirjailijoista Puškinin, Nekrasovin ja Gorkin, joiden jäljille Neuvosto-Viron kirjallisuus oli astunut Leberechtin mukaan. "Ei kai tarvitse sanoa, että nyt, neuvostovallan aikana, on meidän nykyinen virolainen kirjallisuutemme perinyt maailman edistyksellisimmän, neuvostokirjallisuuden, ennen kaikkea venäläisen kirjallisuuden parhaimmat traditiot", totesi Leberecht.³⁸³ Leberechtin sanoma oli selvä: virolaisten kirjailijoiden oli haettava esikuvansa venäläisestä kirjallisuudesta. Virolaisesta traditiosta ei ollut apua ruvettaessa luomaan neuvostovirolaista kirjallisuutta ja sen protagonistia - positiivista sankaria. Kansallisen perinteen ingnorointi oli viety loppuun.

Neuvosto-Viron kampanjointi vietiin myös kansainväliselle foorumille. Kirjailija Osvald Tooming esitti ulkomaille tarkoitettussa englanninkielisessä aikakauslehdessä Soviet Literature, nr. 11, 1950, katsauksen Neuvosto-Viron kirjallisuuteen. Noor-Eesti oli Toomingin artikkelissa dekadenssin ja porvarillisen nationalismin tyysija. Se oli ajanut taidetta taiteen vuoksi-periaatetta ja pyrkinyt jopa väheksymään virolaisten kansalliseepoksen Kalevipoegin arvoa. Noor-Eestin johtajiin kuulunut Gustav Suits julistettiin Viron kansan petturiksi. Neuvosto-Viron kirjallisuus oli Toomingin mukaan ruvennut käymään sotaa porvarillisia teorioita ja porvarillista natio-

nalismia, kosmopoliitteja ja anglo-amerikkalaisen imperialismin palvelijoita vastaan. Aivan Leberechtin tapaan Tooming totesi virolaiskirjailijoiden käyttävän tässä taistelussa hyväkseen rikasta venäläistä perinnettä. Neuvostokirjallisuuden bolševikkisankarit olivat heidän esimerkinään ja myös virolaisnuorten esimerkinä³⁸⁴

Yleensäkin kampanjoiden aikakaudella Neuvosto-Virossa oli tyypillistä nihilistinen suhtautuminen Viron omaan kulttuuriperinteeseen ja venäläisen ja neuvostovenäläisen tradition painottaminen. Varsinkin Viron tasavallan aikainen kirjallinen perinne mitätöitiin lähes absoluuttisesti. Lembit Rimmelgas on osittain selvitelletyt kampanjoiden tätä puolta artikkeleissaan.³⁸⁵ Hänkään ei aseta asioita niiden oikeaan viitekehykseen eli yleisliittolaisen tilanteen yhteyteen, vaan tarkastelee Neuvosto-Viron asioita riippumattomina Neuvostoliiton yleisestä, NKP:n toimenpiteiden sanelemasta kehityksestä. On mielenkiintoista havaita, että Rimmelgas 1956 puolustaa Viron kirjallisuuden suuria nimiä samalla Leninin teesillä kahdesta kulttuurista, jolla vain muutamia vuosia aiemmin oli mitätöity suurin piirtein kaikki itsenäisen Viron aikainen kirjallisuus.

Hyvän kuvan uudesta orientaatiosta saa, kun tarkastelee venäjänkielestä käännetyn kaunokirjallisuuden ekspansiota eli miten suuren osuuden venäjän kielestä käännetty kaunokirjallisuus muodosti kaikesta Neuvosto-Virossa julkaistusta kaunokirjallisuudesta 1940-1951. Noina vuosina julkaistiin Neuvosto-Virossa 1362 kaunokirjallista teosta uusintapainokset mukaanluetuina. Tästä oli venäjän kielestä käännettyjen teosten osuus 581 teosta eli 42.7 %. Samaan aikaan julkaistiin virolaisia kaunokirjallisia teoksia 535 kappaletta eli 39.3 %. Muiden neuvostokansojen kaunokirjallisuutta ilmestyi 83 teosta, mikä oli kaunokirjallisuuden kokonaismäärästä 6.1 %.³⁸⁶

Tässä työssä on selostettu varsin laajasti vuosien 1946-1951 kirjallisuus- ja kulttuuripoliittisia kampanjoita. Näin on menetelty siksi, ettei tuon ajan kaunokirjallisuutta voi ymmärtää, jos teoksia ei sijoiteta poliittiseen kontekstiinsa. Tämä koskee myös positiivista sankaria, jonka piirteiden muotoutumiseen vaikutti mitä voimakkaimmin poliittisen vallan joskus hyvinkin suorasukainen puuttuminen kirjallisuuden kysymyksiin aina teosten sisällön arviointia myöten. Uuden kritiikin lähiluvun menetelmä ei yksinomaisesti sovellu tässä tapauksessa metodiksi. Toiseksi kampanjoita on tarkasteltu laajasti siksi, että Neuvosto-Viron kirjallisuuden kehitys oli integraatiossa yleisliittolaisen kehityksen kanssa. Tätä seikkaa ei neuvostovirolaisessa tutkimuksessa ole otettu huomioon.³⁸⁷ Tämä ei var-

mastikaan johdu siitä, etteivätkö tutkijat olisi ymmärtäneet asiayhteyksiä, vaan luultavimmin siitä, että tuona aikana puolueen korkeimpien elimien päätöksillä käynnistettiin monia kirjallisuuden luonnollisen kehityksen kannalta haitallisiksi osoittautuneita operaatioita. Koska puolue kuitenkin edustaa tietynasteista erehtymättömyyttä neuvostovaltion johtamisessa, ei ole ilmeisesti haluttu Neuvosto-Vironkaan kohdalla tarkastella tilanetta yleisliittolaisesta näkökulmasta, koska tällöin olisi pakostakin jouduttu toteamaan esimerkiksi keskuskomitean virheelliset toimet. Tilanetta noina vuosina ei yleensääkään neuvostovirolaisessa tutkimuksessa ole analysoitu täsmällisesti, vaan on puhuttu epämääräisesti henkilöpalvonnan haittavaikutuksista, yksityisten kriitikoiden vulgaarisosiologisista asenteista jne. Tällöin on jätetty mainitsematta se, että näiden ilmiöiden aiheuttajana oli puolueen ja Stalinin määrätietoisesti ohjaama kulttuuri-politiikka.

Kampanjoinnin päämäärien erottaminen ei ole kovinkaan vaikeaa. Täysin selvää on se, että kirjallisuus haluttiin politisoida sisällöltään. Taiteen epäpoliittisuus, l'art pour l'art -periaate, tuli lähes kirosanaksi. Ždanovin raportista lähtien aina kampanjoinnin loppuakordeihin saakka korostettiin kirjallisuuden sisällön absoluuttista poliittisuutta. Poliittisuuden vastapoolina nähtiin estetisoiva ja muotoon keskittyvä taidekäsitys, joka edusti lännen turmiollista vaikutusta.

Taiteen sisällön poliittisuuden korostaminen tuli proosassa näkyviin ennen kaikkea aktuaalien teemojen vaatimuksena. Ajankohtaisuus nostettiin hyveeksi. Kirjallisuuden tuli omalta osaltaan olla innostamassa ihmisiä niiden päämäärien toteuttamisessa, jotka puolue oli katsonut tärkeiksi. Kaikki tämä merkitsi ns. tuotantoteemojen dominanssia sodanjälkeisessä Neuvosto-Vironkin proosassa. Tämä vaikutti myös positiivisen sankarin imagoon. Hänestä tuli vähitellen lähes robottimainen pelkästään työlleen omistautuva puolueen ja kansan palvelija. Hänen kauttaan poliittisen vallan kirjallisuudelle esittämät vaatimukset alkoivat tulla selkeästi näkyviin.

5. Kirjallisuus kovassa maailmassa - normittamisen keinot

Vuosi 1952 ennakoi tulevaa suojasäätä ja samalla uutta, jossain määrin liberaalimpaa kulttuuri- ja kirjallisuuspolitiikkaa, mikä mahdollisesti myös

liberaalimman kustannuspolitiikan. Se mahdollisti puolestaan moni-ilmeisemmän positiivisen sankarin. Mutta sitä ennen on kuitenkin tarkasteltava Ulo Tontsinkin peräänkuuluttamaa yhteiskunnallista käytäntöä,³⁸⁸ jota kirjallisuuteen nähden noudatettiin. Tällöin on edelleen pidettävä silmällä kirjallisuussosiologisia Aspekteja eli niitä kirjallisuuden ulkopuolisia tekijöitä, joilla täydennettiin puolueen kulttuuripoliittisia ohjeita kirjallisuuden kentässä. Edellä on hahmoteltu se yleinen kulttuuripoliittinen tilanne, joka loi edellytykset niille toimille, joita kirjailijoihin ja kirjallisuuteen kohdistettiin Ždanovismin aikana. Näillä toimilla pyrittiin konformoimaan kirjallinen tuotanto mahdollisimman yhdenmukaiseksi. Myös positiivinen sankari rupesi yhdenmukaistumaan tämän prosessin seurauksena.³⁸⁹

Karkein keino, jolla stereotyyppisen kirjallisuuden luomiseen haluttaessa voitiin vaikuttaa, on sensuuri. Ennakkosensuuri on toiminut virallisena elimenä Neuvostoliitossa vuodesta 1922 lähtien.³⁹⁰ Se perustettiin Kirjallisuuden ja kustantamojen keskushallinto -nimisenä, venäjäksi Glavnoe upravlenie po delam literaturi i izdatels'tv, lyhennettynä Glavlit. Vuoden 1931 laissa sen tehtäväksi määriteltiin painotuotteiden poliittinen, ideologinen, sotilaallinen ja taloudellinen kontrolli. Sensuroitaviin tuotteisiin luettiin myös käsikirjoitukset, valokuvat, radiolähetykset, luennot ja näyttelyt.³⁹¹

ENE ei määrittele lähemmin sensuurin toimintaa Neuvostoliitossa vaan toteaa: "SNT Liitossa perustuslaki takaa kaikille kansalaisille painovapauden. Sensuuria käytetään sotilas- jne. valtiollisten salaisuuksien varjelmiseksi ja työtätekevien etujen puolustamiseksi."³⁹² Maininta työtätekevien etujen puolustamisesta on hyvin moniselitteinen ja saattaa tulkinnanvaraisissa tapauksissa oikeuttaa sensuuritoimiin.

Sensuuri on kuitenkin luonteeltaan lähinnä joko hyväksyvää tai hylkäävää ja sitä vaikuttavampana kaunokirjallisuuden ohjausmetodin voidaan pitää ns. byrokraattista kontrollia, jolla tarkoitetaan erilaisten organisaatioiden ja hallintoelinten, kuten kirjailijaliiton, taidekomiteoiden, kustantamojen jne. harjoittamaa käsikirjoitusten manipulointia.

Byrokraattisesta kontrollista puhuttaessa voi viitata esimerkiksi Nikolai Virran jäljempänä käsiteltävään artikkeliin,³⁹³ jossa hän selosti suorasukaisesti omien näytelmiensä tylyä kohtelua. Neuvosto-Virosta vastaavanlaisena esimerkkinä voidaan esittää Mait Metsanurkin romaani Suvine pööripäev (Kesäpäivän tasaus), joka ilmestyi vasta 1957 n. kymmenen vuotta

kestäneiden korjausten jälkeen. Metsanurk tarkoitti alunperin romaaninsa apologiaksi, sillä hän oli saksalaismiehityksen aikana kirjoittanut neuvostovastaisia kertomuksia Ammukaar-nimiseen julkaisuun. Romanin ensimmäinen versio valmistui jo 1946. Metsanurkin käsikirjoitusta ei kuitenkaan vielä tuolloin otettu julkaistavaksi. Kirjailijaliiton kokouksessa 24.6.1949 pohdittiin Metsanurkin käsikirjoituksen tulevaa kohtaloa tuolloisen kirjailijaliiton konsultin Arnold Tulikin esityksen pohjalta. Suvine pööripäev havaittiin epäkypsäksi ja sitä ei katsottu voitavan julkaista. Kirjailijalle suositettiin perusteellisten muutosten tekemistä teokseensa. Metsanurkin avustajaksi määrättiin kirjailijaliiton puheenjohtaja Johannes Semper. Tulik ja Semper pitivät käsikirjoituksen pääpuutteena perusintrigin epätyypillisyyttä, jolla tarkoitettiin kulakin tyttären ja torpparin pojan rakkaustarinaa. Tässä nähtiin luokkasopuulua, jota ei sosialistisen realismin tuotteissa voitu hyväksyä. Metsanurkin käsikirjoituksen katsottiin kuuluvan enemmän kriittiseen kuin sosialistiseen realismiin.³⁹⁴ Metsanurk joutui melko pian tämän kokouksen jälkeen epäsuosioon ja kustannusboikottiin, joten hänen romaaninsa ilmestyi vasta 1957. Romanin jälkisanassa³⁹⁵ kirjailija tunnustaa itsekkin, miten vaivalloinen romaanin synty on ollut. Hän väittää aloittaneensa romaanin kirjoittamisen jo vuoden 1940 syksyllä. Sodan jälkeen hän oli ulkopuolisen neuvosta, mutta väittämänsä mukaan vielä enemmän omasta aloitteestaan, tehnyt käsikirjoitukseen suuria muutoksia ja korjauksia. Metsanurk katsoo romaaninsa kuuluvan enemmän 40- kuin 50-lukuun. Tässä hän on epäilemättä oikeassa. Romanissa on niin paljon ždanovismin ajalle tyypillistä, että 50-luvun lopulla se alkoi vaikuttaa jo ajastaan jälkeenjääneeltä.

Miten vaivalloiseen tehtävään kirjailijat saattoivat joutua kollegiaalisen tai byrokraattisen kontrollin johdosta, ilmenee hyvin, kun tarkastelee Metsanurkin romaanikäsikirjoituksen Loomingissa toukokuun numerossa 1947 ilmestynyttä katkelmaa ja vertaa sitä 1957 ilmestyneen romaanin vastaavaan, muutettuun kohtaan. Loomingissa ilmestynyt katkelma³⁹⁶ alkaa romaanissa sivun 31 alalaidasta. Muutoksia ja lisäyksiä on tehty niin paljon, että tekstologinen vertailu tulee hyvin vaikeaksi. Jotkut muutokset ovat ehkä kertomataiteellisesti motivoituja, mutta useimmat on tehty selvästikin sisällön saamiseksi vastaaman ajan poliittisia vaatimuksia. Niinpä esimerkiksi vuoden 1947 versiossa maalausköyhälistöä edustava Joosep Kruusvall ja talon vanha renki keskustelevat muun muassa maailmanparannusrytyksistä, jolloin renki toteaa Kruusvallin saaneen punaisten

puolelle asettumisestaan vuoden 1917 jälkeen vankilatuomion. Joosep vastaa naurahtaan tuomion olleen vain seitsemän kuukautta.³⁹⁷ Vuoden 1957 versiossa Joosep vastaa syllisest naurahtaan tuomion olleen vain kaksi vuotta.³⁹⁸ Vuoden 1947 variantissa renki Tohver ja Kruusvall käyvät em. keskusteluaan hevoskyydissä silmäillen samalla tiellä vastaantulevia pallokollisten muuttokuormia. Aiemmassa versiossa muuttokuormien laatua kommentoidaan neutraalisti, mutta myöhemmässä versiossa tekstiin on lisätty näiden ihmisten kurjuutta lisääviä adjektiiveja ja sanontoja.³⁹⁹

Hieman myöhemmin Joosep lukee sanomalehdestä, kuinka Italian joukot ovat valloittaneet Albanian. Vuoden 1947 tekstissä Mussolinia ja Hitleriä ei luonnehdita kuin yhdellä lauseella Joosepin todetessa, että nuo kaksi kelmiä (masuurikas) vetävät yhtä köyttä.⁴⁰⁰ Romaanissa on kohtaa vahvistettu huomattavasti. Kelmiä ei ilmeisesti katsottu sopivaksi epiteetiksi em. valtiomiehille. Hitler ja Mussolini nimetään kahteen kertaan diktaatoreiksi ja heidät todetaan anastajiksi. Lisäksi Joosep vielä kiroaa uutisen luettuaan.⁴⁰¹ Hyvin useissa kohdin tekstiä on muutettu niin, että Joosepin luokkatietoisuus on romaanissa suurempi kuin vuoden 1947 katkelmassa. Vastaavasti myös kulakki, joka väittelee Joosepin kanssa poliittisista kysymyksistä, on romaanissa tehty selvemmin riistäjäluokan edustajaksi kuin vuoden 1947 fragmentissa.⁴⁰²

Tässä yhteydessä on merkille pantavaa, että Metsanurkin käsikirjoituksen ollessa tarkastettavana 24.6.1949 kirjailijaliitossa, puututtiin myös positiivisen sankarin kuvaukseen. Rudolf Sirge totesi, että positiivista sankaria kuvattaessa oli kirjailijoiden mielestä vaikea välttää kaavamaisuutta.⁴⁰³ Tämä viittaa selvästikin siihen, että kirjailijat tiesivät heiltä odotettavan tiettyntyyppisiä positiivisia sankareita.

Käsikirjoitusten byrokraattisessa kontrollissa saatettiin noudattaa hyvin mekaanista menettelytapaa. Niinpä Max Laosson 1951 kritikoi Juhan Smuulin mukaan Egon Rannetin näytelmää *Omad inimesed* (Omat ihmiset) sen vuoksi, että siinä oli neljä menneisyyttä ja neljä nykyisyyttä edustavaa ihmistä. Tämä väärä suhde johti Laossonin mielestä joukkoon virheitä. Kriittisessä realismissa olisi tällainen tasasuhde ollut mahdollinen.⁴⁰⁴ Laosson tarkoitti sitä, että nykyisyyttä edustavia henkilöitä olisi ollut oltava enemmän, koska tällainen suhde oli tyypillisempi. Reet Krustenin mukaan kustantamoissa suorastaan vaadittiin lisäämään teoksiin positiivisia hahmoja, ennen kaikkea puolue työn tekijöitä.⁴⁰⁵

Jäljempänä puheeksi tulevaan Hans Leberechtin romaaniin *Valgus Koordis*

kirjailijaa vaadittiin lisäämään kommunistien osuutta ja muuttamaan ilmeikkäämmäksi merkittävimmän kommunistin Partog Muulin kuvausta.⁴⁰⁶

Ilmeisesti tässä on kyseessä juuri Krustenin mainitsema kustantamon vaatimus puoluetöntehtäjien osuuden lisäämisestä.

Siitä, minkälaisia vaatimuksia kustantamojen toimittajat esittivät kirjailijoille käsikirjoitusten muuttamiseksi, ei ole juuri saatavissa tietoja, mutta sen sijaan kirjailijaliitossa tapahtuneista käsikirjoitusten käsittelyistä erityisesti vuosina 1948 ja 1949 on runsaasti mainintoja mm. Neuvosto-Viron kirjailijaliiton äänenkannattajassa Loomingissa. Paitsi ennen julkaisemista kritiikkiä saatettiin esittää myös julkaisemisen jälkeen. Tämä johtui siitä, että etukäteiskritiikissä ei kulttuuri-asioista vastaavien mielestä ollut painotettu oikeita aspekteja. Paras esimerkki puolueorganien puuttumisesta kaunokirjallisuuden arviointiin Neuvosto-Virossa lienee Hans Leberechtin romaanin Valgus Koordis tapaus. Kustantamo Ilukirjandus ja kunst (Kaunokirjallisuus ja taide) julisti 1948 romaanikilpailun, jonka tulokset julistettiin joulukuussa 1948. Kilpailun tulokset kuitenkin mitätöitiin, koska kilpailun juryn katsottiin arvioineen kilpailutöitä formalistisesta estetiikasta eikä puoluekantaudesta käsin. Neuvosto-Viron ministerineuvosto eli hallitus antoi määräyksen, jonka mukaan entinen jury⁴⁰⁷ oli korvattava uudella,⁴⁰⁸ ja kilpailuun lähetetyt työt oli arvioitava uudestaan. Tällä kertaa jury päätyi puolue-elinten mukaiseen päätökseen, ja Hans Leberechtin Valgus Koordis palkittiin ensimmäisellä palkinnolla. Leberechtin romaanissa kuvataan Neuvosto-Viron maatalouden kollektivointia, jota Leberecht oli juryn mukaan kuvannut totuudenmukaisesti ja suurta taiteellista kykyä osoittaen.⁴⁰⁹ Leberechtin käsikirjoitus oli julkaistu romaanikilpailussa hylätyksi tulemisen jälkeen venäjänkielisenä eli alkukielellään - sillä Leberecht kirjoitti Neuvostoliitossa kasvaneena teoksensa venäjäksi - aikakauslehdessä Zvezda Leningradissa, sen joulukuun numerossa 1948. Koska Valgus Koordis palveli sosiaalista tilausta mitä parhaimmin ei puoluejohto voinut hyväksyä sen palkitsematta ja julkaisematta jättämistä. Asiaa puitiin Neuvosto-Viron kirjailijaliiton venäläisen sektorin kokouksessa 15.2.1949. Sovetskaja Estonian toimittaja Aleksei Sokolov tuomitsi jyrkästi sekä kirjailijaliiton johdon että kilpailun järjestäneen kustantamon, jotka eivät olleet ymmärtäneet teoksen suurta ideologista arvoa. Myös EKP:n keskuskomitean sihteeri Johannes Käbin mainitsi, että teoksen julkaisematta jättäminen oli mitä valitettavin asia. Paul Viiding, joka katsottiin syypääksi, ilmoitti

tehneensä suuren virheen.⁴¹⁰ Johannes Semper sanoi tapauksen osoittavan, että NKP:n kulttuuripoliittisia päätöksiä ei ollut vielä täytetty.⁴¹¹ Sokolov ehätti arvostelemaan Leberechtin teoksen jo ennen kuin se oli ehtinyt edes ilmestyä Neuvosto-Virossa.⁴¹²

Tapauksen merkitystä osoittaa se, että virolaisen juryn hylkäämä teos sai myöhemmin peräti Stalinin palkinnon. Leberechtin tapauskin todistaa sen, että puolue saattoi tarpeen vaatiessa turvautua koviinkin otteisiin, jos ideologisesti oikeaoppiset teokset eivät saaneet sen mielestä asianmukaista kohtelua. Leberechtin teosta levitettiin ympäri Neuvostoliittoa jättiläismäisinä painoksina; jo 1949-1950 sitä painettiin venäjäksi 365 150 kappaletta.⁴¹³

Kirjailijaliiton käsikirjoituksia koskeissa kokouksissa käytettiin varsin kovaa kieltä. Käsikirjoituksia punnittiin useimmiten juuri ideologisesti lähtökohdista käsin ja aktuaalia poliittista tilannetta silmällä pitäen. Erästä lastenkirjailijaa kehoitettiin muuttamaan teostaan, koska hän käsiteli yksityistaloudenpitoa, vaikka oltiin menossa kollektiiviseen maatalouteen.⁴¹⁴

Aira Kaalin romaanin Sajandite vangla (Vuosisatainen vankila) käsikirjoitus oli puntaroitavana 14.2.1949 kirjailijaliitossa. August Jakobson ei ollut tyytyväinen käsikirjoituksen ideologiseen kypsyyteen ja kehotti Kaalia kirjoittamaan käsikirjoituksen perusteellisesti uudestaan, koska Kaal oli englantilaisia kommunisteja kuvatessaan esittänyt heidät työväenluokasta irtaantuneina salonkipoliitikkoina. Englantilainen porvaristo ei myöskään ollut tullut kuvatuksi selkeästi riistävänä luokkana.⁴¹⁵

Jaan Seppin jo esitettyä näytelmää Maja Karu Tänaval (Talo Karhukadulla) moitittiin 14.6.1948 siitä, että se oli kuvannut virolaista kommunistijohtajaa Viktor Kingisseppiä liian arkipäiväisesti, jolloin hänen heroisuutensa ja kansanjohtajalle tyypillinen suuruutensa oli jäänyt liian vähälle.⁴¹⁶ Tässä on yhteys positiiviseen sankariin, jolta vaadittiin näinä vuosina nimenomaan heroisuutta.

Byrokraattisen kontrollin vaikutus tuli ilmi Ždanovismin aikana 1952, kun ruvettiin arvostelemaan julkisesti ns. konfliktittomuuden eli risti-riidattomuuden teoriaa. Teorialla oli vaikutusta myös neuvostovirolaiseen kirjallisuuteen. Teorialla tarkoitetaan sitä, että enää ei ollut entisenkaltaista antagonistista vastakkainasettelua eri yhteiskuntaluokkien välillä, vaan ainut konflikti oli hyvän ja vielä paremman välillä.

Tällainen vaatimus vaikutti erityisen tuhoisasti draamaan, jonka teho perustuu juuri vastavoimien väliselle jännitykselle.

Konfliktittomuuden teoria on peräisin jo 30-luvun lopulta. Sen puolustajat saattoivat vedota Stalinin sanoihin vuodelta 1939, jolloin hän oli todennut, että neuvostoyhteiskunta oli vapaa kapitalistiselle yhteiskunnalle tyypillisistä ristiriidoista.⁴¹⁷ Sodanjälkeisen konfliktittomuuden teorian sovellus on määritelty neuvostotietosanakirjassa seuraavasti:

Ristiriidattomuuden teoria, yhteiskunnallisten ristiriitojen kuvauksen kieltäminen neuvostokirjallisuudessa ja -taiteessa. R.t. synnytti tuotteita, joille oli ominaista paraati-ilmapiiri, rauhoittuneisuus ja teennäinen hyvinvointi ja jotka ilmestyivät Stalinin henkilön palvonnan vuosina. Tällöin ylistettiin sellaisia neuvostokirjallisuuden ja -taiteen aikaansaannoksia, jotka kuvasivat elämää "helppona" ja esittivät sen yhtämittäisenä juhlana ja jatkuvana voittokulkuna (esim. Babajevskin romaanit "Kultaisen tähden ritarit" ja "Valo maan yllä", I. Pyrjevin elokuva "Kubanin kasakat" ja A. Sofronovin näytelmä "Moskovalainen luonne") R. t:aa vastaan nousi ankara kritiikki henkilön palvonnan lopettamisen jälkeen. Osoitettiin sen kielteinen osuus neuvostotaiteen kehityksessä.⁴¹⁸

Mutta tälläkin kertaa syntipukki etsittiin kulttuuripolitiikkaa johtajain piirien ulkopuolelta. Hyökkäyksen kohteeksi joutui kirjailija Nikolai Virta,⁴¹⁹ joka sai Stalinin palkinnon kolmeen kertaan. Hän oli esittänyt epäsuosioon joutunutta konfliktittomuuden teoriaa puoltavia näkemyksiä. Virta vastasi Sovetskoe Iskusstvo (Neuvostotaide) -lehdessä 29.3.1952 artikkelilla Puhukaamme vilpittömästi. Virta puhui todella vilpittömästi ja paljasti sen, miksi hänenkin näytelmänsä olivat konfliktittomuuden teorian mukaisia.

Kuten olen jo sanonut, kaikki elävä, totuudenmukainen, terävä, tuore ja ei-stereotyyppinen poistettiin ja siilotettiin siihen asti, että se ei enää ollut tunnistettavissa. Jokaista rohkeaa, ei-stereotyyppistä näytelmän sanaa oli puolustettava näytelmäkirjailijan hermojen ja laadun kustannuksella.⁴²⁰

Ja Virta jatkoi vielä suorasukaisemmin kuvatessaan näytelmänsä Jokapäiväinen leipämme (palkittiin Stalinin palkinnolla 1948) osakseen saamaa kohtelua.

On vaikea kuvata eräiden taidekomitean jäsenten rajuja hyökkäyksiä kun tämä "kollektiivitulojen parjaus" tuli heidän käsiinsä. Komitean "istunnot" eivät olleet kovin arvokas näytelmä - nuo istunnot joissa ihmiset, jotka vain tuntia aikaisemmin olivat väittäneet, että näytelmä oli "tosi" ... pyörsivät sanansa, kun havaitsivat olevansa kasvotusten komitean raivostuneen johdon kanssa, ja alkoivat haukkua näytelmää niin voimallisesti, että tekijä jäi kysymään itseltään: "Ehkä olenkin todella parjaaja ja ansaitsen vielä pahempaa kuin tämän hirveän teilaamisen? ..." Tämä periaatteiden puute ja pelko "ettei siitä tulisi mitään" näytelmän hyväksymisen edellytyksenä saattoi tuhota ja tuhosi monia draamateoksia, jotka olisivat ansainneet paremman kohtalon.⁴²¹

Virran puheenvuoro on tietävästi avomielisin julkisuuteen tullut esitys Ždanovismin ajan kirjallisuuden byrokraattisesta kontrollista. Huono-onninen Virta joutui kuitenkin tämänkin artikkelin vuoksi taas hyökkäyksen kohteeksi, sillä hän meni tai hänen oli sallittu mennä byrokraattisen kontrollin kritiikissään liian pitkälle. Virran väitetiin työntäneen omat konfliktittomuuden teoriaan perustuvat virheensä toisten niskoille.⁴²²

Myös Neuvosto-Virossa tällaiset vaikeudet olivat tuttuja. Yhtenä esimerkkinä voidaan mainita Aadu Hintin näytelmä Kuhu lähed, seltsimees direktor? (Minne menet, toveri johtaja?, 1949), joka poistettiin yleisliittolaisen taidekomitean teatteripäähallituksen määräyksestä ohjelmistosta. Samoin näytelmän painatussuunnitelmat peruutettiin, kuten Neuvosto-Viron kirjailijaliiton tuolloinen esimies Johannes Semper tiedotti kirjeessään asiaa tiedustelleelle Hintille.⁴²³

Konfliktittomuuden teorialla ei ollut Neuvosto-Viron proosassa tai edes draamassa niin suurta vaikutusta kuin yleisliittolaisessa kirjallisuudessa, sillä olihan tilanne Neuvosto-Virossa täysin toinen kuin esimerkiksi Venäjän Sosialistisessa Federatiivisessa Neuvostotasavallassa. Neuvosto-Virossa oli vielä sotien jälkeen olemassa todellinen antagonistinen luokkataistelutilanne, sillä esimerkiksi maatalous kollektivoidtiin vasta 40-luvun lopulla. Kirjailijoilla oli näin ollen todellisuus pohjaa myös antagonististen konfliktien kuvaamiselle. Mutta 50-luvun alkupuolella neuvostojärjestelmä oli jo siinä määrin stabilisoitunut, että luokkavastakohtien kuvaaminen ei enää kuulunut sosiaalisen tilauksen vaatimuksiin ja näin konfliktittomuuden teoria alkoi vaikuttaa Neuvosto-Vironkin kirjallisuudessa. Tosin konfliktittomuuden teoria vaikutti koko Ždanovismin aikana sikälä,

että konfliktit ratkaistiin usein hyvin kaavamaisesti. Tavallisesti kansanvihollinen, joka oli punonut juoniaan positiivisen sankarin päänmenoksi paljastettiin kokouksessa tai oikeudenkäynnissä, jossa negatiivisen hahmon koko iljettävyys tuotiin päivänvaloon.⁴²⁴

Byrokraattisella kontrollilla oli monia tilaisuuksia puuttua valmistelulla olevien teosten sisältöön. Tämä ilmenee varsin hyvin tarkasteltaessa käsikirjoituksen kulkua kustannusprosessin aikana.

Gorokhoffin tutkimuksessa on sékkaperäinen selvitys siitä, miten kustannusprosessi Neuvostoliitossa toimii.⁴²⁵ Neuvosto-Virossa on noudatettu samaa käytäntöä, sillä säädökset ja menettelytavat joita noudatetaan ovat yleisliittolaisia, kuten Gorokhoffin tutkimuksesta ilmenee ja kuten myös neuvostovirolaisista lähteistä on tässäkin työssä ilmennyt.⁴²⁶

Neuvostoliitossakin kustannustoimittajilla on hyvin keskeinen osuus kustannusprosessissa. Jo Ždanovin raportissa huomautettiin, että toimittajien ei tullut käsikirjoituksia käsitellessään ajatella sitä, loukkaisivatko mahdolliset muutosehdotukset tai peräti hylkäämiset kirjailijoiden tunteita. Ystävyysseiteitä ei koskaan tullut asettaa ideologisen valppauden edelle, julisti Ždanov Stalinia ja keskuskomitean päätöstä lainaten.⁴²⁷ Toimittaja vastasi kirjailijan ohella teoksen mahdollisista ideologisista puutteellisuuksista. Niinpä esimerkiksi Richard Rohtin teoksen Kaks perekonda (Kaksi perhettä, Tallinn 1947) vastaava toimittaja Friedrich Kólli sai moitteet saman kustantamon, Ilukirjandus ja Kunst, toiselta toimittajalta Arnold Tulikilta siitä, että hän ei ollut auttanut Rohtia kasvamaan kylliksi ideologisesti. Moitteet sai samassa yhteydessä myös kirjailijaliitto.⁴²⁸ Kólli oli mukana myös huono-onnisessa saman kustantamon romaanikilpailun juryssa, joka korvattiin uudella, koska tulokset eivät miellyttäneet Neuvosto-Viron ministerineuvostoa.⁴²⁹

Kuten erityisesti kulttuuripoliittisia kampanjoita selvitettäessä ilmeni, niin poeta non grataksi julistettua kohtaan voitiin käyttää hyvin monenlaisia sanktioita, jotka saattoivat vaihdella vankeustuomioista eläkkeen poisottamiseen asti. Sanktioilla pyrittiin poistamaan virallisen linjan kannalta vahingollisiksi katsotut kirjailijat luovasta toiminnasta. On luonnollista, että käytetyillä, joskus jyrkilläkin sanktioilla, oli myös preventiivistä merkitystä. Kirjailijat olivat hyvin tietoisia siitä, minkälaisia tekstejä heidän oli viisainta tarjota kustantamoille, jos yleensä aikoivat päästä julkisuuteen. Ždanovismin ajan oloissa ei kukaan itseään ajatteleva kirjailija tarjonnut virallisesta formulasta poikkeavaa tekstiä,

sillä ideologisen kustannuskynnyksen uhmaaminen olisi tiennyt vaikeuksia.

Luonnollisena seurauksena kaikesta kampanjoinnista olivat henkilöihin kohdistuneet sanktiot. Edellä on ollut jo puhetta Friedebert Tuglasin eliminoinnista kirjallisesta elämästä.⁴³⁰ Siitä, millaiseksi epäsuosioon joutuneen asema muodostui, antaa Tuglas itse koruttoman todistuksen.

Mutta heti 50-luvun alussa loppui tällainen käytännöllinenkin toiminta. Alkoi henkilöpalvonnan synkein kausi, mikä merkitsi Viron kirjallisuudessa vulgaarisosiologisten kriteerien vaikuttamaan pääsemistä ja tuli joillekin kirjailijoille kohtalokkaaksi. Minut heitettiin ulos Kirjailijaliitosta, mitä-töitiin kansankirjailijan nimitys ja otettiin eläke pois. Minut leimattiin julkisesti Stolypinin kätyriksi, tyypilliseksi porvarilliseksi historianväärentäjäksi ja mitä kiivaimmaksi kansanviholliseksi, jonka tuotanto kelpaisi vain historian roskatynnyriin. Kaikki teokseni poistettiin julkisuudesta, yhtään kirjaani ei enää ilmestynyt enkä saanut julkaista lehdissä viiden vuoden aikana riviäkään; minulle ei annettu edes käännöstyötä. Ja tämä kaikki ilman, että minulla olisi ollut vähintäkään puolustautumisen mahdollisuutta. Missä määrin tällainen vaarallinen tilanne mahdollisesti luomistyön, sen voi arvata.⁴³¹

Tuglas ei ollut suinkaan ainoa, jolle kävi edellä kuvatulla tavalla. Kirjailijaliitosta erotettiin myös ainakin Johannes Semper, Kersti Merilaas, Mait Metsanurk, Betti Alver, August Sang, Paul Viiding ja Nigol Andresen. Nämä ja monet muutkin henkilöt katosivat täydellisesti julkisesta kulttuurielämästä n. viiden vuoden ajaksi.⁴³² Kovimmat kirjailijoita kohdanneet sanktiot olivat vankeustuomioita tai karkotuksia. Betti Alverin puoliso runoilija Heiti Talvik pidätettiin ja kuoli vankeudessa jo 1947. Samoin kävi itsekritiikin tehneelle Hugo Raudseppille, joka kuoli vankeudessa jossain Neuvostoliitossa 1952.⁴³³ Epäsuosioon joutuminen tuli sellaistaistenkin henkilöiden osaksi, jotka eivät sitä osanneet lainkaan odottaa.⁴³⁴

Tällainen epänormaali tilanne jatkui aina 50-luvun loppupuolelle, jolloin Ždanovismin aikana tuomittuja ruvettiin rehabilitoimaan, ja useimmille annettiin taas mahdollisuus jatkaa toimintaansa kirjailijana. Aikakauden laiton tilanne on myönnetty neuvostovirolaisissa lähteissä. Jotkut ovat jälkikäteen tunnustaneet tuona aikana tekemiään virheitä, kuten esimerkiksi Endel Sõgel.

On kiusallista tunnustaa, että 1953 allekirjoitin tuolloisen "Viron kirjallisuuden historian" IV niteen, josta ei löydy J. Semperin nimeä sen paremmin Isänmaan sodan aikaisen kuin sodanjälkeisenkään Viron kirjallisuuden käsittelystä. Tämä oli Semperiin kohdistunut vaikeneminen sen jälkeen, kun hänestä oli niin paljon puhetta 1950.⁴³⁵

Toivottua linjaa kirjallisuudessa ei kuitenkaan pyritty saamaan aikaan vain negatiivisilla sanktioilla. Päämäärän saavuttamiseksi käytettiin myös varsin huomattavia, lähinnä taloudellisia palkintoja.⁴³⁶ Merkittävimpiä näistä olivat yleisliittolaiset kirjallisuuspalkinnot, joista arvokkain oli Stalinin palkinto, joka myönnettiin muidenkin taidelajien parhaille saavutuksille vuosittain. Se korvasi 1925 perustetun Leninin palkinnon, jonka jakaminen lopetettiin Stalinin varmistettua yksinvaltansa 1936. Vasta vuonna 1956 alettiin jälleen jakaa Leninin palkintoja Stalinin palkinnon asemasta.⁴³⁷

Stalinin palkinto annettiin sellaisille teoksille, joissa poliittinen tendenssi oli selkeä ja ideologinen aspekti hämärtyvätön. Näin tapahtui myös Neuvosto-Viron kirjailijoiden kohdalla. Ensimmäisenä virolaisena sai Stalinin ensimmäisen luokan palkinnon August Jakobson 1947 näytelmästään *Elu tsitadellis* (Elämä linnoituksessa) ja 1948 jälleen näytelmästään *Võitlus rindejooneta* (Taistelu ilman rintamalinjaa). Edellisessä Jakobson kuvasi epäpoliittisuuden mahdottomuutta ja jälkimmäisessä porvarillisen Viron luokkataistelua. Hans Leberecht sai edellä mainitusta kolhoosiromaanistaan *Valgus Koordis* Stalinin palkinnon. Myös Smuul sai 1952 Stalinin palkinnon, tosin vain kolmannen luokan. Hän oli kunnostautunut lähinnä runoilijana, mm. kirjoittanut 1949 runoelman Stalinille.

Stalinin palkinnot merkitsivät saajalleen valtavaa taloudellista hyötyä, sillä ne olivat määrältään hyvin suuret. Luokasta riippuen palkinnon suuruus oli 100 000, 50 000 tai 25 000 vanhaa ruplaa eli uusina ruplina 10 000, 5 000 tai 2 500 ruplaa.⁴³⁸

Paitsi yleisliittolaisia Stalinin palkintoja, jotka tulivat suhteellisen harvojen osaksi, jaettiin vielä kussakin neuvostotasavallassa omia rahapalkintoja. Ne olivat suuruudeltaan huomattavasti vaatimattomampia, mutta Juhan Smuul sai kuitenkin 1950 em. runoelmastaan Stalinille myös 1 000 uuden ruplan suuruisen Neuvosto-Viron ministerineuvoston ensimmäisen luokan palkinnon, joka sekin vastasi tuon vuoden tason mukaan yhden vuoden ja neljän kuukauden keskimääräistä ansiota. Max Laosson sai toisen luokan pal-

kinnon, 500 ruplan suuruisen, edellä selostetuista kirjallisuuskampanjoihin liittyneistä artikkeleistaan.⁴³⁹

Näillä kirjallisuuspalkinnoilla oli myös stereotyyppivä vaikutusta. Koska palkituiksi tulivat yhdentyypiset, konfliktittomuuden teorian mukaiset sosialismia ylistävät tai kapitalistisen maailman mädännäisyyttä kuvaavat teokset, niin tällä seikalla oli predestinoivaa vaikutusta aina positiiviseen sankariin asti.

Vuoden 1954 heuvostokirjailijoiden toisessa kongressissa arvosteltiin muiden asioiden ohella myös Stalinin palkintoja. Kongressissa todettiin, että Stalinin palkinnot olivat eräs syy Ždanovismin aikaiseen kirjallisuuden rappiotilaan. Kirjailijoiden todettiin kirjoittaneen teoksiaan nopeasti, ikäänkuin pannukakkuja paistaen, jotta ne eivät vain olisi myöhästyneet palkintoehdokkaiden joukosta. Šolohov mm. totesi, että palkintoja oli myönnetty monesti hyvin heikoille teoksille, ja täten oli johdatettu myös toisia kilpailijoita väärään suuntaan.⁴⁴⁰

On selvää, että kun kirjailijalla oli silmiensä edessä kaksi vaihtoehtoa: joko kirjoittaa virallisen formulon mukaisia teoksia kaavan mukaisine positiivisine sankareineen ja saavuttaa suuria etuja joko palkintojen tai Litfundin⁴⁴¹ kautta normaalien tekijänpalkkioiden lisäksi taikka toisaalta riskeerata em. edut ja mahdollisesti kirjailijan asemansa omaperäisemmällä teksteillä, niin kirjailijanuransa jatkumista halunneille valinta oli helppo. Tästä seurasi myös se, että Ždanovismin ajan positiiviset sankarit alkoivat yhä enemmän muistuttaa toisiaan. Lopulta lukijan ei enää välttämättä tarvinnut edes lukea teosta läpi, koska hän muutenkin tiesi, yksinkertaistaen sanottuna, että demobilisoitu sankari kaikkia vaikeuksia uhmaten ja ne voittaen sähköistää kolhoosin, paljastaa kansanvihollisen ja nai siveän opettajattaren.

Poliittisen vallan kirjallisuudelle antamasta mittavasta taloudellisesta tuesta voi Ždanovismin ajan perusteella vetää yleisempiäkin johtopäätöksiä. Jos taloudelliset houkuttimet ovat tarpeeksi suuret ja toisaalta palkitsemisen perusteet hyvin yhdensuuntaiset, on todennäköistä, että kirjallisuuden sisällössä ruvetaan ennakoimaan niitä vaatimuksia, jotka tiedetään palkitsemisen ehdoksi, mikäli palkinnon antajalla on lisäksi julkistamiskanavat hallussaan. Näin poliittisen vallan haltijat pystyvät ohjailemaan kirjallisuutta haluamaansa suuntaan positiivisiakin eikä pelkästään negatiivisia sanktioita käyttämällä eli pystyvät aikaansaamaan toivottua käyttäytymistä. Tämä pätee luonnollisesti kaikkialla

siellä, missä poliittinen valta tuntee tarvetta kirjallisuuden ohjailuun. Yhden ideologian yhteisöissä tällaiseen ohjailuun on paremmat mahdollisuudet, koska poliittinen valta on ideologisesti koherentti.

Varsin huomattava osuus skemaattisen sankarin muodostumisessa oli kirjallisuuskritiikillä. On nimittäin huomattava, että Ždanovismin vuosina kirjallisuuskritiikki sai paljon pitemmälle menevän funktion kuin mitä kirjallisuuskritiikillä tavallisesti on. Kritiikki otti absoluuttisen oikeassa olevan oppimestarin roolin ja kirjailijoiden oli kuunneltava sen ääntä. Tämä johtui siitä, että poliittinen valta oli kritiikin takana, ja se saattoi puhua näin "suulla suuremmalla", kuten jo edellä useaan otteeseen on tullut ilmi. Kritiikki on tällöin myös käsitettävä laaja-alaisemmin kuin pelkästään ilmestynyttä kirjallisuutta koskeviksi arvioinneiksi. Kritiikkiin on luettava myös esimerkiksi kampanjoiden aikaiset yleisempää laatua olevat kirjallisuuspoliittiset artikkelit, joissa osoitettiin neuvostovierolaisen kirjallisuuden tulevaisuuden suuntaviivat.

On tarpeetonta mennä kovin yleiseen käsiteltävän periodin kritiikin käsittelyyn varsinkin, kun Ulo Tonts on kirjoittanut pätevän artikkelin Neuvosto-Viron kirjallisuuskritiikistä vuoden 1950 tienoilla,⁴⁴² vaikkei Tonts kaikissa kohdissa teekään tarpeeksi pitkälle meneviä johtopäätöksiä poliittisen vallan ja kritiikin suhteesta. Tonts esimerkiksi tuo aivan oikein esiin vuoden 1946 NKP:n keskuskomitean päätökset,⁴⁴³ mutta ei yhdistä niitä tarpeellisessa määrin seuraavien vuosien kehitykseen, johon niillä oli epäilemättä hyvin ratkaiseva vaikutus. Mutta yleisesti ottaen Tontsin huomiot kritiikin toimintatavoista tuona aikana ovat paikkansapitäviä. Tonts tuo esiin myös tarpeellisen määrän näytteitä, jotta hänen väitteitensä argumentointia voidaan pitää validina. Näin ollen ei ole syytä läheteä poimimaan näytteitä kritiikin skematisoivasta vaikutuksesta laajemmin, koska Tonts on tehnyt sen jo tyydyttävästi.

Mutta nimenomaan positiivista sankaria koskevaa tapausta, jossa kritiikillä on ollut ilmeisen suuri merkitys, ei voi tässä yhteydessä sivuuttaa. Kyseessä on Aadu Hintin romaanitetralogian Tuuline rand (Tuulinen ranta) I osa.⁴⁴⁴ Tämän romaanin positiivinen sankari oli kritiikin mielestä siinä määrin epätydyttävä, että myös tämän seikan takia Hint joutui kirjoittamaan teoksen uudestaan ja toinen, täydennetty painos⁴⁴⁵ ilmestyikin seuraavana vuonna ilmeisesti kritiikin vaatimuksesta. Hintin tapaus sattuu olemaan tämän työn tematiikan kannalta niin adekvaatti, että sitä ei voi jättää yksityiskohtaisesti tarkastelematta. Sillä on myös laajem-

paakin merkitystä, koska se näyttää, millaiseksi kritiikin asema kirjailijaan nähden oli tullut ždanovismin ajan kampanjoinnin saavutettua loppuakordinsa.

Aadu Hintin Tuulisen rannan I osan uudelleenkirjoittamista vaatineista puheenvuoroista ehkä merkittävin on kirjailija Eduard Männikin kritiikki Loomingissa nr. 9, 1951.⁴⁴⁶ Merkittävä oli myös Paul Kuusbergin arvostelu Rahva Häälissä 26.6.1951, jossa vaadittiin mm. Viron ja Venäjän kansojen ystävyyden kuvaukselle lisää tilaa. Männikin takana oli luonnollisesti enemmänkin arvovaltaa kuin hänen omansa, sillä hänen yli 10-sivuinen kritiikkinsä esitettiin Neuvosto-Viron kirjailijaliiton äänenkannattajassa ja Männik itse oli tuohon aikaan Neuvosto-Viron kirjailijaliiton varapuheenjohtaja.

Männik siteeraa kritiikkinsä aluksi Ždanovin kuuluisaa ja tässäkin työssä laajahkosti esiteltyä puhetta vuodelta 1946, mikä osoittaa sen, että Ždanovismin ajan periaatteet olivat vielä hyvin elinvoimaiset.⁴⁴⁷

Männik vaati ensinnäkin, että Hint olisi kuvannut enemmän vuoden 1905 vallankumouksellisia tapahtumia.⁴⁴⁸ Tämän toiveen Hint on täyttänyt vuoden 1952 painoksessa. Vuoden 1905 vallankumouksellisista tapahtumista hän on ottanut uudessa painoksessa kuvataksaan Tallinnan verilöylyn ja osittain myös sitä edeltäneitä tapahtumia. Tämä lisäys on sivuilla 314-337 vuoden 1952 painoksessa.

Erityisesti Männik moitti sitä, että Hint on jättänyt nuoren vallankumouksellisen Peeter Tihun aatteellisen kehityksen kuvauksen pintapuoliseksi.⁴⁴⁹ Männik ei käytä Peeter Tihun yhteydessä epiteettiä positiivinen sankari, mutta tällaiseen hahmoon hän on vaatimuksillaan selvästi tähännyt. Männik puhuu Tihusta "tapauksissa johtavaa osaa esittävänä" ja "luokkatietoisena työläisenä".⁴⁵⁰

Nämä Männikin vaatimukset Hint on ottanut huomioon vuoden 1952 painoksessa. Kun vuoden 1951 painoksessa ei ole kuvattu lainkaan Peeter Tihua Tallinnassa, jonne Männikin mukaan Peeter Tihun aatteellisen kasvun kuvaus oli sijoitettava, niin vuoden 1952 painoksessa tämä puoli on tullut hyvin esiin. Uudet luvut 12-18 kuvaavat keskeisesti Peeter Tihua Tallinnassa ja hänen kasvamistaan luokkatietoiseksi taistelijaksi,⁴⁵¹ mikä on jo varsin huomattava lisäys.

Männik moitti myös Mihail Kalininin liian vähäistä osuutta mainiten hänen jääneen vain kymmenen rivin maininnan varaan, kuten tapahtuikin.⁴⁵² Vuoden 1952 painoksessa Kalinin on saanut jo runsaammin rivejä osakseen.

Kalinin mainitaan ensimmäisen kerran lisätyssä 13. luvussa luokkatietoisen sosialidemokraatin Karl Ratasin yhteydessä, jolloin Hint kertoo Ratasin saaneen oppinsa konspiratiiviseen toimintaan Kalininilta.⁴⁵³ Keinotekoisen tuntuinen on Hintin samaan lukuun sijoittama apostrofi, jossa Ratas muistelee mielessään ilmeisesti sanasta sanaan Kalininin puheenvuoroa siitä, miten eräät toverit ovat muuttuneet liian viisaiksi luettuaan marxismia käsitteleviä teoksia. Kalininin puhe on yli sivun mittainen. Tässä Peeter Tihukin mainitsee ensimmäisen kerran Kalininin nimen.⁴⁵⁴ Hint on myös hiukan muuttanut Männikin moittimaa vain kymmenrivistä mainintaa Kalininista vuoden 1952 painokseen lisäten maininnan siitä, että Peeter Tihu oli kuullut Karl Ratasilta sanat maatyöläisestä kaupunkilaisproletariaatin parhaana tukena vallankumouksellisessa taistelussa.⁴⁵⁵ Kalininin osuus on vuoden 1952 painoksessa kvantitatiivisesti noin seitsenkertainen vuoden 1951 painokseen verrattuna.

Männik arvosteli Hintiä siitäkin, että tämä ei ollut Kaugatoman tapahtumia kuvatessaan pannut tarpeeksi painoa Kaugatoman pitäjän vallankumoukskomitean yhteyksille puolueen Tallinnan komiteaan ja Saarenmaan vallankumoukselliseen keskuskomiteaan.⁴⁵⁶ Osittain tätä puutetta korjatakseen Hint on lisännyt vuoden 1952 painokseen katkelman,⁴⁵⁷ jossa pitäjänkomitea ottaa haltuunsa Peeter Tihun sedälle Tónis Tihulle osuuskunnalta siirtyneen purjelaiva Kaugatoman. Vuoden 1951 versiossa tätä haltuunottoa ei tapahtunut. Pitäjänkirjuri Saar julistaa Kaugatoman pitäjänkomitean ja Venäjän sosialidemokraattisen työläispuolueen nimissä ottavansa laivan huostaansa aseiden hakemiseksi Tallinnasta taistelun jatkamiseksi aseellisenä.⁴⁵⁸ Näin Hint on saanut aikaan myös toiminnallisen yhteyden puolueen ja Kaugatoman miesten välille, jota vuoden 1951 versiossa edusti vain Peeter Tihun maininta siitä, että hän on puolueen lähettämänä tullut Saarenmaalle.

Männik on tyytymätön siihen, että Peeter Tihu ei ole Kaugatoman kumouksellisen toiminnan johtaja, joksi hänellä olisi kaikki edellytykset "luokkatietoisena työläisenä, bolševikkina".⁴⁵⁹ Männik ei tahdo hyväksyä sitä, että Peeterin isä Matis Tihu on tässä vaiheessa selvästikin enemmän koryfean asemassa kuin Peeter Tihu. Ajan sankariskeeman mukaanhan näin ei olisi pitänyt tapahtua. Tässä kohden Hint ei ole kuitenkaan tehnyt muutosta, vaan hän antaa vuoden 1952 painoksessakin Peeter Tihun hävitä romaanin finaalissa takaisin Tallinnaan ja tetralogian myöhemmissä osissa Tihu häviää lähes täysin näyttämöltä. Mutta joka tapauksessa Männikin vaatimusten toteuttaminen aiheutti sen, että vuoden 1952 painoksesta on löydetä-

vissä sellainen positiivinen sankari, jota tässä työssä on etsitty.

Perustuvatko Hintin muutkin lisäykset julkisen tai julkaisemattoman kritiikin vaatimukseen, ei ole tekijän tiedossa, mutta oletettavasti näin on asian laita, sillä Hint työskenteli samanaikaisesti jo Tuulisen rannan II osan kimpussa⁴⁶⁰ ja hänellä ei näin ollen ollut omaehtoista tarvetta uuden version kirjoittamiseen. Muita, tähän asti käsittelemättömiä ja merkittäviä lisäyksiä ovat 20. luvun hiukan naiivintuntuinen laskelma, jossa Matis ja Peeter Tihu laskevat ns. lisäarvoa eli miten paljon paroni von Rennenkampff hyötyy alustalaisistaan.⁴⁶¹ 21. luvun alkuun Hint on lisännyt paroni von Rennenkampffin osuutta ja valaissut taantumuksellisen tsaarinvalan suhdetta vähintään yhtä taantumukselliseen Baltian saksalaiseen aate-
liin ja paronin ajatusmaailmaa pitkin sanomalehtisitaatein täydennettynä.⁴⁶⁷

Hint itse on selvittänyt asiaa Loomingissa nr. 1, 1960. Helene Siimiskerin artikkelissa Hint toteaa, että hän kirjoitti toisen version nimenomaan nuuskija Tiit Rautsikin hahmon täydentämiseksi.⁴⁶³ Tämä ei vastaa totuutta, sillä Rautsikia koskevat lisäykset ovat selvästikin sivuseikka uuden version kokonaisuudessa. Myös Ulo Tonts pitää Hintin selitystä epätydyttävänä ja toteaa kirjaan tulleen paljon sellaisia lisäyksiä, jotka eivät johtuneet kirjailijan sisäisistä impulsseista.⁴⁶⁴

Kritiikin osuutta tuon ajan kirjallisessa kentässä ja muistaen nimenomaan sen yhteiskunnalliset kytkennät on tuonut esiin myös Reet Krusten, aiemmin Lindström.⁴⁶⁵

6. Suojasään ennakointi

Sillä välin kun Neuvosto-Virossa vielä kampanjoitiin ja etsittiin ja tuomittiin viimeisiä porvarillisia nationalisteja ja kosmopoliitteja, oli Neuvostoliitossa tapahtumassa kirjallisuuspoliittisen asenteen muutos. Ždanovismin aikaiset kampanjoinnit alkoivat näkyä yhä selvemmin kaunokirjallisuudessa, mikä oli jähmettyneenä monoliittiseksi viralliseksi hymitykseksi neuvostoyhteiskunnan ylivoimaisuudesta kaikkiiin muihin yhteiskuntiin verrattuna. Kirjallisuus, erityisesti draama, oli ajautumassa vähitellen sellaiseen mahouden tilaan, että se havaittiin myös korkeimmalla poliittisella tasolla.

Viitteen siitä, että jotain oli tapahtumassa, antoi itse Stalin. Hän

tuli ensimmäisen kerran ideologisen offensiivin aikana ulos kuorestaan 1950. Pravda julkaisi 20.6.1950 Stalinin artikkelin Marxilaisuus ja kielitieteen kysymykset,⁴⁶⁶ jossa Stalin puuttui lingvistiseen keskusteluun. Hän tuomitsi Neuvostoliiton lingvistiikan viralliseksi suuntaukseksi nousseen ns. marrismin.⁴⁶⁷ Stalin täsmensi ajatuksiaan Pravdassa 4.7.1950 julkaistulla haastattelullaan.⁴⁶⁸ Tilanteiden nopeaa vaihtumista kuvaa hyvin se, että vain puolta vuotta aiemmin mm. Paul Ariste oli pantu ylistämään Marrin suurta merkitystä koko neuvostolingvistiikan suuntaajana.⁴⁶⁹ Stalinin puheenvuorojen jälkeen havaittiinkin Marrin olleen vaikutukseltaan tuhoisa koko neuvostolingvistiikalle. Pitipä Neuvosto-Viron kirjailijaliitto 28. - 29.9.1951, siis noin vuosi Stalinin artikkelin jälkeen, konferenssin, jossa pohdittiin "Neuvosto-Viron kirjallisuuden, kirjallisuustieteen ja kritiikin tehtäviä toveri Stalinin kielitiedettä koskevien tutkimusten valossa".⁴⁷⁰ Konferenssissa pidettiin esitelmiä, jotka lähtivät Stalinin artikkelien pohjalta tarkastelemaan ajankohtaisia kirjallisuuden kysymyksiä. Merkilläpantavaa aikaisempaan verrattuna on se, että tällä kertaa keskustelussa esitettiin vastakkaisia näkökantoja.⁴⁷¹ Niinpä esimerkiksi Endel Sógel, joka piti alustuksen aiheesta Toveri Stalinin kielitiedettä koskevien töiden merkitys kulttuuriperinnön uudelleenarvioinnissa⁴⁷², sai tällä kertaa vastaansa kritiikkiäkin, jossa häntä moitittiin siitä, että hän ei omalla kohdallaan noudattanut samaa itsekritiikkiä, jota hän vaati muilta.⁴⁷³ Ždanovismin aikanaan yleensä vastaavissa tilaisuuksissa ei esiintynyt kritiikkiä virallisten puheenvuorojen käyttäjiä kohtaan.

Stalinin puuttuminen asioiden kulkuun antoi vihiä siitä, että kampanjoissa liian pitkälle menneitä dogmaattikkoja saatettiin ruveta panemaan aisoihin. Tähän viittaa Neuvosto-Viron osalta se, että em. konferenssissa esitettiin kritiikkiä näkyvästi puolueenkin puheturvina esiintyneitä henkilöitä kuten Sógelia kohtaan. Tässäkin Neuvosto-Virossa seurattiin yleisliittolaista linjaa, sillä Stalin kirjoitti artikkelinsa mitä ilmeisimmin mm. ultradogmaattisen kriitikon A. Belikin artikkelissaan Kirjallisuudentutkimuksen muutamista virheistä ilmentämän äärimmäisen uniformistisen ilmapiirin lieventämiseksi.⁴⁷⁴

Neuvosto-Viron kaunokirjallisuudessa vuosi 1951 merkitsi pientä muutosta ihmiskuvauksessa, kun sallittiin myös jonkin verran kompleksisia piirteitä omaavan sankarin tulla näkyviin Juhan Smuulin kertomuksissa Kirjad Sógedate küllast (Kirjeitä Sógedaten kylästä).⁴⁷⁵ Smuulin ihmiskuvauksen poikkeavuus aikaisemmasta Neuvosto-Viron proosasta on ehkä selitettävissä sillä ilmapiirin

lievenemisellä ja suojasään varovaisilla ennusmerkeillä, joita voitiin havaita vuoden 1951 aikana jo Neuvosto-Virossakin.

Vuoden 1952 aikana puolue antoi entistä selvempiä merkkejä siitä, että kirjallisuuspolitiikassa haluttiin jonkinasteista muutosta. Uutta ilmettä ennakoiva tapaus oli Gogolin 100-vuotissyntymäpäivänä 4.3.1952 Pravdassa julkaistu artikkeli Uusia Gogoleja ja Saltykov-Štšedrinejä. Pravda huomautti, että Neuvostoliitossa oli vielä monia epäkohtia, joiden kimppuun kirjailijoiden oli käytävä.⁴⁷⁶

Varsinainen selvä ilmoitus siitä, että puolue oli muuttamassa kulttuuri- poliittista kurssiaan saatiin NKP:n XIX puoluekokouksessa lokakuussa 1952. Kokouksen pääpuhujana esiintyi Georgi Malenkov, joka täten haluttiin esitellä ilmeisesti Stalinin manttelinperijänä.⁴⁷⁷ Malenkov käsitteli kuitenkin melko suppeasti kirjallisuuden kysymyksiä eikä hänen puheensa kirjallisuutta käsittelevä osa ollut suinkaan mitenkään sensaatiomainen, kuten Harry Järv väittää.⁴⁷⁸

Malenkov toisti puheessaan ensinnäkin sen, että neuvostokirjallisuus tarvitsi jatkuvasti gogoleja ja saltykov-štšedrinejä, kuten Pravdan artikkelissa oli jo aiemmin samana vuonna vaadittu. Toinen asia, jota Malenkov painotti, oli tyypillisyyden vaatimus. Tyypillisuus ei Malenkovin mukaan ollut vain sitä, mikä esiintyy useimmin, vaan sitä, mikä ilmaisee olennaisen tietystä sosio-historiallisesta ilmiöstä.⁴⁷⁹

Luonnollisena rajapyykkinä Ždanovismin ja suojasään välillä voidaan pitää Stalinin kuolemaa, mutta kuten edellä on osoitettu, se kirjallisuuskeskustelua stimuloineesta vaikutuksestaan huolimatta ei ollut uuden kauden alkusoitto, vaan Ždanovismin selkää oli ruvettu taittamaan jo aiemmin. Myös Neuvosto-Viron Ždanovistisen kirjallisuuden sankari oli saavuttanut dogmaattisten piirteiden huipentumansa jo ennen Stalinin kuolemaa. Mutta joka tapauksessa Stalinin kuolema ja sitä seurannut poliittinen kehitys on niin selvästi uuden aikakauden raja, että neuvostovirolaisenkin romaanin keskushahmon selittäminen Stalinin jälkeen ei voi enää perustua samoillem premissille kuin ennen Stalinia ja vaatisi uuden sekä yhteiskunnallisen että kulttuuripoliittisen tilanteen analyysin, jos pysytään kirjallisuussosiologiassa viitekehyksessä.

V HYPOTEESI JA MATERIAALI

1. Hypoteesi

Tämä tutkimus jakaantuu kolmeen osaan. Ensimmäisessä osassa selvitetään positiivisen sankarin synty, kehitys ja peruspiirteet toisen maailmansodan eli Suuren isänmaallisen sodan loppuun asti. Nämä peruspiirteet katsottiin positiivisen sankarin pysyviksi tekijöiksi. Toisessa osassa selvitetään kulttuuripoliittinen tilanne sodan jälkeisinä vuosina Neuvosto-Virossa, jolloin viitekehyyksiksi on otettava yleisliittolainen tilanne. Tämän tilanteen pohjalta on tarkasteltava muuttuvia tekijöitä eli sitä, oliko kulttuuripoliittisella tilanteella vaikutusta pysyviin tekijöihin ja voidaanko pysyvien tekijöiden katsoa edelleen olevan pysyviä. Tämän tarkastelun tuloksena muodostetaan hypoteesi neuvostovirolaisen sodanjälkeisen romaanin positiivisen sankarin peruspiirteistä. Lopuksi hypoteesi testataan. Jos näin muodostettu hypoteesi osoittautuu paikkansapitäväksi, niin voidaan katsoa neuvostovirolaisen romaanin positiivisen sankarin syntyneen toisaalta neuvostovenäläisen tradition ja toisaalta kulttuuripolitiikan toimien yhteisvaikutuksesta. Jos hypoteesi ei pidä paikkaansa, on todettava, että neuvostovirolainen positiivinen sankari on syntynyt autonomisena ilmiönä eikä sitä voida selittää em. premisseillä.

Ensimmäisenä pysyvänä tekijänä eli peruspiirteenä esitettiin historiallisen katsauksen tuloksena päämäärätietoisuus eli se, että positiivinen sankari tiedostaa selvästi sosiaalisen funktionsa. Hän, kuten koko neuvostoyhteiskuntakin, on saanut toimintansa pontimet Marxin opista, jota toteuttamalla pyritään viime kädessä kommunistiseen yhteiskuntaan. Tämä päämäärä on positiivisella sankarilla selvänä edessään. Vahvistettiinko vai heikennettiinkö tätä piirrettä Ždanovismin aikana Neuvosto-Virossa? Epäilemättä vahvistettiin. Jo 1944 Neuvosto-Virossa kehoitettiin intelligentisia ottamaan maailmankatsomukseensa marxismi-leninismi.⁴⁸⁰ Ždanovin raportissa korostettiin erityisesti sitä, että neuvostokirjallisuuden tuli kuvata sitä määrätietoista työtä, jota tehtiin neuvostoyhteiskunnan lakkaamattomassa kehittämisessä. Luonnollisesti myös kirjallisuuden protagonistin, positiivisen sankarin, tuli olla mukana tässä määrätietoisessa, samalla myös päämäärätietoisessa työssä innostamassa omalla esimerkillään

neuvostoihmistä yhä uusiin ponnistuksiin läheisempien ja kaukaisempien päämäärien toteuttamiseksi. Kirjallisuuden politisoiminen, jossa menttiin lähes äärimmäisyyksiin, teki positiivisesta sankarista myös poliittisen ihmisen, Homo Politicuksen. Samalla hänestä muovattiin kompleksiton ihminen, jonka päämäärätietoisuutta skepsismi ei pääse himmentämään. Yhtä mahdotonta kuin on erottaa Ždanovismin ajan kirjallisuutta politiikasta yhtä mahdotonta on erottaa sen sankaria politiikasta, ts. poliittisista päämääristä ja niiden toteuttamisesta. Kirjallisuudelle ei suotu tänä aikana oikeutta vetäytyä historiaan ⁴⁸¹ tai epäpoliittisiin teemoihin.

Onkin todennäköistä, että neuvostovirolaisen proosan positiivinen sankari toteuttaa päämäärätietoisesti saamiaan tehtäviä. Tällainen vaatimus tuli useaan otteeseen esille selvitettäessä vuosien 46-52 kirjallisuuspolitiikkaa. Missään nimessä hän ei voi olla epäpoliittinen; se kävi selväksi erilaisia kampanjoita toteutettaessa, jolloin estetisoiva epäpoliittisuus, l'art pour l'art -periaate, sai mitä jyrkimmän tuomion. Kampanjoita seuranneet sanktiot myös osoittivat, että tästä linjasta pidettiin tiukasti kiinni. Ensimmäisenä osahypoteesina voidaan siis esittää: neuvostovirolaisen sodanjälkeisen romaanin positiivinen sankari on päämäärätietoinen, poliittisesti tiedostava ihminen, jonka voi olettaa toteuttavan ja omalla esimerkillään innostavan myös muita toteuttamaan lähinnä puolueen määrittelemiä tehtäviä. ⁴⁸²

Toinen pysyvä tekijä, johon historiallisen katsauksen perusteella päädyttiin, oli puoluekantaisuus. Positiivisen sankarin olisi toisin sanoen tukeuduttava toiminnassaan kollektiiviin - puolueeseen. Kaiken edellä esitetyn perusteella ei voi tehdä muuta päätelmää kuin sen, että tämänkin piirteen on mitä ilmeisimmin vahvistuttava neuvostovirolaisen proosan positiivisessa sankarissa. Sekä Ždanovin raportissa että kampanjoitten yhteydessä muistutettiin ehtimiseen puoluekantaisen asennoitumisen välttämättömyydestä. Tämä näkyi myös ankarina hyökkäyksinä niitä teoksia vastaan, joissa puolueen osuutta positiivisen sankarin toiminnan ohjaajana ei ollut otettu riittävässä määrin huomioon. Puoluekantaisuudessa voidaan formaalisen puoluekantaisuuden eli puolueeseen kuulumisen lisäksi erottaa kaksi elementtiä: ensinnäkin puolueen ideologian mukainen asennoituminen ja toiseksi käytännöllinen puoluekantaisuus eli puolueen näkeminen toimintaa ohjaavana orgaanina ja tiivis yhteys kollektiiviin. Edellinen edellyttää opillista puhtautta ja jälkimmäinen toiminnallista puhtautta, ts. täydellisen lojaalia asennoitumista sekä opillisesti että toiminnallisesti. Eihän Neuvosto-Virossa riittänyt vain se, että uudelta kirjallisuudelta vaadittiin

puoluekantaisuutta, vaan ennen sotaa kirjailijanuransa aloittaneiden oli tunnustettava itsekritiikeissä ne teokset, joissa ei heijastunut puoluekantaisuuden edellyttämä luokkataisteluoppi, virheellisiksi. On oletettava, että kirjallisuuspolitiikassa esiin tullut ideologinen ehdottomuus heijastuu myös positiivisen sankarin ehdottomana puoluekantaisuutena.

Aikakauden erityisen vihamielinen asennoituminen lähes kaikenlaiseen individualismiin vaikutti kollektiivisuutta ja samalla puoluekantaisuutta vahvistavasti; neuvostokollektiiveista puolue on tärkein. Toinen osahypoteesi kuuluu siis: positiivinen sankari on ideologiselta ja toiminnalliselta asennoitumiseltaan puoluekantainen.

Kolmas pysyvä tekijä on positiivisen sankarin optimismi. Tällä tarkoitetaan sitä, että sankari ei saa omata pessimististä tai skepsismiä herättävää kvaliteettia. Hänelle ei tavanomaisen arvioinnin mukaan uhkaava traaginen kohtalo, esimerkiksi ennenaikainen kuolema, ole pessimismia aiheuttava tekijä. Kampanjoilla oli vaikutusta myös tässä suhteessa. Korostettiinhan niissä useaan otteeseen lännen kirjallisuuden ja sen pessimististen sankareiden turmiollista vaikutusta. Sosialistisen realismin sankarilta vaadittiin vastapainoksi elämänmyönteisyyttä ja vankkumatonta uskoa onnelliseen kommunistiseen tulevaisuuteen. Tätä korosti myös ns. konfliktittomuuden teoria, jonka mukaan sankarilla ei ollut loppujen lopuksi muita konflikteja kuin taistelu hyvän ja vielä paremman välillä. Positiivisen sankarin tie oli kukilla päällystetty: hän eteni paraatimaisessa tunnelmassa voitosta voittoon. On odotettavissa, että tämä teoria näkyy myös neuvostovirolaisen proosan sankarin ilmeessä, vaikka Neuvosto-Viron tilanne erosi yleisliittolaisesta tilanteesta sikäli, että niin kauan kuin esimerkiksi maatalous oli vielä kollektiivoimatta voitiin esittää konflikteja myös antagonististen luokkien välillä. Myös Stalinin palvonnan synnyttämän ylevyyden atmosfäärin voi olettaa heijastuvan positiiviseen sankariin optimistisuutta vahvistavana tekijänä. Kampanjoiden yhteydessähän neuvostokansan tulevaisuus esitettiin yhtämittaisena voittokulkuna saavutuksesta toiseen. Kirjallisuutta koskevissa puheenvuoroissa vakuutettiin yhä uudestaan, että tulevaisuus tarjoaisi yhä parempaa ja yhä enemmän. Toisin sanoen vallankumouksellinen kehitys nähtiin optimismin lähteenä. Velvoittihan sosialistisen realismin määritelmäkin kuvaamaan todellisuutta nimenomaan sen vallankumouksellisessa kehityksessä. Optimismia hälventäville epäilyille ei Ždanovismin aikana annettu sijaa.

Yleisen iloisuuden ja toiminnallisuuden ilmapiiri edellytti itsestään selvää optimismia, jonka oli oltava myös positiivisen sankarin erottamatto-

mana ainesosana. Tämä pidättelemätön vauhti ei sietänyt pessimistisiä tunteja kirjallisuudessakaan vaan lakkaamatonta optimismia.⁴⁸³ Kolmentena osahypoteesina voidaan esittää: positiivisen sankarin aktiviteetin perustana on hänen optimisminsa, joka antaa hänelle varmuuden siitä, että hän kykenee suoriutumaan tehtävistään.

Moraalisen nuhteettomuuden voi olettaa Ždanovismin ajan vaikutuksesta tulevan näkyviin positiivisessa sankarissa erittäin merkitsevästi. Puhuttiinhan jatkuvasti Ždanovin raportista lähtien siitä, kuinka neuvostoihminen oli aivan toisella moraalisella tasolla mitä nimenomaan nuhteettomuuteen tulee kuin dekadentti länsimainen ihminen, joka edusti rappeutuvan länsimaisen kapitalismin hylättäviä piirteitä.⁴⁸⁴ Koska myös sodan jälkeen ehtimiseen korostettiin positiivisen sankarin tai yleensä kirjallisuuden protagonistin esikuvallista merkitystä nuorisoin kasvattajana, niin muunlainen kuin moraalisesti nuhteeton positiivinen sankari tuntuu jo hypoteettisestikin hahmotettuna mahdottomuudelta. Tässä suhteessa Ždanovismin ajalla oli vahvistava vaikutus positiivisen sankarin peruspiirteisiin. Ždanovismin aika oli ns. perinnäisen moraalin kannalta tekopyhydessään varsin hyvin verrattavissa viktoriaaniseen tekopyhyteen. Paheita ei voinut olla, koska ne kiellettiin. Jatkuvasti muistettiin myös korostaa sankarin täydellistä alistumista palvelutehtävälleen, joka poistaa häneltä intimitteettisuojan ja tekee hänet niin julkiselta toiminnaltaan kuin salaisimmilta ajatuksiltaan vaativimmankin tarkastelun kestäväksi. On kuitenkin muistettava, että positiivisen sankarin tämäkin peruspiirre on alistettu palvelemaan hänen sosiaalista funktiotaan. Tällöin toiminnan moraalit on arvioitava päämääränasettelusta lähtien. Teko, joka palvelee päämäärää on moraalinen, ja jos se ei palvele, se on epämoraalinen. Koska Ždanovismin aikana jatkuvasti korostettiin sankarin esikuvallisuutta, niin tämän voi olettaa vahvistavan hänen moraalisuuttaan. Näyttää siis siltä, että tämänkin positiivisen sankarin peruspiirteen olisi vahvistuttava. Neljäs osahypoteesi voi kuulua: positiivinen sankari on moraalisilta ominaisuuksiltaan, jotka muodostavat ehyen kokonaisuuden, esikuvallinen.

2. Fiktiivisen materiaalin valinta

Hypoteesin testaukseen on tässä työssä päätetty valita romaani. Miksi näin? Romaani omaa ensinnäkin riittävän eeppisen leveyden, joten sen sankari antautuu tämän takia perusteelliseen analyysiin, kun taas esim. ajankuvaus (vir. 'olukirjeldus', joka on hankala suomentaa täsmällisesti) ja novelli tarjoavat usein sankaristaan niin vähän materiaalia, että tässä tutkimuksessa tarvittavaa analyysia ei voi tehdä. Sitä paitsi ajankuvaus ja novelli syntyivät siinä määrin Ždanovismin ajan sosiaalisen tilauksen exprès-vaatimuksesta, että ne kadottivat usein fiktiivisen luonteensa ja sosisivat monesti paremminkin propanganda-analyysiin tai historiantutkimukseen vahvan dokumentaarisen luonteensakin takia. Lisäksi novelli, ajankuvaus ja romaani, jotka olivat Ždanovismin ajan proosan valtalajit, työskentelevät siinä määrin erilaisin keinoin ja poikkeavat niin paljon toisistaan rakenteellisesti, että niiden sovittaminen yhteen muottiin olisi väkivaltaisen toimenpide.

Näin ollen on valittava edustava otos Ždanovismin ajan neuvostovirolaisesta romaanista, joka alistetaan hypoteesin testaukseen. Koska NKP:n keskuskomitean kulttuuripoliittisista päätöksistä ja Ždanovin raportista alkanut kampanjointi ehti loppuakordeihinsa n. 1949-1950 saatuaan kyllä jo sitä ennen suuren osan tavoitteistaan läpi, on romaanit otettava huomioon noin vuodesta 1949 lähtien. 1948 Neuvosto-Virossa ei ilmestynyt yhtään uutta romaania. 1949 ilmestyi Hans Leberechtin Valgus Koordis, jota ei monestakaan syystä voi olla ottamatta huomioon. Se sai ensinnäkin Stalinin palkinnon ilmestymisvuotenaan 1949. Lisäksi se on käännettyin neuvostovirolainen romaani. Kaikkiaan romaani on käännetty 23 kielelle. Se sai omana aikanaan tunnustetun aseman aikansa tunteiden tulkkina.⁴⁸⁵ Sitä voidaan pitää ilmestymisaikansa tyypillisenä edustajana. Tätä mieltä on myös Endel Nirk.⁴⁸⁶ Pakolaisvirolaisten laatimissa Neuvosto-Vironkin kirjallisuutta koskevissa esityksissä ei mainita Leberechtin romaania.⁴⁸⁷ Nirk moittii Leberechtiä siitä, että tämä on kuvannut kollektivointiprosessin yksinkertaistetusti ja tehnyt henkilöahmoistaan yksipuolisia, mutta toteaa Solohovia ilmeisenä esikuvanaan pitäneen Leberechtin ansaitsevan huomiota pioneerityöstään uusien teemojen esittelijänä ja ajan tapausten kuvaajana.⁴⁸⁸ On kuitenkin todettava Leberechtin romaania kriittisesti tarkasteltaessa, että hänessä Neuvosto-Viro sai

ennemmin babajevskinsa ⁴⁸⁹ kuin Šolohovinsa. Mutta Ždanovististen tendensien heijastajana romaani on joka tapauksessa niin tärkeä, että se on otettava mukaan silloin, kun halutaan tarkastella positiivisen sankarin ilmestymistä neuvostovirolaiseen romaaniin.

1950 ilmestyi Neuvosto-Virossa myös merkittävä uutuusromaani, Osvald Toomingin Pruuni katku aastail (Ruskean rutan vuosina).⁴⁹⁰ Toomingin romaanin ilmestyminen sijoittuu ajankohtaan, jolloin Ždanovismin aikaiset kampanjat olivat saavuttaneet intensiivisimmän vaiheensa ja näin ollen voi olettaa, että teos on aikakautensa tyypillinen edustaja. Sen tapahtumat sijoittuvat Vieroon Suuren isänmaallisen sodan alkuvaiheisiin, syksyyn ja talveen 1941-1942 tallinnalaisessa vankilassa. Intrigillä on autobiografinen tausta. Kun vuosina 1949-1953 eli ajankohtana, jolloin hypoteesin mukaisen positiivisen sankarin voi olettaa ilmestyvän neuvostovirolaiseen romaaniin, ilmestyi vain neljä romaania, joista Tooming on kirjoittanut kaksi; toinen on myös 1950 ilmestynyt Roheline kuld (Vihreä kulta), niin Toomingia ei voi jättää hypoteesin testauksesta pois. Ongelmaksi tulee vain se, kumpi hänen romaaneistaan valitaan vai valitaanko molemmat. Roheline kuld on monilta motiiveiltaan ja myös tapaustensa ajankohdalta siinä määrin yhteneväinen Leberechtin romaanin kanssa, että sen mukaanotto johtaisi turhaan toistoon. Valgus Koordis ja Roheline kuld sijoittuvat molemmat 40-luvun loppuun. Niissä molemmissa on positiivinen sankari, jota vastassa on mustaakin mustempi ovela kansanvihollinen, joka paljastetaan. Molemmissa byrokraattinen johtamistapa saa tuomionsa ja molemmissa positiivinen sankari vie mahdolltomalta näyttävän tehtävän voitokkaaseen lopputulokseen. Molemmissa positiivinen sankari nai siveän ja työteliään naisen. Positiiviset sankarit ovat päälle päätteeksi melkein täsmälleen samanikäisiäkin. Kun vuonna 1951 ilmestyi lisäksi erityyppinen romaani, Aadu Hintin Tuulisen rannan I osa, jonka kritiikin vaatimuksesta uudistettu laitos ilmestyi 1952, niin tuntuu yhä perustellummalta ottaa käsiteltäväksi Toomingin Pruuni katku aastail, jotta kieltämättä kapea-alaiseksi jäävää panoramaa saataisiin levitetyksi ja monipuolistetuksi, sillä objektiivisesti arvioituna Tooming ei ansaitse tulla otetuksi mukaan kahdella romaanilla. Pruuni katku aastail puolustaa otoksessa sikälikin paikkaansa, että se on sodanjälkeisenä aikana oikeastaan ainut romaani, jossa keskeisenä teemana on ihmisen aatteellinen kasvaminen, kuten Reet Lindströmkin aikakautta koskevassa tutkimuksessaan huomauttaa.⁴⁹¹ Tooming oli tarkoittanut romaaninsa useampiosaisen eepoksen ensimmäiseksi teokseksi, mitä osoittaa se, että romaanin tittelilehden jälkeisellä sivulla on merkintä I osa, Ainus võimalus (Ainut mahdollisuus),

mutta Tooming joutui luultavasti joko 1950 tai 1951 vaikeuksiin syistä,⁴⁹² joita ei ole koskaan ilmoitettu julkisesti, ja seuraava osa tai osat jäivät näin kirjoittamatta.

Viimeisin neuvostovirolainen arviointi Toomingista tukee myös hänen mukaanottamistaan. Neuvosto-Viron huomattavimman kieli- ja kirjallisuustieteellisen aikakauslehden Keel ja Kirjandusin päätoimittaja Olev Jõgi sanoo nimittäin Toomingista artikkelissaan, että hän kuului em. kahdella romaanillaan sosialistisen realismin uranuurtajiin sodanjälkeisessä virolaisessa fiktiossa.⁴⁹³ Tähän mielipiteeseen on epäilemättä yhdyttävä.

Neljäs 1949-1953 ilmestynyt romaani on siis Aadu Hintin tetralogian Tuuline rand I osa, joka ilmestyi 1951. Kritiikin vaatimusten tähden Hint kuitenkin uusi ja täydensi tämän ensimmäisen version nopeasti ja uusittu versio ilmestyi 1952, kuten jo edellä on selostettu.⁴⁹⁴ Jos Hint otetaan mukaan, niin silloin on otettava analysoitavaksi vuoden 1952 versio, sillä se on kaikkien myöhempien painosten pohjana, mitä on taiteellisessa mielessä pidettävä ehkä vahinkona,⁴⁹⁵ mutta positiivista sankaria ajatellen onnellisena seikkana, sillä vuoden 1952 versio antaa huomattavasti enemmän positiivisen sankarin analyysiin. Hintin romaanin poisjättämistä ei voi ajatellakaan, sillä se on aikakauteensa nähden niin merkittävä taiteellista tasoa, että sen poisjättäminen ei ole motivoitavissa, vaikka se onkin vain tetralogian ensimmäinen osa.⁴⁹⁶ Mutta se muodostaa silti niin omaleimaisen kokonaisuuden, että se on analysoitavissa irrallisenakin jo senkin takia, että positiivinen sankari ei esiinny tetralogian myöhemmissä osissa kuin mitättömän statistin osissa, joten positiivisen sankarin kokonaisfunktio on nähtävissä I osan perusteella täysin tyydyttävästi. Hintin romaanin mukaanotto on sikälikin motivoitavissa, että se on eri romaanilajiin kuuluva kuin kaksi edellistä romaania. Tuulinen ranta on historiallinen tai vallankumouksellishistoriallinen romaani, kuten sitä Neuvosto-Virossa nimitetään. Näin se omalta osaltaan myös monipuolistaa positiivisen sankarin analysoinnin pohjana olevaa fiktiivistä materiaalia, joka romaanin osalta on hyvin niukkaa Neuvosto-Viron sodanjälkeisessä kirjallisuudessa.

Näin on siis päädytty - ei satunnaisella vaan lähes täydellisellä otannalla - kolmeen romaaniin: Hans Leberechtin Valgus Koordis, Osvald Toomingin Pruuni katku aastail ja Aadu Hintin Tuuline rand I, joista positiivinen sankari tiettyine piirteineen pitäisi löytyä, mikäli hypoteesi pitää paikkansa. Jos näin todella tapahtuu, niin silloin voidaan katsoa, että

neuvostovenäläisen kirjallisuuden positiivinen sankari on siirtynyt ikään- kuin transplantaation seurauksena neuvostovirolaiseen romaaniin, ja kirurgin veistä ovat käyttäneet pääasiassa kulttuuripoliitikasta päättäneet poliittiset tahot assistentteinaan erilaiset kirjallisen maailman vaikuttajat organisaatioiden johtohenkilöistä kriitikoihin ja kustannustoimittajiin asti. Jo taas näin ei ole tapahtunut, niin silloin hypoteesi on väärä ja on todettava, että virolainen positiivinen sankari on syntynyt omalta pohjaltaan ja autonomiateorian mukaisesti.

Onko kolmen romaanin muodostama aineisto sitten katsottava riittäväksi? Koska hypoteesin pohjana oleva kulttuuripoliittisen tilanteen tarkastelu lähtee siitä, että em. transplantaation edellytykset olivat olemassa n. vuodesta 1949 lähtien ja että tilanteessa alkoi tapahtua muutosta vasta Stalinin kuoleman jälkeen, niin tällöin otos on valittava vuosilta 1949-1953. Ja tämän periodin romaaneista kolme romaania on 75 % eikä kuva muuttuisi mitenkään, vaikka mukaan otettaisiin neljäskin, Toomingin Roheline kuld. Tästä on helppo vakuuttua jo Toomingin romaanin ensimmäisen lukemisen perusteella. Roheline kuld on melkeinpä tyypillisempi aikakautensa edustaja kuin sentään aikakautensa nähden suuressa määrin kontemplaatioita sisältävä Pruuni katku aastail.

Mutta onko periodi 1949-1953 liian lyhyt ja antaako se vääristyneen kuvan neuvostovirolaisesta romaanista, jos sitä haluttaisiin tarkastella esimerkiksi 50-luvun loppuun asti? Vaikka Stalinin kuoleman jälkeen Neuvostoliitossa alkoi ns. suojasää, joka on saanut nimensä Ilja Ehrenburgin samanimisen romaanin mukaan, niin Neuvosto-Virossa muutokset olivat myös tähän suuntaan hitaampia, koska Moskova kävi aina Tallinnan edellä silloin, kun tehtiin kulttuuripoliittista linjanvetoa. Lisäksi on otettava huomioon, että monet Ždanovismin aikana paitsioon joutuneet kirjoittivat apologian toivossa romaaneja, joiden he arvelivat saattavan hyvittää heidän aiemmat erheensä, mutta jotka pääsivät julkisuuteen vasta Stalinin kuoleman jälkeen alkaneen rehabilitoinnin aikana. Näitä apologiaromaaneja ovat ainakin Johannes Semperin 1955 ilmestynyt romaani Punased nelgid (Punaiset neilikat), josta Ždanovismin ajalle tyypillinen positiivinen sankari on helposti löydettävissä Paul Rihukrandin hahmossa, ja Mait Metsanurkin Suvine pööripäev (Kesäpäiväntaus) vuodelta 1957, joka oikeastaan kuuluu 40-luvulle, kuten Metsanurk itsekin romaaninsa jälkisanoina toteaa.⁴⁹⁷ Yleisilmeeltään selvästi Ždanovismin aikaan kuuluvat myös Ilmar Paun romaanit Tormieel (Myrskyn edellä, 1955), samoin Hans Leberechtin romaanit Kaptened

(Kapteenit, 1956) ja Sõdurid lähevad koju (Sotilaat lähtevät kotiin, 1957), Paul Kuusbergin Mõõrid (Seinät, 1957) ja muutamat muutkin 50-luvun romaanit, kuten Aira Kaalin Teelahknel (Tienhaarassa, 1956), Ellinor Rängelín Kullimaja Marta (Kullimajan Marta, 1956), Osvald Toomingin Perekond Kirretid (Kirretien perhe, 1958) ja mikseivät myös marxilaisen näkemyksen mukaan kirjoitetut Aristarch Sinkelin historialliset romaanit Musta risti ikke all (Mustan ristin ikeen alla, 1956) ja Mõõgaga mõõdetud maa (Miekalla mitattu maa, 1959).

Selvää kvalitatiivista askelta eteenpäin neuvostovirolaisen romaanin tiellä merkitsivät Aadu Hintin tetralogian II osa 1954 ja Erni Krustenin kaksiosainen, myös vuoden 1905 tapahtumiin keskittyvä Noorte sõdamed (Nuorten sydämet, 1954-1956), josta siitäkin positiivinen sankari on monien muiden aikakaudelle tyypillisten piirteiden ohella helposti löydettävissä, mutta laadullisesti Krustenin romaani oli aikaansa edellä. Tuon ajan proosasta on nostettava esiin myös Rudolf Sirgen vuosien 1940-1941 tapahtumia kuvaava romaani Maa ja rahvas (Maa ja kansa, 1956, suomennettu 1961, lähemmin tarkastellen tosin valitettavan kehnosti), joka kyllä täyttää odotukset positiivisen sankarin suhteen, mutta Sirge on suorittanut eräänlaisen silmänkääntötömpun, sillä oikeaoppisen positiivisen sankarin ohitse nousee Sirgen myötätuntoisesti ja suhteellisen objektiivisesti kuvaama talonpoika, kulakkina Siperiaan kyydittävä itsenäinen ja vahva maamies.⁴⁹⁸ Mutta Hintin, Krustenin ja Sirgen romaanit ovat kuitenkin poikkeuksia 50-luvun yleisessä kuvassa ja kuuluvat jo suurelta osin toiseen aikakauteen kuin ennen Stalinin kuolemaa ilmestyneet romaanit ja vaatisivat näin ollen tulkakseen yhteiskunnalliselta pohjalta selitetyiksi uuden kulttuuripoliittisen taustan käsittelyn, jota tässä tutkimuksessa ei tehtävänasettelun mukaan voida tehdä.

Entä ennen vuotta 1949 ilmestyneet neuvostovirolaiset romaanit? On todettava, että niiden merkitys neuvostovirolaisen romaanin kokonaiskuvassa on jotakuinkin olematon. Niitä on kaikkiaan vain kolme: 1946 ilmestyneet Aleksander Antsonin postuumin käsikirjoituksen perusteella muokattu lähinnä nuorisoromaaniksi luettava Võit (Voitto), joka on jätettävä luonteensa takia huomioon ottamatta ja Erni Krustenin sosialistisen realismin hapuiluvaiheisiin kuuluva Pekside raamat (Peksien kirja) sekä 1947 ilmestynyt Richard Rohtin Kaks perekonda (Kaksi perhettä). Kaksi jälkimmäistä osoittavat, että sosialistisen realismin alkeetkaan eivät olleet juurtuneet vielä virolaiseen maaperään.⁴⁹⁹ Mitään olennaista ei siis jää pois, vaikka neuvostovirolaisen

romaanin käsittely aloitetaan vuodesta 1949 ja Hans Leberechtin romaanista Valgus Koordis. Se on ilman muuta sosialistiseen realismiin luettavan romaanin ensiedustaja Neuvosto-Virossa.

Myös Ždanovismin ajan novellistiikka olisi hyvin pitkälle selitettävissä samalla viitekehyksellä kuin mitä tässä työssä käytetään positiivisen sankarin selittämiseen. Tässä voi viitata Reet Krustenin artikkeliin,⁵⁰⁰ jossa tuodaan esiin runsaasti näyttöjä positiivisiksi sankareiksi sopivista protagonisteista. Myös saman tekijän toiset työt⁵⁰¹ todentavat osaltaan tämän seikan.

Suuri osa tuon ajan novellistiikasta ilmestyi Loomingissa, josta voisi poimia huomattavan joukon viitekehykseen sopivia positiivisia sankareita; mainittakoon tyyppiesimerkkinä vaikkapa Neuvosto-Viron kirjailijaliiton novellikilpailun voittanut Georg Ormin novelli Öine valve (Yövuoro),⁵⁰² jossa on positiivisista positiivisin sankari. Novellissa on käytetty neuvostokirjallisuudessa levinnyttä motiiviakin, jäähtymättömän lämmityskattilan sankarillista puhdistamista tuotantoprosessin keskeytymättömyden varmistamiseksi. Mutta hyvin suuri osa noina vuosina ilmestynyttä lyhytmuotoista proosaa on niin vaatimatonta tasoa, että sitä ei kannata analysoida.

Jäljempänä olevassa hypoteesin testauksessa tarkastellaan sitä, miten Leberechtin, Toomingin ja Hintin positiiviset sankarit täyttävät hypoteesin edellyttämät peruspiirteet. Tämän jälkeen on mahdollista tehdä päätelmät.

Positiivisen sankarin peruspiirteiden tarkastelussa on kysymys siitä, miten kirjailija on hahmottanut karakterinsa näiden suhteen. Kirjailijalla voidaan karakterin luomisessa katsoa Shaw'n mukaan olevan viisi peruskeinoa. Karakteri voidaan hahmottaa: 1. toimintansa avulla, 2. puheensa avulla, 3. ajatustensa avulla, 4. fyysisen ulkomuotonsa avulla ja 5. sen avulla, mitä toiset karakterit hänestä sanovat tai ajattelevat.⁵⁰³ Shaw'n jako on jossakin määrin karkeasyinen, mutta ottamalla hänen esittämiensä aspektit huomioon on mahdollista päästä melko totaaliin karakterin hahmotukseen. Positiivisten sankareiden analyysissa on em. keinot huomioonottamalla pyritty pääsemään peruspiirteiden mahdollisimman täydelliseen kartoitukseen. Samalla on kuitenkin pidettävä silmällä romaanien kokonaisrakennetta ja peruspiirteiden suhteellista osuutta karakterien kokonaiskuvassa. Tärkeänä lisänä Shaw'n karakterisointikeinoihin on mainittava kontrastointi, musta-valko -asetelma, joka oli Ždanovismin ajan neuvostoviro-

laisen fiktion käytetyimpiä keinoja karakterin hahmottamisessa. Se on yhdistettävissä Shaw'n esittämiin menetelmiin.

Karakterisointikeinoja tarkastelemalla voidaan tehdä myös päätelmiä positiivisten sankareiden laadusta eli siitä ovatko he yksi- vai monikerroksisia karaktereja.⁵⁰⁴ Mutta tällaisten päätelmien teko ei oistaan kuulu enää tehtävänasettelun piiriin, vaikka niillä saattaisi olla kiintoisuutensa pohdittaessa kirjailijoiden mahdollista onnistumista tai epäonnistumista positiivisten sankareiden karakterisoinnissa.

Peruspiirteiden analysoinnissa olisi mahdollisuus edetä Shaw'n jaotuksen mukaan ja analysoida esim. päämäärätietoisuus ensin sankarin toiminnassa, sitten puheessa, ajatuksissa, ulkomuodossa ja lopuksi toisten karakterien näkemänä, mutta tällainen menettely johtaisi suureen sirpaleisuuteen ja päällekkäisyyteen, jolta ei ole täysin vältytty toisenlaisellakaan metodilla. Koska kaikki analyysin kohteeksi otetut romaanit ovat selvästi toiminnallisia, olen katsonut parhaaksi menettelyksi edetä kunkin pääpiirteiden kohdalla kronologisesti pitäen kuitenkin silmällä Shaw'n jaotusta.

VI HANS LEBERECHT - VALOA KOLHOOSISTA

Valgus Koordis -romaanin positiivinen sankari tässä työssä käytettyjen kriteerien mukaan on epäilemättä Paul Runge. Hän on teoksen keskushenkilö ja hänen kauttaan enimmäkseen lukija saa seurata Leberechtin kuvaamaa virolaisen talonpojan menoa kolhoosiin.⁵⁰⁵ Leberechtin romaanissa on muitakin henkilöitä, jotka täyttäisivät positiivisen sankarin dimensiot osittain, mutta Rungen oikeutusta sankarin osaan ei voi kuitenkaan asettaa kyseenalaiseksi.

Runge on aikakauden neuvostoromaanille tyypilliseen tapaan demobilisoitu rintamataistelija,⁵⁰⁶ joka palaa kunniamerkein palkittuna Suuresta isänmaallisesta sodasta kotikyläänsä jatkamaan rauhanajan taistelua yhtä päättäväisesti kuin oli taistellut Saksaa vastaan. Rintama ja aseet ovat toiset, mutta tahto on sama.

Runge täyttää myös sosiaaliselta taustaltaan hyvin positiivisen sankarin vaatimukset. Hän on entinen renki, joka mielii neuvostovallan palauttamisen jälkeen maata entisestä työpaikastaan. Positiivisen sankarin oli täytettävä ns. puhtaan ankeetan⁵⁰⁷ vaatimus, ts. hänen oli oltava luokka-asemaltaan proletaari.

Myös ulkonaisesti Runge sopii sankarin osaan. Onhan positiivisen sankarin jo ulkomuodoltaankin herätettävä hahmo vaivainen vaikutelma. Vanha ja vaivainen ei tähän rooliin sovi. Runge on nuori, kuten pitääkin. Leberecht ilmoittaa sankarinsa iäksi 32 vuotta. Hän on lisäksi voimakasrakenteinen, hänen piirteensä ovat talonpoikaisen karheat ja hänellä on vaatimaton ja tutkiva katse. Ulkonäkönsäkin puolesta Runge on kontrastina teoksen negatiivisille hahmoille, joiden luihu katsekin kielii heidän vihamielisestä asenteestaan neuvostovaltaa kohtaan.

1. Päämäärätietoisuus

On ehkä hiukan yllättävää, että Runge ei aseta pro primo päämääräkseen sitä, mihin Leberecht intriginsä kehittelyllä kuitenkin koko ajan tähtää, nimittäin kolhoosin perustamista kotikyläänsä Koordiin.⁵⁰⁸ Tämä on kuitenkin

selitettävissä sillä, että juonensa kronologian osalta Leberecht nojaa koko ajan poliittisten todellisuuteen. Sodan jälkeen Neuvosto-Virossa ei suinkaan ruvettu välittömästi perustamaan kolhooseja, vaan jatkettiin samaa maapolitiikkaa, mitä oli harjoitettu 1940-1941. Tällöinhän jaettiin maata sitä haluaville ja vakuutettiin, ettei maatalouden kollektivoinnista ole tietoa. Samoin tehtiin heti sodan jälkeen, jolloin maansaantiin oikeutetut ⁵⁰⁹ saattoivat lunastaa itselleen korvauksetta maata. Myös Paul Runge oli ilmoitautunut jo sodan aikana maansaajaksi.

Runge ei voi olla progressiivisempi kuin puolue; ts. hän ei voi ruveta pyrkimään kolhoosiin ennen kuin puolue on antanut tähän signaalin. Koska puolue oli asettanut maapolitiikan ensimmäiseksi viralliseksi päämääräksi maan jakamisen sitä haluaville ja siihen oikeutetuille, niin Paul Rungekin haluaa oman talon isännäksi.

Leberecht esittää Rungen päämäärästään tietoisena ennen kuin lukija edes tietää kenestä on kyse. Päämääräksi ilmoitetaan tässä vaiheessa differentioimattomasti valmius uuden elämän rakentamiseen.

Te olete kolmekymmenekahdeksivuotiaita, te olete parimais mehe-
aastais, te tulete Suurest Isamaasõjast tagasi võitjana.
Elu on õpetanud teid uskuma oma jõusse. ⁵¹⁰

(Te olette kolmenkymmenen kahden ikäinen, te olette parhaassa mieheniässä, te palaatte Suuresta Isänmaallisesta Sodasta voittajana. Elämä on opettanut teitä luottamaan omiin voimiinne.)

Rungen aietta oman talon isännyyteen ei paljasteta heti, mutta hänen vakuuttuneisuudestaan päämäärän toteuttamismahdollisuuksista ei ole epäilystä. Hän vastaa jäävänsä "päriselt" eli lopullisesti Koordiin sitä häneltä kysyttäessä. ⁵¹¹ Runge lähtee hetimiten katsomaan entistä työpaikkaansa, Kurvestin taloa, jonka uudeksi isännäksi hän haluaa. Runge osoittaa näin, että hän ei ole vielä tiedostanut millaiseen kvalitatiiviseen muutokseen neuvostojärjestelmä loppujen lopuksi tähtää. Hänen mietteensä ovat perinteisen talonpoikaisa haaveita mahdollisimman vankasta talonpidosta. Kollektiivisen maatalouden edullisuudesta yksityistalouteen verrattuna ei anneta tässä vaiheessa edes aluusiota.

Zdanovismin vuosina toisin kuin esimerkiksi sotakommunismien aikaa kuvavassa neuvostokirjallisuudessa sankarille suotiin oikeus myös perhe-elämään, vaikkei perhe-elämä voinut koskaan mennä sankarin palvelutehtävien edelle. Vallankumouksen jälkeisten aikojen porvarillisen ydinperheen romutusyrityk-

sistä oli palattu idyllisen perhe-elämän esittämiseen. Mutta positiivisen sankarin avioliittokin palvelee ennen kaikkea hänen yleisten päämäärien toteuttamisesta. Koska Runge puolueen siunaamana päämääränä intrigin ekspositiivvaiheessa on oman talon perustaminen, niin vaimon hankkiminen taloudenpidon avuksi palvelee päämäärää. Vaimo tulee Runge eteen ilman etsimistä, mikä on ymmärrettävää, sillä positiivinen sankari ei voi tuhlata energiaansa eikä aikaansa tällaiseen päämäärän kannalta sittenkin sekundaariseen toimintaan. Naapurin tytär Aino, Runge lapsuudenystävä, ns. keskmikin ⁵¹² tytär, on "sattumalta" käymässä Kurvestin talossa Runge mennessä sinne ensivierailulle. Näin Runge ensimmäisen päämäärän toteutumiseen tarpeellinen materiaallinen edellytys toteutuu ilman, että siitä aiheutuu tarpeetonta kompleksisuutta. Jossain vaiheessa Runge ja Aino Vao rakastuvat ja avioituvat, mutta tällaisiin detaljeihin ei sosiaalista funktiota täyttävän Runge kuvauksen ekonomia anna sijaa.

Runge joutuu osoittamaan päämäärätietoisuuttaan pitäjän toimeenpanevassa komiteassa, jonne maansaajien on ilmoitauduttava. Siellä paljastuu, että myöhemmin kulakiksi osoittautuva ovela, liukas ja munakasvoinen Juhan Känd ⁵¹³ on jo ehtinyt lupaamalla traktorin perustettavalle koneosuoskunnalle varmistaa itselleen parhaat palat Kurvestin maista päärakennuksineen. Runge saa vain lupauksen siitä, että hänellekin tulee osa Kurvestin maista, mutta hän ei tyydy vain lupaukseen, vaan varmistaa asian myöhemminkin hyvän haltijan roolia esittävän partorg ⁵¹⁴ Muulin luona. Täällä Runge myös vaimoaan perheen merkityksen harmonisen persoonallisuuden taustavoimana.

Näin Runge on luonut puitteet ensimmäisen päämääränsä toteuttamiselle. Hän käy nuorikkonsa kanssa katsomassa taloa, joka on Kurvestin entisen torpparin matala maha, mutta tämä ei lannista häntä. Lehmä, hevonen ja sika asettuvat paikoilleen Ainon ja Paulin suunnitelmissa ja tilaa ruvetaan kunnostamaan. Kolhoosista ei puhuta sanaakaan. Runge päämääränä on perivirolainen haave päästä oman talon isännäksi. Tämä haavehan on virolaiselle talonpojalle hyvin myöhään jatkuneen sekä tosiasialisen että käytännöllisen maorjuuden takia ollut huomattavasti kaukaisempi kuin esimerkiksi suomalaiselle talonpojalle. Idylli, jota Leberecht tässä vaiheessa kuvaa, voisi aivan hyvin olla viime vuosisadan lopun virolaisesta kirjallisuudesta, johon oma tuba, oma lupa -kuvaukset kuuluivat omana suuntauksenaan. ⁵¹⁵

Tema. Paul Runge, on talu ja omaenda lehmade ning hobuste peremees! ... Seda oli raske ette kujutada. Ta pole ju kunagi varem peremees olnud. ⁵¹⁶

(Hän, Paul Runge, on talon ja omien lehmien ja hevosten isäntä! ... Sitä oli vaikea kuvitella. Hänhän ei ole koskaan aiemmin ollut isäntä.)

Saavutettuaan isännän statuksen Runge osoittaa esimerkillistä energisyyttä talonpidossa. Nuorikko Aino ei jää hänestä jälkeen, vaan juoksee jatkuvasti harjaamassa lehmää puhtaaksi. Nuoret ovat ilmeisesti avioituneet tässä vaiheessa tai antaneet rekisteröidä liittonsa, mutta tätä Leberecht ei katso edes maininnan arvoiseksi.

Kun vanha puolueveteraani ja samalla eräs Rungen esikuvana olevista kristallinpuhtaista sankareista, puuseppä Johannes Uustalu, on käynyt kunnostamassa asuintalon uuteen uskoon, aloittavat Aino ja Paul armottoman työn saadakseen talon jaloilleen. Paul raataa metsässä iltamyöhään kaatamassa hirsiä rakennuksia varten ja vaimo ahkeroi pihapiirissä.⁵¹⁷ Molempien unelmana on oman vaurauden kasvattaminen. Idylli on lähinnä pikku-porvarillinen. Päämääränä on toistaiseksi vain yksilöllisen onnen tavoittelu. Pariskunnan katse ei yllä talon rajojen ulkopuolelle. Positiivinen sankari on tässä vaiheessa suunnannut koko energiansa täysin egosentrisesti.

Paul töötas millelegi mõtlemata, Uleni süvenedes tõhe, millelegi tähelepanu pööramata, nagu vagu mööda astuv hobune. Nüüd olenes kõik temast endast, tema tööst. Kõik oli selge. Seal Koordis on maa - tema maa. Siin on mets. See tuleb maha saagida, et ehitada uus maja. Tuleb kiiresti metsatöö lõpetada, sest kevad murrab sisse. Tuleb veel jõuda kas või natukenegi turvast rabast välja vedada ammu väetamata põldudele. Lumi aga sulab juba märtsikuu päikese käes, muutub urbseks, kohevaks ... Lumehanged päikesepaistelisel metsaveerel vajuvadki juba kokku nagu seebivaht ...

On tarvis kiirustada.⁵¹⁸

(Paul teki työtä ajattelematta mitään, keskittyen täysin työhön, kiinnittämättä huomiota mihinkään, kuin vakoa myöten astuva hevonen. Nyt kaikki riippui hänestä itsestään, hänen työstään. Kaikki oli selvää. Siellä Koordissa on maata - hänen maataan. Täällä on metsä. Sitä tulee kaataa oman talon rakentamiseksi. Metsätyöt on saatava päätökseen nopeasti, sillä kevät on tulossa. On ehdittävä edes vähän viedä suolta turvetta pelloille, joita ei ole aikoihin lannoitettu: Mutta lumi sulaa jo maaliskuun auringossa, muuttuu urpuiseksi, kuohkeaksi ... Hanget aurinkoisella metsänreunalla vajoavat jo kasaan kuin saippuavahto ... On kiiruhdettava.)

Huomiota kiinnittää se, että niin kauan kuin Aino ja Paul tekevät työtä pelkästään oman onnensa eteen, heidän elämänsä ja päämääränsä ovat jokseenkin epäpoliittiset. Paul Rungessa ovat tässäkin vaiheessa olemassa positiivisen sankarin edellytykset, mutta hänen päämääränsä ei ole vielä oikea. Ensimmäinen alluusio päämäärän tarkistamisesta annetaan Rungen kontemplatioiden kautta, kun hän kevään äkillisen tulon johdosta joutuu pitämään ensimmäisen lepopäivänsä kolmeen kuukauteen. Mutta epäilyt haihtuvat nopeasti hänen mielestään ja hän päättää jatkaa individualistista tietään. Tämä johdetaan siitä, vaikkei Runge vielä asiaa tiedostakaan, että puolue ei ole antanut signaalia kollektivismiin tielle lähtemisestä.

Vuoden 1946 kevätkylvöihin Runge valmistautuu Suuren isänmaallisen sodan taistelijan päättäväisyydellä, vaikka häneltä puuttuu vielä paljon tarpeellista. Kylävaltuutetulle ⁵¹⁹ hän vastaa kylvävänsä kaikki neljä hehtaariaan tai hänen nimensä ei ole Paul Runge.

Mutta kevätkylvöjen teko osoittautuu ongelmalliseksi, sillä salakulakki Kändin koneosuuskunnalle lahjoittama traktori menee rikki eikä voi tulla sovittuna aikana Rungen maille. Tällöin Rungessa näytetään ensimmäisen kerran positiiviselle sankarille sopimattomia skepsismin oireita. Hän on vajomaisillaan apatiaan, mutta ryhdistäytyy nopeasti vaimon uhatessa lähteä hakemaan apua isältään, joka ei ole hyväksynyt tyttärensä avioliittoa entisen rengin kanssa.

"Pea, sa ei lähe kuskile ... " ütles Paul ja ajas end aeglaselt sirgu. "Johannes seda just ootabki ... Nad kõik ootavad, et meil midagi välja ei tuleks. Nemaad on jonnakad, aga mina olen neist sada korda jonnakam ..." ⁵²⁰

(Pysähdy, sinä et lähde minnekään ... Paul sanoi ja ojentautui hitaasti. Johannes odottaakin juuri sitä ... he kaikki odottavat, että me emme onnistuisi missään. He ovat itsepäisiä, mutta minä olen sata kertaa itsepäisempi kuin he.)

Skepsismi osoittautuu siis vain akuutiksi eikä krooniseksi ja on motivoitavissa sikäli, että sen aiheuttavat väärästä päämäärästä johtuneet vaikeudet. Sen jälkeen kun Runge on saatu asettumaan oikean päämäärän taakse hänessä ei ilmene enää minkäänlaista skepsismiä. Mutta kun hätä on suurin, on apukin lähinnä, ja sitä Runge saa tietysti puolueelta, tällä kertaa pitäjän hevosasemalta, josta hän saa hevosen ja auran, mutta ei ilman Muulin apua.

Tähän vaiheeseen Leberecht on sijoittanut ensimmäisen murroskohdan Rungen

päämäärätietoisuuden suunnan muutoksessa. Leberecht avartaa Rungen näkökulmaa laajemmaksi. Tiellään hevosta hakemaan Runge silmäilee Koordin kylän peltoja ja toteaa tilojen rajojen haitallisuuden järkevän maatalouden harjoittamisen kannalta ja samoin yksityisen isännän voimattomuuden vaikeuksien edessä, josta Runge on saanut konkreettita näyttöä. Mutta sana kolhoosi on Rungelle edelleen tabu, kuten se oli tabu todellisuudessa-kin Neuvosto-Virossa keväällä 1946. Leberecht panee Rungen näkemään asiat kollektiivisesta perspektiivistä, mutta ei vie tätä niin pitkälle, että päämäärän muutos olisi seurauksena.

Mutta tämän jälkeen Leberecht alkaa vähitellen kääntää Rungen päämäärän kompassilukemaa oikeaan suuntaan. Runge järjestää hirrenkuljetustal- koot, talkoothan ovat myös kollektiivinen työn muoto, joihin odotetusti eivät saavu kulakit Koor ja Känd. Talkoissa murretaan ensimmäisen kerran tabu ja lausutaan ääneen sana kolhoosi. Mutta Runge ei asetu vielä- kään uuden päämäärän kannalle, sillä se ei ole saanut puolueen vahvistusta, vaikka tämä ei ole se tekijä, jonka Runge tässä vaiheessa tiedostaisi, mutta se on ilmeisen todellinen syy Leberechtin oletettavista intentioista käsin asiaa tarkasteltaessa.

"Ühismajapidamine ..." lausus Maasalu ei küsides ega ka kinnitades. "Partei ütleb, et see ongi õige samm."

"Kõik vaikusid nende sõnade juures ja jäid mõttesse.

Paul silmitses küüsi närvides sõpra. Sõna "partei" kuulis ta esmakordselt Maasalu suust. Maasalu ja partei, hm?

"Noh, see on juba poliitika ..." pomises Paul. "Kõrgele tahad lennata. See pole meie asi otsustada. Meie asi on klunda ....Ja meie vabariigis polegi veel kolhoose ..."

"Kui ei ole, siis tulevad", lausus Maasalu rahulikult. 521

(Yhteistalous ... Maasalu sanoi ei kysyen eikä vakuuttaen. Puolue sanoo, että se onkin oikea askel. Kaikki vaikenivat sanat kuultuaan ja jäivät ajatuksiinsa. Paul silmäili kynsiään pureskellen ystäväänsä. Hän kuuli ensimmäisen kerran sanan puolue Maasalun suusta. Maasalu ja puolue, hm? No, se on jo politiikkaa ... mumisi Paul. Korkeallepa kurotat. Sitä asiaa emme voi päättää. Meidän tehtävämme on kyntää ... Ja meidän tasavallassamme ei olekaan vielä kolhooseja ... Jos ei ole, niin tulee, Maasalu sanoi rauhallisesti.)

Uuden päämäärän siemen on nyt kylvetty. Vaikkei asiaa sanota ääneen, niin tämän jälkeen on selvää, että Paul Rungen tie tulee johtamaan kohti kolhoosia. Positiivisen sankarin päämäärä on analoginen puolueen päämäärän kanssa ja edelläoleva alluusio puolueen päämäärän suuntaamisesta kohti

kollektiivitaloutta on niin selkeä, että uusi päämäärä on mitä ilmeisimmin odottava positiivista sankaria lähinäköpiirissä.

Jottei Runge luopuminen entisestä ja puolueen hylättäväksi tulevasta päämäärästä ja asettuminen uuden päämäärän tavoitteluun näyttäisi liian helpolta, Leberecht asettaa positiivisen sankarinsa tielle vaikeuksia, joiden avulla kollektiivisen päämääränasettelun uskottavuutta voidaan lisätä. Näistä vaikeuksista osoittautuu metsäveljien ⁵²² yöllinen hyökkäys Runge taloon ja tuhopoltto merkittävimmäksi. Kyläläiset rientävät apuun, Kooria ja Kändiä luonnollisesti lukuunottamatta, jotka ovat "evil in the root", kuten luokka-antagonistin Ždanovismin ajan kirjallisuudessa tulee ollakin. Runge huomaa tällöin kollektiivin voiman ja tuntee, että tappio ei ole niin raskas kantaa, kun toverit ovat lähellä.

Myöhemmin Runge tunnustaa keskustellessaan ystävänsä Maasalun kanssa tämän episodin vaikuttaneen ratkaisevasti hänen uuteen päämääräsuuntautumisensa.

"Kas tead, millal mina esimest korda sellele mõtlesin?"
Ja sõbrast ära pöördudes, et see ei näeks tema nägu,
ütles Paul tõsiselt: "Siis kui mind tulekahjust pääst-
site, siis ma mõistsin ..."⁵²³

(Tiedätkö, milloin minä ajattelin tätä ensimmäisen ker-
ran? Ja kääntyen pois päin ystävästään, jotta tämä ei
näkisi hänen kasvojaan, Paul sanoi totisena: Silloin kun
pelastitte minut tulipalosta, silloin minä ymmärsin ...)

Samalla kun tässä tunnustetaan päämäärän uudelleenarvioimisen hetki, on kyseessä myös selvä ylentymisen hetki. Paulin liikutus osoittaa, että kyseessä on siirtyminen ylöspäin myös moraalisessa kvaliteetissa.

Kun puolue on antanut signaalin kolhoosiin siirtymiseksi osoittaa Runge uuden päämäärän realisoinnissa yhtä suurta energiaa kuin aiempien ahtaan individualististen suunnitelmien läpiviennissä. Ei ole ihme, että hänestä tehdään kolhoosin Uusi elämä brigadiiri.⁵²⁴ Kun kolhoosin johto pohtii tulevaisuuden suunnitelmia ja mm. sitä, pitäisikö etusijalle asettaa suon kuivaaminen vai ko kolhoosin sähköistäminen, vastaa Runge hänen kantaansa tiedusteltaessa:

"Kõik tuleb teha," ütles Paul lihtsalt. "Soo laseme
kuivaks ja valguse toome ka sisse."⁵²⁵

(Kaikki on tehtävä, Paul sanoi vaatimattomasti. Kuiva-
tamme suon ja valot tuomme myös tänne.)

Suon kuivattaminen ja kolhoosin sähköistäminen ovat positiivisen sankarin tyypillisiä epäpäämääriä neuvostokirjallisuudessa sodanjälkeisenä aikana. Näin on esimerkiksi mitä ilmeisimmin Leberechtiin vaikuttaneessa Semjon Babajevskin romaanissa Kultaisen tähden ritari (1946-1948), jossa demobilisoitu sotasankari sähköistää kotikylänsä. Osvald Toomingin romaanissa Vihreä kulta (1951) positiivinen sankari perkaa joenuoman, jolloin saadaan hyötymaata aivan vastaavalla tavalla kuin Leberechtin romaanissa. Neuvosto-Viron sodanjälkeisestä novellistiikasta näitä vastaavanlaisille työtehtäville itsensä pyhittäneitä voisi poimia kymmenittäin.

Oman tehtävänasettelunsa ja romaanin komposition kannalta Leberecht on sikäli epäonnistunut, että ajatus kolhoosin perustamisesta ja talonpoikien siirtymisestä sinne karjoineen tulee esiin vasta romaanin viimeisillä sivuilla. Romaanin 280 sivusta Paul Rungen jotakuinkin totaali omistautuminen oman talon hyväksi tapahtuvalle työlle ulottuu n. 200. sivulle. Tästä johtuu, että Rungen uusi päämäärä tulee heikosti motivoituksi. Kun Leberecht melkein loppuun asti kuvaa Ainon ja Paulin lähes yli-inhimillistä ponnistelua oman onnen saavuttamiseksi ja onnistumista tässä, niin aivan romaanin lopussa Paul Runge lukijan yllätykseksi huomaakin kolhoosin olevan ylivoimainen ratkaisu yksityismaatalouteen nähden. Mutta Runge ei epäile uudenkaan päämäärän eteen ponnistellessaan, vaikka oikeastaan ainut merkittävämpää aktiviteettia vaativa ponnistus, jonka Leberecht suostuu kuvaamaan, on yksitoista sivua ennen romaanin loppua alkava suon kuivaus, jossa Runge esittää keskeistä roolia neuvokkaana brigadiirina. Hän omaksuu nimittäin innovaattorin roolin soveltaessaan vaihtoyömetodia myös lapiotyöhön.

Romaanin finaalissa puuseppä Uustalu, partorg Muulin ohella Rungen toinen hyvä haltija, tuo kaupunkilaiset apuun suon kuivaukseen ja näin aito babajevskimaisessa ja konfliktittomuuden teorian mukaisessa paraati-ilmapiirissä punalippujen liehuessa ja orkesterin pauhatessa voittoa sankari ryntää päämääräänsä, ja kymmenien hehtaarien suo kuivatetaan yhdessä päivässä pelkällä ihmistyövoimalla.⁵²⁶

Paul Runge on epäilemättä tarkoitettu päämäärästään hyvin tietoiseksi ihmiseksi. Teorian tasolla hänen päämäärätietoisuuttaan ei voida pitää marxilaisuuteen nähden kovin adekvaattina ennen kuin aivan romaanin loppuvaiheissa. Hän ei ole ennen tätä selvästikään historiallista prosessia ohjaava individi, vaan lähinnä subjektiivista onnea päämäärätietoisesti tavoitteleva aktiivinen taistelija, jonka päämäärät ovat hyvin konkreetteja eivätkä liiku yleisellä tasolla. Mutta lähinnä Muulin instruktiivisen otteen takia Rungen päämäärä-

tietoisuus ohjautuu niihin uomiin, joihin positiivisen sankarin on urauduttava.

Kaikessa mihin Runge ryhtyy, hän osoittaa sosialistisen realismin protagonistille sopivaa entusiasmia. Leberecht on ollut hyvin vaikean tehtävän edessä kuvatessaan virolaisen talonpojan siirtymistä kolhoosiin valitsemallaan tavalla. Koska puolue vakuutti maansaajille ja muillekin sodan jälkeen, ettei kollektivointia tulla suorittamaan, ei Paul Runge voi omaksumaan pro primo päämääräkseen kolhoosiin pyrkimistä, sillä tällainen toiminta olisi ollut ennen virallista suunnanmuutosta provokaatiota. Koska positiivisen sankarin on kuitenkin oltava tahtovoimainen kirjallinen karakteri, on Leberecht suunnannut aluksi Rungen energian oman talouden kohentamiseen. Mutta päämäärän uudelleen suuntaamisessa Leberechtillä on ollut suuria vaikeuksia. Kun Runget ovat saaneet koko ajan kiihkeästi tavoittelemansa talon asiat kuntoon, Rungesta tulee teoksen loppusivuilla yhtäkkiä maaninen kolhoosin kannattaja. Egoisti muuttuu altruistiksi hyvin yllättävästi. Leberecht ei ole epäonnistunut kuvatessaan Rungen selvästi päämäärätietoisena henkilönä, mutta hän on kertomataiteellisesti epäonnistunut oikean päämäärän motivoinnissa ja Rungen mielenmuutoksen psykologisen motivaation kuvauksessa. Tämä johtuu siitä, että Leberecht on yleensäkin epäonnistunut romaaninsa realistisessa uskottavuudessa, sillä kuten nykyisissä neuvostovirolaisissakin arvioinneissa todetaan, Leberechtin kuvaus tuon ajan tapahtumista on mitä yksinkertaistetuin.⁵²⁷

Mutta kaikesta huolimatta positiivinen sankari Paul Runge on päämäärätietoinen henkilö, vaikka hänen päämääränsä muuttuukin. Muuttumisen määrää se, että positiivisen sankarin päämäärän on muututtava silloin, kun puolueen päämäärä muuttuu. Hän ei saa vähentää omaa energiaansa puolueen ja kollektiivin tahdon summasta, vaan hänen on lisättävä se siihen, kuten Plehanov joutuu vaatimaan.

2. Puoluekantasuus

Paul Runge ei ole puolueen jäsen palatessaan kotikyläänsä joulukuussa 1945. Mutta puoluekantasuus ei aluksi edellytä välttämättä formaalista puoluekantasuutta, puolueen jäsenyyttä,⁵²⁸ vaikka positiivinen sankari neuvostokirjallisuudessa ennenmin tai myöhemmin päätyy puolueen jäseneksi

tai jäsenkandidaatiksi, kuten Rungekin. Runge on sodasta palatessaan vielä poliittisesti melko neutraali: hän ei ole tällöin vielä totaalisti politisoitunut ihminen, jolle puolueen sana on kategorinen imperatiivi.

Olisi kuitenkin väärin sanoa, että Rungea ei esitetä poliittisesti tietoisena jo ennen puoluekantaisuuden kehittymistä. Tämä tulee ilmi, kun Runge juhlii tovereidensa kanssa kotiinpaluutaan. Runge pitää jopa puheen, mikä on Rungen ylimaskuliiniseen kuvaan sopivasti korostetun lyhyt kuten Rungen muutkin esiintymiset.

"Ma pole suurem jutumees kui Kaarel," lausus Paul pidulikult. "Ja milleks siis sõnu palju tehagi, tuleb leida kõige vajalikumad ... Me oleme kõik siin uusmaasaajad, eks ole tõsi? Siis joome selle terviseks, et me kõik, kes me siin istume, saaksime Koordi elu peremeesteks. Saate mu'st aru? Joogem nõukogude võimu terviseks, kes andis meile maad! Elagu!" 529

(En ole sen suurempi puhuja kuin Kaarelkaan, Paul lausui juhlallisesti. Ja mihin tässä paljoja sanoja tarvitaankaan, on löydettävä tarpeellisimmat. Me olemme kaikki täällä maansaajia, eikö totta? Niinpä juomme sen kunniaksi, että meistä kaikista, jotka istumme täällä, tulisi Koordin elämän isäntiä. Ymmärrätte mitä tarkoitan? Juokaamme neuvostovalan kunniaksi, joka antoi meille maata! Eläköön!)

Leberecht on ehkä yrittänyt välttää liian deklamoivia sävyjä, mutta ylläkerrotunlainen juhlapuhe virolaisen rengin suusta tuntuu varsin konstruoidulta. Mutta tärkeintä onkin muistuttaa, että Paul Runge on selvillä siitä, mikä voima on aiheuttanut sen muutoksen, jonka ansiosta hänelle avautuvat uudet tulevaisuuden perspektiivit.

Ensimmäinen kosketus puolueeseen Rungella on silloin, kun hän menee toimeenpanevan komitean varmistamaan maapyyntönsä suotuisaa käsittelyä. Asia ei etene Rungea tyydyttävästi byrokraatiksi osoittautuvan komitean esimiehen Jansonin luona.⁵³⁰ Mutta puolue ojentaa jo nyt auttavan kätensä. Auttajana on odotetusti partorg Muuli,⁵³¹ kuten päämäärätietoisuudenkin yhteydessä ilmeni. Rungen puoluekantaisuuden pohja luodaan tämän ensimmäisen poliittiseen vallankäyttöön otettavan kontaktin aikana. Muuli⁵³² lupaa, että Runge tulee saamaan maansa. Hän viittaa myös siihen, että Rungella tulee olemaan osansa puolueen palvelijana todetessaan, että Koordin kylässä on vähän aktiiveja ihmisiä. Muuli jättää vielä asian silleen, mutta Rungen puoluekantaisuuden peruskivi laskettiin Muulin ja Rungen ensitapaamisen yhteydessä.

Oma vaikutuksena on sillä, että Muuli on ns. kristallinpuhdas sankari eli virheetön, täydellistynyt kommunisti, joka luo voimakasta adheesiota puolueen suuntaan. Mutta Muuli ei kuitenkaan sovi positiiviseksi sankariksi, sillä paitsi että hän on selvästi sivuhenkilö, hän on liian täydellinen täyttämään pedagogista funktiota, joka positiivisella sankarilla on myös oltava. Hän on täydellisyydessään jo niin epäihmistynyt, että keskivertolukija ei voi ilmeisestikään samaistua häneen.

Rungen puoluekantaisuuden kehittyminen on selvässä korrelaatiossa hänen päämäärätietoisuutensa kehittymisen kanssa. Niin kauan kuin Runge vielä ponnistelee vain omaa talouttaan varten, ei hänen puoluekantaisuutensaakaan ole kehittynyt positiiviselta sankarilta edellytettävälle tasolle. Koska positiiviselle sankarille on ominaista intimitetin puute, ts. hänen yksityinen ja julkinen toimintansa eivät ole erotettavissa toisistaan, ei Rungekaan voi olla vakuuttavasti puoluekantainen ennen kuin hän on asettanut päämääränsä puolueideaalien edellyttämään suuntaan, mikä NKP:n ollessa kyseessä ei voi olla mahdollisimman voimaperäinen yksityisomistukseen perustuva maatalous. On vaikea kuvitella puoluekantaista egoistista talonpoikaa, joka ponnistelee pääasiassa oman onnensa täydellistyttämiseksi. Leberecht vetää paralleelista sekä oikean päämäärän - kolhoosin - että oikean poliittisen asennoitumisen - puoluekantaisuuden - linjaa. Mitä lähemmäksi oikea päämäärä tulee, sitä voimakkaammaksi kasvaa Rungen puoluekantaisuus.

Paul Runge esiintyy ensimmäisen kerran jos ei suoranaisesti puoluekantaisesti niin ainakin orastavaa luokkakantaisuutta osoittaen Koordin kylän koneosuuskunnan perustavassa kokouksessa, jonka Leberecht ajoittaa helmikuulle 1946. Rungen puheen luokkakantaisuus on yllättävänkin jyrkkä, sillä aiemmin hänet on esitetty lähes epäpoliittisena henkilönä. Leberecht käyttää lisäefektinä tässä kohtauksessa Rungen puheen militanttisuutta korostamassa hänen pukeutumistaan ja ulkomuotoaan. Runge on pukeutunut taistelijan asuun, kuluneeseen sotilasviittaan, mikä tosin saattoi olla Neuvosto-Virossa sodanjälkeisenä aikana tavallista siviilioloissakin. Rungen kasvojen Leberecht mainitsee olevan voimakkaat ja ankarat. Terävät sinertävänharmaat silmät katsovat itsepäisesti, ankarasti ja epäystävällisesti. Runge tunkeutuu isäntien välistä eteen puhumaan osoittaen näin, että ne, jotka ovat tottuneet hallitsemaan, saavat ehkä piankin väistyä.

Esiteks, - ütles ta, - tuleb seda asja vaadata kui nõukogude võimu asja. Masinatühistuid on olnud varemgi vallas. Kuid missugused need olid? - Kulaklikud. Aga see tühistu on nõukogude tühistu. Missugune on tema esimene eesmärk? Kõigepealt aidata mitte seesuguseid tugevaid peremehi, nagu on Koor, isegi mitte sääraseid keskmikke, nagu on Johannes Vao, kes ise küniga hakkama saab, vaid endisi popse ja sulaseid ning uusmaasaajaid, kellel ei ole oma põllutöömasinaid. Tähendab, tühistud peavad juhtima ja teda kontrollima esindajad kehvikute hulgast. Seepärast teeb ta ettepaneku valida revisjoni-komisjoni Maasalu. Ongi kõik! 533

(Ensinäkin, - hän sanoi, - tätä asiaa on tarkasteltava neuvostovallan asiana. Pitäjässä on ennenkin ollut kone-osuuskuntia. Mutta millaisia ne olivat? - Kulakkimaisia. Mutta tämä osuuskunta on neuvosto-osuuskunta. Millainen sen päätarkoitus on? Ei ainakaan auttaa sellaisia isoja isäntiä kuin Koor eikä edes sellaisia talollisia kuin Johannes Vao, jotka pystyvät kyntämään omin voimin, vaan entisiä torppareita ja renkejä sekä maansaajia, joilla ei ole omia koneita. Tarkoittaa sitä, että köyhälistön joukkojen edustajien pitää johtaa ja valvoa osuuskuntaa. Sen vuoksi ehdotan, että johtokuntaan valitaan Maasalu. Ei muuta!)

Rungen linkki puoluekantaisuuteen, partorg Muuli, on myös paikalla ja antaa moraalista tukea hyväksyvällä katseella Rungen rohkealle esiintymiselle, joka on tosin pseudorohkeaa, sillä antagonistisilla voimilla ei enää tuossa historiallisessa tilanteessa, ei edes fiktiivisessä, ollut mitään tosiasiallista vaikutusta. Rungen ja Muulin tämäkin tapaaminen on johdonmukainen Rungen puoluekantaisuuteen nähden. Aina silloin, kun heidän tiensä kohtaavat Rungen puoluekantaisuus vahvistuu.

Niin kauan kuin Runge ei ole vielä omaksunut kolhoosin perustamista päämääräkseen, hän on puolueen suhteen aina saavana osapuolena. Täällöin ei vielä voi oikeastaan puhua puoluekantaisuudesta, vaan puoluekontakteista, jotka osoittautuvat aina Rungelle hyödyllisiksi. Aina kun Runge on vaikeuksissa alati myhäilevä ja hyväntuulinen Muuli auttaa häntä. Näin Leberecht kasvattaa Rungen kiitosvelan niin suureksi, että Rungen on lo-pulta ruvettava maksamaan velkaansa ainoalla tavalla, mikä on mahdollinen puolueen ollessa kyseessä - palvelemalla puoluetta. Puolueelta Runge saama, hevosen, rakennustarpeet, siemenviljan jne. Oikeastaan ainut, mitä Runge ei saa puolueelta, on vaimo Aino.

Egoistisen periodinsakaan aikana Runge ei unohda tai ei oikeastaan voi unohtaa puoluetta, jonka konkretisoituma on partorg Muuli.

Kevään ainoana vapaapäivänään Runge muistaa, että keskustelut Muulin kanssa jäivät ikään kuin kesken. Runge epäilee mahtaako Muuli enää edes muistaa häntä. Kuin vastauksena tähän telepaattiseen yhteydenottoon kylävaltuutettu Tatrik saapuu samana päivänä Rungen luo ja kertoo Muulin käskeneen käydä katsomassa mitä Rungelle kuuluu.

Luokkatietoisuuttaan Runge osoittaa vihassaan kulakki Mihkel Kooria kohtaan, joka pettää maansaaja Roosi Ristiä, Koorin entistä palvelijaa, jolle Koor näennäisesti lahjoittaa maata, mutta maasta saatavan hyödyn Koor järjestää itselleen. Runge osoittaa voimakasta proletaarista solidariteettia Roosi Ristille.

"Kuid sina seisa enda eest," ütles Paul vihaselt.
 "Kui sa temast jagu ei saa, siis üttele mulle, -
 küll ma tal, näljasel kuradil, kaela kahekorra
 keeran." 534

(Mutta puolusta sinä itseäsi, Paul sanoi vihaisesti. Jos et pärjää hänen kanssaan, niin tule sanomaan minulle, - kyllä minä väemmän tuon ahneen pirun niskat nurin.)

Rungen luokkatietoisuus on vähällä saada konkreettisen muodon, kun hän kohtaa Koorin Ristin pellolla. Kohtaus saa hänet niin afektiiviseen mielen-tilaan, että hän joutuu lähes homeeriseen raivoon. Positiivinen sankari on yleensä tunne-elämältään ja temperamentiltaan lähes robottimainen, mutta luokkatietoisuuden herättämä koleerinen viha on hänellekin luvallinen afektiivisuuden muoto. Rungen otsalla paisuu sininen suoni ja hänen kätensä vetäytyvät nyrkkiin vihasta luokka-antagonistia kohtaan. Rungen raivo on osoituksena siitä, että hänen sosiaalinen omatuntonsa on valpas.

"Pahat pojat", kulakit Mihkel Koor ja Juhan Känd, ovat Rungelle näytönä luokkataistelutilanteen eksistenssistä, mikä puolestaan ohjaa Rungea kohti puoluekantaaisuutta, sillä puolue on luokkataistelun instrumentti.

Hirrenkuljetustalkoissa Paul Runge vielä epäröi hänen toverinsa mainitessa puolueen pyrkivän kollektiivitalouteen. Mutta tässä vaiheessa Rungen suhteessa puolueeseen tapahtuu murros. Murroksen ratkaiseva tekijä on - sine dubio - partorg Muuli. Hän ei ole unohtanut ensimmäistä keskusteluaan Rungen kanssa, jolloin hän oli huomauttanut Koordin kylässä olevan vähän poliittisesti aktiiveja ihmisiä.

Muuli toimii nimensä mukaan. Hän murtaa Rungen egoistisen maailmanku-

van vetoamalla tämän puolueelta ja kollektiivilta saamaan apuun ja vetää Rungen mukaan yhteiskunnalliseen työhön toiseksi kyläläluottetuksi Tatrikin avuksi Koordin kylään. Runge saa näin myös yhteiskunnallisen statuksen, joka positiivisella sankarilla on oltava. Hän on nyt de facto puoluekantainen, sillä virallisen aseman omaavana hänen on oltava puoluekantainen toiminnassaan; eikä vain toiminnassaan, sillä intimitteettisuojan puuttumisen takia positiivisen sankarin on oltava puoluekantainen myös ajatuksissaan.

Mutta Runge tarvitsee vielä yhden impulssin vakuuttamaan kollektiivisen elämäntavan paremmuutta ja näin ollen myös puoluekantaisen asennoitumisen paremmuutta individualistiseen verrattuna. Tämä viimeinen impulssi on metsäveljien hyökkäys.

Nyt Runge saa tuta, että vain kollektiivi ja puolue voivat auttaa häntä. Kyläläiset rientävät tulen kajon nähtyään apuun - tässä tuli tulee esiin hyvän ja pahan kamppailua symboloivana motiivina. Ennen tätä apua haetaan kuitenkin sieltä, mistä Runge on sitä aiemminkin saanut. Tuleva kolhoosin esimies ja Rungen paras ystävä Kaarel Maasalu ajaa hevosella toimeenpanevan komitean taloon, josta toivoo löytävänsä - luonnollisesti - partorg Muulin. Hyvä haltija on kuitenkin kaupungissa, ja Maasalu miettii puhelimessa mistä löytäisi apua.

Naisehää! kŭsis ärritatult uuesti. Siis Kaarel leidis.
 "Partei!" möirgas ta. "Andke mulle partei!"
 Telefonist kŭsis jälle uuesti.
 "Nojah, partei maakonnakomitee ... " karjus Maasalu,
 rõõmustudes selle üle, et oli leidnud õige sõna. "Maakonnakomitee ... Võib ka korrapidaja olla ..." 535

(Naisääni kysyi ärtyneesti uudestaan. Silloin se tuli Kaarelin mieleen. Puolue! hän kiljaisi. Yhdistäkää puolueeseen! Keskus kysyi uudestaan. Nojaa, puolueen maakuntakomitea ... Maasalu huusi iloiten siitä, että oli löytänyt oikean sanan. Maakuntakomitea ... Saa olla myös päivystäjä.)

Näin Runge suorastaan pakotetaan huomaamaan, että hänen tukensa on puolue ja sen takana seisova kollektiivi, joka tällä kertaa pelastaa hänet mahdollisesti kuolemasta. Tämän jälkeen Rungen on mahdotonta kieltäytyä, jos puolue pyytää häneltä jotakin. Ja se pyytää, sillä Rungesta on tultava puoluekantainen, puolueen palvelija niin sanoissa kuin teoissa.

Positiiviselle sankarille tyypillisesti Runge joutuu retoriseen tuli-

kokeeseen puoluetta palvellessaan.⁵³⁶ Hän julkistaa samalla puoluekantaisuutensa ja pyrkii vahvistamaan uuden roolinsa mukaisesti muissakin tätä asennetta. Rungelle uskotaan luottamustehtävä pitää puhe häntä auttamaan tulleen puuseppä Johannes Uustalun vaalikokouksessa. Näin Runge alkaa täyttää yhä paremmin positiivisen sankarin dimensiot: hän ottaa johtavan paikan kollektiivissa, kuten positiiviselle sankarille kuuluu. Rungella ei ole enää paluuta vaan hänen on mentävä eteenpäin puoluekantaisuuden tiellä. Puheessaan Runge todistaa tovereilleen, että hän on irtaantunut egoistisesta asenteestaan ja siirtynyt palvelevan puoluekantaisuuden piiriin. Tässäkin vaiheessa Muuli on Rungen tukena, kuten tuon ajan neuvostokirjallisuuden puoluesihteereillä ja -virkailijoilla oli tapana olla.⁵³⁷

Selvittyään ensimmäisestä puolueen hänelle asettamasta tehtävästä on Rungen vähitellen päästävä käsiksi itse pääasiaan, kolhoosin muodostamiseen. Alluusion Rungen tulevasta osuudesta tässä asiassa saa hänen ja hänen appensa keskimik Johannes Vaon välisestä keskustelusta, joka antaa ymmärtää, mitä tuleman pitää.⁵³⁸

Lukijaa ihmetyttää vain se, kuten edellä jo mainittiin, että Leberecht antaa odottaa kolhoosin ehtimistä edes suunnitteluvaiheeseen aivan kirjan loppusivuille. Leberecht täydellistää Rungen puoluekantaisuuttakin tämän johdosta varsin nopeassa tempossa ja tekee Rungen kypsäksi ratkaisemaan konfliktin. Konflikti ei kuitenkaan ole hyvän ja pahan välinen, vaan aivan konfliktittomuuden teorian mukaisesti hyvän ja vielä paremman välinen. Pahan edustajat Koor ja Känd eivät kykene missään vaiheessa vakavasti vaikeuttamaan päämäärään pääsemistä.

Edellämainittu signaali niin todellisuudessa kuin romaanissakin on tieto Neuvosto-Viron ensimmäisen kolhoosin perustamisesta.⁵³⁹ Mutta ratkaisevaa askelta ei voida ottaa neuvottelematta Muulin kanssa. Hän on kaikkietävä ja ennen kaikkea hän tietää, mitä puolue tahtoo.

Tässä vaiheessa Muuli ei enää ole aloitteentekijän osassa, sillä Rungen tultua riittävän puoluekantaiseksi Muuli voi suoda hänelle myös toiminnallisen aloitteellisuuden. Muuli on pikemminkin liiallista innostusta hillitsevä regulaattori. Mutta Muuli kehottaa kuitenkin Rungea ja Maasalua viemään asiaa eteenpäin, mikä luonnollisesti tapahtuu yhdessä puolueen kanssa. Romanin klimaksissa on Muuli puolueen edustajana jälleen Rungen tukena, kun kollektiivi ryntää Käärmesuon kimppeun. Runge on tällöin noussut jo koryfean asemaan. Hän on aloitteentekijä ja esimerkinnäyttävä, ja hänellä on myös puolueen mandaatti takanaan. Jos Muuli jättäisi partorgin paikan täytettäväksi,

tuntuisi luonnolliselta, että Runge valittaisiin hänen tilalleen. Muulin työ on kantanut hedelmän - Paul Rungesta on tullut puoluekantainen aktivisti.

Kuten päämäärätietoisuutta käsiteltäessä todettiin, Leberecht vetää paralleelista päämäärätietoisuuden ja puoluekantaisuuden linjaa eli mitä lähemmäksi oikeaa päämäärää tullaan sitä voimakkaammaksi Rungen puoluekantaisuus kasvaa. Uskottavuuden lisäämiseksi Leberecht kasaa Rungen tielle vaikeuksia, jotka kumulatiivisina impulsseina suuntaavat Rungen päämäärään ja altistavat hänet puoluekantaisuudelle. Leberechtin em. tekniikka voidaan esittää hiukan yksinkertaistetusti taulukon muodossa seuraavasti:

Paul Rungen päämäärätietoisuuden ja puoluekantaisuuden kehittyminen

<u>Päämäärä + osapäämäärä</u>	<u>Vaikeus</u>	<u>Puoluekantaisuuden aste</u>
oma talo	-	malja neuvostovallalle
oma talo + viljelysmaa	Jansonin ja Kändin vastahakoisuus	avunpyyntö Muulille ja tämän vihje puoluekantaisuudesta
oma talo + kyntötyöt	koneosuuksunnan luonne	alkeellinen luokkatietoisuus, puhe osuuskunnan kokouksessa
oma talo + peruskorjaus	materiaalin puute	avunpyyntö puolueen maakuntakomiteaan ja Uustalulle
oma talo + kyntötyöt	Kändin ja traktorin rikkoutuminen	avunpyyntö hevosasemalle ja Muulille
oma talo + rakennustyöt	työvoiman puute	ensimmäinen viittaus puolueen ja kolhoosin yhteyteen
oma talo	-	suostuu Muulin taivuttamana kylävaltuutetuksi
oma talo	metsäveljien hyökkäys	kiitollisuus kollektiivin ja puolueen avusta
oma talo + puhe Uustalun kokouksessa	hermostuneisuus	ensiesiintyminen puolueaktiivina

<u>Päämäärä + osapäämäärä</u>	<u>Vaikeus</u>	<u>Puoluekantaisuuden aste</u>
oma talo + valmius kolhoosiin	epätietoisuus käytännöllisessä toteuttamisesta	vakuuttuneisuus kollektiivisen talouden paremmuudesta
kolhoosi + alustavat suunnitelmat	kokemattomuus	varma vakaumus asiasta ja luottamus puolueeseen
kolhoosi + perustaminen	ei vaikeutta	aktiivinen toiminta puolueen linjan mukaisesti
kolhoosi + suon kuivaus	työvoiman niukkuus (poistuu yllättävästi)	johtava asema positiivisen sankarin roolin mukaisesti

Edellä olevasta taulukosta näkyy, miten Runge on puolueeseen nähden koko ajan saavana osapuolena niin kauan kuin hänen päämääränsä on vain oman onnen tavoittelu. Mutta mitä lähemmäksi oikeaa päämäärää tullaan sitä enemmän Rungen on unohdettava omat pyrkimyksensä ja antauduttava yhteisen hyvän palvelukseen. Tällöin hänellä on tilaisuus maksaa kiitosvelkansa puolueelle ja kollektiiville. Merkillepantavaa on myös se, että oikean päämäärän mukana myös vaikeudet katoavat.

Leberecht esittää siis puoluekantaisuudenkin suhteen ns. kehittyvän sankarin, jolle kaikki ei ole alusta lähtien itsestään selvää, vaan joka täydellistyy tapausten kiirastulessa. Ns. kristallinpuhtaan sankarin, jolle kaikki puoluekantaisuutta myöten oli alunperin selvää, roolissa on partorg Muuli, mutta häntä ei voida käsitellä positiivisena sankarina, sillä hän on selvästikin sivuhenkilö. Tätä osoittaa sekin, että alkuperäisessä kertomuksessa Muulin osuus oli kvantitatiivisesti vielä vaatimattomampi. Muuli on taustatekijä, joka viisaasti ohjaa Rungea oikealle tielle. Muuli on mitä ilmeisimmin yleisliittolaisen kaavan mukaan tehty kompleksiton puoluevirkailija, jollaisia mm. Van der Eng-Liedmaier esittelee tutkimuksessaan lukuisan joukon juuri Ždanovismin vuosilta neuvostokirjallisuudesta.⁵⁴⁰ Muuli on katalysaattori, joka aiheuttaa Rungen transformaation lähes poliittisen neitseellisyyden tilasta puoluekantaiseksi aktivistiksi.

Leberecht on joka tapauksessa määrätietoisesti halunnut tehdä Rungesta puoluekantaisen, "partiinyi". Tässä ei ole intentionaalisen harhakäsityksen vaaraa, sillä tämän periodin neuvostovirolaista kirjallisuutta ei voi tarkas-

tella autonomiateorian pohjalta; siksi tarkoin se oli yhteiskunnallisen säätelymekanismin vaikutuksen alainen.

3. Optimismi

Positiivinen sankari on optimistinen sankari. Tällä tarkoitetaan sitä, että hän on kvaliteetiltaan traagisen sankarin antiteesi. Hänellä ei ole oikeutta traagiseen kohtaloon eikä kärsimykseen. Ja toisaalta hän on myös oman kvaliteettinsa puolesta optimistinen, ts. hänellä on ne kyvyt, joita tarvitaan lähinnä puolueen asettamien tehtävien ratkaisuun ja joiden ratkaisemisen mahdollisuutta hän ei epäile. Hän uskoo asian voittoon.

Paul Runge täyttää ensimmäisen ehdon mitä ilmeisimmin. Hän ei tunne henkilökohtaista kärsimystä muuta kuin luokkakantaisen vihan muodossa, mikä on positiiviselle sankarille luvallinen afektiivisuuden muoto. Toisenkin ehdon Runge täyttää, vaikka hän tunteeikin joskus epäilyjä kykyjensä suhteen, mutta epäilyt häviävät tavallisesti Muulin ansiosta, jonka ikuinen optimistisuus, varmuus ja hyväntuulisuus siirtyvät myös Rungeen silloin, kun positiivisen sankarin peruskvaliteetissa on pessimismin taipumisen vaaraa.

Runge osoittaa optimistista mielenlaatua jo alusta lähtien, mikä pohjautuu osaltaan siihen, että hän on Suuressa isänmaallisessa sodassa saanut tarvittavaa itsevarmuutta ja luottamusta omiin kykyihinsä.

Muulista tulee myös Rungen optimistisuuden lähde jo heidän ensitapaamisestaan lähtien. Leberecht korostaa Muulin olemuksen valoisuutta hyvin konkreettisesti läpi romaanin. Kohdatessaan ensi kerran Rungen Muuli naurahtaa (alleiviivaukset minun), naururypyt syntyvät hänen silmiensä ympärille, hän pauhahtaa nauramaan ja jälleen syntyvät naururypyt hänen silmiensä ympärille niin, että Rungenkin mieliala nousee.⁵⁴¹

Koneosuuskunnan perustavassa kokouksessa Muuli katsoo hyväntuulisesti ja hyväksyvästi Rungea tämän vaadittua Maasalua johtokuntaan.⁵⁴² Muulin käydessä ensimmäisen kerran katsomassa Rungen taloa hänen totinen suunsa vetäytyy muhevaan nauruun hänen tervehtiessään Rungea.⁵⁴³ Kun Muuli pyytää aikaisemmin eräänlaisena kylähulluna kohdeltua kaivontekijä Semidoria⁵⁴⁴ lähtemään opintomatkalle tutustumaan neuvostokolhooseihin hän hymyilee veitikkamaisesti ja saa takaisin byrokraattisen toimeenpanevan komitean esimiehen Jansonin takia menettämänsä päivänpaisteisen mielialansa ja puhkeaa pian

hyväntuuliseen nauruun.⁵⁴⁵ Kun Runge ja Maasalu tulevat puhumaan Muulille kolhoosin perustamisesta partorg myhäilee.⁵⁴⁶ Pitäessään puhetta suon kuivatukseen kokoontuneille kolhoosilaisille Muuli hymyilee heille ystävällisesti.⁵⁴⁷ Kuunnellessaan kesknik Johannes Vaon mielenmuutosta osoittavaa puhetta kuivatustyön tauolla Muuli jälleen myhäilee.⁵⁴⁸

Optimismissakin Muuli on samanlainen katalysaattori Rungelle kuin puoluekantaisuudessa. Hän ei anna Rungelle muuta vaihtoehtoa kuin optimismin. Leberecht ei ole pyrkinyt tekemään positiivisesta sankaristaan ylioptimistista sosialistisen realismin super män'ia, vaan on antanut hänen pysytellä tässä suhteessa inhimillisten dimensioiden rajoissa, mutta skepsisiin pessimismistä puhumattakaan hän ei anna Rungen vaipua.

Runge esitellään lukijalle jo alunperin vahvan itsetunnon omaavana henkilönä, kuten päämäärätietoisuuden ja puoluekantaisuudenkin yhteydessä ilmeni. Häneltä ei puutu uskoa ensimmäisen päämääränsä - oman talon - toteuttamismahdollisuuksiin. Jo tässä vaiheessa Muulilla on hyvin myönteinen vaikutus Rungen mielentilaan. Käynti partorgin luona saa hänet suurenmoiseen tunnelmaan, suorastaan iloisesti viheltämään.⁵⁴⁹

Optimismi ulottuu materiaalisiinkin seikkoihin. Rungelle on itsestään selvää, että hän pystyy hankkimaan talon peruskorjaukseen vaadittavat tarpeet, vaikka maa on juuri selvinnyt sodasta ja rakennustarvikkeista on huuftava puute. Mutta Runge saa ystävänsä Uustalun avulla laudat, seinäpahvit, sementin, ikkunalasit ja uuden pöydän. Uustalu saa kaiken järjestykseen. Myös Uustalun ulkomuoto on optimismia herättävä: hänellä on hyväntuuliset (alleviivaukset minun) ja hymyilevät silmät, hän iskee ystävällisesti ja iloisesti silmää Rungen vaimolle, hänen reppunsakin on kuin joulupukin kontti, josta löytyy lihaa, leipää ja voita.⁵⁵⁰ Uustalu jättää jälkeensä onnellisen ja idyllisen tunnelman valkeutta hohtavaan kotiin. Yhtä aurinkoinen on Rungen rintamatoveri, joka on syyttäjänä oikeudenkäynnissä, jossa tuomitaan Rungen paljastama kulakki Mihkel Koor. Syyttäjän silmissä syttyvät iloiset kipinät, kun hän katsoo Rungea, ikään kuin vanhat, sydämelliset muistot olisivat heränneet.⁵⁵¹

Runge ja hänen vaimonsa tuntevat tosin välillä epävarmuutta tulevaisuudesta, mutta Runge on päättänyt selviytyä kaikista vaikeuksista työpanostalla lisäämällä. Lähimpänä epätoivoa Runge on silloin, kun koneosuuskunnan traktori ei tulekaan sovittuna aikana kyntämään. Tällöin Leberecht antaa Rungea hetkeksi tulla näkyviin alistuneisuuden, mikä ei kuulu positiivisen sankarin luonteenpiirteisiin.

Paul istus mltsi peast võtmata juhmit taburetil ja vahtis stngelt pórandale. "Traktor läks katki," ütles ta väsinult. "Mõistad? Laagrid põlesid läbi, ja veel on midagi seal ..." Esmakordselt märkas Aino võpatava sldamega, kui kõhnaks oli Paul viimase ajal jäänud; põsenukid laias näos olid teravalt väljas, juuksed kaelale kasvanud. Nlud ei meenutanud ta oma järsule otsmikule vajutatud vana sonimltsiga enam seda pingul-sirget sõjameest, milline ta oli alles hiljuti, vaid sarnanes tavalise muredega kooratud kehvikmaamehega. Ta oli Ulteni kuidagi luitunud ja kulu-⁵⁵²nud, nagu tema palju kordi pestud vana sõjaväepluus.

(Paul istui lakkia päästään ottamatta neuvottomana jakkaralla ja tuijotti synkästi lattiaan. Traktori meni rikki, hän sanoi väsyneesti. Ymmärätkö? Laakerit paloivat, ja siellä on jotain muutakin ... Ensi kerran Aino huomasi sydän vavahtaen, miten laihaksi Paul oli mennyt viime aikoina; leveiden kasvojen poskipäät ulkonivat terävinä, hiukset olivat kasvaneet kaulalle asti. Nyt hän ei enää muistuttanut jyrkälle otsalle vajonneine lippalakkeineen sitä suoraryhtistä sotamiestä, jollainen hän oli vielä äskettäin, vaan oli tavallisen murheiden painaman köyhän maamiehen kaltainen. Hän oli kauttaaltaan kuivettunut ja kulunut niin kuin hänen useita kertoja pesty vanha sotilaspuuseronakin.)

Optimismiin kuulumaton resignaatio on selitettävissä sillä, että päämäärän olles veelä väärä voidaan positiivisen sankarin antaa vaipua akuuttiin resignaatioon, sillä se auttaa häntä huomaamaan päämääränasettelunsa virheelisyyden. Sen jälkeen kun Runge on asettunut oikean päämäärän suuntaan, ei hänen ole havaittavissa hetkeäkään edelläkuvatunlaista resignaatiota. Mutta Paul Runge ei olisi positiivinen sankari, jos hän ei kykenisi nousemaan pian depressiostaan. Tähän ei tarvita muuta kuin se, että hänen vaimonsa uhkaa mennä hakemaan apua isältään. Tällöin Rungessa nousee viha, joka palauttaa hänen energisyytensä.

Mitä lähemmäs kolhoosia intrigissä tullaan, sitä suuremmaksi Rungen valmius entistä vaativampien tehtävien suorittamiseen tulee. Ensimmäiseen testiinsä puolueen antamien tehtävien suorittamisessa Runge joutuu, kun Muuli värvää hänet kylävaltuutetuksi, jonka tehtävänä on seurata töiden edistymistä laadittujen suunnitelmien mukaan ja elintarvikeluovutusten oikeaa suorittamista. Runge ei ole ilman muuta valmis tähän tehtävään, mutta Muulin muistutusta siitä avusta, minkä Runge on saanut, tämä ei voi kieltäytyä. Kiitosvelan maksun aika on koittanut. Runge ei epäile sitä, etteikö hän kykenisi suoriutumaan tehtävistä, mutta hän epäilee sitä, että hänen

omat suunnitelmansa saattaisivat häiriintyä. Hänen päämääränsä ja uudet tehtävänsä ovat vielä konfliktissa keskenään. Mutta kun tässä suhteessa saavutetaan harmonia, niin Rungen optimistisuus nousee oikean päämäärän edellyttämälle tasolle.

Ns. konfliktittomuuden teorian mukainen paraatimaisen optimistinen ilmapiiri tiivistyy romaanin edetessä kohti ratkaisuaan eli kolhoosin Uusi elämä muodostamisesta. Tästä saadaan esimakua Uustalun vaalikokouksessa, jonka ilmapiiri on onnellisen vapautunut ja jossa muuten hyvin tosikkomai-⁵⁵³nen Runge sijoittaa puheeseensa jopa vitsin, joka saa aikaan naurua salissa.

Rungen optimistinen varmuus lisääntyy mitä lähemmäksi peripetiaa tullaan, vaikei romaanissa ehkä voidakaan erottaa selvää, yksilöityä peripetiaa, vaan sarja tapauksia, jotka johtavat kolhoosin perustamiseen. Ratkaiseva askel otetaan, kun Kaarel Maasalu tiedottaa, että hän on kuullut ensimmäisen kolhoosin perustamisesta Saarenmaalle.⁵⁵⁴

"Saaremaal on hakatud organiseerima esimest kolhoosi,"
alustas Kaarel oma juttu ebaharilikult kiirustades.

"Kuulsin seda inimestelt, keda võib uskuda ..."

Paul lõi sõbrale tugevasti õlale, vilistas heakskiitvalt ja ajas käe pikkamisi tasku tubaka järele, - ees oli pikem jutt.

"Noh, vana," ütles ta võidurõmsalt, "mulle näib, et see puudutab meidki ... Kullap on juba aeg ..." 555

(Saarenmaalla on ruvettu organisoimaan ensimmäistä kolhoosia, Kaarel aloitti puheensa epätavallisesti kiirehtien. Kuulin sen ihmisiltä, joihin voi uskoa ... Paul löi ystäväänsä voimakkaasti olalle, vihelsi hyväksyvästi ja ojensi käden ottamaan hitaasti tupakkaa, - edessä oli pitempi neuvonpito. No, ukko, hän sanoi voitonriemuisesti, minusta näyttää, että tämä koskee meitäkin ... Kylläpä on jo aika ...)

Runge ei tunne epäröintiä ryhtyessään tehtävään, joka on mittasuhteiltaan gigantinen hänen aikaisempiin egoistisiin päämääriin tähänneisiin ponnistuksiinsa verrattuna. Mutta positiivisena sankarina Rungella on oltava puolueen asettamien tehtävien toteuttamiseen vaadittava valmius. Tässä vaiheessa optimismin nousuun liittyy myös katharsis, kun Runge tunnustaa pystymättä pidättämään liikutustaan, että metsäveljien hyökkäys ja sitä seurannut tulipalo käänsivät lopullisesti hänen mielensä. Katharsismainen tunnelma valtaa sekä Rungen, Maasalun että Muulin, jonka luo miehet menevät suunnittelemaan kolhoosia. Maasalun posket hehkuvat kiihtymyksestä

ja Rungen kätet hikoavat, kun laskelmia tehdessä todetaan, miten paljon edullisempi yhteistalous on. Erotessaan miehet puristavat tujasti toistensa käsiä, astelevat paikoillaan hämillisesti ja nauravat liikuttuneesti. Puhdistuminen on tapahtunut, mutta ei traditionaalisen katharsiksen tapaan traagisesti vaan onnellisen käänteen kautta.

Tämän jälkeen Rungen tie on yhtä voittokulkua. Epäily omien ja toisten kykyjen suhteen toteuttaa kolhoosiin liittyviä mitä kunnianhimoisimpia suunnitelmia on kaikonnut hänestä totaalisti. Babajevskimainen ylioptimistinen ilmapiiri huipentuu romaanin loppuluvussa, jossa Runge johdattaa kolhoosilaiset jättiläismäiseen urakkaan: kuivattamaan kymmenien hehtaarien suuruisen suon pelkällä lapiotyöllä. Runge on nyt saavuttanut johtajan statuksen. Hän marssii etunenässä kohti voittoa finaalia. Tehtävä on mittasuhteiltaan ja voimavaroihin verrattuna jättiläismäinen, mutta positiivinen sankari on vakuuttunut siitä, että tehtävästä voidaan suoriutua. Tehtävä saattaisi kuitenkin olla ylivoimainen ellei tilannetta ratkaistaisi deus ex machinan avulla. Kaikkien yllätykseksi, paitsi tietysti Muulin, kaupungista saapuu kaksi sataa vapaaehtoista.⁵⁵⁶ Muuli säilyttää siis loppuun asti instruktiivisen otteensa Rungeen nähden, vaikka Runge nouseekin statuksessa koko ajan. Leberecht nostattaa loppukohtauksen tunnelman eräänlaiseen työekstaasiin, jossa optimismi muuttuu hurmostilaksi, joka tuo mieleen Gladkovin Sementin finaalin.⁵⁵⁷

"Tulevad!" karjus keegi.

Ning visates maha kirkad ja labidad, tóusid inimesed muldvallile, et paremini näha.

Teel, mida mööda nad olid hommikul siia tulnud, sõitis kaugel väikeste mändide vahel välgatades auto, teine, kolmas ... Masinad olid täis inimesi ... Kirendavalt, võidukalt, tõmmades endale Kõigi pilgud ja nagu trotsides tohutu Ussisoo roostekarva ning halle värvitoone, lehvisid punased lipud autodel. Tuul kandis kaugusest kõrvu laulusõnu.⁵⁵⁸

(Tulevat, joku huusi. Ja heittäen maahan hakut ja lapiot, ihmiset nousivat multavallille nähdäkseen paremmin. Tielä, mitä myöten he olivat tulleet tänne aamulla, ajoi kaukana pienten mäntyjen välistä välähtäen auto, toinen, kolmas ... Ajoneuvot olivat täynnä ihmisiä ... Loistaen, voitokkaasti, vetäen itsensä puoleen kaikkien katseet ja kuin uhmaten suunnattoman Käärmesuon ruosteisia ja harmaita värisävyjä, liehuivat autoissa punaiset liput. Tuuli kantoi kaukaa korviin laulunsanoja.)

Runge esiintyy loppukohtauksessa Pyhän Yrjänän hahmossa, joka käy lohi-

käärmeen - Käärmesuon - kimppuun pelkäämättä. Ja kuten Pyhä Yrjänä kukisti lohikäärmeensä Rungekin kukistaa Käärmesuon: tosin roolinsa mukaisesti kollektiivin avulla. Ihmiset tekevät työtä hyväntuulisella kiihkeydellä tunte-matta lainkaan syyskylmyyttä: Taaksalun vahvoissa käsissä murtuu lapio ja kankikin väänny mutkalle; entistä keskmikiä Johannes Vaoa on suorastaan pelottava katsoa, kun hän tulipunaiseksi muuttuneena väentää kiveä; kolhoosilainen Murumets painaa raivokas ilme kasvoillaan lapion saveen ja heittää sitä valtavana möykkyinä ojan reunalle jne.⁵⁵⁹

Romaanin lopussa Rungen työlle annetaan myös tulevaisuuden perspektiiviä idyllisen kuvan välityksellä, joka vahvistaa finaalin happy end -luonnetta.⁵⁶⁰ Rungen vaimo katsoo suolta näkyviä tulia esikoisensa sylissä.

Pauli oodates astus ka Aino ukxelävele, surudes hellalt vastu rinda vaipa mähitud Kure talu uut elaniku - väikest Antsu.

"Löke põleb, vaata - valgus ..." ütles ema, eemaldades ettevaatlikult katte poja näo eest. "Isa süütas tule Antsu jaoks ..."

Kolmenädalane Ants krimpsutas nägu, ent kui taevanrannal tantsisklev punakas valgus peegeldus tema silmäterades, avas ta hämmastunult oma puhtad pungis silmakeded ning laskis suust välja väikese mullikese, ja Aino mõistis, et ta naeratab.⁵⁶¹

(Paulia odottaen myös Aino tuli oviaukkoon, painaen hellästi rintaansa vasten vaippoihin käärittyä Kuren talon uutta asukasta - pikku Antsia. Nuotio palaa, katso - valo ... äiti sanoi, poistaen varovasti peitteen pojan kasvojen edestä. Isä sytytti tulen Antsia varten ... Kolmiviikkoinen Ants kipristi kasvojaan, mutta kun taivaanrannalla tanssiva punertava valo heijastui hänen silmäteristään, hän avasi hämmästyneenä puhtaat pikkusilmänsä selälleen ja päästi suustaan pienen jokelluksen, ja Aino ymmärsi, että hän nauraa.)

Ei ole epäilystäkään siitä, etteikö Runge olisi peruskvaliteetiltaan optimistinen. Hänen optimistisuutensa kasvaa progressiivisesti mitä lähemmäksi oikeaa päämäärää tullaan. Finaalissa Runge on saavuttanut jo sellaisen optimistisuuden asteen, että hänen voisi hyvin kuvitella olevan vaikka luonnonvoimien herra, kuten hän osittain onkin Käärmesuota kukistaessaan. Rungekin on selvä näyttö stalinistisesta ihmisestä, joka on pääsyt kohtalonsa herraksi. Hän kykenee muovaamaan tulevaisuuttaan, muuttamaan todellisuutta eikä vain selittämään sitä. Lopun onnelliset visiot antavat Rungen optimismille eternaalista merkitystä.

4. Moraalinen nuhteettomuus

Positiivisen sankarin peruspiirteistä moraalinen nuhteettomuus on Leberechtin romaanissa esitetty naiivin idyllisellä tavalla. Runge on lähestulkoon kaikkinaisen hyveellisyyden inkarnaatio.

Positiivisen sankarin hyveellisyyden on hänen intimiteettinsä puutteen takia oltava totaalista. Hänen yleinen ja yksityinen minänsä eivät ole erotettavissa toisistaan. Kommunisminrakentajan moraalikoodeksin imperatiivista luonnetta sankari ei voi unohtaa muuta kuin tilapäisesti ja apologiaan heti turvautuen.

Leberecht käyttää kuten tuona aikana tapana oli musta-valko -tekniikkaa korostaakseen Rungen tätä ominaisuutta. Runge kontrastoidaan tällöin luokka-antagonisteihin, jotka kuvataan ulkomuotoaan myöten vastenmielisiksi. Kun Rungen katse, joka on levollinen ja tutkiva, antaa kuvan avoimesta ja rehellisestä henkilöstä, niin kulakki Mihkel Koorin silmät ovat "pienet" ja "pistävät" eikä hänen ulkomuotoaan voi muutenkaan nimittää miellyttäväksi.⁵⁶² Luovuttaessaan valtiolle viljaa huomattavasti vähemmän kuin normi edellyttäisi ovat Koorin sirrillään olevat silmät synkinä ikään kuin paljastamassa hänen kataluuttaan.⁵⁶³ Rungenkin teräksisen siniharmaat silmät saattavat katsoa vihaisesti, mutta silloin on kyseessä proletariaatin asian puolustaminen, kuten esimerkiksi traktoriosuuskunnan perustavassa kokouksessa.⁵⁶⁴

Negatiiviset hahmot irvistelevät, kun Runge katsoo avoimesti, kiroilevat; kun Runge ei edes kuolemanhädässä käytä "hittoa" voimakkaampaa ilmaisuja, juovat salapoltettua viinaa voittaakseen voimattoman raivonsa, kun Runge juo viinaa vain juhlistaakseen jotain tapahtumaa. Negatiiviset hahmot käyttäytyvät väkivaltaisesti kotiväkeään ja -eläimiään kohtaan, kun Runge on yhtä ystävällinen niin vaimolleen kuin hevoselleenkin.

Toisen kulakin, koneosuuskunan omiin käsiinsä huijanneen Juhan Kändin kasvot ovat puolestaan pyöreät, munankaltaiset, kuopattomat ja niin sileät, ettei hänestä olisi saanut edes otetta, sillä häneltä puuttuivat silmäripsetkin. Hiukset on kammattu sileästi päätä myöten.⁵⁶⁵ Kun Koorin temput sitten paljastetaan oikeudenkäynnissä, niin Koorin posket ja leuka vetäytyvät taaemmaksi ja vain vahankeltaiset posket ja otsa näkyvät. Myös kuoppiin vajonneet silmät häviävät näkyvistä ja hymyn ja irvistyksen välinen ilme paljastaa hevosenhampaat. Tämä näky pelästyttää Roosi Ristin, Koorin entisen palvelijan niin, että hänen kätensä alkavat vapista.⁵⁶⁶

Rungen vaatimattoman miehekäs ja vilpitön olemus korostuu kontrastoinnin avulla entisestään.

Leberecht ei ole silti pyrkinyt täydelliseen hagiografiaan Runge kohdalla, vaan suo hänelle inhimillistä nautintoakin, mutta vain niin paljon kuin positiiviselle sankarille on soveliaista. Runge nauttii alkoholia, mutta ei juopumustilaan asti. Palatessaan junalla sodasta kotiseudulleen Runge juo hänelle tarjottua viinaa, mutta vain sen verran, että hänen mielialansa nousee. Junaan ilmestyy vielä toinenkin viinapullo, joka elävöittää matkantekoa. Nauttiessaan kotikylässään tervetuliaisateriaa Runge yllättää toverinsa mieluisasti juhlistamalla ateriaa viinapullolla. Mutta viinaa käytetään vain maljan nostamiseksi neuvostovallalle. Rungeen sopii hyvin osa romanialaisesta positiivisen sankarin määritelmästä vuodelta 1954: "Hän ei juo ja hän saattaa lopettaa myös tupakoimmin." ⁵⁶⁷

Runge ei ole altis myöskään libidon houkutuksille. Hän kyllä avioituu lähes ex tempore, mutta hänen suhteensa Aino Vaoon on epäeroottinen. Tosin Ždanovismin vuosien kirjallisuudessa yleensäkin oli ajauduttu virallisen moraalien mukaiseen absoluuttisen libidon kieltoon, jossa saatettiin mennä naurettavuuksiin asti. Pisimmälle Runge menee erotiikan alueella pitäessään kerran Ainoa kädestä kiinni ja suudelllessaan tätä poskelle nuorten romanssin ollessa kauneimmillaan. ⁵⁶⁸ Fyysisen rakkauden kuvauksia saadaankin Neuvosto-Viron proosassa odottaa aina 60-luvulle asti.

Konventionaalisen moraalien mukaan Runge olisi tämän jälkeen moraaliton, sillä hän asettuu asumaan Kuren taloon Ainonsa kanssa ilman minkäänlaisia vihkimisseremonioita, mutta positiivisen sankarin kilpi ei tahriudu pikkuporvarillisten muodollisuuksien täyttämättä jättämisestä. ⁵⁶⁹

Vaikkei positiivisella sankarilla ole intimiteettisuojaa, niin Leberecht ulottaa tämän suojan nuoren parin intiimin elämän alueelle, sillä seurusteluvaiheen poskisuudelman jälkeen Runge ei enää lähesty vaimoaan ja heidän lapsensa syntymän voisi tulkita tapahtuneen raamatullisen immaculata conceptio beatae virginis -tapahtuman mukaan eli neitseeillisesti. Runge on siis tyypillinen positiivinen sankari sikäli, että hän ei anna libidon häiritä palvelutehtävänsä toteuttamista. Hän ei ole tässä suhteessa Pavel Vlasovin tai Pavel Kortšaginien kaltainen askeetti eikä se ole tarpeenkaan, sillä sosialistiseen yhteiskuntaan sijoitetulle positiiviselle sankarille voidaan jo suoda oikeus perhe-elämään, vaikkei esimerkiksi militantin kauden Kortšaginille suotukaan tätä. Asketismissa Rungen esikuva on jälleen

kerran Muuli, joka viettää korostetun yksinkertaista elämää. Hänet kontrastoidaan tässä suhteessa byrokraattiseen toimeenpanevan komitean esimieheen Jansoniin. Kun Muuli on herättyään sijannut yksinkertaisen vuoteensa, hän menee pihalle, huuhtoo itsensä kylmällä kaivovedellä ja hieroo itseään karkealla pyyhkeellä, kun taas Janson aloittaa päivänsä rasvaisella muna-ruualla rasvatilkkojen tippuessa pitkin leukaa.⁵⁷⁰

Runge osoittaa myös suurta rohkeutta, mikä kuuluu itsestäänselvästi positiivisen sankarin kuvaan Rahmetovista lähtien. Runge on osoittanut pelottomuutensa jo Suuressa isänmaallisessa sodassa, josta hän palaa kunniamerkit rinnassaan. Koska sankarin on oltava myös vaatimaton, niin Runge ei sovi kerskua sotasaavutuksillaan, vaan Leberecht jättää asian toteamisen aiemmin mitättömyytenä pidetyn kaivontekijä Semidorin tehtäväksi, joka uudessa yhteiskunnallisessa tilanteessa kasvaa uusiin mittoihin.⁵⁷¹

Ta vaatas Pauli silmapilkselt Ule, ja mitte ainult ei vaadanud, vaid ka katsus. Puudutas medaleid rinnal ja ordeneid. "mis see on - "Punane täht"? N-noh ..." Imetles paksu tallaga rindesaapaid, katsus käega, kas need on ka küllalt tugevad. Isegi Pauli alumiiniumportsigarr laual köitis tema tähelepanu. "Kas see on alumiiniumist? Ise oled graveerinud? Aga mis täkked need siin on?" "Iga takke tähendab Uhte sõjakuud," seletas Paul tagasihoidlikult. "Palju," ohkas Semidor. "Palju takkeid."⁵⁷²

(Hän silmäsi nopeasti Paulia, ja ei vain silmäillyt, vaan myös koetteli. Kosketteli mitaleita rinnalla ja kunniamerkkejä. Mikä tämä on - Punainen Tähti? No-noh ... Ihmetteli paksuanturaisia sotilassaappaita, koetti käsin, ovatko ne tarpeeksi vahvat. Jopa Paulin alumiininen savukekotelo pöydällä kiinnitti hänen huomiotaan. Onko se alumiinista? Itse olet kaivertanut? Mutta mitä nämä lovet tässä ovat? Jokainen lovi merkitsee yhtä rintamakuukautta, Paul selitti vaatimattomasti. Paljon, Semidor huokasi. Paljon lovia.)

Tosin Leberecht panee Runge itsensäkin vakuuttamaan urheuttaan, ensin sanoissa ja sitten teoissa. Runge ei hätkähdä vähääkään, kun hänen vaimonsa kertoo nähneensä metsäveljen. Rintamataistelija, joka on tullut takaisin Suuresta isänmaallisesta sodasta ei epäile selviytyvänsä tästäkin hyökkäyksestä, kuten hän vaimolleen vakuuttaa. Runge toteaa vain nähneensä rintamalla kylliksi noita kasvoja, joiden rohkeus saattaa pettää silloin, kun katsellaan pyssynpiipun takaa.

Metsäveljien hyökätessä Runge osoittaa rintamamiehen rohkeutta ja päättäväisyyttä. Hän rauhoittaa vaimoan ja tulittaa hyökkäjiä. Runge on saanut käyttöönsä tuliaseen, jota ei anneta kuin luotetuille. Metsäveljet, joita Leberecht nimittää neuvostoterminologian mukaisesti bandiiteiksi, sytyttävät vilja-auman ja navetan tuleen, jolloin Aino Runge menettää itsehillintänsä ja yrittää rynnätä pelastamaan lehmää, mutta Runge tempaa hänet takaisin. Positiivinen sankari ei voi sallia tällaista harkitsemattomuutta. Runge osoittaa, että hän on rohkeudessaan sanansa mittainen mies.

Runge osoittautuu siis perinteisten moraaliarvojen kannalta mitä nuhteettomimmaksi. Mutta koska hän on sosialistisen realismin positiivinen sankari tämä ei riitä. Hänen on osoitettava paitsi yksityistä nuhteettomuutta myös yleistä, yhteiskunnallista nuhteettomuutta.

Runge todistaa olevansa urhea konkreettissa taistelutilanteessa, mutta samanlaista rohkeutta hän osoittaa myös vähemmän konkreettissa luokkataistelutilanteessa paljastaessaan kulakki Mihkel Koorin. Runge puolustaa pelotomasti Koorin entistä palkollista. Rungen teon jaloutta korostaa se, että puolustettavana on avuton nainen, jonka vastapoolina on häikäilemätön ja taitava kulakki. Runge osoittaa kommunisminrakentajan moraalikodeksin mukaista leppymätöntä vihaa luokka-antagonistia ja eksploatoijaa kohtaan. Tosin Rungen tässä asiassa osoittamassa nuhteettomuudessa on hienoinen egoistinen vivahde. Hän näkee itsensä jo sankarillisena kulakin paljastajana.⁵⁷³

Salk inimesi Koori talu õuel: võimu esindajad, tema ise - Runge, Rooski ... Koor ilmub klunnisele, aimates ette, et kõigel on lõpp ... Artikkel maakonnalehes, võib-olla isegi vabariiklikus, kulaku paljastamisest ... Kohus ... See vapustab paljusid vallas.⁵⁷⁴

(Joukko ihmisiä Koorin talon pihalla: viranomaiset, hän itse - Runge, Rooski ... Koor ilmestyy kynnykselle, aavistaen, että kaikki on lopussa ... Artikkel maakuntalehdessä, ehkä jopa tasavallan lehdessä, kulakin paljastamisesta ... Oikeudenkäynti ... Se järkyttää monia pitäjässä.)

Oikeudessa Runge täydentää työnsä todistamalla miehekkääseen ja lyhytsanaiseen tapaansa Koorin petollisuuden.

Yhteiskunnallisissa luottamustehtävissä Runge osoittaa myös korkeaa moraalista tasoa. Hän täyttää kylävaltuutetun tehtävät huolellisesti ja käy esimerkiksi Koorin luona kahdeksan kertaa huomauttamassa viljanluovutuksesta

valtiolle. Runge toimii niin tarmokkaasti, että hän alkaa herättää kylälaisten ihailua. Hän on asiallinen ja aikaansaapa ja rupeaa organisoi-
maan koko kylän kannalta hyödyllisiä hankkeita kuten sähköistystä.

Romaanin loppukohtauksessa kuten muuallakin Runge osoittautuu ääret-
tömän velvollisuudentuntoiseksi ja työteliääksi, todella esimerkilliseksi
neuvostokansalaiseksi, joka voi olla lukijalle esimerkkinä siitä, mi-
hin hänen olisi pyrittävä. Vielä täydellisempi esimerkki on partorg
Muuli, mutta hän on ehkä liiankin täydellinen. Rungelle on jätetty sen
verran inhimillistä heikkoutta, että hän ei tunnu tavoittamattomalta esi-
kuvalta.

Moraalisen nuhteettomuutensa puolesta Runge täyttää positiivisen san-
karin dimensiot erittäin tyydyttävästi: jopa niin hyvin, että hänestä on
vaikea löytää inhimillisiä heikkouksia. Tämä johtuu paljolti siitä, että
Runge on positiiviselle sankarille tyypillisesti voimakastahtoinen henkilö,
joka kykenee kuolettamaan itsessään muut kuin päämäärään pyrkimistä palvele-
vat afektiiviset liikkeet. Positiivinen sankari, jonka on kyettävä hallit-
semaan todellisuutta aina luonnonvoimia myöten, kykenee luonnollisesti ole-
maan myös oman itsensä herra. Runge ei paljasta tunteitaan yksityisen vaan
yleisen johdosta. Kolhoosin perustaminen saa hänet liikuttumaan, mutta
lapsen syntymän herättämiä reaktioita Leberecht ei edes mainitse. Yleisen-
kin takia syntynyt afektiivinen tila menee nopeasti ohi ja afektiivisuus
koetetaan peittää. Tämän vuoksi myöhemmin esitettiin, että positiiviselle
sankarille pitäisi suoda joitakin inhimillisiä heikkouksia.⁵⁷⁵

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että Paul Rungeen hypoteesissa esite-
tyt positiivisen sankarin peruspiirteet sopivat varsin hyvin. Tämä on eh-
kä odotettavampaakin kuin Toomingilla ja Hintillä, sillä Leberecht oli
epäilemättä paremmin kuin Tooming ja Hint selvillä siitä traditiosta, jonka
varaan virolainen positiivinen sankari piti rakentaa. Näkökulmasta riippuen
jotkut toiset piirteet voisi todeta keskeisiksi yhtä oikeutetusti kuin tässä
käsitellyt, mutta tarkasteltaessa positiivista sankaria juuri siitä näkökul-
masta, mitä tässä työssä on käytetty, on hyvin vaikea kiistää hypoteesin pe-
ruspiirteiden adekvaattisuutta Paul Rungen kohdalla.

VII OSVALD TOOMING - RUSKEAA RUTTOA VASTAAN

Osvald Toomingin romaanin Pruuni katku aastail ⁵⁷⁶ positiivinen sankari on Ilmar Maamets. Hänkään ei ole Paul Rungen tapaan alunperin vakaumuksellinen kommunisti, vaan myös Maamets on luettavissa ns. kehittyvien sankareiden joukkoon. Maametsin kohdalla tämä on historiallinen tilanne huomioon ottaen vieläkin ymmärrettävämpää kuin Rungen tapauksessa, sillä Tooming on sijoittanut romaaninsa tapaukset talveen 1941-1942, johon mennessä neuvostolainen ajattelu ja toimintatapa ei ollut Virossa päässyt vielä kuin vaatimattomalle idulle, jonka senkin Saksan hyökkäys oli tuhonnut. Kuten Leberechtillä oli täydellinen, mutta sivuhenkilöksi sijoitettu sankari partorg Muulissa, niin myös Toomingilla on täydellinen sankari myös sivuhenkilönä tai oikeastaan heitä on kaksikin: vallankumouksellinen runoilija Pepasson ja äärettömän tahdonvoimainen, vakaumuksellinen kommunisti Järvis, jotka esim. puoluekantasuutensa puolesta ovat jo alusta lähtien valmiita positiivisia sankareita, mutta joita ei voi tässä yhteydessä käsitellä romaanin positiivisina sankareina, sillä heillä on kuitenkin vain Maametsin kehitystä tukeva funktio.

Maamets täyttää myös sosiaalisen taustan vaatimuksen hyvin eli hänelläkin on oikea ankeeta. Hän on peräisin maalaisproletariaatista ja ollut kaivosmiehenä palavan kiven kaivoksissa ja opiskellut sitten kaivosteknikoksi. Hän on lähes täsmälleen Paul Rungen ikäinenkin; kun Runge on 32 vuotta, on Maamets täyttänyt 30 vuotta.⁵⁷⁷ Ilmeisesti hiukan yli 30 vuoden ikä on katsottu positiiviselle sankarille sopivaksi, sillä onhan tuonikäinen mies - sankari on lähes poikkeuksetta Neuvosto-Viron tuonaikaisessa proosassa mies - parhaissa voimissaan. Tooming ei juuri kuvaa sankarinsa ulkonäköä, mutta hänestä saa samanlaisen vaatimattoman sympaattisen vaikutelman kuin Rungestakin. Maametsin kontrastina esitetään galleria jo ulkonäöltäänkin mitä vastenmielisimpiä saksalaisia ja heidän kanssaan yhteistyössä olevia virolaisia. Fasistit ovat niin inhottavia, että Maametsin kotiväen koirakin, joka ei koskaan ole ollut kenellekään vihainen, puree saksalaista sotilasta.⁵⁷⁸

Maametsin entisen koulutoverin ja turvallisuuspoliisin palvelukseen menneen Renee Loikin aistillisuutta korostetaan useaan otteeseen kuvaamalla mm. hänen sieraimiensa värähtelyä, kun taas Maamets ei oikeastaan edes kaipaa

vaimoan vankeudessa seksuaalisista tuntemuksista puhumattakaan.

Toomingkin käyttää samaa musta-valko -tekniikkaa kuin Leberecht positiivista sankaria kuvatessaan. Positiivinen sankari on läpikotaisin hyvä ja hänen antagonistinsa ovat läpikotaisin pahoja. Täydellisten sankareiden Pepassonin ja Järvisin kohdalla voisi puhua sananmukaisesti hagiografiasta, sillä heidät kuvataan paljolti kristillisten marttyyrien kaltaisiksi. Tooming tekee tämän niin konkreetisti, että antaa Maametsin nähdä pyhimyskehän Pepassonin pään ympärillä. Kehä paljastuu kuitenkin visuaaliseksi harhaksi, jonka on aiheuttanut kidutuksen esiin pusertama tuskanhiki.⁵⁷⁹

1. Päämäärätietoisuus

Samalla tavoin kuin Paul Runge on osittaisessa poliittisen neitseellisyysden tilassa Leberechtin romaanin alkuvaiheissa niin myös Ilmar Maamets on päämäärätietoisuuden kannalta lähes tabula rasa. Häntäkin vaivaa aluksi päämäärätietoisuuden puute. Hänellä on klassisen tarpeettoman ihmisen tapaan jaloja impulsseja, mutta hän ei kykene suuntaamaan niitä sinne, minne marxilaisen positiivisen sankarin pitäisi ne suunnata. Maamets on kehittyvä sankari ja kehityksensä tueksi hän tarvitsee päämäärätietoisuutta vahvistavia esimerkkejä, joista merkittävimpiä ovat täydelliset sankarit, edelläänmainitut Pepasson ja Järvis ja ylimpänä innostajana kaikista itse Stalin, jonka sanat "Taistelumme on oikea, - voitto jää meille" innostavat Maametsiä ja vähitellen hänen ympärilleen muodostuvaa kollektiivia synkeimpinäkin hetkinä.

Maametsin proletaarinen tausta oli kasvattanut hänessä vaistonvaraisen luokkatunteen, joka oli päässyt orastamaan vuoden mittaiseksi jääneen neuvostokauden aikana jopa siinä määrin, että esimerkillistä työkykyä osoittanut kaivosteknikko oli kutsuttu kaivoksesta Palavankiven- ja Kemianteollisuuden Kansankomissariaattiin.⁵⁸⁰ Maamets oli toiminut myös ammattiyhdistyksessä sosiaalihuoltoon liittyvien asioiden parissa. Hänessä oli toisin sanoen olemassa suotuista kasvupinta, jota oikein viljelemällä saatettiin saada aikaan vaatimukset täyttävä positiivinen sankari.

Aivan Rungen tapaan Maametskin on asennoitumiseltaan egosentrinen romaanin alussa. Hän käy pitkään taistelua individualistisen ja kollektiivi-

sen asennoitumisen välillä: kollektiivinen asenne on tuomittu voittamaan tämän taistelun. Ratkaisevina impulsseina Maametsin päämäärätietoisuuden kehittymiselle ovat Pepassonin ja Järvisin esimerkit. Maamets oli 1940 asettunut neuvostovallan puolelle, mutta hän on Saksan musertavan ylivoiman edessä kadottanut uskonsa neuvostovallan lopulliseen voittoon. Vankilaan joutuessaan hän toivoo vain voivansa vapautua ja saada elää rauhassa, sillä hän ei ole omasta mielestään tehnyt mitään rikollista edes poliittisessa mielessä. Maamets oli jo kotona kasvatettu ehdottomaan rehellisyyteen eikä hän tajua, miksi hänet on tuotu vankilaan. Ennen kerjäläisen pussi kuin vankilan raudat, oli äiti opettanut hänelle.⁵⁸¹

Mutta vankila opettaa Maametsille, että hänen tekojaan ei arvioida juridisten eikä moraalisten periaatteiden mukaan, vaan hän on joutunut tekemisiin järjestelmän kanssa, joka pakottaa kannanottoon. Tooming käyttää tuona aikana muuten pannassa ollutta ja sosialistiselle realismille yleensäkin vierasta naturalistista kuvaustapaa johdattaessaan Maametsin näkemään natsien julmuuden ja ohjatessaan häntä päämäärätietoiseksi taiselijaksi. Tooming antaa Maametsille todellista shokkihoitoa pannassaan hänet näkemään runoilija Pepassonin kiduttamisen tulokset tämän palatessa kuulustelusta. Kuulustelija on turmellut runoilijan työkalut, hänen sormensa.

Kõigi viie sõrme otsad olid mustad, kärsanud tombud.

"Härra Riff ehtsa sakslasena armastab korda ja täpsust," noogutas poiss asjatundlikult ja heakskiitvalt. Maamets nägi väikese sõrme heledama põletishaava tahma ja nõe all veretavat, leemendavat liha, ta sõrmeis kipitas kõrbenud lõhna ja süda iilveldas ning kippus tõusma kurku. Vastupandamatu jõud tõmbas teda kirjaniku moonutatud käe poole ja ta tõusis. Kas siis keegi ei protesti? Kas on kadunud humaansuse, inimlikkuse viimasedki riismed?

Pepasson näis mõistvat Maametsas toimuvat, ta laud tõusid ja pruunid silmad naeratasid väsinult ja tõrjuvalt.

"Hoiä oma närve ... Siin on kõik täiesti seadusepärane ... Rott hammustab kõige metsikumalt siis, kui tunneb, et ta elu lõpp läheneb niisama paratamatult, nagu iga talve järel tuleb kevade ..."

"See on metsik ... Teie olete kirjanik, kultuurikandja ..." 582

(Kaikkien viiden sormen päät olivat mustat, kärventyneet möykät. Herra Riff aitona saksalaisena rakastaa järjestystä ja täsmällisyyttä, nyökkäsi poika asiantuntevasti ja hyväksyvästi. Maamets näki pikkusormen vaaleamman palohaavan tahman ja noen alla verestävää, visvaista lihaa, hänen sieraimissaan karvasti kärventyneen haju ja

häntä kuvotti ja oksetti. Vastustamaton voima veti häntä kirjailijan turmellun käden puoleen ja hän nousi. Eikö kukaan protestoinut? Ovatko humanisuuden, inhimillisyyden viimeiset rippeetkin kadonneet? Pepasson näytti ymmärtävän sen, mitä Maametsissä tapahtui, hänen silmäluomensa nousivat ja ruskeat silmänsä naurahtivat väsyneesti ja torjuvasti. Säästä hermojasi ... Täällä on kaikki täysin lainalaista ... Rotta puree kaikkein hurjimmin silloin, kun se tuntee, että sen elämän loppu lähenee yhtä väistämättä kuin jokaisen talven jälkeen tulee kevät ... Tämä on julmaa ... Te olette kirjailija, kulttuurihenkilö ...)

Runoilja Pepasson vaikuttaa stoalaisella itsehillinnällään Maametsin päämäärätietoisuutta vahvistavasti. Mutta Maametsin vuodetoveriksi sellissä joutuva Karl Kirsipuu muistuttaa konkreetisti Maametsille, mihin kommunistit pyrkivät ja millainen kommunistin olisi oltava. Kirsipuu uneksii vankilan synkkydessäkin siitä, millaisiksi työläisten olot tulisivat taas neuvostovallan palauduttua. Kirsipuu ei ole kadottanut silmistään päämäärää, vaikka hänen subjektiivinen tilanteensa on yhtä toivoton kuin Maametsillä, joka on vaipunut lähes depressiiviseen tilaan. Maamets ei voi olla ihailematta Kirsipuun päämäärätietoisuuden selkeyttä.

Milline karakter, imestas ta kui saaksin tema moodi - unustada kõik isiklik, unustada mure homse päeva eest, unustada rusuv Umbrus ja näha tulevikku, röömsat ja õnnelikku.⁵⁸³

(Millainen luonne, hän ihmetteli, kun voisin olla hänen kaltaisensa - unohtaa kaiken henkilökohtaisen, unohtaa murheen huomisesta, unohtaa ahdistavan ympäristön ja nähdä tulevaisuuteen, iloiseen ja onnelliseen.)

Mutta Maamets ei ole vielä kärsinyt kylliksi kypsyäkseen päämäärätietoiseksi ja itsensä unohtavaksi taistelijaksi.

Seuraavaksi hänet ottaa käsittelyynsä Jarvis, joka on havainnut, että Maametsissä olisi ainesta kommunistiksi. Hän aloittaa Maametsin suuntaamisen oikeille raiteille osoittamalla tälle luottamusta uskomalla Maametsille vankien käyttämän koputuskoodin.

	1	2	3	4	5	
1	a	e	h	i	k	
2	l	m	n	o	p	
3	r	s	t	u	v	
4	ó	ä	ö	ü		584

Mutta Maamets ei vastaa osoitettuun luottamukseen, vaan hän on yhä edelleen nihkeä ja haluaa mieluummin pysytellä syrjässä konspiratiivisesta toiminnasta. Hän menee jopa niin pitkälle, että kieltäytyy täysin selväsanaisesti sankarin, siis myös positiivisen sankarin, roolista. Hän toteaa, että hänellä on vaimo ja vanhemmat, kaikki eivät ole syntyneet sankareiksi eikä hänestäkään saa sankaria.⁵⁸⁵

Järvis ei kykene suuntaamaan Maametsiä oikean päämäärän suuntaan. Tähän tarvitaan vielä Pepassonia, joka tulee taas selliin, ja jälleen Maamets näkee pyhimyskehän tapaisen visuaalisen harhan Pepassonin pään ympärillä. Ja pyhimys Pepassonista tuleekin. Hän käy kuolemaan samanlaisella rohkeudella kuin kristityt marttyyrit. Pepasson ei yritä saada Maametsistä taistelevaa kommunistia Järvisin aggressiivisella tavalla, vaan omalla esimerkillään. Maametsin on havaittava, että kansallissosialismin ja kommunismin välisessä kamppailussa ei ole kolmatta vaihtoehtoa, vaan hänen on valittava puoli.⁵⁸⁶ Mutta Maametsiä ei ole helppo saada uskomaan tätä. Hän näkee, että Pepassonin toisenkin käden sormia on poltettu; hän joutuu homeerisen raivon valtaan erään vangin puolustellessa kansallismielisten virolaisten suorittamaa neljän pioneerileiriltä palaavan lapsen tappamista ja yrittää kuristaa hirmuteon puolustajan. Tämä on jo merkki siitä, että Maametsissä on tapahtumassa ratkaiseva murros. Tällä teollaan Maamets saavuttaa sellin kommunistien luottamuksen. Mutta tarvitaan vielä niin Pepassonin kuin Järvisinkin, molempien täydellisten sankareiden kuolema ennen kuin Maamets astuu Rahmetovin, Vlasovin ja Kortšaginin tielle.

Pepasson lähtee teloitukseensa pystyssä päin ja jättää testamenttinsa - vankilapäiväkirjansa - Maametsille. Päiväkirjassaan Pepasson kuvaa vankumatonta kommunistista vakaumustaan, joka ei ole horjutettavissa edes valkohehkuisella raudalla kidutettaessa. Pepasson myös suorastaan huutaa positiivista sankaria, jonka hän olisi vielä halunnut kuvata.

Tahaksin kirjutada noorest julgest rõõmsast inimesest, nõukogude inimesest. Ta võiks olla kooliõpetaja. Või valla täitevkomitee esimees. Miks mitte põllumees? Aga ei, tööline oleks ta. Päris tavaline metallitreial või lukksepp ... Müüd tean, et kirjutaksin töölisest. Näen teda enda ees. Kutselt lukksepp. Tugev, isegi kohmakas nägu, käed nagu sepahaamrid. Põsenukkidel ja otsmikul terasest karanud sädemete sinakaid täpikesi, silmad lõbusad, naervad, ise ümiseb laulda. Võtab raua, vilistab hääletult. Haarab vasara, ümiseb. Pea ümber keerleb löökidest tõusev sädemetevihk nagu tähesadu, aga tema laulab.⁵⁸⁷

(Tahtoisin kirjoittaa nuoresta rohkeasta iloisesta ihmisestä, neuvostoihmisistä. Hän voisi olla opettaja. Tai pitäjän toimeenpanevan komitean esimies. Tai miksei maanviljelijä? Mutta ei, hän olisi työlläinen. Aivan tavallinen sorvari tai lukkoseppä ... Nyt tiedän, että kirjoitaisin työlläisestä. Näen hänet edessäni. Ammatiltaan lukkoseppä. Voimakkaat, jopa kömpelöt kasvot, kädet kuin sepänvarasat. Poskipäillä ja otsassa teräksestä lentäneiden kipinöiden sinertäviä täpliä, silmät hyväntuuliset, nauravat, hyräilee laulua. Ottaa raudan, viheltää äänettömästi. Sieppaa vasaran, hyräilee. Pään ympärillä kiertää lyönneistä nouseva kipinäkimppu kuin tähtisade, mutta hän laulaa.)

Edellämainitussa sitaatissa kiinnittää huomiota jälleen kerran esiin tuleva pyhimyksen sädekehä, jolla Tooming korostaa sankarinsa nimbus-ta.

Pepassonin päiväkirja loppuu niin väkevästi, että Maametsin egosentrisen asenteen on murruttava sen vankkumattoman uskon ja päämäärätietoisuuden edessä, joka kaikuu Pepassonin viimeisistä sanoista, jotka ovat kuin profetan julistus opetuslapsilleen.

Mulle ei anta seda aega. See ei kurvasta mind enam nii väga. Lahkun teadmisega, et ma elasin, vähemalt ühe aasta elasin. Põletagu, raiugu maha viimased kaks sõrme, torkigu silmad peast, - nad ei võta mul teadmist, et nägin uut inimest, nägin uut elu. Ja niikaua kui elan, kuulutan seda ja võitlen selle eest.⁵⁸⁸

(Minulle ei anneta sitä aikaa. Se ei sureta enää minua niin paljon. Lähdän tietäen, että elin, elin ainakin yhden vuoden. Polttakoot, hakatkoot irti kaksi viimeistä sormeä, puhkaskoot silmät, - he eivät voi ottaa minulta tietoa siitä, että näin uuden ihmisen, näin uuden elämän. Ja niin kauan kuin elän, julistan sitä ja taistelen sen puolesta.)

Mutta Maamets osoittaa positiiviselle sankarille ominaista sitkeyttä, siillä hän ei vieläkün aseta päämääränsä kompassineulaa oikealle lukemalle. Tähän tarvitaan vielä toinen veriuhuri - kommunisti Järvisin kuolema. Maamets ei ole vapautunut kontemplaatioistaan, jotka eivät saa olla positiivisen sankarin päämäärätietoisuutta hämärtämässä.

Järvis aloittaa ennen kuolemaansa intensiivisen vakuuttelun osoittaakseen Maametsille, että tämän on astuttava taistelujoiden riveihin toivotto-
malta näyttävästü tilanteesta huolimatta.⁵⁸⁹ Järvis vakuuttaa, että kommunistiselle taistelijalle traaginen loppu tavallisessa merkityksessä ei ole traaginen, vaan elämä on elettävä miehen lailla ja kuolemakin on tarpeen vaatiessa kohdattava miehen lailla. Mutta Maamets pyristelee edelleen vastaan. Vapaus, vaikka fasistien ehdoillakin, on houkuttelevampi kuin jääminen vankilaan taistelemaan niillä keinoilla, mitä vangilla on.

Saadakseen käänteén aikaan Maametsin asennoitumisessa Tooming turvautuu deus ex machinaan. Saksalaiset suostuvat ottamaan harkittavaksi Maametsin ehdotuksen, jonka mukaan hän alkaisi työskennellä kehittääkseen uuden ja tehokkaamman seulentälaitteen palavän kiven kaivoksiin. Maamets oli työskennellyt laitteen parissa jo neuvostovallän aikana.

Mutta Maametsin tarjous on liian mahdoton, jotta se voisi toteutua positiivisen sankarin kohdalla. Maamets pilaa mahdollisuutensa toteamalla saksalaiselle, että saksalaisilla on hyvät edellytykset selvittää taloudelliset pikku seikat, jotka eivät häntä keksijänä kiinnosta. Jos Maametsin halu olisi todellinen, niin hän ei lausuisi tällaista repliikkiä, joka on kuin tulitiku heittäminen arjalaisen rotuylpeuden ruutitymyriin. Saksalainen, jolle Maamets tyhmän rohkeat sanansa kohdistaa, joutuu teutonisen raivon valtaan.

Sakslase otsmikul paisus Ules tumelilla veresoon kui ohelikuots, ta lajatas mölema peopesaga lauale ja hllppas plisti:

"Mi-is?" karjus ta, "Teie julgete solvata saksa rahvast! Majanduslikeks pisiajadeks? Saksa rahvas purustas poolakad, surus põlvili prantslased, talle olid ainult jalutuskäikudeks Hollandi, Belgia, Norra, Jugoslaavia ja teiste riikide vallutamine. Suurim rahvas maailmas, väljavalitud tõug, rahvas-aristokraat ..."

"Jutt oli ainult majanduslikest piasiasjadest ..." algas kohkunud Maamets, et sõnu pehmedada, kuid ta ei jõudnud kaugemale.

"Suu pidada! Führer Adolf Hitleri juhtimisel vallutame meie maailma, sest aaria tõul peab olema

eluruum, mis talle on vajalik. Alaväärtuslikud rassid on määratud meid teenima või nad hävitakse". 590

(Saksalaisen ohimolla paisui vaaleanpunainen verisuoni kuin riimunvarsi, hän läimäytti molemmilla kämmenpohjillaan pöytään ja hyppäsi pystyyn. Mi-itä? hän huusi. Te rohkenette solvata Saksan kansaa! Taloudellisia pikku-seikkoja? Saksan kansa murskasi puolalaiset, painoi polvilleen ranskalaiset, sille oli vain kävelyretki Hollannin, Belgian, Norjan, Jugoslavian ja muiden valtioiden valloittaminen. Maailman suurin kansa, valittu rotu, aristokraatti-kansa ... Puhehan oli vain taloudellisista pikkuasioista ... aloitti hämmentynyt Maamets sanojaan pehmentääkseen, mutta hän ei päässyt pitemmälle. Suu kiinni! Führer Adolf Hitlerin johdolla me valloitamme koko maailman, sillä arjalaisella rodulla täytyy olla elintilaa, mikä on sille tarpeen. Alempiarvoiset rodut on määrätty meitä palvelemaan tai ne hävitetään.)

Maametsin käyntiä tarjoamassa itseään Saksan palvelukseen ei voi olla tarkoitettukaan vakavasti otettavaksi, sillä se on selvästikin vain eräs impulssi, joka tekee Maametsin yhä vakuuttuneemmaksi siitä, että hänen on hylättävä individualistinen asennoitumisensa ja asetuttava taistelijoiden riveihin per fas et ne fas.

Maametsin totuuden hetki on lähestymässä. Hän on tulossa ratkaisevaan murrokseen, mikä vie hänet lopultakin oikean päämäärän suuntaan. Hän ihaillee kuolemaa kohti käyvän Järvisin tahdonvoimaa ja ihmettelee mistä se on peräisin. Järvis vakuuttaa Stalinin kehotuksen taistella fasisteja vastaan kaikkialla johdattavan häntä ja kehottaa Maametsiä ajattelemaan enemmän muita ja vähemmän itseään. Maametsille selviää hänen individualistisen asennoitumisensa vääryys ja saksalaismiehityksen armottomuus ja hän joutuu niin voimakkaan tunnekuohun valtaan, että hänen päänsä tutisee kuin kuumetautisella. Hän tulee niin afektiiviseen tilaan, että ravistelee kuolemaa tekevää Järvisiä edestakaisin. Maamets tiedostaa tässä vaiheessa oikean päämäärän omaksumisen tärkeyden.

..."Kuidas praegu tahaksin, et mul oleks sinu meelerahu, sinu mõtote ja sihtide selgus, sinu otsustavus ja julgus.."

"Minust on sul vähe õppida. Kull aga kommunistidest, vanadest bolševikest-võitlejaist Leninist, Stalinist, Sverdlovist, Kirovist ..." 591

(Kuinka tahtoisinkaan tällä hetkellä, että minulla olisi sinun mielenrauhasi, sinun ajatustesi ja päämääriesi selkeys, sinun päättäväsyytesi ja rohkeutesi. Minulta sinä voit vähän oppia. Mutta kylläkin kommunisteilta, bolše-

vikki-taistelijoilta Leniniltä, Stalinilta, Sverdlovilta, Kirovilta ,..)

Maamets sanoo lukeneensa suurten esikuvien elämästä, mutta katsoneensa esikuvat liian vaativiksi. Järvis kuitenkin lohduttaa häntä toteamalla, että myrskyisinä aikoina vaatimattomatkin ihmiset voivat kasvaa sankareiksi. Lopullinen asettuminen oikean päämäärän suuntaan tapahtuu Järvisin kuolin-kohtauksen yhteydessä. Järvis velvoittaa viimeisillä sanoillaan Maametsin jatkamaan taistelua. Maamets on nyt kypsynyt sopivaksi ottamaan positiivisen sankarin viitan harteilleen. Vakuutuksena tästä on se, että Järvisin kuoltua Maamets ottaa johdon käsiinsä ja puhuttelee toisia vankeja "seltsimees" - toveri - sanalla, joka osoittaa hänen päättäneen omaksua kommunistisen asenteen.⁵⁹²

Näin Maametsistä on tullut positiivinen sankari per aspera. Huomiota kiinnittää Leberechtiin verrattaessa se, että Tooming näkee enemmän vaivaa yrittäessään tehdä sankarinsa päämääränasettelun myös psykologisesti uskottavaksi. Maamets on huomattavasti kompleksisempi henkilö kuin Runge, jolle mitkään suunnanmuutokset eivät aiheuttaneet pohdintaa, vaikka Rungekin on Maametsin tapaan tyypillisesti kehittynyt sankari.⁵⁹³ Tooming on myös sikäli Leberechtiä uskottavampi, että hän antaa sankarinsa asettua oikean päämäärän taakse suhteellisen varhaisessa intrigin vaiheessa. Ratkaiseva murros osuu n. s. 200 paikkeille, kun koko romaanissa on 451 sivua, kun taas Leberechtin 281-sivuisessa romaanissa on edettävä aina n. s. 240 saakka ennen kuin sankarille valkenee oikea päämäärä.

Järvisin kuoleman jälkeen Maamets on valinnut puolensa selvästi. Tämä on loogista sikäli, että Maamets oli sekä Pepassonin että Järvisin valinta sellin johtajaksi. Kun kumpaakaan täydellistä sankaria ei ole olemassa, ei Maamets enää voi saada esimerkkiä päämäärätietoisuutensa kehittämiseksi, vaan hänen on nyt itse näytettävä esimerkkiä vankitovereilleen. Mikään ei voi kääntää häntä tästä lähtien oikealta tieltä.

Maametsiä ei voi enää alistaa. Hän ei lannistu, vaikka häntä kidutetaan ja uhataan tappaa hänen vanhempansa. Maamets on saanut samanlaisen tahdonlujisuuden kuin hänen edeltäjänsäkin positiivisina sankareina Pavel Vlasovista lähtien.

Maametsin päämäärätietoisuus näkyy ratkaisevan murroksen jälkeen hyvin kokonaisvaltaisesti. Hän ei alistu vangin rooliin, vaan aktivoi kaikki voimavaransa siinä määrin kuin se vankilassa on mahdollista. Kidutuksen jälkeen Maamets aloittaa kurinalaisen harjoituksen saadakseen takaisin

sekä psyykkiset että fyysiset voimavaransa. Hänen askeettisuutensa lähenee jo Tšernysevskin Rahmetovin asketismia. Maamets aloittaa päivänsä viiden-toista minuutin voimistelulla, jota seuraa yläruumiin hierominen kylmällä vedellä, neljän tunnin kävely sellissä, illalla avoimen ikkunan edessä kymmenen minuuttia hengitysharjoituksia sekä kevyttä jalkojen ja käsien harjoittamista.⁵⁹⁴ Maamets pakottaa itsensä myös systemaattiseen ajatteluun ja pyrkii ennen kaikkea pitämään muistinsa kunnossa ja päättelykykynsä terävänä. Maametsissä on tapahtunut suuri muutos verrattuna vankeuden alkuaikoihin, jolloin hän oli lähes apaattisessa tilassa ja toivoi vain vapautusta kuulustelijana toimivan entisen koulutoverinsa Renee Loikin välityksellä, jonka ystävyys osoittautuu kuitenkin taitavasti lavastetuksi petokseksi. Muutos selittyy juuri päämäärätietoisuuden kehittymisellä. Maamets on tiedostanut, että on asia tai päämäärä, jonka puolesta kannattaa taistella ja tämä aiheuttaa metamorfoosin, jonka tuloksena Maametsistä tulee positiivisen sankarin dimensiot täyttävä karakteri.

Maametsistä tulee myös sellin johtaja - hänet valitaan sellin vanhimaksi. Hänen johtava roolinsa tulee selvästi näkyviin, kun sellin asukkaat rupeavat paljastamaan vasikkaa eli ilmiantajaa.⁵⁹⁵ Kuolemaan tuomitun vangin kuulusteluissa on käynyt selville, että sellissä on ilmiantaja. Maamets ottaa uuden koryfean roolinsa mukaisesti aloitteen käsiinsä ja kaivaltaja paljastetaan. Tässäkin on nähtävissä jälleen yhteinen motiivi Leberechtin romaanin Valgus Koordis kanssa; kansanvihollisen paljastaminen oikeudenkäynnin avulla. Koska Toomingin romaani sijoittuu saksalaismiehityksen aikaan, oikeudenkäynti voi olla luonteeltaan vain epävirallinen, eräänlainen toverioikeus.⁵⁹⁶

Maametsin tuntema päämäärätietoisuus ja ennen kaikkea päättäväisyys ei tässä vaiheessa jätä juuri toivomisen sijaa. Hän ilmoittaa vartijalle kylmäverisesti, että jos Nipernaadi vielä ilmestyy selliin, niin hänet lyödään kuoliaaksi. Maamets ilmoittaa myös sellitovereille, että hän on valmis ottamaan vastuulleen uhkauksesta mahdollisesti koituvat seuraukset - siis todennäköisesti kuolemantuomion. Maamets on valmis viemään positiivisen sankarin sosiaalisen funktion loppuun saakka, jota romaanin alkupuolen Maamets ennen oikean päämäärätietoisuuden omaksumista ei olisi tehnyt missään nimessä.

Maametsin koko olemuksen täyttää ratkaisevan käänteen jälkeen päämäärätietoisuus. Hän organisoi, suunnittelee, pitää psyykkisen ja fyysisen vitaliteettinsa harjoituksen avulla yllä. Hän onnistuu vartijan lahjomalla

saamaan aikaan yhteyden viereisiin selleihin. Tässä Tooming on käyttänyt jälleen deus ex machinaa, sillä samaan aikaan kun hän vakuuttaa Viron kärsivän suoranaista nälänhätää, niin Maametsille lähetetään jatkuvasti runsaita kinkku- ja kananmunapaketteja, joilla hän lahjoo vartijan. Kun Tooming kuvaa vartijat ja kuulustelijat täydellisiksi sadisteiksi sans morale, niin tuntuu ihmeelliseltä, että nämä eivät pistä muutta mutkitta Maametsin kinkkuja ja kananmunia omiin suihin.

Maametsin aikaansaaman yhteyden avulla onnistutaan tekemään kollektiivinen demonstraatiokin - vangit kunnioittavat Puna-armeijan perustamisen vuosipäivää Internationaalin laulamisella.⁵⁹⁷

Maametsistä ei ole päämäärätietoisuuteensa kehittymisen myötä tullut vain itsestään Homo Politicus, vaan hän haluaa tehdä muistakin samanlaisia. Hän ottaa tätä silmällä pitäen ohjatakseen sellissä käytäviä keskusteluja. Havaintomateriaalina hän käyttää lahjotun vartijan selliin toimittamaa sanomalehteä Eesti Sõna (Viron Sana), jonka toimittaja, sittemmin pakolaiskirjailija Albert Kivikas mainitaan romaanissa omalla nimellään.⁵⁹⁸ Maamets onnistuu vakuuttamaan sellitoverinsakin Saksan todellisista aikeista Viron suhteen käyttämällä itsensä Göbbelsin sanoja hyväkseen. Göbbels nimittäin julisti sotaa käyttävän nimenomaan viljan ja leivän takia.

Maametsin uuden ihmisen kvaliteetti tulee näkyviin myös siinä, että hän hylkää suoralta kädeltä hänelle tehdyn tarjouksen ruveta suunnittelemaan seulontalaitetta kaivokseen, vaikka Maamets on suuttanut oman pyyntönsä jälkeen saksalaiset. Maamets on vakuuttunut siitä, että hänen paikkansa on vankien luona. Kuvaavaa on, että Maametsin merkitys päämäärätietoisuuden heräämisen jälkeen ei ole kasvanut vain oman asian kannalta, vaan Tooming on nyt pannut vastapuolen tarjouksen tekijäksi koko Viron ylimmän poliisiviranomaisen SS-Oberführer Möllerin,⁵⁹⁹ joka tarjoutuu jopa antamaan mieltimisäikää Maametsille. Tässä kohden Tooming on kyllä ylittänyt uskottavuuden rajat, mutta tämä johtuu juuri edellä mainitusta päämäärätietoisuuden heräämisen aiheuttamasta merkityksen kasvusta, joka vastapuolenkin on huomattava ja toisaalta siitä, että Maametsin on hyvitettävä aiempi erheensä, sillä hän oli itse tarjonnut apuaan saksalaisille eikä positiivisella sankarilla voi olla tällaista rikettä omallatunnonlaan.

Maamets tovereineen saatetaan romaanin loppukohtauksessa palavan kiven kaivokseen pakkotyöhön. Finaalissakin ilmenee selvästi Maametsin vakuuttuneisuus päämäärästä ja hänen koryfean asemansa vankien joukossa. Junakuljetuksen aikana vangit eivät suinkaan käänny vartijoiden valitseman vaununvan-

himman vaan Maametsin puoleen.

Romaani loppuu ajalle tyypilliseen apostrofiin, kun Stalinin sanat "Meidän taistelumme on oikea, - voitto jää meille!" kiertävät kädestä käteen. Maamets kristallisoi romaanin viimeisissä sanoissa päämäärätietoisuutensa vielä kerran vaikuttavaksi manifestiksi.

"Rahvas ei unustanud meid," kordas nagu mõttes Maamets. Ajas end siis sirgu ja naeratas: "Kaevuriid arvestavd õieti - meie oleme nende sõbrad ja liitlased. On tulnud aeg tegutsemiseks meilegi, seltsimehed vangid, on jõudnud aeg lüüa fašiste, lüüa kogu jõust ja lüüa serviti!"⁶⁰⁰

(Kansa ei ole unohtanut meitä, Maamets kertasi kuin ajatuksissaan. Hän oikaisi sitten itsensä ja nau-rahti. Kaivosmiehet arvioivat oikein - me olemme heidän ystävänsä ja liittolaisensa. On tullut meidänkin toimintamme aika, toverit, vangit, on saapunut aika lyödä fasistit, lyödä täysin voimin ja lyödä kovaa!)

Tooming on käyttänyt teoksen viimeisinä sanoina virolaisten kansalliseepoksesta Kalevipoegista peräisin olevaa vaikeasti käännettävää kielikuvaa 'lüüa serviti', jonka voi löytää Kalevipoegin kahdennestatoista runosta, jossa Kalevipoeg joutuu palatessaan lautakuorma selässään Peipsin takaa velhon poikien kanssa taisteluun. Kalevipoeg yrittää karkoittaa velhot huitomalla niitä lautojen leveällä sivulla. Laudat katkeilevat yksi toisensa jälkeen ja Kalevipoeg on jo joutumassa hätään, kun hän kuulee pensaasta äänen, joka neuvoo "Servitie, servitie, Kallis Kalevite poega".⁶⁰¹ Neuvoja on siili. Tooming on onnistunut saamaan positiivisen sankarin viimeisiin sanoihin onnistunutta symboliikkaa, sillä Viron kansassa on helppo nähdä Kalevipoeg ja saksalaisissa Peipsin luolavelhon pojat, jotka on karkoitettava.

Toomingin romaanin viimeiset sanat vahvistavat myös hypoteesin, jonka mukaan positiivisen sankarin pääominaisuutena voidaan nähdä poliittinen päämäärätietoisuus. Maametsin viimeiset sanat kajahtavat suorastaan teräksiseltä päämäärätietoisuudelta. Vaikka vankeja odottaa varmasti kaikkea muuta kuin helppo pakkotyö kaivoksessa "Unter der deutschen Ordnung", niin Maamets näkee päämäärän selkeänä ja kirkkaana. Hän on Fadejevin Levinsonin tapaan hävinnyt näennäisesti, mutta lukijalle jää kuitenkin varmuus siitä, että sankari ei luovu valitsemaltaan tieltä.

Toominginkin positiivinen sankari on siis selvästi poliittisesti pää-

määrätietoinen karakteri. Hän joutuu, kuten Rungekin, etsimään oikeaa suuntaa, mutta sen löydyttyä ei mikään voi pysäyttää sankaria. Tooming on kuitenkin huomattavasti Leberechtiä vakuuttavampi kuvatessaan sankarinsa päämäärätietoisuuden kehittymistä erilaisten kehitysimpulssien vaikutuksesta. Siinä missä Leberrecht kääntää sankarinsa toimintalinjan kompassineulaa yhtäkkiä 180 astetta Tooming käyttää yhä suurempiannoksista shokkihoitoa saadakseen sankarinsa vakuuttuneeksi oikeasta päämäärästä. Toominginkin romaanissa on toki viljalti naiiveja piirteitä ja myös epäuskottavuutta, mutta Stalinin palkinnolla glorifioidun Leberechtin arkadisen sepitelmän se jättää varjoonsa.⁶⁰² Tooming on myös sikäli onnistunut paremmin, että hän antaa sankarin oikeasuuntaiselle toiminnalle kohtuullisesti tilaa, kun Leberechtin romaanissa kolhoosiin päästään vasta aivan loppuvaiheessa. Kaiken kaikkiaan päämäärätietoisuus on ja siitä tulee selvästi Ilmar Maametsin *nervus rerum*, mikä tekee hänestä myös kvalitatiivisesti uuden ihmisen, jollaisen kuvaaminen oli ollut neuvostokirjallisuuden päämääriä jo ennen Suurta isänmaallista sotaa.

2. Puoluekantaisuus

Ilmar Maamets ei ole puolueen jäsen, kuten ei ollut Paul Rungekaan. Eikä hänestä voi legaalialta puolueen jäsentä tullakaan romaanissa kuvattuna aikana, sillä vankilassa ei konspiratiivista toimintaa voitu viedä laillisen puolueosaston toimintaan asti. Puoluejäsenyydestä puhuttaessa Maametsin kohdalla on mahdollisuus päätyä vain jäseneksi *in spe*. Mutta puoluekantaisuutta ei voida käsittää ainoastaan eikä edes pääasiassa vain formaaliseksi asiaksi, vaan asenteelliseksi ja moraaliseksikin kysymykseksi, sillä jokainen puolueenjäsen ei välttämättä toteuta puoluekantaisuutta. Tooming kuitenkin kiinnittää puoluekantaisuuden formaaliseen puoleen heti alusta lähtien huomiota, sillä Maametsin pidätystä seuranneissa kuulusteluissa häneltä tiukataan hänen suhdettaan puolueeseen ja katsotaan erityiseksi synniksi se, että Maamets olisi ollut puolueen jäsen ehdokas, jonka Maamets tosin kieltää. Mutta se, että saksalaiset kiinnittävät tähän niin suurta huomiota osoittaa, että Tooming katsoo jo formaalisenkin puoluekantaisuuden suureksi ansioksi positiiviselle sankarille. Erityisen kiinnostunut kuulustelija on Maametsin veljen Haraldin puoluekantaisuuden asteesta. Intrigiiä eteenpäin vievänä

tekijänä onkin kuulustelijoiden pyrkimys saada Maamets paljastamaan partiisaaniksi ruvenneen veljensä olinpaikka.

Maamets yrittää siis kieltää aluksi jopa formaalisenkin puoluekantaistensa asenteellisesta puoluekantaistaisuudesta puhumattakaan. Tämä johtuu samasta syystä kuin Rungenkin vastaava käyttäytyminen. Puoluekantaisuus on selvässä korrelaatiossa päämäärätietoisuuteen. Niin kauan kuin positiivisella sankarilla ei ole oikeaa päämäärätietoisuutta ei hänellä ole puoluekantaistaisuuttakaan. Koska Maamets aluksi toivoo vapautuvansa kuulustelijana toimivan entisen luokkatoverinsa Renee Loikin avulla, niin hän luonnollisesti kieltää kaiken yhteytensä puolueeseen, sillä sen myöntäminen romuttaisi hänen vapautumistoiveensa.

Myös Maametsin vaimo tekee parhaansa kieltääkseen Ilmarin puoluekantaisuuden Renee Loikille, joka näennäisesti auttaa Maametsin vaimoa Esteria, mutta auttamishalun takaa paljastuu eroottinen pyyde. Ester Maamets vakuuttaa Loikille, että Maamets ei ollut puolueessa, vaan jäi neuvostovallan viimeisinä aikoina kokonaan syrjään yhteiskunnallisesta työstä ja työskenteli vain seulontalaitteen parissa.

Kommunisti Järvis yrittää Maametsiä taivutellessaan saada tätä ymmärtämään kollektiivisen asennoitumisen, jota puoluekantaisuus myös on, välttämättömyyden. Maamets torjuu kuitenkin jyrkästi puoluekantaisten asennoitumisen vielä tässä vaiheessa.

"Mis te siis ootate? Hakake pihta, murdke ja rebige. Kõik te elasite nõukogude ajal, ütlete, elasite bolševike partei juhtimisel. Eks ole, nii mõtled praegu sina, Järvis, vaadates pead kallutades ja silmanurgast salamahti irvitades minule? Kuidas unustasite nii ruttu, kllsite? Ootate, et mina ja teised siin hüppaksime tulle, pistaksime pea lövi löugade vahele, et võta ja hammusta! Aga mina olin ainult väike reatööline, pisike kruvike, kes vajab veel toetamist juhtimist. Enne kui minusugune vehklema hakkab, on mul õigus kllsida: kus on need suured bolševikud ise? Näidake mulle mõnd partei liiget, kes ceskuju annaks, rüüdaks ja vallutaks. Oled sina see, Järvis? Või sina, Kajando? Ehk koguni sina, töömes Piir?"⁶⁰³

(Mitä te sitten odotatte. Pankaa toimeksi, murta-kaa ja repikää. Te kaikki elitte neuvostovallan aikana, sanotte, elitte bolševikkien puolueen johdolla. Eikö niin, niin ajattelet parhaillaan sinä, Järvis, katsellessasi päätä kallistaen ja silmäkulmasta salaa minulle irvistäessäsi? Kuinka unoh-

ditte niin äkkiä, kysytte? Odotatte, että minä ja muut täällä hyppäisimme tuleen, panisimme pään leijonan leukojen väliin, ota ja pure. Mutta minä olin vain pieni rivimies, pikku ruuvi, joka tarvitsee vielä tukemista ja ohjausta. Ennen kuin minunlaiseni rupeaa kampailemaan, minulla on oikeus kysyä; missä ne suuret bolševikit itse ovat? Osoittakaa minulle joku puolueen jäsen, joka olisi esikuvaksi, hyökkäisi ja valloittaisi. Oletko sinä se, Järvis? Vai sinä, Kajando? Ehkä peräti sinä, työmies Piir?)

Maamets kuitenkin katuu välittömästi purkaustaan, jonka sävy on suorastaan loukkaava puoluekantaisia kommunisteja kohtaan. Hän ymmärtää, ettei sellissä kukaan voi avoimesti tehdä hänen vaatimaansa tunnustusta, sillä ilmiannon vaara on suuri. Ilmiantaja paljastetaan myöhemmin.

Neuvostojärjestelmässä puoluekantaisuus edellyttää luonnollisesti avointa tunnustautumista kommunistiksi. Kirjailija Pepasson, joka johdatti Maametsiä päämäärätietoisuuteen, antaa tässäkin suhteessa Maametsille esimerkin. Koska Pepasson on valinnut itselleen marttyyrin osan hän ei tunne enää itsellään olevan mitään menetettävää, sillä marttyyrielle hengen menetyks ei merkitse tappiota, vaan voittoa. Pepassoniin sopiikin hyvin marttyyrin kristillinen merkitys, veritodistaja. Pepasson julistaa kommunistisen vakaumuksensa, joka sisältää eksplisiittisesti myös puoluekantaisuuden tunnustamisen, tavalla, joka ei voi olla vaikuttamatta myös Maametsiin.

"Mul Ukskõik, Utlesin Riuhkale, Utlesin igalhele: olen kommunist, jään kommunistiks. Ma ei ole riigimees ega organisatoor, aga kui laulu kirjutan, kiidan nõukogude korda. Selles ei murra mind enam keegi." 604

(Minulle on yhdentekevää, sanoin Riuhkalle /kiduttajalle ja kuulustelijalle/, sanoin jokaiselle: olen kommunisti, pysyn kommunistina. En ole valtiomies enkä organisaattori, mutta kun kirjoitan runoja, kiitän neuvostojärjestelmää. Tässä asiassa minua ei murra enää kukaan.)

Toinen marttyyreista, Järvis, jättää myös puoluekantaisuuden siemenen Maametsin mieleen kuolinkohtauksessaan. Järvis on salannut kranaatin sirpaleesta saamansa haavan, joka aiheuttaa kuolemaan johtavan kuumeisen tautitilan. Järvis kohdistaa viimeiset sanansa Maametsille hyvin samaan tapaan kuin Pepasson credonsa julistuksessa.

"Ma olen lihtne, väike inimene, aga ma olen kommunist ...". Ta tõusis istuli, võttis tõe käega Maametsa, teisega Kajando käest. "Sa, Maamets, küsisid kord, et kus nad, kommunistid, on. Nad on siin, on igal pool. Neid tapetakse, aga nad ei sure, sest iga hukatu asemel astub kaks, kolm, ei, - kümme uut ... Sina oled ju üks neist, Ilmar? Ma usun sinusse, ükskõik kui suures eksituses sa vahepeal olid. On ainult üks võimalus eesti rahva elu ja vabaduse päästmiseks ja see on: voidelda koos kõigi nõukogude rahvastega, järgneda kommunistliku partei õpetusele. Seltsimehed, meid ei võideta... mitte iial ... mitte iial ... ⁶⁰⁵

(Olen tavallinen, pieni ihminen, mutta olen kommunisti ... Minä nousi istualleen, otti toisella kädellä kiinni Maametsin, toisella Kajandon kädestä. Sinä, Maamets, kysyit kerran, että missä he, kommunistit ovat. He ovat täällä, ovat joka puolella. Heitä tapetaan, mutta he eivät kuole, sillä jokaisen surmatun tilalle astuu kaksi, kolme, ei, - kymmenen uutta ... Sinähän olet yksi heistä, Ilmar? Minä uskon sinuun, yhdentekevää kuinka paljon harhateillä sinä välillä olit. On vain yksi mahdollisuus Viron kansan elämän ja vapauden pelastamiseksi ja se on: taistella yhdessä kaikkien neuvostokansojen kanssa, seurata kommunistisen puolueen oppia. Toverit, meitä ei voiteta ... ei koskaan ... ei koskaan ...)

Puoluekantaisuus ei voi vankilan oloissa merkitä samaa kuin normaaleissa oloissa, koska vankilassa ei ole mahdollisuuksia puolueen normaaliin toimintaan. Puoluekantaisuus voi merkitä ensinnäkin mahdollisimman pitkälle puoluemaista, organisoitua toimintaa, joka tapahtuu kollektiivisesti niiden kesken, joihin voidaan luottaa. Toiseksi se merkitsee opin ja puolueen kaikkivoipaisuuden hyväksymistä. Puolueen ylin auktoriteetti tuolloin oli Stalin, jonka sanat ovat samalla puolueen sanoja. Stalinin sanoihin vedotaan romaanissa useaan otteeseen. Järvis vakuuttaa ennen kuolemaansa uskovansa Stalinin olleen oikeassa vaatiessaan kaikkia taistelemaan fasisteja vastaan kaikkialla.⁶⁰⁶ Järvis vaatii oppimaan vanhoilta bolševikeilta, kuten mm. Staliniltä.⁶⁰⁷ Maametsin vaimo Ester kuulee eräältä vangin omaiselta, että itse Stalin oli puhunut Punaisella torilla ja nainen vakuuttaa, että taistelu ei ole vielä menetetty.⁶⁰⁸ Venäläinen upseeri, joka viedään teloitettavaksi, huudahtaa toveri Stalinin johdattavan neuvostoarmeijan voittoon.⁶⁰⁹ Vankilassa liikkuu toveri Stalinin päiväkirja Punar armeijan vuosipäivinä 25.2.1942, jossa vakuutetaan saksalaisten kärsineen jo huomattavia menetyksiä alkunestysten jälkeen.⁶¹⁰ Stalinin sanat "Voitto jää meille" toistuvat jatkuvasti uskoa antavana ja

niiden lausujaksi mainitaan ihailtavin ihminen, jonka sanoja eivät voineet estää vesi, vuoret, metsät, kalliot, muurit eivätkä piikkilangat.⁶¹¹ Vielä romaanin viimeisellä sivulla Stalinin nimi mainitaan innostavana.⁶¹² Toisesta painoksesta kaikki nämä kohdat kahta lukuunottamatta on jätetty pois. Ainut maininta Stalinista on se, että Stalin, ei "itse" Stalin, oli puhunut Punaisen torin suuressa paraatissa.⁶¹³ Toisen kerran Stalin tulee esille vain päiväkäskyn antajana.⁶¹⁴

Puoluekantasuus siis edellyttää kurinalaista ja organisoitua toimintaa. Päämäärätietoisuuden Maamets sai Järvisiltä ja Pepassonilta, mutta organisoimissa hän saa tukea neuvostoveljiltä. Selliin tuodaan nimittäin kaksi venäläistä tai ukrainalaista sotavankia, jotka olivat joutuneet saksalaisten sotavangiksi palatessaan Hangosta.⁶¹⁵

Pavel Kaplygin panee toimeksi niinä parina vuorokautena, jotka hän ehtii sellissä viettää ennen teloitukseen viemistään. Hän osoittaa Maametsille, että puoluekantaisen toiminnan on oltava organisoitua. Kaplygin kartoittaa ensin sellin tilanteen mielialaa myöten ja ryhtyy sitten nopeaan toimintaan. Kaplygin keskustelelee sellissä olevien virolaisten kanssa sujuvasti ilman kielivaikeuksia ja hän tuntee jopa virolaisen sananparrenkin osoittaen näin ihmeteltävää orientoitumista virolaisiin oloihin ollakseen ukrainalainen kaivoksenjohtaja. Kaplygin ei edes pyri peittämään varmaa kommunistista vakaumustaan ja puoluekantaisuuttaan. Hän vahvistaa ja palauttaa Maametsille mieleen jo kuolleiden Pepassonin ja Järvisin esimerkin.

Olen Punaarmee ohvitser, olen kommunistliku partei liige ja ma ei salga seda. Tapavad minu niikuinii, laske ma vähemalt kasutan oma elu viimaseid tunde kasulikult.⁶¹⁶

(Olen Puna-armeijan upseeri, olen kommunistisen puolueen jäsen ja en salaa sitä. Tappakoot minut jos tahtovat, antakaan minun käyttää edes elämäni viimeiset tunnit hyödyllisesti.)

Sellin organisoimisen puolueosastoa vastaavaksi toimintayksiköksi Kaplygin panee alulle ehdottamalla jonkun valitsemista sellin vanhimmaksi eli eräänlaiseksi partorgiksi.⁶¹⁷ Tässä vaiheessa ei ole enää yllätys, että vanhimmaksi valitaan Maamets, vaikka Maamets positiiviselle sankarille ominaista vaatimattomuutta osoittaen esittää puolestaan vanhimmaksi Kajandoa.

Näin Kaplygin on saanut sellin toiminnalle johtajan, jolle hän voi jättää

tehtävät taistelun eteenpäinviemiseksi: on luotava säännöllinen tietoyhteys sellien välille, on aikaansaatava vastarintajärjestö vankilaan jne. Kaplygin opettaa Maametsiä, kertoo tälle Puna-armeijasta, puolueesta johtavana voimana, partisaaniliikkeestä ja taktiikasta vihollisen selustassa. Maamets on tavallaan tullut kytketyksi puolueen yhteyteen, vaikkei Kaplygin edustakaan virallisesti puoluetta. Hän on joka tapauksessa puolueen jäsen ja on tietoinen puolueen tavoitteista menetetyillä alueilla. Toomming on tällä tavoin saanut aikaan niin kompaktin yhteyden puolueeseen kuin se uskottavuuden rajoissa on mahdollista.

Maamets todella sisäistää puoluekantaisen ajattelun. Hän joutuu yksinäisselliin ja miettii siellä, mitä haluaisi lukea, jos saisi valita. Hän ajattelee asiaa yhä uudestaan ja tulee aina loppujen lopuksi siihen tulokseen, että parasta lukemista olisi Kommunistisen puolueen manifesti. Siitä löytyisivät Maametsin mukaan vastaukset myös tuonhetkisiin kysymyksiin, jotka koskivat miehitettyä Viroa. Maamets on ilmeisesti painanut mieleensä Järvisin viimeiset sanat, jotka kehottivat taistelussa seuraamaan kommunistisen puolueen oppia.⁶¹⁸

Maametsin puoluekantaisuuden kehittymisestä seuraa myös se, että hänen on tehtävä tilinsä selväksi hänen auttajaansa teeskennelleen Renee Loikin kanssa. Maamets jää Loikin kuulusteltavana ollessaan hetkeksi yksin ja käyttää tilaisuutta hyväkseen ja silmäilee Loikin asiapapereita.⁶¹⁹ Niihin sisältyy myös ilmianto, jonka perusteella Maamets on pidätetty. Maamets ei ehdi nähdä, kuka on allekirjoittaja, mutta olettaa sen olevan Loik ja syyttää Loikia tästä. Koepallo osoittautuu paikkansa pitäväksi, ja Maamets ilmaisee avoimesti kommunistisen vakaumuksensa nyt myös Loikille. Maamets ilmoittaa Loikille, että heidän välillään ei voi olla mitään ystävyyssiteitä yhteisistä lapsuusmuistoista ja kouluajoista huolimatta, sillä heidän syntyperäinen antagonistinen luokka-asemansa erottaa heidät syvästi ja lopullisesti. Kommunismirakentajan moraalikoodeksin vaatimus leppymättömästä vihasta luokkavihollista kohtaan käy toteen Maametsin kohdalla. Näin Maamets toteuttaa tässäkin suhteessa puoluekantaista käyttäytymistä. Maamets tekee Loikille hyvin rigoristiseen tyyliin selväksi heidän luokka-asemiensa vastakohtaisuuden ja sovittamattoman antagonismin.

"Kui ma ei oleks sinu isa popsi poeg, võib-olla sa ei oleks siis piinav timukas!"

"Sa unustad end, vahialune Maamets!" Renee oli plusti hllpanud, aga vaigistas end ja lisas vähem ägedal toonil:

"Sul on hoopis uued noodid keelele ..." ---

"Jäta juba oma halemeelne mäng lapsepõlvesõpruse ja koolivendlusega. Tead ise paremini, milleks see kõik. See on sinu loomus, sa nagu kass tunned enne tapmist rõõmu abituks muudetud hiire piinamisest. See on sama viha, mille tõukel su isa sundis tapma minu isa ..." 620

(Jos en olisi sinun isäsi torpparin poika, ehkä sinä et olisi sitten kiduttava murhamies! Unohdat kuka olet, pidätetty Maamets! Renee oli hypännyt pystyyn, mutta vaikeni ja lisäsi vähemmän vihaiseen sävyyn: Sinä puhut jo aivan toiseen tapaan ... --- Jätä jo surumieliset muistelut lapsuudenystävyydestä ja koulutoveruudesta. Tiedät itse paremmin mistä tämä kaikki johtuu. Se on sinun luonteessasi, sinä tunnet ennen tappamista samanlaista iloa kuin kissa avuttoman hiiren kiusaamisesta. Se on sama viha, jonka ajamana sinun isäsi tappoi minun isäsi ...)

Maamets on polttanut viimeisenkin sillan takanaan. Hänellä ei ole enää minkäänlaista pakotietä, vaan hänen on jatkettava Pepassonin, Järvisin ja Kaplyginin viitoittamaa positiivisen sankarin kärsimystietä, jonka moraalisenä perustana on myös puoluekantainen asennoituminen. Hän ei voi enää tarjoutua edes puhtaasti teknisluontoisiin tehtäviin, sillä hän on asettumalla avoimeen ja peruuttamattomaan konfliktiin Loikin kanssa menettänyt viimeisenkin mahdollisuuden tähän vapautumisesta puhumattakaan. Ainoa vaihtoehto on kommunistisen taistelijan tie, joka on tarpeen vaatiessa mentävä loppuun asti eli seurattava jo kuolemaan menneiden veritunnustajien jälkiä. Tässä mielessä tuntuu tarpeettomalta ja vähemmän uskottavalta se, että Tooming antaa saksalaisten peräti SS-Oberführer Möllerin suulla tarjota Maametsille vielä kerran seulentalaitteen suunnittelutyötä. On itsestään selvää, että puoluekantaiseksi leimaantunut Maamets ei voi ottaa tarjousta enää vastaan. Hän osoittaa tämän myös vaatimalla mahdotonta, vapauttamistaan yhteistyönsä hinnaksi.

Maametsin puoluekantaiseen asennoitumiseen vaikuttaa myös se, että hän tulee huomaamaan kollektiivisen asennoitumisen välttämättömyyden. Romanin lopussa Tooming vielä kerran korostaa kollektiivista asennoitumista ja vielä amplifioidummin kuin kertaakaan aiemmin. Hän luo yhteyden kaivokseen pakkotyöhön lähetettyjen vankien ja kansan välille. Jokainen vanki löytää nimittäin parakista vuoteeltaan leivänpalan, joka on Kuurun kaivosmiesten tervehdys vangeille. Lukija saa täten alluusion siitä, että Maametsin johdolla taistelua tullaan jatkamaan yhdessä työtätekevien joukkojen kanssa,

jotka ovat jo ensimmäisellä eleellään osoittaneet halunsa asettua samaan rintamaan vankien kanssa. Maametsille on selvästikin varattu paikka tämän taistelun johtajaksi. Puolue on johtava voima ja sen edustajana Maamets voi toimia, vaikkei hänellä virallista valtuutusta olekaan, mutta hänellä on kuolemaan menneiden kommunistien moraalinen velvoite, joka tässä tilanteessa on yhtä velvoittava kuin puolueorganisaatioltakin saatu mandaatti.

Maametsin kohdalla puoluekantaisuuden kehittyminen korreloi selvästi päämäärätietoisuuden kehittymisen kanssa. Rungeen verrattuna hän on sikäli erilaisessa asemassa, että puoluekantaisuuden formaalinen puoli ei olosuhteista johtuen voi toteutua hänen kohdallaan samalla tavalla kuin Rungeen tapauksessa, sillä Runge elää puolueen selvän hegemonian aikaa, kun taas Maamets joutuu toimimaan illegaalisissa oloissa. Mutta Maametsin puoluekantaisuus joutuu samalla huomattavasti kovemmalle kokeelle kuin Rungeen, sillä Maametsin on Rungeen verrattuna käytävä läpi lähes konkreettinen kiirastuli sekä fyysisine että henkisine kidutuksineen, jotka Maamets läpäisee positiiviselle sankarille ominaista miehekkyyttä osoittaen. Joka tapauksessa Tooming muovaa Maametsistään niin selvästi puoluekantaisen kuin se olosuhteet huomioon ottaen tuntuu jotakuinkin uskottavalta.

3. Optimismi

Optimisminkaan suhteen Maamets ei täytä positiivisen sankarin vaatimuksia niin kauan kuin hänen päämäärätietoisuutensa ei ole saavuttanut positiiviselta sankarilta edellytettävää tasoa. Kun tilanne on tämä, niin Maametsin kohtalo on selvästi traagisesti väritetty. Hän keskittyy vain egonsa ympärille eikä tajua sitä totuutta, että marxilaisen ihmiskäsityksen mukaan tärkeintä ei ole miten individille käy, vaan tärkeintä on se, miten individi pystyy täyttämään paikkansa kollektiivissa, joka ohjaa kehitystä siihen suuntaan, mihin se marxilaisten lainalaisuuksien mukaan välttämättä menee huolimatta näennäisistä tappioista.

Maamets on vajonnut pessimismissään niin syväälle, että hän epäilee jopa sosialistisen realismin perustajan Maksim Gorkin kuuluisaa lausetta Pohjalala-näytelmästä: "Ihminen, se kaikuu ylpeästi!" (Inimene, see kólab uhkelt!).⁶²¹ Nämä sanat olivat olleet Maametsin pöydällä eräänlaisena elämän mottona.

Maamets tulee siihen johtopäätökseen vankilan julmuuksia katseltuaan, että Gorkin lause on vain hallusinaatiota ja olisi valmis heittämään paperin, jolle hän sanat oli kirjoittanut, paperikoriin. Näin ollen positiivisen sankarin optimismin uudelleen rakentaminen on aloitettava lähes nollapistestä.

Maamets kylläkin tiedostaa, että hänen pessimisminsä ei ole oikeutettua, mutta hän ei pääse siitä irti. Hän suorastaan kadehtii esimerkiksi Kirsipuun iloista optimismia, jota vankilan musertava ilmapiiri ei ole kyennyt murskaamaan,⁶²² ja hän jopa tiedostaa syynkin - oman individualistisen asennoitumisensa. Mutta Maamets ei voi päästä pessimismistään irti niin kauan kuin sen perussyitä - päämäärätietoisuuden puutetta - ei ole poistettu. Järvisin kuoleman edellä Maamets tuo saman asian jälleen esiin. Hän kaipaa suorastaan fanaattisesti Järvisin päättäväisyyttä ja rohkeutta, mutta ei kykene vielä omaksumaan näitä optimistisia elementtejä.

On olemassa kuitenkin yksi optimismin lähde, jonka valovoimaisuutta ei voi asettaa kyseenalaiseksi - Stalin. Stalinin sanat "Voitto jää meille!" antavat voimaa, sillä Stalin ei voi olla väärässä. Stalinin sanoilla oli noina vuosina - myös fiktiossa - jumalallinen voima. Ensimmäisen kerran nämä Stalinin sanat tulevat esiin Ester Maametsin keskustellessa erään vanhan poliittisen vangin vaimon kanssa vankilan edustalla. Nämä sanat toistuvat ajoittain romaanissa vahvistamassa Maametsin optimismia, kuten jo puoluekantaisuutta selvitettäessä tuli ilmi.⁶²³

Ehkäpä ratkaisevin tai ainakin vaikuttavin Maametsin optimistisen kvaali-teen vahvistaja on venäläinen upseeri Pavel Kaplygin, jolla on huomattava merkitys myös Ilmar Maametsin puoluekantaisen ajattelun vahvistajana. Jo Kaplyginin olemuskin on omiaan valamaan optimismia ympäristöönsä ja lähinnä juuri Maametsiin.

Pavel Kaplõgini rahulik elurõõm nakatas peagi kogu kongi. Kõik kogunesid tema tumber, kuulasid võlutult. --- meeukohtadel tõmbusid ta tumedad juuksed halliks, kuid silmad, silmimustad, põhjatud silmad, sädelesid ja põlesid.⁶²⁴

(Pavel Kaplyginin rauhallinen elämänilo tartutti pian koko sellin. Kaikki kerääntyivät hänen ympärilleen ja kuuntelivat lumoutuneena. --- ohimoilla hänen tummat hiuksensa muuttuivat harmaiksi, mutta silmät, sysimustat, pohjattomat silmät, säteilivät ja paloivat.)

Kaplyginiin sopii varsin hyvin romanialainen määritelmä positiivisesta sankarista vuodelta 1954, jonka mukaan sankarilla "on läpätunkevat silmät, jotka välkehtivät valossa" ja "hän säteilee optimismia ja voimaa".⁶²⁵ Tätä Kaplygin todella tekee ja konkreetisti.⁶²⁶ Kaplyginin toveri Serjoza on myös hyvä näyte ikuisesta optimismista, sillä hän rupeaa välittömästi koptuttelemaan sellin seiniä löytääkseen ulospääsyn. Sellissä jo kuukausikaupalla oleskelleista virolaisista yksikään ei ollut vaivautunut tähän. Näin suurempien ja vanhempien neuvostokansojen edustajat osoittavat virolaisille, että kaikesta huolimatta synkkyyteen ei ole aihetta, vaan optimistinen ote on säilytettävä. Vaikka ollaan vasta joulukuussa 1941, jolloin Puna-armeijan tilanne näytti kaikkea muuta kuin valoisalta, niin Kaplygin on vakuuttunut siitä, että sota voitetaan ja kohta mennään suorapäätä Berliiniin. Kaplyginin lähtö kuolemaankin on optimistinen. Hän osoittaa muiden muassa Maametsille, että traaginen kohtalo tavallisessa mielessä ei ole traaginen silloin, kun on kyse asiasta, jonka merkitys ei rajoitu yksilöön.

"Hilvasti, seltsimehed! Ja hoidke oma sūdames ikka ja alati veendumust - seltsimees Stalin juhīb meid kindlale võidule. Surm saksa okupantidele!"⁶²⁷

(Hyvästi, toverit! Ja säilyttäkää sydämässänne ikuisesti vakaumus - toveri Stalin johtaa meidät varmaan voittoon. Kuolema saksalaisille miehittäjille!)

Kaplygin jättää jälkeensä optimistisen atmosfäärin. Hän onnistui ravistelemaan selliin elämää. Kaplygin antoi myös selvän optimismin ruiskeen kaiken muun ohella, mitä hän parin päivän aikana ehti sellissä saada aikaan. Kaplygin osoitti Maametsille, että sankarin ei tarvitse epäillä onnistumista niissä tehtävissä, joita kansa ja puolue häneltä odottavat.

Kaplyginin jälkeen Maamets on saanut voittopuolisesti optimistisen kvaliteetin. Hän ei näe enää tilannetta toivottomana ja yleensäkin sellin mieliala on muuttunut toiveikkaammaksi. Vangit rupeavat jopa harrastamaan yhteislaulua. Lauluista suosituimmaksi tulee 30-luvulla Keski-Euroopassakin tunnetuksi tullut latvialaiskirjailija Vilis Lācisin romaanin Kalastajan poika (1954) mukaan tehdystä elokuvasta peräisin oleva sävelmä, jonka kertosaikeestä "me kuulume ūhte, nagu meri ja tuul, ei iial me lahku, tasa sosistab huul" (Me kuulumme yhteen kuin meri ja tuuli, emme koskaan me eroa, hiljaa kuiskaa sen huuli.) tulee eräänlainen tunnuslaulu.

Sellin mielialaa nostattaa erityisesti uusi vanki, jota kutsutaan erään toisen laulun kertosaäkeen mukaan Roda-Rodaksi. Hän kertoo saksalaisten yhä lisääntyvästä taloudellisesta riistosta ja höyстää kertomustaan mm. pilkkalaululla Viron käskynhaltijasta Litzmannista ja tämän virolaisesta apurista Hjalmar Mäestä: "Kui Litzmann korra aevastas, / Siis Mäe kohe kummardas. / Ja Litzmann näitas näpuga - / Mäe pistis jooksu traaviga" (Kun Litzmann ker-
ran aivasti, / Niin Mäe heti kumarsi, / Ja Litzmann näytti sormella - / Mäe alkoi ravata.).⁶²⁸

Tämä on eräs harvoja kohtia, jossa Tooming on yrittänyt viljellä huumoria ja keventää romaanin muuten voittopuolisen synkeää ilmapiiriä. Yleensä Tooming käyttää koomisen kuvauksen keinoista vain ironiaa osoittaessaan saksalaisten ja heidän apuriensa typeryyttä mm. panemalla kuulustelijan sotkemaan keskenään Oscar Wilde'n ja virolaisen Eduard Vilden kontaminaatioksi Oskar Vilde.⁶²⁹

Maametsin optimistinen asenne näkyy selvästi hänen päämäärätietoisuutensa heräämisen jälkeen. Hänellä on nyt tietoisuus siitä, että hän kykenee täyttämään positiivisen sankarin sosiaalisen funktion eli sen tehtävän, minkä puolue eli Maametsin tapauksessa Pepasson, Jarvis ja Kaplygin ovat hänelle antaneet. Kun Maamets on tajunnut sen, että kommunistille vain palveleminen on onnea, niin hänen optimistinen kvaliteettinsakin on itses-
täänselvyys. Tämän jälkeen kaikenlainen skepsismi ja kontemplaatio on täysin vierasta Maametsille. Hänessä voisi katsoa tapahtuneen suorastaan persoonallisuuden muuttumisen, siksi perusteellisen metamorfoosin hänen psyykinen laatunsa kokee. Hän ei epäröi enää katkaista välejään täysin Renee Loikiin, jonka varaan hän romaanin alkupuolella rakensi kaikki suunnitelmansa; hän kykenee paljastamaan petturin, joka on kavaltanut koko selliin optimis-
mia aina säteilleen aina laulavan Roda-Rodan. Lukija tulee vakuuttuneeksi siitä, että niin halutessaan Maamets voisi suoriutua lähes mistä tehtävistä tahansa. Hän on nyt juuri sellainen positiivinen sankari mihin Rufus Mathewsonkin analyysissaan päätyy.⁶³⁰

Maametsin optimistinen kvaliteetti eli vakuuttuneisuus suoriutua eteen tulevista tehtävistä on siinä mielessä suoranaisten välttämättömyys, että Pepassonin, Jarvisin ja Kaplyginin poistuttua tai tultua poistetuiksi näyttämöltä ei Maametsillä ole enää auktoriteettia, jonka puoleen hän voisi ongelmatilanteissa kääntyä. Hänellä ei ole tukenaan kaikkietäviä puolue-sihteeria tai partorgia, kuten Leberechtin Rungella on oma Muulinsa. Jos esikuvia haetaan, niin Maamets on hyvin paljolti samantapaisessa tilantees-

sa kuin Fadejevin sissipäällikkö Levinson, jonka oli myös jatkettava taisteluun lähinnä itseensä luottaen. Maametsin muuttunut asenne näkyy siinä, että hän uskoo jälleen Gorkin sanojen "Ihminen, se kaikuu ylpeästi" paikkansapitävyyteen,⁶³¹ kun taas romaanin alkupuolella Maamets on kadottanut uskonsa hänellä jopa elämänmottona olleisiin sosialistisen realismin kantasien kuuluisiin sanoihin Pohjalla-näytelmästä.⁶³²

Näin ollen on ymmärrettävää, että Maamets ei edes karsseriselliin joutessaan kadota energisyyttään ja uskoaan toimintamahdollisuuksiin sielläkin. Hänen onnistuu lahjoa vartija ja saada aikaan koputusyhteys sellien välille. Näyttääkin siltä, että mitä suuremman paineen alaiseksi Maamets joutuu sitä tehokkaampaan toimintaan hän itsensä pakottaa. Häntä kohtaavat vaikeudet näyttävät lisäävän hänen optimistista kvaliteettiaan progressiivisesti. Optimismin eksplisiittiseksi ilmentymäksi tulevat Stalinin optimismia vahvistavat sanat "Voitto jää meille".

Võit jääb meile! Millised sõnad. Õeldud imevääraseima inimese poolt kõige lootusetumana näival ajal, elasid nad, ei tundnud takistusid vee, mägede, metsade, kaljude, müüride, okastraatide näöl, tungisid kõikjale, elasid igal pool, julgustasid, lisasid jõudu, suurendasid usku.⁶³³

(Voitto jää meille! Millaiset sanat. Ne on lausunut ihailtavin ihminen toivottomimmalta näyttävänä aikana, ne elivät, niitä eivät voineet estää vesi, vuoret, metsät, kalliit, muurit, piikkilangat, ne tunkeutuivat kaikkialle, elivät joka puolella, rohkaisivat, lisäsivät voimaa, suurensivat uskoa.)

Maametsilla ei ole tukenaan suoranaiseen pragmaattiseen toimintaan välittömästi vaikuttavaa puoluelinkkiä, mutta Tooming ei ole kuitenkaan halunnut jättää positiivista sankariaan yksin, vaan on tuonut hänelle tueksi korkeimman mahdollisen auktoriteetin - Stalinin. Stalinin puoli-jumalallinen hahmo on omiaan uskon ja toivon antajaksi tilanteessa, jossa ei ole odotettavissa konkreettista apua. Stalinin sanoilla on juuri siinä mielessä optimistinen substanssi, että ne viitoittavat tietä tulevaisuuteen, jonne positiivisen sankarin on aina tähdättävä katseensa näyttääpä aktuaali tilanne miten vaikealta tahansa. Positiivisen sankarin, niin myös Maametsin, on säilytettävä uskonsa historiallisen prosessin väärjäämättömyyden ja lainalaisen kulkuun.

Maametsin optimistinen kvaliteetti on niin voimakas, etteivät eristys-

sellin 112 päivää kykene murtamaan häntä. Hän kykenee kestämaan tuon ajan, jolloin hän ei näe kertaakaan päivänvaloa, koska hänellä on tietoisuus siitä, että hänen on kestättävä - ei itsensä vaan asian takia. Maametsin optimismin perustana on juuri se, että hän on vapautunut ego-sentrisestä asenteestaan.

Romaanin lopussa vangit lähetetään Tallinnan vankilasta pakkotyöhön palavan kiven kaivokseen - Ilmar Maametsin kotiseudulle. Vaikka tulevaisuus keskitysleirimajoituksineen, aliravitsemuksineen ja raskaine töineen on vangin kannalta ajateltuna vielä synkempi kuin oleskelu Tallinnan vankilassa, niin romaanin optimistisuus vain nousee loppua kohden. Tämä johtuu tietysti siitä, että Ždanovismin aikana ei kertakaikkiaan hyväksytty traagista loppua, sillä tällainen teos ei olisi täyttänyt jo sosialistisen realismin viralliseenkin määritelmään kuuluvaa kasvattavaa tehtävää ja uskon vahvistamista todellisuuden vallankumoukselliseen kehitykseen. Niinpä Neuvosto-Virossakin jotakuinkin poikkeuksetta tuon ajan fiktiiviset teokset loppuvat optimistiseen huipennukseen,⁶³⁴ kuten jo Leberechtinkin romaanin kohdalla tuli osoitetuksi. Lukijan on vielä ad finitum tultava vakuuttuneeksi siitä, että positiivinen sankari ei menetä optimistista kvaliteettiaan, vaan tulee ilman skepsismiä jatkamaan oikealla tiellä.

4. Moraalinen nuhteettomuus

Maametsin tämän ominaisuuden kuvauksessa Tooming on voinut käyttää mustavalko -tekniikkaa tehokkaimmin. Hyveellisyydessään ajoittain naiivilta vaikuttavan Maametsin kontrastina esitellään kauhugalleria ihmispetoja, joiden raakalaismaisuudella ei ole mitään rajoja. Kun Maametsistä kasvaa lähes kaikki inhimillisen hyveen dimensiot täyttävä yksilö, niin hänen vastapoolinsa puolestaan täyttää kaikki inhimillisen paheen dimensiot, joista ahneus ja aistillisuus ovat viattomimpia.

Maametsin moraalinen voima joutuu koetukselle heti hänen pidättämisensä jälkeen, jolloin häneen käytetään pehmeintä metodologiaa, mitä kuulustelijat vankihin soveltavat - lahjontaa. Kuulustelija, joka sekoittaa Eduard Vilden ja Oscar Wilde'n, huomauttaa kuulustelun lopuksi Maametsille, että jos tämä kertoo kaiken mitä tietää, niin Maametsille voitaisiin hankkia arvoesineitä tai jotain sellaista, mitä vaimo on toivonut. Kuulustelija itse mainitsee

olevansa hulluna pöytähopeisiin, joita hän oli jo onnistunutkin hankkimaan. On luonnollista, että Maamets ei ota tarjottua Juudaksen rahaa vastaan. Vaikka Maametsilla ei ole heti intrigin alkuvaiheista lähtien kaikkia positiivisen sankarin ominaisuuksia valmiina, niin moraalisen nuhteettomuuden vaatimuksen hän täyttää alusta lähtien. Samoinhan oli myös Rungen laita. Moraalinen nuhteettomuus on sikäli perusominaisuus, että se muodostaa sen kasvupinnan, josta päämäärätietoisuus ja optimismi voivat versota. Moraaliseen nuhteettomuuteen kuuluu myös oikeudenmukaisuuden taju, joka johdattaa positiiviseksi sankariksi kehittyvän karakterin täyttämään muutkin positiivisen sankarin edellytykset. On vaikea kuvitella, että jo alunperin moraaliselta kvaliteetiltaan epäilyttävästä henkilöstä voisi kehittyä positiivinen sankari. Hän ei voi missään nimessä olla esimerkiksi juoppo, huorintekijä, varas tai poliittinen opportunisti: ei varsinkaan Ždanovismin vuosina, jolloin tällaisen yksilön kelpoisuutta esikuvaksi tai edes fiktiivisen teoksen päähenkilöksi epätyypillisenä ei olisi hyväksytty, kun dogmaattisimmat kriitikot olivat vaatimassa kristallinpuhdasta positiivista sankaria, jolle ei olisi suotu pienimpiäkään poikkeamisia kommunistisesta moraalista.

Moraaliseen nuhteettomuuteen liittyvänä johtomotiivina Toomingin romaanissa ovat lähes maaniset lahjontayritykset. Ensimmäisellä kuulustelukuralla Maametsille tarjotaan siis joko rahaa tai sota-ajasta johtuen muuten vaikeasti hankittavia esineitä. Tooming esittää paitsi ensimmäistä kuulustelijaa niin myös Renee Loikin ahneeksi erilaisten arvoesineiden perään, joita Loik käy saalistamassa myös Maametsin vaimon Esterin luona uskotellen tälle niiden avulla yrittävänsä lahjoa puolestaan saksalaisia, jotta nämä vapauttaisivat Maametsin, mikä ei luonnollisestikaan pidä paikkaansa. Lahjonnalla yritetään vaikuttaa myös runoilija Pepassoniin, joka pääsisi vapaaksi, jos kieltäisi aiemmat mielipiteensä ja tunnustaisi Adolf Hitlerin ansiot valtiomiehenä. Koska Pepasson on täydellistetty sankari, niin hänen kohdallaan tällainen yritys jää pelkäksi formaliteetiksi. Maamets käyttää itsekin lahjontaa, mutta hänen käyttämäänsä se ei ole moraalitonta, koska se palvelee oikeaa asiaa. Hän lahjoo eristyksellissä ollessaan saamallaan elintarvikepaketeilla vartijan ja onnistuu saamaan täten esim. koputusyhäteiden aikaan. Musta-valko -asetelma tulee tässäkin näkyviin. Vastapuoli on korrupioon valmis vain henkilökohtaista hyötyä saavuttaakseen, kun taas Maametsin käyttämä lahjonta palvelee hyväksyttäviä yleisiä päämääriä.

Maametsin moraalinen nuhteettomuus perustuu jo hänen kotikasvatukseensa, sillä hänen kotonaan on aina korostettu, kuten jo aiemmin mainittiin, abso-

luuttisen rehellisyyden merkitystä. Näin moitteeton ankeeta tulee positii-
visen sankarin tämänkin ominaisuuden suhteen täytetyksi. Hän on peräisin
sekä luokka-asemaltaan että moraalisilta asenteiltaan oikeanlaatuisesta
kodista. Maamets katuukin sitä, ettei vastannut ensimmäiseen lahjonta-
yritykseen tarpeeksi voimakkaan kieltävästi. Tässä Tooming suo Maametsil-
le pienen heikkouden, sillä vanki on psykologisista syistä heti vangitsemi-
sensa jälkeen helpoimmin järkytettävissä.

Moraalisuuden puritaanisen tai askeettisen aspektin Maamets joutuu to-
teuttamaan pakosta, sillä vankila sulkee pois mahdollisuudet aistilliseen
elämään. Myös tässä suhteessa Tooming on jälleen käyttänyt musta-valko-
-kontrastointia. Maametsin vastapoolina on lähinnä hänen entinen kouluto-
verinsa ja nyt luokka-antagonistiksi tuleva Jupon assistentti ja Maametsin
kuulustelijana toimiva Renee Loik. Hänestä Tooming on aina nimeä myöten
tehnyt Maametsin kontrastin. Ranskalaisväritteinen etunimi Renee viittaa
hänen hienostelevaan kotiinsa ja kuvastaa hyvin myös Loikia itseään hoidet-
tuine käsineen, mittatilauspukuineen ja muodikkaine rusetteineen ja solmi-
oineen. Sukunimi Loik taas täyttää vastenmielisyyden herättämisen funkti-
on; se merkitsee 'lätäkkö', 'rapakko', 'lammikko'. Täten nimi assosioi
eräänlaiseen moraaliseen jätelammikkoon, johon on kerääntynyt kaikki se,
minkä Tooming haluaa negativoida. Ja tämän hän tekee nimenomaan moraalii-
sen aspektin kohdalla.

Tooming on mitä ilmeisimmin antanut Loikille myös ns. kansanyhteisyy-
den tuomitsevan funktion. Virossa painotettiin ennen sotaa voimakkaasti
ns. kansanyhteisyyden tai kansankokonaisuuden periaatetta, jonka mukaan
pienellä Viron kansalla ei ollut varaa keskinäisiin kiistoihin. Neuvosto-
Virossa hyökättiin ankarasti tätä periaatetta vastaan ja katsottiin luokka-
vastakohtien olleen huomattavasti voimakkaampia kuin mahdolliset yhdistävät
tekijät, esim. kansallisuusaate. Tästä selittyy myös Loikin poliittinen
moraalittomuus Maametsiin verrattuna: koska hän on luokka-asemaltaan anta-
gonistinen Maametsiin nähden, niin on johdonmukaista, että hän asettuu
saksalaisten puolelle ja samalla Maametsia vastaan.

Renee Loikin moraalittoman aistillisuuden vastakohtana Maamets on Paul
Rungen tapaan lähes sukupuoleton, neutraali olio. Ei vain Maamets, vaan
myös hänen vaimonsa Ester pysyy kaidalla polulla huolimatta siitä, että
tämän naapuri Hildegard⁶³⁵ houkuttelee Esteriä juhlimaan saksalaisten
sotilaiden kanssa. Ester vastaa mieluummin kuolevansa nälkään kuin lämmit-
tävänsä Hitlerin sotilaan vuodetta. Yhtä vastustuskykyiseksi Ester osoit-

tautuu Renee Loikia kohtaan, joka ystävää teeskennellen yrittää valloittaa uudelleen nuoruuden rakastettunsa, joka oli torjunut hänet ja mennyt naimisiin Ilmarin kanssa. Renee Loik ei voi enää hillitä vastenmieliseksi kuvattua aistillisuuttaan käydessään Esterin luona. Tässä kohtauksessa Tooming on mennyt pisimmälle halutessaan kuvata Maametsin vastapoolin myös seksuaalisesti moraalittomaksi. Lahjontamotiivi tulee myös jälleen kerran näkyviin. Loik haluaa varmistaa asiansa onnistumisen tuomalla Esterille lahjapaketin, jossa on säilykkeitä, juustoa, makkaraa ja pullo unkarilaista viiniä.

Ootamatult väleda liigutusega langes ta naise käele, suudeldes seda kuumade kuivade huultega.

"Mis sa teed, mis sa ..." kohkus Ester, plüüdes kätt lahti rebida, aga mees rippus selles, hingeldas:

"Ei, ei, ära võta minulta mu elu kaunimaid minuteid ... Sa ei tea vist, mis tähendab armastuse kõrvetav leek, muidu ei oleks sa nii halastamatu. Mina mõistan hästi vanade egiptlaste Phönixit, kes tõusis lähemale päikesele ja põles tuhaks. Ka mina põlen tuhaks ja põrmuks, kui sa mulle ei halasta. Ainult sina, Ester, ainult sina võid mind aidata ..."

Mehe värelevad käed tõusid Esteri käsivarsi mööda õlgadeni, klammerdusid, plüüsid rebida naist alla enda poole.⁶³⁶

(Odottamattoman nopealla liikkeellä hän pudottautui naisen kädelle, suudellen sitä kuivin huulin. Mitä sinä teet, mitä sinä ... Ester säikähti, yrittäen repiä kättään irti, mutta mies riippui siinä kiinni ja huohotti. Ei, ei, älä ota minulta elämäni kauneimpia minuutteja ... Sinä et varmaan tiedä, mitä merkitsee rakkauden korventava liekki, muuten et olisi niin armoton. Minä ymmärrän hyvin muinaisten egyptiläisten Fenixiä, joka nousi lähemmäs aurinkoa ja paloi tuhaksi. Myös minä palan, palan tuhaksi ja tomuksi, jos et armahda minua. Vain sinä, Ester, vain sinä voit auttaa minua ... Miehen värisevät kädet nousivat pitkin Esterin käsivarsia olkapäihin asti, takertuivat kiinni, yrittivät repiä naista alaspäin hänen itsensä puoleen.)

Ester Maamets torjuu Loikin yritykset ja kieltäytyy vastaanottamasta tämän lahjuspaketin. Samanlaista inhoa Esterissä herättävät myös saksalaisten lehdet Signal ja Die Woche eroottisine kuvineen. Ester on siis yhtä puhdas kuin hänen miehensäkin. Kun Maamets joutuu osoittamaan moraalisen ruhteettomuutensa lähinnä poliittisella puolella, niin hänen vaimonsa täydentää kuvan moraalisuuden perinteisessä merkityksessä.

Maamets osoittaa myös, että hänen käsityksensä ovat analogiset hänen

vaimonsa edustamien moraalikäsitysten kanssa. Tämä tulee ilmi, kun seliin tuodaan Gestapossa palvellut periaatteeton virolainen, joka rupeaa kerskumaan naisjutuillaan. Maamets kiihtyy miehen puheista niin, että verisuonet paisuvat hänen ohimoillaan. Maamets kuitenkin pystyy hillitsemään aggressiivisuutensa, mutta siihen ei pysty hänen sellitoverinsa kommunisti Kajando, joka lyö rивon kerskailijan penkillä tainnoksiin. Tähän kohtaukseen Tooming on saanut mahdollisesti mallin Ostrovskilta, jonka romaanissa Kortšagin lyö naisseikkailuillaan kerskailevan rивon toverinsa tuolilla tainnoksiin.⁶³⁷

Mutta tärkeämpi kuin siveellinen moraalinen Maametsin moraalissa nuhteettomuudessa on hänen poliittinen moraalinsa, joka oikean päämäärätietoisuuden heräämisen jälkeen osoittautuu yhtä lujaksi kuin hänen esikuviansa Pepassonin, Järvisin ja Kaplyginin. Maamets osoittaa myös marttyyreille ominaista tahdonlujuutta vastustaessaan sekä henkistä että ruumiillista kidutusta, johon hän joutuu alistumaan lähinnä sen takia, että ei ilmaise, minne hänen veljensä on mennyt organisoimaan partisaanitaistelua saksalaisten valloitettua Viron.⁶³⁸ Maametsiin sovelletaan perinteisen kuulustelutekniikan keinoja. Ensimmäistä yritetään saada paljastamaan tietonsa luotamusta herättävän kuulustelijan, entisen koulutoverin Renee Loikin avulla, joka houkuttelee Maametsiä pikaisella vapautumisella.⁶³⁹ Loik käyttää myös Maametsin vaimoa hienovaraisena kiristyskeinona.

Hlva, ma ei unusta sind, pllan teha, mis võimalik ... sinu naise pärast. Austad teda nähtavasti vähe, mina sinu asemel oleksin teinud kõik ... Sa mõtle järele, aega sul selleks on ... Võid igal ajal lasta end minu juurde tuua, olen siin ikka kella kaheksast alates, välja arvatud pühapäevad. Nägemiseni, vanapoiss!⁶⁴⁰

(Hyvä on, minä en unohda sinua, yritän tehdä, mikä on mahdollista ... sinun vaimosi vuoksi. Kunnioitat näköjään vähän häntä, minä olisin sinun asemassasi tehnyt kaiken ... Harkitse asiaa, aikaa sinulla on ... Voit joka hetki antaa tuoda itsesi minun luokseni, olen täällä aina kello kahdeksasta lähtien, paitsi sunnuntait. Näkemiin, vanha veli!)

Kun Renee Loik käyttää silkkihansikkaita yrittäessään saada Maametsiä puhumaan, niin nuori Trikk⁶⁴¹ panee Maametsin moraalisen lujouden todelliselle koetukselle käyttäen sekä psyykkisen että fyysisen kidutuksen sadistisia muotoja. Trikk uhkaa tappaa joko Ilmarin äidin tai isän, jos Maa-

mets ei kerro kaikkea, minkä hän tietää. Mutta oikean positiivisen sankarin tapaan Maamets ei taivu tällaiseenkaan uhan edessä. Aivan samoinhan käyttäytyi myös positiivisen sankarin prototyypiksi tullut Pavel Vlasov, joka ei myöskään asettanut perhesiteitä vallankumouksellisen taistelun edelle. Kun Maamets ei taivu psyykkisen painostuksen edessä Trikk siirtyy suoraan väkivaltaan. Hän lyö Maametsiä kasvoihin, jolloin Trikin sormessa oleva sormus raapaisee verinaarmun Maametsin kasvoihin. Tällä lyönnillä on yleisempääkin merkitystä, sillä Trikin sormuksessa on sini-musta-valkoisella pohjalla kolme "laihaa" leijonaa. Kyseessä on itsenäisen Viron vaakuna. Näin Tooming osoittaa, että entinen Viro on nyt asettunut fasistisen Saksan palvelukseen neuvostovaltaa vastaan. Kun tämäkään ei auta Trikk ottaa esiin "tunnon kuminuijan, jollaisia käyttivät porvarillisen Viron poliisit".⁶⁴²

Mutta nuijastakaan ei ole apua, sillä Maametsiin on jo tässä vaiheessa siirtynyt positiivisen sankarin moraalinen lujuus, joka kestää kaiken, mitä ihminen voi kestää. Tooming asettaa Maametsin pieksäjät historialliseen yhteyteensä katsoen näiden jatkavan sitä samaa virolaisten sortoa, jota saksalaiset olivat vuosisatoja Virossa harrastaneet.⁶⁴³

Peksate meid, nagu pekseti vanasti mõisatallides orje, kes selja sirgu ajasid. Pekske kuni väsite, aga minu selga te ei kooluta, ei! Ja äkki nägi ta Järvisel silmi, mõtlikke, nukraid. Kui saaks temale ütelda, et ära muretse, ära karda Maametsa pärast! Sa ei eksinud, kui usaldasid mind. Ma pean vastu, Järvis, pean vastu, kuigi mul ei ole veel sinu suurt jõudu ja usku ...⁶⁴⁴

(Pieksätte meitä, niinkuin piestiin ennen kartanon talleissa orjia, jotka suoristivat selkänsä. Pieksäkää niin kauan, että väsytte, mutta minun selkääni te ette taivuta, ette! Ja äkkiä hän näki Järvisin silmät, miettivät, surumieliset. Kun voisi sanoa hänelle, älä murehdi, älä pelkää Maametsin vuoksi! Sinä et erehtynyt, kun luotit minun. Minä kestan, Järvis, kestan, vaikka minulla ei ole vielä sinun suurta voimaasi ja uskoasi ...)

Tooming käyttää tässä jälleen näiden vuosien neuvostovirolaiselle kirjallisuudelle tavallista apostrofia, sillä Järvis on tässä vaiheessa jo kuollut. Maamets saa siis kristallinpuhtailta sankareilta päämäärätietoisuuden ja puoluekantaisuuden lisäksi myös moraalisen nuhteettomuuden mallin eli ne ominaisuudet, joita tarvitaan, jotta positiivinen sankari voisi menestyksellisesti käyttää muita ominaisuuksiaan. Maamets kestää tämän fyysisenkin kidutuksen yhtä miehekkäästi kuin Pepasson kesti omansa, mutta

kaatuu selliin päästyään tajuttomana lattialle.

Pelottomuudesta tulee Maametsin näkyvimpiä ominaisuuksia mitä lähemmäs romaanin finaalia tullaan. Maamets ei ajattele enää omaa kohtaloaan, vaan on tarvittaessa valmis astumaan kuolemaankin Pepassonin, Järvisin ja Kaplyginin jäljille. Tämä tulee ilmi, kun saksalaiset rupeavat selvittämään kenen aloitteesta sellissä pieksettiin ilmiantaja. Maamets on tarpeen vaatiessa valmis ottamaan koko synniskoilleen, vaikka tietää, että siitä seuraa lähes varma kuolemantuomio. Maamets pohtii kuitenkin vielä uskaltaako hän ilmoittautua, jos tilanne sitä vaatii. Maametsin dilemma ratkeaa jälleen apostrofin avulla. Kuollut Järvis ilmestyy tuen antajaksi ja Maamets vakuuttautuu siitä, että hän pystyy ottamaan synnypäälle, jos sillä on jotain pelastettavissa. Järvis edustaa poissaolevanakin puolueen auktoritatiivista ohjausta, jonka positiivinen sankarikin joutuu ongelmatilanteessa vastaanottamaan. Tilanne laukeaa, kun kommunisti Kirsipuu ilmoittautuu syylliseksi ja Maametsin ei tarvitse antaa ennaikaista uhriaan.

Samaa rohkeutta Maamets osoittaa myös Renee Loikia kohtaan, jonka kaksoispeli on paljastunut jo Maametsillekin. Maamets tekee Loikille täysin selväksi heidän sovittamattoman antagonisminsa vieläpä sellaisin sanakääntein, että Loik voisi halutessaan saattaa Maametsin vaikka teloitettavaksi. Aivan samoin myös Ester Maamets ilmaisee hiukan myöhemmin Renee Loikille, mitä hän tästä ajattelee. Näin aviopuolisoiden toiminta kulkee paralleelista, vaikka heillä ei ole suoraa kontaktia koko Ilmar Maametsin vankeusaikana. Ester Maamets saattaa Renee Loikin julkisesti naurunalaiseksi ja joutuu tämän vuoksi jakamaan miehensä kohtalon - hänetkin vangitaan.

Maamets osoittaa rohkeutta myös ns. oikeudenkäynnissä, jossa hänen asiansa käsitellään. Hän ei suostu vastaamaan tuomarin kysymykseen syyllisyydestään tai syyttömyydestään, vaan kiistää koko syytteen perusteettomana. Tässä Maamets käyttäytyy paljolti Pavel Vlasovin tapaan, joka deklamoi pateettisävyisesti tuomareille käsityksensä häntä vastaan nostetusta syyttestä. Sekä Vlasov että Maamets asettuvat moraalisisessa mielessä selvästi tuomitsijoidensa yläpuolelle.

Kaiken kaikkiaan Maamets täyttää hyvin myös moraalisen nuhteettomuuden vaatimuksen sekä yksityisessä että yleisessä aspektissa. Mitä pitemmälle intrigissä tullaan sitä täydellisemmäksi Maametsin positiivisen sankarin hahmo tässäkin suhteessa muodostuu. Pienet heikkoudet, joita Tooming hänelle suo, eivät himmennä hänen kuvaansa. Ja mitä lähemmäksi finaalia tullaan, sitä kirikkaammaksi kuva muuttuu.

VIII AADU HINT - TALLINNASTA TUULISELLE RANNALLE

Aadu Hintin Tuulinen ranta on positiivisen sankarin määräämisen suhteen problemaattisempi tapaus kuin Leberechtin ja Toomingin romaanit, joista positiivinen sankari on helposti löydettävissä. Hintin kohdalla tilanteen tekee ongelmalliseksi se, että Hintillä on alunperin ollut mielessään useampiosainen teos,⁶⁴⁵ josta tässä työssä on tarkasteltavana vain ensimmäinen osa, sillä tetralogiaksi muotoutuneen eepoksen myöhempien osien ilmestyminen menee ajallisesti tämän työn ulkopuolelle. Ilmestyi Tuulisen rannan II osa 1954 ja viimeinen osa vasta 1966. Näin on tehtävä jonkin verran väkivaltaa Hintin tetralogian kokonaisuutta kohtaan silloin, kun halutaan määrätä joku Tuulisen rannan I osan henkilöistä positiiviseksi sankariksi. Hintillä näyttää olleen lisäksi I osassa selvä aie kollektiivisen sankarin muodostamiseen, jolloin sankarin osaan asettuu koko Länsi-Saaremaan Kaugatoman pitäjän⁶⁴⁶ köyhälistö, jonka antagonistina on paikallinen moisio sitä hännystelevine kirkonmiehineen. Mikäli käsittelyn pohjana olisi Tuulisen rannan alkuperäinen I osa, mikä ilmestyi 1951, ei yksilöllistä sankaria niiden kriteerien pohjalta, joita tässä työssä on käytetty positiivisen sankarin peruselementteinä, olisi mahdollista löytää. Syyt, joiden takia Hint kirjoitti I osan uudelleen, on selostettu aiemmin. Mutta koska tuo originaali I osa on jäänyt lähinnä rariteetiksi, sitä ei voi ottaa käsittelyn pohjaksi, sillä Hintin tetralogian kaikkien myöhempien painosten I osana on käytetty kritiikin vaatimuksesta syntyneitä vuoden 1952 täydennettyä painosta,⁶⁴⁷ josta on jo löydettävissä sellainen positiivinen sankari, johon em. positiivisen sankarin kriteerit sopivat. Tämäkin osoittaa, miten mekaanisesti tuona aikana kirjallisuuskritiikki toimi ja miten konformoiva vaikutus niillä erilaisilla paineilla, joita tässä työssä on aiemmin käsitelty, oli kirjallisuuteen yleensä ja positiiviseen sankariin erityisesti.

Tuulisen rannan I osan positiivisen sankarin kandidaateina tulevat kyseeseen isä ja poika, kalastaja ja maanvuokraaja Matis Tihu ja hänen poikansa Peeter Tihu. Jos haluttaisiin etsiä vain sankaria, ts. hahmoa, jonka kautta kirjailija on halunnut tuoda ajatuksensa esiin, niin valinta saattaisi osua yhtä hyvin isään kuin poikaan. Mutta Matis Tihu ei täytä varsinkaan puoluekantaisuuden⁶⁴⁸ eikä myöskään päämäärätietoisuuden vaatimusta marxi-

laisessa mielessä niin adekvaatisti kuin hänen poikansa. Peeter Tihun nämä puolet tulevat erityisesti esiin toisessa täydennetyssä painoksessa, johon nimenomaan vaadittiin mm. puoluekantaisuuden kuvausta. Täydennetyssä painoksessa Peeter Tihusta kasvaakin positiivinen sankari lähinnä niiden lukujen ansiosta, jotka kuvaavat hänen toimintaansa Tallinnassa ja kosketustaan Venäjän sosialidemokraattiseen työläispuolueeseen. Vuoden 1952 painokseen Hint on lisännyt kymmenen lukua⁶⁴⁹ ja tehnyt lisäyksiä ja muutoksia viiteen lukuun,⁶⁵⁰ joiden ansiosta Peeter Tihu nousee ensinnäkin romaanin keskushenkilöksi.⁶⁵¹ Uusista luvuista lähes kaikki on luotu täydentämään Peeter Tihun kuvaa. Toiseksi täydennysluvut tekevät Peeter Tihusta Homo Politicuksen, jollainen positiivisen sankarin oli oltava noina vuosina. Täydennysluvuissa Hint luo yhteyden kaupungin työläisten ja maalaisproletariaatin välille, joka alkuperäisestä I osasta puuttui. Yhdistäväksi tekijäksi tulee puolue, jonka johtamana ja organisoimana vuoden 1905 vallankumouksellista taistelua oli ajan kritiikin mielestä kuvattava. Puolueen edustajana on Peeter Tihu, jolla on takanaan puolueen Tallinnan komitean mandaatti ja velvoite organisoida mahdollisuuksien mukaan vallankumouksellista taistelua myös romaanin päämiljöössä Saarenmaalla.

Peeter Tihulla on yhtä moitteeton ankeeta kuin hänen kollegoillaan Paul Rungella ja Ilmar Maametsillä. Tihu on syntyperäiseltä luokka-asemaltaan kiistatta proletari: onhan hänen isänsä mökkiläiseksi kurjistunut entinen maanvuokraaja, joka on joutunut käymään jatkuvaa kamppailua, eräänlaista miniluokkataistelua, moision herraa, paroni von Rennenkampfia vastaan.⁶⁵² Rungehan oli renki ja Maamets Tihun kanssa analogisesti torpparin poika. Tallinnassakin Peeter Tihulla on selvä proletariaatin luokka-asema: hän työskentelee mallipuseppänä konepajassa. Iältään Tihu on joitakin vuosia nuorempi kuin kollegansa. Hint ilmoittaa hänen iäkseen 24 vuotta.⁶⁵³ Runge ja Maamets ovat molemmat hiukan yli 30 vuoden ikäisiä. Mutta Tihukin on toki mies parhaissa voimissaan, jollainen Ždanovismin ajan sankari lähes poikkeuksetta on.⁶⁵⁴ Tihun ulkonäköä Hint ei kuvaa, mutta hänen toimintansa perusteella hänestä saa hyvin heroisen vaikutelman. Edes ulkonäköön ulottuvan individualisoinnin joko täydellinen puuttuminen tai hyvin vähäinen osuus on leimaa-antava koko tämän ajan positiivisen sankarin kuvaukselle.

Peeter Tihun valitseminen Tuulisen rannan I osan positiiviseksi sankariksi ei tetralogian kokonaisuuttakaan ajatellen ole perusteetonta sikäli, että Hint varasi myös jatkossa Peeter Tihulle vallankumouksellisen sankarin

osan. II osassa Tihu ei esiinny, mutta hänen mainitaan joutuneen vuoden 1905 tapausten vuoksi Siperiaan pakkotyöhön. III osassa nyt jo keskiikään ehtinyt Peeter Tihu tavataan pakkotyöleirillä ja myöhemmin hänet mainitaan kommunistina ja Viron punakaartin jäsenenä. Punaisten kärsittyä tappion Tihu jää elämään Neuvosto-Venäjälle. Hänen veljensä Sander näkee IV osassa kerran Peeterin sattumalta Leningradin kadulla, mutta 30-luvun puhdistuksissa myös Peeter Tihu katoaa jäljettömiin Gulagin saaristoon. Peeter Tihun aatteellinen kommunismi tekee voimakkaan vaikutuksen IV osan Hintin alter egoon, opettaja-kirjailija Enn Tihuun.⁶⁵⁵ Peeter Tihusta tulee joka tapauksessa tetralogian voimakkain vakaumuksellinen kommunisti ja vallankumouksellinen taistelija. Hän säilyttää tietynasteisen aatteellisen keskushahmon osansa, vaikka väistyykin muuten sivuhenkilöksi I osan jälkeen. Matis Tihu katoaa kokonaan kuvasta, sillä hänestä mainitaan II osassa vain, että hänet teloitettiin vuoden 1905 kapinaa seuranneiden rankaisuretkikuntien toimesta.

1. Päämäärätietoisuus

Hintin romaanissa on edettävä noin puoleenväliin eli kahdenteentoista lukuun kahdestakymmenestä viidestä ennen kuin Peeter Tihu mainitaan ensimmäisen kerran.⁶⁵⁶ Tämäkin on huomattavasti varhemmin kuin vuoden 1951 painoksessa, jossa Peeter Tihu mainitaan ensimmäisen kerran myös kahdennessatoista luvussa,⁶⁵⁷ mutta tässä painoksessa lukuja on vain viisitoista. Peeter Tihun myöhäinen näyttämölleastuminen johtuu siitä, että alunperin hänelle ei ollut varattu niin keskeistä roolia kuin toisessa versiossa.

Kuten Rungella ja Maametsilla olivat omat päämäärätietoisuuteen ohjaajansa, Rungella partorg Muul ja Maametsilla kommunistit Pepasson, Jarvis ja Kaplygin, niin myös Peeter Tihulla on oma Muulinsa tai Pepassoninsa. Ensimmäisen päämäärätietoisuuden heräämiseen johtavan impulssin kehys-tilanteena on iltakoulun historian tuntia, jonka aiheena on Spartacuksen johtama orjien kapina,⁶⁵⁸ seurannut keskustelu jo Venäjän sosialidemokraattiseen työläispuolueeseen⁶⁵⁹ kuuluvan seppä Ratasin kanssa, joka täyttää Tihun päämäärätietoisuuteen ohjaajan funktion. Tihu ei pysty vielä näkemään historiallisen prosessin suuria lainalaisuuksia, vaan hänen näkö-

piirinsä on hyvin rajoittunut. Hänen mieltään askarruttaa kotiseudun Saarenmaan Kaugatoman laivaosuuskunnan kohtalo, jonka demokraattiselle mies ja ääni -periaatteelle rakentunut johtosääntö on jouduttu muuttamaan Pietarista tulleelta dekreetillä mies ja raha -periaatteen mukaiseksi. Peeter Tihu, jolla on hyvin voimakkaasti kehittynyt oikeudenmukaisuuden tunne - hän kuunteli kyynelsilmin historianopettajan kertomusta Spartacuksen taistelusta - tuntee vaistonvaraisesti, että laivaosuuskunta olisi ollut askel oikeaan suuntaan. Tihu yrittää puolustella marxilaisessa mielessä selvästi pikkuporvarillista kantaansa Karl Ratasille ehdottamalla, että työläiset voisivat ottaa laajemminkin esimerkkiä saarenmaalaisista perustamalla artelleja ja muita senkaltaisia yhteenliittymiä. Mutta Karl Ratas osoittaa Tihulle, että sitä tietä ei voida toivoa mitään pysyviä saavutuksia, vaan on muutettava koko järjestelmä.

Mutta Karl Ratsakaan ei ole kyllin vaikutusvaltainen ohjaamaan omin neuvoin Peeter Tihua, vaan hän turvautuu apostrofiin, kuten Toominginkin romaanissa tehtiin useita kertoja. Apostrofin kohteena on mahdollisimman auktoritatiivinen henkilö; ehkäpä noiden aikojen Viroa ajatellen kaikkein auktoritatiivisin - Mihail Kalinin - vanhaan bolsëvikkikaartiin kuulunut taistelija, joka oleskeli karkoitettuna Tallinnassa 1901-1904 ja organisoii Tallinnan puoluekomitean toiminnan.⁶⁶⁰ Hintin Tuulisen rannan vuoden 1951 painosta moitittiin mm. juuri siitä, että siinä oli Mihail Kalininin osuus jäänyt aivan liian vähäiseksi.⁶⁶¹ Vuoden 1951 painoksessa Kalinin jäikin maininnan varaan. Hänestä puhutaan vain kymmenellä rivillä Peeter Tihun todetessa sen Kalininin ajatuksen paikkansapitävyyden, jonka mukaan työläisen paras liittolainen on talonpoika.⁶⁶² Tämän vuoksi Hint on lisännyt vuoden 1952 painokseen Kalininin n. sivun mittaisen puheen, jota Karl Ratas ajatuksissaan muistelee ja jossa osoitetaan ne teoreettiset lähteet, joista oikea päämäärätietoisuuskin on löydettävissä: Marx, Tšernyševski,⁶⁶³ Darwin, Herzen ja Lenin. Ratas eläytyy apostrofiinsa niin, että tokaisee ääneen: "Pravilna, Mihhail Ivanovitš!"⁶⁶⁴ Tämän deus ex machinan avulla Tihunkin päämäärätietoisuutta lähdetään kehittelemään venäläisestä traditiosta ja marxilaisesta teoreettisesta taustasta lähtien.

Peeter Tihu osoittaa myös rahmetovmaista päättäväisyyttä itsensä kehittämisesä. Huolimatta raskaasta työstään tehtaassa hän opiskelee innokkaasti itseään kehittääkseen ja nousee aamulla jo kello neljä lukemaan. Itsensä valistamisen halu on Hintillä varsin tavallinen motiivi, joka tulee tetralogiassa useaan otteeseen esiin ja on varmasti myös autobiografisesti

selitettävissä.⁶⁶⁵

Lisätyissä luvuissa Hint kehittää intrigiä siihen suuntaan, että Peeter Tihun on pakko havaita, mikä hänen on asetettava päämääräkseen. Tihu osallistuu myötätuntolakkoon, joka Grantin konepajassa järjestetään sen takia, että Karl Ratas ja hänen toverinsa oli vangittu poliittisista syistä. Tämän johdosta Tihu erotetaan ja hän ajautuu vähitellen illegaaliin asemaan sosiaalidemokraattisen puolueen riveihin. Hänen tyttöystävänsä isä pakotetaan vakoilemaan mm. Tihua itseään ja Venäjän valtiollinen poliisi eli Ohrana⁶⁶⁶ katsoo Tihun niin vaaralliseksi, että hänet päätetään vangita. Näin Tihulle ei jää muuta mahdollisuutta kuin asettaa päämääräkseen se, minkä puoluekin on asettanut ja minkä päämäärän Karl Ratas oli hänelle osoittanut - järjestelmän kaatamisen proletariaatin onnen saavuttamiseksi. Tihu onnistuu pakenemaan juuri ennen pidätystä, mutta nyt hän havaitsee, että hänellä ei ole paluuta. Hänen on jatkettava tiellä, jonka Kalinin ja Ratas olivat hänelle viitoittaneet. Hint käyttää siis samaa metodia kuin Leberecht ja Tooming; kumuloituvien vaikeuksien aiheuttamat impulssit ohjaavat positii-visen sankarin oikean päämäärän suuntaan. Hint tosin tekee tämän toisella taiteellisella tasolla ja uskottavuudella kuin Leberecht ja Tooming, vaikka täydennyslukujen pikainen valmistuminen ei ole ollut jättämättä jälkiään Hintinkään tekstiin.⁶⁶⁷

Peeter Tihu on pidätysyrityksen jälkeen vakuuttunut siitä, että hänen on kuljettava tiensä loppuun. Hammurabin laki on oleva hänen ohjenuoransa taistelussa järjestelmää vastaan.

Kovin pitkää vakuuttamista Tihu ei tarvitse tullakseen vakuuttuneeksi oikean päämäärän kannalle asettumisen välttämättömyydestä. Tätä osoittaa sekin, että hän on saanut vangitsemisuhkansa jälkeen luottamusaseman puolueen Tallinnan komiteassa, jonka toimintaa Hint ei kuitenkaan kuvaa lainkaan lisätyissä luvuissakaan.

Hint joutui kirjoittamaan täydennyslukunsa pääosin juuri sen takia, että kriitikoiden mielestä hän ei ollut onnistunut luomaan tarpeellista yhteyttä työläisten ja talonpoikien välille eikä osoittamaan sitä, että kaupunkilaisproletariaatin oli otettava johtava asema tässä taistelussa. Vuoden 1951 painoksessa tämä puoli rajoittuu kymmeneen riviin, joilla referoidaan Mihail Kalininin ajatuksia työläisten ja talonpoikien suhteesta vallankumouksellisessa taistelussa.⁶⁶⁸ Vuoden 1952 painoksessa sama referointi on hiukan muutetussa muodossa.

Nagu Karl Ratas jutustas, oli vene seltsimees Mihhail Kalinin alati rääkinud, et töölise esimene liitlane on talupoeg. Kalinin, kes ise oli maalt pärit ja seepärast maaelu hästi tundis, kinnitas, et talupoega kurnatakse tihti rohkemgi kui töölist, ainult et talupoja väikeomanikuhing ei lase tal kergesti klassiteadlikuks saada. Alles see talupoeg, kes ise on põhiliselt vaesestunud, võib olla töölise kindel tugi võitluses tsaarivõimu, mõisnike ja kapitalistide vastu.⁶⁶⁹

(Kuten Karl Ratas kertoi, oli venäläinen toveri Mihhail Kalinin puhunut aina siitä, että työläisen paras liittolainen on talonpoika. Kalinin, joka itse oli kotoisin maalta ja tunsu sen vuoksi hyvin maaseudun elämää, vaakuutti, että talonpoikaa riistetään usein enemmänkin kuin työläistä, mutta talonpojan pienomistajan sielu ei salli hänen helposti tulla luokkatietoiseksi. Vasta sellainen talonpoika, joka on itse perusteellisesti kurjistunut, voi olla työläisen varma tuki taistelussa tsaarinvaltaa, kartanonherroja ja kapitalisteja vastaan.)

Peeter Tihu tulee siis Kalininin sanojen mukaan tuomaan hyvää sanomaa aivan edelläolevan sitaatin mukaan kurjistuneelle Matis Tihulle, joka on näin Kalininin sanojen inkarnaatio. Peeter julistaa varmaa päämäärätietoisuuttaan isälleen, josta tulee vallankumouksellisen toiminnan johtohahmoja fiktiiviseen Saarenmaan Kaugatomaan. Poikansa selkeän luokkatietoisuuden ja samalla päämäärätietoisuuden asteelle hän ei kuitenkaan kehity. Peeter Tihu on jo tässä vaiheessa päämäärästään tietoinen taistelija. Hän on saanut tehtäväkseen organisoida kotiseutunsa köyhälistön taisteluun riistäjiä vastaan, joita edustaa paroni von Rennenkampff. Täällä kampsailussa tarvittavan päämäärätietoisuuden Tihu on omaksunut yllättävänkin äkkiä verrattaessa hänen päämäärätietoisuutensa kehittymistä Rungen ja Maametsin vastaavaan kehitykseen. Mutta siinä vaiheessa, kun hän saapuu Saarenmaalle, hän on yksin vastuussa puolueelle tapahtumien kehityksestä ja hänellä on oltava positiiviselta sankarilta vaadittava päämäärätietoisuus, jotta hän pystyisi toteuttamaan annetun tehtävän.

Alkuperäisessä vuoden 1951 versiossa päämäärätietoisuuden kehittymistä ei ole kuvattu lainkaan, vaan Peeter Tihu toteaa heti Saarenmaalle saavuttuaan vain puolueen lähettäneen hänet. Kriitikoiden voi siinä mielessä katsoa olleen oikeassa vaatimuksissaan, että Hintin alkuperäinen teos ei sisältänyt motiivoidusti kuvattua päämäärätietoista sankaria, vaikkei nimenomaan näillä sanoilla sankaria peräänkuulutettukaan, sillä Peeter Tihu ei ensimmäisessä versiossa saanut kasvaa lainkaan päämäärätietoiseksi, vaan oli

tullut sellaiseksi jossain lukijalle tuntemattomassa ajassa ja paikassa. Tämän vuoksi on ymmärrettävää, että Hint on ottanut kritiikistä vaarin ja lisännyt vuoden 1952 versioon runsaasti sellaisia lukuja, jotka valaisevat Peeter Tihun päämäärätietoisuuden kehittymistä.⁶⁷⁰

Tihu osoittaa heti kotisaarelle tultuaan, että hän ymmärtää, mihin on tähdättävä. Puolueen antama valistus, vaikkei Hint anna siitä vuoden 1952 painoksessakaan kuin alluusioita, on yhdessä Ohranan antaman opetuksen kanssa kantanut hedelmän. Tihu nimittäin toteaa lähes ensi sanoikseen isälleen, että yhden tehtaan lakko ei vielä merkitse mitään, vaan on pyrittävä siihen, että koko Venäjä saataisiin mukaan vallankumoukselliseen liikehdintään. Tällä lausumallaan Peeter Tihu myös osoittaa, että hän tuntee solidariteettia yli kansallisten rajojen. Hänelle luokkarajat ovat kansallisuusrajoja relevantimpia.⁶⁷¹

Tihu ei epäröi ryhtyä vallankumoukselliseen toimintaan, vaikka hänen oma asemansa santarmien etsimänä vallankumouksellisena on vähintään epävarma. Tihu osoittaa myös Pavel Kortšaginmaista halveksuntaa omaistensa-kin kohtaloon nähden, sillä hänen tulonsa Saarenmaalle tietää ilman muuta vaikeuksia myös hänen vanhemmilleen. Mutta samalla tavoin kuin Maamets ei voinut asettaa tunteitaan vanhempiin kohtaan yhteiskunnallisten näkemystensä edelle, ei Peeter Tihu tee tätä. Tihu huomauttaa äidilleen, joka epäilee kamppailun hyödyllisyyttä:

"Kulla ema! Igatšhel, kellele ülekohut tehakse, on kahe seisukoha vahel valida: kas oma õigus kaotada ja mõelda ainult selle peale, kuidas kividividu edasi hingit-seda, lastes ennast seejuurest kas või koduloomaks muuta, - või jälle oma õigust kaitsta, maksku see või elu." ⁶⁷²

(Äiti kulta! Jokaisen, jota kohdellaan kohtuuttomasti, on valittava kahden vaihtoehdon välillä: joko menettää omat oikeutensa ja ajatella vain sitä, miten elää ki-tuuttaa ja antaa muuttaa itsensä vaikka kotieläimeksi, - tai puolustaa omia oikeuksiaan, maksakoon se vaikka hengen.)

Peeter Tihu ei vielä tiedä, että hänen sanansa tulevat käymään kirjai-mellisesti toteen hänen isänsä kohdalla, joka saa kuolemantuomion venäläi-seltä rankaisuretkikunnalta Kaugatoman kapinan kukistuttua.⁶⁷³ Joka ta-pauksessa Hint on antanut renovoidulle sankarilleen saman mitäänkaihtamat-toman päämäärätietoisuuden, joka on nähtävissä jo positiivisten sankareiden suurissa esikuvissa kuten Pavel Vlasovissa ja Pavel Kortšaginissa.

Kapinan syntyessä Peeter Tihu ei kuitenkaan odotuksen mukaisesti ole sen johdossa, vaan auttamassa naisia taksvärkin teossa kartanon perunapellolla. Tämäkin joukko liittyy miehiin, jotka menevät von Rennenkampfin luo "oikeutta vaatimaan". Tihu on kuitenkin tämän aktion takana, sillä hän on toimittanut miehille paronille esitettäväksi aiotun 12-kohtaisen vaatimuslistan, jossa köyhälistölle on osoitettu konkreettisesti sen riistetty asema. Tihu on siis päässyt päämääräänsä, mutta lähes kohtalokkain seurauksin, sillä paroni vastaa vaatimukseen revolverilla ja Matis Tihu haavoittuu laukauksista. Peeter Tihu kokee tappion, mutta lukija jää samalla tavoin kuin Fadejevin Tuhon Levinsonin tai Furmanovin Tšapajevin kohdalla vakuuttuneeksi siitä, että tappio ei ole lopullinen. Peeter Tihu on jo ehtinyt osoittaa, että hänen päämäärätietoisuutensa on kehitynyt sille asteelle, että häntä ei murra mikään muu kuin kuolema. Symptomi osoittautuu paikkansapitäväksi tetralogian myöhemmissä osissa. Peeter Tihu ei murru eikä menetä uskoaan päämäärään, vaikka todellisuus tekee parhaansa saadakseen hänet luopumaan siitä.⁶⁷⁴

Samaan aikaan kun Peeter Tihu on johdattamassa maatyöläisiä kamppailuun kartanon herraa vastaan, on hänet päämäärätietoisuuteen johdattanut Karl Ratas, joka on vapautunut vankilasta, viemässä Tallinnan työläisiä suurempimittakaavaisen taisteluun. Hint on menetellyt tässä johdonmukaisesti, sillä kristallinpuhdas sankari Karl Ratas, joka täydellisyydessään on vielä kasvottomampi kuin Tihu, sopii johtamaan Tallinnan taistelua, sillä hänet on esitetty alunperin sekä teoreettisen että käytännöllisen aspektin laajemmin näkevä. Hint on lisännyt vuoden 1952 painokseen tämän kohtauksen, jossa kuvataan kuuluisaa Tallinnan verilöylyä vuoden 1905 vallankumouksen yhteydessä, jolloin venäläiset sotilaat ampuivat kuoliaaksi kymmeniä mielenosoittajia silloisella Uudella torilla, nykyisen Estonia-teatterin takana.

Päämäärätietoisuuden suhteen Peeter Tihu täyttää epäilemättä odotukset positiivisesta sankarista. Hän kasvaa jopa ihmeteltävänkin nopeasti tähän verrattuna Rungeen ja Maametsiin. Tämä ei varmastikaan johdu siitä, etteikö Hint kykenisi tarvittaessa kuvaamaan henkilöidensä aatteellista kasvua, vaan siitä, että hän joutui tekemään sankarinsa jälkikäteen sosiaalisen tilauksen vaatimuksesta ja varsin nopeasti, sillä vuoden 1951 painoksen kritiikki tuli julkisuuteen kesällä ja syksyllä 1951⁶⁷⁵ ja vuoden 1952 painos annettiin ladottavaksi jo 31.3.1952, jota ennen käsikirjoituksen on täytynyt käydä läpi varsin moninaiset toimitusvaiheet.⁶⁷⁶ Näin ollen Hintillä

on ollut vain muutamia kuukausia aikaa täydennyslukujen ja lisäysten tekoon, mistä johtuen hän ei ole pelkästään käytännöllisistä syistäkään ehtinyt paineutua sosiaalisesta tilauksesta syntyneen karakterin lisäkuvaukseen sillä perinpohjaisuudella, joka muuten on Hintin kirjailijantyöskentelylle ominainen. Onhan lisättyjen sivujen lukumäärä vuoden 1952 painoksesta laskettuna n. 137 sivua, kun kokonaismäärä on 390 sivua, joten Hint täydensi Tuulisen rannan I osaa n. 50 %:lla vuoden 1951 painokseen varrattuna. Tämä on varsin huomattava määrä kvantitatiivisesti erityisesti positiivisen sankarin kohdalla ja kvalitatiivisesti vieläkin enemmän, sillä Tihun kuvausta on vuoden 1951 painoksessa n. kymmenesosa täydennettyyn painokseen verrattuna. Kun Hint vielä samaan aikaan kirjoitti II osaa, on ymmärrettävää, että Tihun hahmo on jäänyt osittain pinnalliseksi.⁶⁷⁷

Näin ollen Peeter Tihua on tarkasteltava myös kritiikin ja ajan vaatimusten mukaisena positiivisena sankarina yhtä paljon kuin Hintin sankarina. Peeter Tihusta tuli sellainen kuin tuli paljolta kirjailijan ulkopuolisten tekijöiden takia.⁶⁷⁸ Tuulisen rannan I osan työsuunnitelmassa Peeter Tihu on vieläkin vaatimattomammalla paikalla kuin vuoden 1951 painoksessa, sillä suunnitelman mukaan Saarenmaalle piti saapua Peeter Tihun asemesta tämän setä Priidu Tihu.⁶⁷⁹ Hint joutui siis luomaan positiivisen sankarinsa vastoin aiempia suunnitelmiaan ja tästä johtuu, että vaikka Peeter Tihu on vaatimukset täyttävä positiivinen sankari, niin henkilökuvaana hän ei ole lähellekään sitä, mihin Hint pystyy. Hintin sankari oli Matis Tihu, mutta hän ei ollut sellainen sankari, jota kritiikki vaati eikä hänellä ollut edellytyksiä sellaiseksi tullakaan. Siinä määrin hän erosi ajan odotuksista.

Hintinkin tapaus todistaa, miten suuri vaikutus kirjallisuuden ulkopuolisilla voimilla oli kirjalliseen luomistyöhön ja miten vaikeaa oli siirtää lähinnä venäläiseen traditioon perustuvaa sankaria virolaiseen maaperään.

Mutta jo Peeter Tihun päämäärätietoisuuden tarkastelu paljastaa sen, että Hint tuli tietämään millaista sankaria noina vuosina vaadittiin. Siksi paljon Tihunkin päämäärätietoisuuden kasvun kuvaamisen tekniikassa on yhtymäkohtia Leberechtin ja Toomingin kanssa. Yhteistä on ensinnäkin se, että sankarit ovat ns. kehittyviä sankareita, jotka kypsyvät intrigin kuluessa täysimittaisiksi positiivisiksi sankareiksi. Yhdelläkään heistä ei ole alunperin oikeaa päämäärätietoisuutta, mutta heissä kaikissa on suotuisa kasvupinta, jolta päämäärätietoisuus voi kehittyä. Kasvupinnan

muodostaa proletaarinen luokka-asema, joka on kaikille yhteinen. Heillä on toisin sanoen puhdas ankeeta. Toiseksi kaikilla on sellainen moraalinen peruskvaliteetti, joka tarjoaa suotuisan maaperän päämäärätietoisuuteen ohjaamiselle. Yhteistä on myös se, että em. ohjaajina ovat täydellistetyt sankarit: partorg Muuli, runoilija-kommunisti Pepasson ja sosialidemokraatti Ratas, jotka kykenevät avaamaan positiivisen sankarin silmät nähdä se, mihin historiallista prosessia on ohjattava ja mitä subjektiivisia johtopäätöksiä tästä on tehtävä. Yhteistä on edelleen se, että kumuloituvat vaikeudet vaikuttavat päämäärätietoisuuden kehittymiseen progressiivisesti: mitä suuremmat vaikeudet positiivista sankaria kohtaavat sitä lujemmaksi hänen päämäärätietoisuutensa kasvaa. Sankari on toisin sanoen kuin teräs, joka karakaistaessa vain kovenee.⁶⁸⁰ Nämä päämäärätietoisuuteen liittyvät piirteet ovat melko vaivattomasti löydettävissä sekä traditionaalista neuvostovenäläisestä että tuolloin aktuaalista neuvostosankarista.

Hintinkin positiivinen sankari on päämäärätietoisuutensa suhteen selvästi tämän tradition jatkaja. Mutta se, että kyse on mitä ilmeisimmin Hintille vieraasta traditiosta, tulee selvästi näkyviin Peeter Tihun henkilökuvan hahmottamisen vaikeudessa. Mutta Ždanovismin vuosina ei otettu huomioon kirjailijan ominaislaatua, vaan kaikilta edellytettiin yhdenmukaista sankaria. Ei kiinnitetty huomiota siihen, mitä kirjailija oli halunnut kuvata, vaan enemmänkin siihen, mitä hänen olisi pitänyt kuvata.⁶⁸¹ Joutuihan Leberechtkin lisäämään johtavan puolueyöntekijän partorg Muulin osuutta romaaninsa Valgus Koordis.⁶⁸² Tooming joutui myös kirjoittamaan uudelleen Pruuni katku aastail -romaaninsa käsikirjoituksen ennen kuin sille annettiin painolupa.⁶⁸³ Hän osallistui tällä käsikirjoituksella nimellä Ainus võimalus (Ainut mahdollisuus) samaan romaanikilpailuun, jossa Leberecht sai em. romaanillaan ensimmäisen palkinnon sen jälkeen kun palkintolautakunta oli vaihdettu.

2. Puoluekantaisuus

Peeter Tihun puoluekantaisuutta ei voi asettaa epäilyksenalaiseksi, vaikkei hänkään ole formaalisti puoluekantainen silloin, kun hän astuu intrigiin mukaan. Runge ja Maamets eivät olleet myöskään alunperin puolueen jäseniä.

Mutta varsin pian Tihu saatetaan puolueen yhteyteen ja tietoiseksi prole-

tariaatin avantgardin olemassaolosta. Jo ensitapaamisella Karl Ratas - tässäkin asiassa Tihun ohjaaja - on värväämässä häntä puolueen jäseneksi. Ratas itse on ollut jo muutamia vuosia puolueen jäsen ja tutustunut itseensä Mihail Kalininiin, kuten Tihun päämäärätietoisuuden yhteydessä ilmeni. Näin ollen ketju Kalinin - Ratas - Tihu on funkionaalinen myös puoluekantaaisuuden kohdalla. Näin kristallinpuhdas ⁶⁸⁴ sankari johdattaa positiivisen sankarin myös puoluekantaaisuuteen. Samoinhan tapahtui sekä Rungelle että Maametsille.

Tihu on tietoinen siitä, että status quo ei ole oikeudenmukainen. Hän on lähtenyt mukaan Kaugatoman laivaosuskuntaan, jonka avulla on pyritty muuttamaan tilannetta niin, että nekin, joilla ei mitään ole, voisivat saada äänensä kuuluviin. Vaikka hanke kariutuu Pietarista tulleeeseen dekreettiin Tihu uskoo edelleen tällaisen toiminnan voimaan köyhälistön elinolosuhteiden parantajana. Karl Ratas osoittaa kuitenkin, että ainoa instrumentti, jolla status quo voidaan pysyvästi muuttaa, on puolue. Seuraava fragmentti, jossa Ratas tämän asian todistaa, on samalla hyvä esimerkki siitä, miten deklamoivasti ždanovismin ajan sankarit asiansa esittävät, vaikka Hint on käyttänyt sordinoa, jos verrataan Ratasin puhetta Muulin tai Pepassonin puheeseen.

Kui pill mängib masurkat, siis tuleb kõigil, kes tantsima lähevad, ikka sedasama masurkat vihtuda, - teie, Saaremaa mehed, tahtsite aga oma nurgas polka peale üle minna. Pastoi brat! Igal pool terves suures Vene tsaaririigis on vaene rahvas ilma õigusteta tööorjaks - teie oma põhjuskirjaga aga tahate hakata tasapisi peremeest mängima! Kui ka kõige suurem orjapidaja, tsaar ise, niisugust asja järsku ei märka, leidub tal juba truid sulaseid, kes teie polkale päka peale panevad!

"Noh, ja sinu parteil seisab siis just samane lugu ees!"

"Minul pole mingit parteid - see on meie partei, kuhu sinulgi tuleb liikmeks astuda. "Kõige maade töölised, Ühendage endid!" Me ei katsu kusagil kauges nurgas nokitsedes vaikselt ära elada, meie nõuame, et kogu riigis ainult meie pill hüllaks, töörahva säädus valitseks. Meie oleme keisri vaenlane number üks, nagu keiser seda isegi on taibanud. Meiega ei tunta halastust, me läheme oma teed selge teadmisega, et meil juba keisri, parunite ja rahatuusade võimult midagi head oodata ei ole. Meie pilli, meie põhjuskirja, muudetakse ja kinnitakse mitte tindi, vaid verega." 685

(Kun soitetaan masurkkaa, niin on kaikkien, jotka lähtevät tanssimaan, viuhdottava saman masurkan tahtiin, - , te, Saarenmaan miehet tahdoitte kuitenkin ruveta tanssimaan polkkaa omissa nurkissanne. Pastoi brat! /Odota veli!/ Joka puolella koko suuressa Venäjän valtakunnassa on köyhä kansa työnorja ilman oikeuksia - te haluatte kuitenkin omine sääntöinenne ruveta leikkimään vähitellen isäntää! Jos suurin orjuuttaja, tsaari itse, ei sitä heti huomakaan, on hänellä kyllä uskollisia renkejä, jotka pistävät teidän polkkanne poikki! No, ja sinun puoluetasi odottaa samanlainen kohtalo! Ei minulla ole mitään puoluetta - se on meidän puolueemme, jonka jäseneksi sinunkin on liityttävä. Kaikkien maiden työläiset, liittykää yhteen! Me emme yritä lymyillä jossain syrjäisessä nurkassa, me vaadimme, että koko valtakunnassa tanssittaisiin vain meidän tahtimme mukaan, vallitsisi työkansan järjestys. Me olemme keisarin vihollinen numero yksi, kuten keisari itsekkin on asian ymmärtänyt. Meille ei anneta armoa, me lähdenne omaa tietämme tietäen selvästi, että keisarin, paronien ja rahamiesten vallalta meillä ei ole mitään hyvää odotettavana. Meidän tanssiamme, meidän sääntöjämme ei muuteta eikä sinetöidä musteella vaan verellä.)

Samalla tavoin kuin Kalinin oli pannut sosialidemokraattisen toiminnan versomaan Tallinnassa, näin ainakin väitetään, niin Ratas panee puoluekantaisen ajattelun itämään Tihun mielessä. Peeter Tihu on kehittyvä sankari ja tässäkin suhteessa hänen kehityksensä on odotuksenmukaista. Hän lähtee mukaan puoluetoimintaan toteuttaen näin pro primo formaalisen puoluekantaisuuden vaatimuksen ja ottaen samalla huomattavan riskin, sillä puolueen toiminta oli tuolloin, ennen vuotta 1905, illegaalia ja konspiratiivista.⁶⁸⁶ Se, että puoluekantaisuuden itu voi Peeter Tihussa puhjeta Kalininin - Ratasin toivomalle idulle, johtuu paljolti hänen moraalisisesta peruskvaliteetistaan, joka tiedostaa tilanteen epäoikeudenmukaisuuden ja pakottaa hänet etsimään keinoja sen oikaisemiseksi.

Kritiikin vaatimuksista huolimatta Hint ei kuvaa lainkaan sosialidemokraattisen puolueen toimintaa eikä Peeter Tihun osallistumista siihen.⁶⁸⁷ Luultavimmin tämä johtuu siitä, että Hint ei ole koskaan halunnut kuvata asioita ja olosuhteita, joihin hän ei ole omakohtaisesti tai dokumenttien avulla perehtynyt.⁶⁸⁸ Ajanpuutteen takia Hintillä ei ollut vuoden 1952 versiota kirjoittaessaan tähän mahdollisuuksiaan.

Peeter Tihu oikeastaan pakotetaan puoluekantaisuuteen. Kun hän onnistuu viime hetkessä pakenemaan häntä pidättämään tulleiden santarmien kynsistä, hänen on ruvettava elämään illegaalia elämää. Tällöin hänellä ei ole

muuta mahdollisuutta kuin turvata puolueeseen, sillä tuon ajan Venäjällä ei ollut juuri muuta voimaa, johon poliittisista syistä illegaalin asemaan joutunut henkilö olisi voinut turvautua. Tässä yhteydessä ilmenee taas, että Tihun puoluekantaisuudenkin takana on hänen moraalinen asennoitumisensa. Formaalin puoluekantaisuus on muuttunut sisällölliseksi. Tämä on yleensäkin positiivisen sankarin puoluekantaisuuden tärkeä aspekti. Hänen puoluekantaisuutensa on vain väline, jolla hän voi toteuttaa palvelutehtäväänsä - proletariaatin onnellistuttamista. Puoluekantaisuus ei siis voi olla positiivisen sankarin kyseessä ollen pelkästään formaalinen vaan ennen kaikkea kvalitatiivinen ominaisuus, kuten Tihunkin pohdiskelusta pidätysyrityksen jälkeen ilmenee.

Mikspärast - mis õigusega tungitakse öösel ta rahulikku tuppa kihutakse ta voodist üles ja peetakse talle nagu metsloomale jahti? Ta ei ole ju midagi teinud? Sotsiaaldemokraatliku partei liige ... Iga aus, enesest lugupeidav tööline peaks olema sotsiaaldemokraatliku tööliste partei liige! Aitas salamahti levitada lendlehti? Kui neis ainult õigust, sula õigust räägitakse ja neid avalikult levitada ei lubata! Astus välja oma sõbra, Karl Ratta kaitseks, kui too ilmstultult vangistati? Aga see ongi ju inimese kohus - sultu kaitseks välja astuda! Ei, ta pole midagi teinud, et teda nagu metslooma tohib taga ajada. Aga nüüd hakkab tegema ... Silm silma, hammas hamba vastu - kui nad ainult seekord teda kinni ei nabi.⁶⁸⁹

(Minkä takia - millä oikeudella tunkeudutaan yöllä hänen rauhalliseen huoneeseensa, ajetaan hänet vuoteesta ylös ja jahdataan häntä kuin metsäneläintä?! Hänhän ei ole tehnyt mitään? Sosialidemokraattisen puolueen jäsen ... Jokaisen rehellisen, itseään kunnioittavan työläisen tulisi olla sosialidemokraattisen puolueen jäsen. Auttoi lentolehtien salaa levittämisessä? Jos niissä puhutaan totta, pelkkää totuutta ja niitä ei saa jakaa julkisesti! Puolusti ystäväänsä Karl Ratasia, kun tämä vangittiin syyttömästi? Mutta sehän onkin ihmisen velvollisuus - puolustaa syytöntä! Ei, hän ei ole tehnyt mitään, minkä vuoksi häntä voisi jahdata kuin metsäneläintä. Mutta nyt rupeaa tekemään ... Silmä silmästä, hammas hampaasta - jos ne eivät vain tällä kertaa nappaa häntä kiinni.)

Puolueen ja samalla puoluekantaisuuden merkitystä osoittaa se, että Tihu haluaisi tsarismiin dissidentiksi jouduttuaan turvautua puolue-
tovereihin. Eräänä tuen antajana hänen mieleensä juolahtaa juutalainen asianajaja Levy.⁶⁹⁰ Tihulla ei kuitenkaan ole sopivaa puoluetoveria, jonka luona hän voisi piileskellä ja niin hän päättää mennä venäläisen

naistyöläisen luokan. Mutta Hint tekee selvän eron venäläisen ja venäläisen välillä ja katsoo samalla luokkarajojen käyvän yli kansallisuusrajojen ja tekee pesäeron porvarilliseen, kansalliselta pohjalta lähtevään ajatteluun.

- mitte need venelased, kes kogu Venemaast on teinud Uhe suure vangimaja, rahvaste vangla. Ei mitte need, vaid lihtsad vene seltsimehed, kes su enesega õlg õla korval päev-päevält tapvat tööd teha on rühkinud ja kes niisamuti nagu sinagi oma kehva, igapäevast ja vaevast läbiimunud leiba söövad! Mitte tsaaride truu-alamlikud käsilased, vaid Stenka Razini ja Pugatšovi venelased; mitte Nikolai I kantselei Kolmanda Osakonna ametnikud, vaid dekabristid, Puškini ja Lermontovi venelased; mitte Nikolai II, vaid Lenini venelased.⁶⁹¹

(- eivät ne venäläiset, jotka ovat tehneet koko Venäjästä yhden suuren vankilan, kansojen vankilan. Ei, eivät he, vaan tavalliset venäläiset toverit, jotka ovat ponnistelleet sinun itsesi kanssa olatusten päivästä päivään tappavassa työssä ja jotka sinun tapaasi syövät hien ja vaivan imeyttämää kehoa jokapäiväistä leipäänsä! Eivät tsaarien uskollisen alamaisten kätyrit, vaan Stenka Razinin ja Pugatšovin venäläiset; eivät Nikolai I:n kanslian Kolmannen osaston /Ohrana/ virkailijat, vaan dekabristit, Puškinin ja Lermontovin venäläiset; eivät Nikolai II:n, vaan Leninin venäläiset!)

Oikeat venäläiset ovat siis Leninin eli puolueen venäläisiä. Väkilinen yhteys puolueeseen on myös Tihun piilottajalla, Maša Vasiljevnulla, joka on joutunut huolehtimaan Siperiaan karkotetun Kalininin puoluetoverin lapsista.

Tähän asti Tihu ei ole juurikaan päässyt toteuttamaan puoluekantasuuden käytännöllistä muotoa, vaan puoluekantasuus on ilmennyt vain tuloksettomassa konspiratiivisessa toiminnassa. Tihu joutuu tulikokeeseen, kun puolue päättää lähettää hänet Saarenmaalle organisoimaan myös siellä puoluejohteista toimintaa. Tihun lähtö johtuu myös siitä, että hänen oleskelunsa Tallinnassa on katsottu hänelle itselleen liian vaaralliseksi. Tässä vaiheessa hän jo tunnustaa avoimesti, että hän on "timukraatti", kuten saarelaiset sosialidemokraattia nimittävät. Tällöin myös Matis Tihu tulee ensimmäisen kerran tietämään, että hänenkin asiaansa ajaa puolue, muttei hänestä silti kehity puoluekantaista taistelijaa, vaan hän lähtee kamppailuun paroni von Rennenkampfia vastaan "pikemminkin vuosisatojen vihan kuin vallankumouksellisen tietoisuuden"⁶⁹² takia.

Tässä vaiheessa Tihu on omaksunut jo puoluekantasuuden teoreettisenkin

puolen. Hän esittää maaseudulla tapahtuvan toiminnan teoreettiseksi taustaksi Kalininin aiemmin mainitun ajatuksen työläisten ja talonpoikien liiton välttämättömyydestä vallankumousta tehtäessä.⁶⁹³ Ensimmäinen ajatus toteutuu Peeterin ja hänen isänsä välillä, joka entisestäänkin kurjistuneena tuntuu pojasta entistäkin läheisemmältä. Matis Tihu on hävittyään oikeudenkäynnin paronia vastaan kadottanut toivonsa itsenäisen talonpojan statuksesta, ja näin ollen Kalininin ajatus perusteellisesti kurjistuneesta talonpojasta työläisen varmimpana liittolaisena realisoituu suoraviivaisella tavalla Matis Tihussa.

Peeter Tihulla on mukanaan Saarenmaalle tullessaan puolueen laatima lentolehtinen, jonka tunnettu kehotus "Kaikkien maiden työläiset, yhtykää!" saavuttaa vastakaikua hänen isässään. Vielä enemmän vastakaikua saavat samassa lentolehtisessä esitetyt konkreetit vaatimukset talonpojan tai maalaisproletariaatin aseman parantamiseksi. Tihun toiminnan selvä puoluekantaisuus ja samalla puoluejohteisuus näkyy siinä, että lentolehtisen on allekirjoittanut hänet matkaan lähettänyt sosialidemokraattisen puolueen Tallinnan komitea. Näin puolue on ulottanut toimintansa myös romaanin päämiljööseen, Kaugatoman pitäjään, vaikka varsinainen puolue toiminta jääkin siellä melko olemattomaksi ja ylimalkaisesti kuvatuksi, mistä kriitikot Hintiä moittivat.

Lentolehtisessä selvitetään maalaisproletariaatin sovittamattoman antagonistinen asema "herroihin" nähden. Tämän yleisen seikan Matis Tihu on havainnut yksityisesti, joten on loogista, että hänestä tulee Kaugatoman luokkataistelun kärkihahmoja ja jopa siinä määrin, että hän syrjäyttää positiivisen sankarin, jolle tämä asema ajan skeeman mukaan olisi ehdottomasti kuulunut.⁶⁹⁴ Romaanin kliimaksissa Hint häivyttää puoluekantaisen sankarin puoluekannattoman varjoon.

Peeter Tihu ei ole tullut kotiinsa vain piileksimään Ohranaa, vaan ennen kaikkea hän on tullut sinne puolueen lähettämänä taistelijana. Hän pyrkiikin heti Kaugatoman proletariaatin organisoimiseen, mikä on puoluekantaisen toiminnan primaari edellytys. Joku vallankumouksen jälkeinen Fadejevin Levinson tai Furmanovin Tšapajev saattoi taistella puolueesta suuriakaan piittaamatta, mutta Ždanovismin aikana ja puolueen osoitettua jo kaikkivoipaisuutensa, tällaista epäorganista yhteyttä puolueeseen positiivisen sankarin kohdalla ei enää sallittu edes vallankumouksellishistoriallisessa romaanissa.

Tilaisuus Kaugatoman proletariaatin organisoimiseen tarjoutuu kunnan-

talolla pidetyn maanmittauskokouksen yhteydessä, jossa Peeter ja Matis päättävät esittää puolueen lentolehtisen mukaista toimintaa miehille.⁶⁹⁵ Näin puoluekantaisen positiivisen sankarin aktiviteetti saadaan suuntaamaan kollektiivin aktiviteettia ja lisätyksi siihen.

Tässä yhteydessä kannattaa panna merkille, että sekä vuoden 1951 että 1952 painoksessa Hint esittää kuitenkin myös epäilyn puoluekantaisuuteen nähden Peeter Tihun miettiessä skeptisesti tulevan taistelun mahdollisuuksia ja jopa sitä onko edes kaikkiin puolueessa mukana oleviin luottamista. Myöhemmistä painoksista tämä fragmentti on jätetty pois.⁶⁹⁶

Oi, kui palju on alles tööd, et seda udu minema ajada, kõik read koomale tõmmata ja siis korraga lüüa! Võibolla kuujutab partei varsti ülevenemaalise streigi välja - siis on tarvis, et viimane kui üks tööinimene, kus ta ka on, sellest osa võtaks ja kui vaja relvad haaraks! Uhendusepidamine linnatöölise ja talumeeste vahel on aga alles nõrk, tihti rabatakse nii siin kui ka seal rohkem kobina peale. Parteikomiteesid, kes asja tugevasti pihku võtaksid, on alles vähe ja teinekord tundub, et partei enesegi meeste seas on mõni, kellest sa aru ei saa, kumb ta on, liha või kala.⁶⁹⁷

(Oi, miten paljon vielä on työtä, jotta saataisiin tämä sumu hälvenemään, kaikki rivit tiivistetyiksi ja sitten lyödyksi kerralla! Ehkä puolue julistaa pian valtakunnallisen lakon - silloin on tarpeen, että jokainen työläinen viimeistä myöten, missä hän onkin, ottaa siihen osaa ja jos tarvitaan tarttuu aseisiin! Kaupungin työläisten ja talonpoikien yhteys on vielä heikko, usein isketään siellä täällä umpimähkään. Puoluekomiteoita, jotka tarttuisivat lujasti asiaan, on vasta vähän ja joskus tuntuu siltä, että puolueen itsensäkin miesten joukossa on joitakin, joista ei tiedä, ovatko he lintuja vai kaloja.)

Fragmentista ilmenee, että Hint painottaa puoluekantaisuuden kvalitatiivista aspektia formaalisen kustannuksella. On oikeastaan outoa, että Männik ei puuttunut arvostelussaan tähän fragmenttiin, sillä siinä ilmenevä skepsismi ja puolueenjäsenten epäily sopi huonosti ajan henkeen.

Hintin em. skepsismi puolueen mahdollisuuksiin nähden tulee näkyviin myös siten, että Tihun kaipaamalla puoluekomitealla ei ole kovin suurta osuutta Kaugatoman tapauksissa: vuoden 1951 painoksessa ei oikeastaan mitään, mihin Männik puuttui.⁶⁹⁸ Vuoden 1952 painoksessa Hint antaa kuitenkin Kaugatoman puoluekomitean onnistua tärkeässä operaatiossa, johon em. fragmentissa on alluusio. Se ottaa haltuunsa osuuskunnalta Peeter Tihun

sedän Tónis Tihun omaisuudeksi siirtyneen pujelaiva Kaugatoman, jolla lähdetään hakemaan aseita Tallinnasta taistelun jatkamiseksi aseellisena. Näin puoluejohteinen ja puoluekantainen toiminta saa myös käytännöllistä merkitystä vuoden 1952 versiossa.

Puoluekantaisuus on Peeter Tihun toiminnan perustana silloin, kun siirtään suoraan hyökkäykseen Kaugatoman luokkavihollista paroni von Rennenkampfia vastaan. Tähän ei olisi päästy, jos takana ei olisi ollut puolueen organisoivaa voimaa, jota Tihu edustaa. Puolue oli ottanut Tihun jäsenekseen, opettanut hänelle luokkataistelun menetelmät ja lähettänyt hänet loppulta julistamaan hyvää sanomaa ja toteuttamaan oppejaan miljööseen, jossa onnistumisen mahdollisuudet ovat olemassa; jossa positiivinen puoluekantainen sankari pystyy toimimaan siten, kuten hänen odotetaan toimivan. Ja optimistisen peruskvaliteettinsa ja puolueen antamien valmiuksien avulla Tihu onnistuu. Jos hän epäonnistuisi hän ei olisi sankari, mutta on muistettava, että epäonnistuminen voi olla näennäistä: traaginen ei ole välttämättä traagista, vaan lupaus paremmasta, kuten esimerkiksi Tšapajevissa, jonka päähenkilö ammutaan Ural-jokeen, mutta tämä ei silti merkitse traagista loppua.

Jos Hintin positiivinen sankari, joka intrigin loppupuolelle ehdittäessä omaa sekä päämäärätietoisuuden että puoluekantaisuuden siinä määrin kuin se on positiiviselle sankarille tarpeen, toimisi ennustettavasti, niin Peeter Tihu ottaisi ilman muuta paikkansa Kaugatoman proletariaatin luokkataistelun johdossa. Näin ei kuitenkaan käy. Kaugatoman mikrovallankumouksen alkaessa Tihu ei ole kartanoon menevien miesten kärjessä, vaan puoluekantainen sankari on perunapellolla naisten apuna ja liittyy mukaan ohimenevien miesten kehotuksesta. Tässä Hint ei ole menetellyt samoin kuin Leberecht ja Tooming, joiden positiiviset sankarit olivat täyden puoluekantaisuuden omaksettuaan myös selviä koryfeita.

Se, että Hint ei anna puoluekantaisuuteen ehtineen sankarinsa olla sillä paikalla, joka hänelle ajanmukaisen kaavan mukaan olisi kuulunut, johtuu mitä ilmeisimmin siitä, että Hint oli alunperin varannut sankarin roolin Matis Tihulle eikä halunnut tai voinut rikkoa kompositiota tältä kohdin huolimatta kritiikin moitteista.

Mutta Hint ei ole kuitenkaan jättänyt tätäkään kohtausta vaille yhteyttä puolueeseen. Matis Tihulla, johon joukon luottamus nyt kohdistuu, on povessaan poikansa Tallinnasta tuoma lentolehtinen, jossa puolue esitti teesinsä maalaisproletariaatille. Näin puolueen ohjaava käsi on kuitenkin

mukana intrigin latautuneimmassakin pisteessä, vaikka sen edustaja Peeter Tihu ei ohjaakaan tapahtumien kulkua.

On huomattava, että Hintin kristallinpuhdas sankari toimii täysin enustettavasti. Karl Ratas on tässä vaiheessa vapautunut vankilasta ja hänellä on johtava osa Uuden torin verilöylyä edeltäneissä tapahtumissa lokakuussa 1905 ns. Lausmanin tehtaan heinämaalla. Tyypillistä on myös se, että Ratas esiintyy sytyttävänä puhujana, kuten myös Leberechtin partorg Muul ja Toomingin runoilija-kommunisti Pepasson. Hintin Lausmanin kohtaus ja sitä seurannut Uuden torin verilöyly on hyvin analoginen mitä luultavimmin Hintin esikuvana olleen Tammsaaren Totuuden ja oikeuden III osan vastaavan kohtauksen kanssa.⁶⁹⁹

Rennenkampfin kartanossa tapahtuneen ampumavälikohtauksen jälkeen Tihu katoaa kokonaan näyttämöltä. Hän on kuitenkin onnistunut perustamaan Kaugatomaan puoluekomitean, joka ottaa ohjat käsiinsä. Peeter Tihu on tehnyt tehtävänsä. Puoluekantaisuus ja puoluejohteinen toiminta on kulkenut ketjun Mihail Kalinin - Karl Ratas - Peeter Tihu kautta myös periferiseen Kaugatomaan; Hintin romaanissa Kaugatoma ei ole kuitenkaan periferiaa vaan teoksen päämiljö.

Hint on joka tapauksessa suurimmalta osalta ottanut huomioon kritiikin vaatimukset puoluekantaistamisen välttämättömydestä renovoidessaan sankarinsa. Tihun kehitys käy puolueen ohjauksessa kohti selvää puoluekantaisuutta niin teoreettisesti kuin käytännöllisestikin. Mutta siinä määrin loppuun asti kuin tuona aikana oli yleensä tapana ei Hint tässä suhteessa sankariaan tee. Tähän on epäilemättä vaikuttanut vielä uudistetussa painoksessakin tuntuva vuoden 1951 painoksen dominanssi. Vuoden 1951 painoksessa Tihun puoluekantaisuus oli alluusionomainen. Teoksen konseptissa se oli vielä vähäisempi.⁷⁰⁰

Puoluekantaisuuden kehittymisen kuvauksessa Hint käyttää paljolti samaa tekniikkaa kuin Leberecht ja Tooming. Ratkaiseva merkitys on jo puolueeseen kuuluvien antamalla kehitysimpulsseilla - Rungella Muul, Maametsillä Pepasson, Jarvis ja Kaplygin ja Tihulla Ratas. Yhteistä on myös se, että puoluekantaisuuden kehittyminen liittyy yleiseen valistumisen haluun; Rungella vähiten hänen epäintellektuaalisesta peruslaadustaan johtuen. Mutta teoriaa tärkeämpänä puoluekantaisuuteen johdattajana on kuitenkin käytäntö, joka suorastaan pakottaa Tihunkin sekä formaaliseen että kvalitatiiviseen puoluekantaisuuteen.

Erona Leberechtiin ja Toomingiin on se, että Hint antaa puoluekantai-

seksi kehittyneen sankarinsa saada vain sekundaarisen roolin romaanin kliimaksissa. Peeter Tihu tosin ryntää isäänsä puolustamaan kuultuaan pistoolinlaukaukset von Rennekampfin huoneesta, mutta hän ei ohjaa enää tapahtumia, kuten positiivisen sankarin Ždanovismin aikana tuli tehdä. Mutta yleispiirteittäin Hintinkin positiivisen sankarin puoluekantaisuus on ennustettavissa.

3. Optimismi

Vuoden 1951 version perusteella Peeter Tihusta ei voisi puhua juuri sen enempää optimistisena kuin pessimistisenäkään positiivisena sankarina. Siksi niukaksi hänen kuvauksensa tässä suhteessa jää. Jotakuinkin kaikki vuoden 1952 versiosta löytyvät kohdat, joiden perusteella Tihun voi katsoa olevan optimistinen eli hän ei kadota vaikeimmissakaan olosuhteissa uskoa siihen, että hän pystyy täyttämään lähinnä puolueen antamat tehtävät, ovat lisäysten tulosta.

Tihu on peruskvaliteetiltaan selvästi eteenpäin katsova ja tulevaisuuttaan rakentava nuorukainen jo ennen oikean päämäärän valkenemistä ja menemistään mukaan puolueen toimintaan. Hänellä on siis konstruktiiivinen asenne elämään, jota positiivisen sankarin historiallinen optimismi edellyttää antiteesinä esimerkiksi tarpeettoman ihmisen destruktiivisuudelle. Tihu käy raskaan työpäivän jälkeen vielä iltakoulua, mikä osoittaa hänessä olevan halua itsensä kehittämiseen, mikä on jo elämänuskon, optimismin symptomi.⁷⁰¹

Peeter Tihun optimistinen peruskvaliteetti joutuu koetteille sen jälkeen, kun hän Karl Ratasin vaikutuksesta tulee mukaan puolue toimintaan. Tällä on kumuloiva vaikutus Tihun tielle tuleviin vaikeuksiin: ensin hän joutuu Ohranan epäiltyjen listalle, menettää sitten työpaikkansa myötätuntolakkoon osallistumisen takia ja joutuu lopulta elämään lainsuojattoman elämää. Illegaalina hänen on omattava vankka optimismi nähdäkseen vielä valoa pimeydessä toivottoman tuntuudessa Pyhän Yrjänän taistelusaan mahtavaa lohikäärmettä, tsaarin väkivaltakoneistoa vastaan. Venäjän-Japanin sotaan ei ole vielä tässä vaiheessa järkyttänyt tsaristisen järjestelmän perusteita, kuten se Hintinkin romaanissa tekee todellisuutta vastaavasti myöhemmin.

Tihun optimismia ja päättäväisyyttä osoittaa se, että vaikka hän on tietoinen häntä uhkaavasta pidätyksestä, hän ei alistu fatalistin tavoin kohtaloonsa, vaan valmistautuu pahimman varalle ja on valmis jatkamaan valitsemallaan tiellä kaikesta huolimatta. Piileskellessään ajurin tallissa heinäkasassa Ohranaa hän vannoo taistelevansa katkeraan loppuun asti. Tihu on jo tässä vaiheessa ylittänyt rajan, jolloin tavallisessa mielessä traaginen kohtalo ei ole enää traaginen, sillä yleinen on jo hänessä saanut voiton yksityisestä. Peeter Tihu on astunut tielleen varmalta mielellä. Hän tajuaa, että hänellä ei ole toivoa pikaisesta voitosta, mutta uskoaan, positiivisen sankarin nervus rerumia, hän ei ole kadottanut.

Peeter Tihun optimismia tarvitaan mitä kipeimmin Kaugatomassa, jonne hän lähtee sekä Ohranaa pakoon että puolueen toimeksiannosta organisoimaan proletariaattia taisteluun oikeuksiensa puolesta. Kaugatomalla asiat ovat jatkuvasti menneet huonompaan suuntaan. Toiveita herättänyt laivaosuuskuntakin on romuttunut.⁷⁰²

Peeter Tihun isä Matis Tihu on sekä katkeroitunut että kurjistunut entisestään hävittyään oikeudenkäynnin paronia vastaan. Hänen katkeruuttaan lisää se, että toinen poika Sander on kadonnut jäljettömiin Tšusiman meritaistelun jälkeen.⁷⁰³ Näin järjestelmä painaa Matis Tihua joka puolelta.

Mutta Peeter Tihun tulo enteilee heti alusta lähtien muutosta, optimistisempia tulevaisuudennäkymiä. Jo hänen lämmin kädenpuristuksensa isälleen on toivon merkki. Poika julistaa heti toiveikasta sanomaansa isälleen, mutta isä on vielä skeptinen, eikä edes puolueen mainitseminen saa häntä vakuuttuneeksi.

"Saadeti? Kes sind saata sai?"

"Partei."

See uudis võttis Matise metsavahelisel jalgrajal seisatama ja taskust tubakakotti otsima. Alles, kui ta piibust juba mõned söömud oli tõmmanud ja uuesti astuma hakanud, kõhatas ta:

"On teil aga siis seal - parteis - kanged mehed."

"Keisririik käes sõjavägi ja nuhid, kuld ja papid, Keisririik on mitusada aastat vana ja juuripidi ennast iga asja külge imenud - keisri vastu ei saa niisama viletskes minna - siin peab iga mees asja eest väljas olema."

"Aga mis sa's praegu siin rannas - mehed kõik maailma mööda laiali, ei saa siin parteid kokku ega midagi."

"Noh, teeme otsa üles, küll siis ka mehi leidub. Näe sina kohe esimene, vana elupõline paruni vihamees. Vanaõue Mihkel teine. Katku Jaen kolmas. Pime-Kaarli neljas ..." 704

(Lähetettiin? Kuka sinut lähetti? Puolue. Tämä uutinen pani Matisin seisahtumaan metsäpolulla ja etsimään taskusta tupakkamassia. Vasta kun hän oli vetäissyt piipusta muutamat henkoset ja ruvennut uudestaan kävelemään, hän köhähähti. Onko teillä sitten siellä - puolueessa - kovat miehet. Keisarilla on käytettävissään sotaväki ja nuuskijat, kulta ja papit. Keisarikunta on monta sataa vuotta vanha ja juuriaan myöten kiinnittynyt kaikkialle - keisaria vastaan ei voida lähteä noin vain soitellen sotaan - siinä on joka miehen oltava asian puolesta. Mutta mitä sinä täällä rannalla voit tehdä - kaikki miehet ovat pitkin maailmaa hajallaan, ei täällä saa kokoon puoluetta eikä mitään. No, panemme asian alkuun, kyllä sitten myös miehiä löytyy. Katsohan, sinä heti ensimmäinen, vanha paronin elinikäinen vihamies. Vanhapihan Mihkel toinen. Katkun Jaen kolmas, Sokea-Kaarli neljäs ...)

Optimismia siis todella tarvitaan Matis Tihunkin osoittaman lähtöasetelman huomioonottaen. Mutta Peeter Tihu on päättänyt panna vallankumouksellisen prosessin liikkeelle ja sen hän myös tekee.

Staattisen pessimismin muuttumista dynaamiseksi optimismiksi symboloi ehkä se, että Peeter Tihu korjaa heti kotiin tultuaan pysähtyneen seinäkellon. Kello on pantu käyntiin - on tullut toiminnan aika.

Huomattavasti isän mielialaa kohentava vaikutus on pojana Tallinnasta mukanaan tuomalla lentolehtisellä, jota lukiessaan Matis Tihu kokee ylentymisen hetken. Hän lukee lehtistä ääneen ja tulee jokaisen siinä esitetyn argumentin jälkeen yhä vakuuttuneemmaksi siitä, että tämä on se tie, jota myöten hänenkin on astuttava - poikansa jälkiä. Isästä ja pojasta tulee tämän moraalistakin ylentymistä merkinneen hetken jälkeen taistelutoverit. Peeter Tihun optimismi on tarttunut - tietoisien luokkataistelun siemen on kylvetty.

Paitsi isälleen Peeter joutuu vakuuttamaan optimismiaan myös äidilleen, joka periferiniiniseen tapaan on haluttomampi ottamaan riskejä, joita taistelun tielle lähteminen merkitsee, ja ei jaksakaan uskoa onnekaaseen loppuun.

"Sa ikka tööga arvad, et Ukskord saab asja nikaugale, et meiesugusel ei ole vaja enam mõisat orjata?" küsis ema, kellele poja lootus küllge hakkas.

"Saab," kinnitas Peeter saapanõõre sidudes.⁷⁰⁵

(Sinä ihan tosissasi luulet, että kerran päästään niin pitkälle, että meidänlaistemme ei tarvitse enää olla kartanon orjina? kysyi äiti, johon pojan usko alkoi tarttua. Päästään, vakuutti Peeter saappaanpauloja sitoen.)

Näin Peeter Tihu on optimismillaan onnistunut vakuuttamaan vanhempansa siitä, että taisteluun kannattaa ryhtyä. On muistettava, että nyt eletään syys-lokakuuta 1905, jolloin Venäjän oli lopullisesti myönnettävä tappionsa Japanin sodassa ja tyytymättömyys alkoi levitä kaikkialle Venäjälle. Tsaarinkin oli ruvettava tunnustamaan tosiasiat. Hintin esittämä optimismi ei ole siis anakronista, vaan se on argumentoitavissa historiallisestikin. Sen sijaan varsinkin Leberechtin ja paikoin Toominginkin optimismi on selvästi anakronista, liioiteltua babajevskimaista paraati-ilmapiiriä, jossa mikään ei estä sankarin kulkua kohti lopullista triumfia.

Hiukan yllättävää on heti tämän jälkeen tuleva Peeter Tihun skeptinen kontemplaatio toiminnan onnistumisen mahdollisuuksista ja jopa puolueen jäsenten luotettavuudesta. Saattaa olla, että yhteyteen sopimattomuuden takia Hint ei ole ottanut tätä fragmenttia myöhempiin painoksiin.

Romaani loppuu juuri ennen kuin vuosien 1905-1906 kovimmat yhteenotot alkavat. Tällöinhän Viron maaseudulla siirryttiin aseelliseen toimintaan ja poltettiin kartanoita ja jaettiin oman käden kautta oikeutta vihatuille kartanonherroille. Hintin romaanin finaali sijoittuu siihen vaiheeseen, jolloin kapinaan nousseilla näytti olevan vielä kaikki voitettavanaan. Kaugatomallakin kootaan rahaa aseiden ostoon; entinen osuuskunnan purje-laiva takavarikoidaan aseiden noutamiseksi ja von Rennenkampfin kartano poltetaan. Peeter Tihun tuoma vallankumouksen kipinä on leimahtanut ilmi-liekkiin. Hint lopettaa romaaninsa optimistisellä päätöksellä, vaikka ta-pausten seuraukset olivat hänen romaanihenkilöilleen yksilön kannalta arvi-oiden hyvin traagiset. Joutuivathan monet kapinallisista teloituskomennus-kuntien eteen, mitä vaihetta Hint ei kuitenkaan enää kuvaa.

Tuledki kustusid - peale lthe. See oli "Internatsio-naali" kirklike sõnade tuli, mis leegitses edasi tuha all, et aastaid hiljem uuesti võimsalt lõkkele lüüa.⁷⁰⁶

(Liekitkin sammuiivat - paitsi yksi. Se oli "Internatio-naalin" intohimoisten sanojen tuli, joka kyti tuhan alla syttyäkseen vuosia myöhemmin uudestaan voimakkaaksi lie-kiksi.)

Peeter Tihu on summa summarum peruskvaliteetiltaan selvästi optimistinen. Hän ei epäile kykenevänsä täyttämään puolueen hänelle antamaa tehtävää. Toomingin Maametsiin verrattuna hän on tätä paljon selvenmin. Maametsin on hyvin vaikea tulla vakuuttuneeksi siitä, että synkästä tilanteesta huolimatta oli jotain vielä tehtävissä. Kun Saksan miehitys oli viedä Maametsin uskon siihen, että pahuuden voimat ovat lyötävissä, niin tsaarin Ohrana ei kykene horjuttamaan vakavasti Peeter Tihun uskoa oikeudenmukaisuuden voittoon. Rungen optimismi on puolestaan niin itsestäänselvää hänen kompleksittoman luonteensa takia, ettei sitä voida adekvaatisti verrata Tihuun, joka joutuu elämään täysin erilaisissa oloissa kuin Runge, jonka näennäisluokkataistelua ei voi verrata Tihun illegaaliin altavastaajan asemaan.

Hyvin analogiset ovat kaikkien kolmen romaanin loppukohtaukset optimismia vahvistavine efekteineen. Leberechtin romaanin lopussa positiivisen sankarin vaimo pieni lapsi - tietysti poika - sylissä näkee tulen kajon, joka todistaa positiivisen sankarin selviytyneen voitollisesti vastustajastaan Käärmesuosta, pahuuden voimien konkreettisesta objektista. Toomingin romaanissa positiivinen sankari on finaaliin ehdittäessä varmistunut siitä, että fasismi, sekin pahuuden konkreettinen objekti, on lyötävissä yhteisin ponnistuksin. Ei ole epäilystäkään siitä, etteikö tuokin taistelu vaatisi tulta ja verta. Hintin romaani loppuu myös pahuuden konkreettisen objektin hävittämiseen - tuli tuhoaa von Rennenkampfin kartanon. Tuli tuhoaa pahan hyvän tieltä ja on voimakas alluusio lopullisesta voitosta. Aikakaudelle hyvin tyypillinen on myös viittaus Internationaaliin.⁷⁰⁷

Obligatorinen, optimismia vahvistava happy end, tulee siis kaikilla kolmella täytetyksi. Lukijaa ei saa jättää toivottomuuden valtaan, vaan hänet on jätettävä optimistiseen mielentilaan, vaikka loppu ei olisikaan yksiselitteinen ja tavanomaisen onnellisuuden tunnusmerkistön täyttävä.⁷⁰⁸ Positiivisen sankarin omni, josta hänen optimistisuutensaakin kumpuaa, on hänen halussaan palvella ja uhrautua, josta Ostrovskin Pavel Kortšagin on ehkä vakuuttavin näyttö. Tässä suhteessa niin Paul Runge, Ilmar Maamets kuin Peeter Tihukin astuvat Kortšagin jalanjälkiä, vaikkeivat he olekaan samanlaisen maanisen kiihkon vallassa kuin heidän verrattomasti kuuluisampi edeltäjänsä.

4. Moraalinen nuhteettomuus

Peeter Tihu täyttää jokseenkin täydellisesti moraalisen nuhteettomuuden vaatimuksen sen perinteellisessä siveysopillisessa mielessä: hän on absoluuttisen hyveellinen kuten lähimain Paul Runge ja Ilmar Maametskin. Peeter Tihu on iästään huolimatta, 24 vuotta, kyennyt kuolettamaan itsensä aistillisuuden. Hän tosin seurustelee kirjakaupan myyjätär Lonni Rautsikin kanssa, mutta suhde on mahdollisimman epäseksuaalinen puritaanisuudessaan lähinnä Peeter Tihun ansiosta, joka ei tee mitään aloitetta tähän suuntaan. Tässä suhteessa Tihu on lähes Pavel Vlasovin luokkaa. Ždanovismin vuosina tämänsuuntaisia aloitteita ei kuvattu fiktiossa.⁷⁰⁹ Seksuaalisesta moraalista puhuttaessa Peeter Tihu ei voi jo moraalisen peruskvaliteettinsakaan takia antautua sellaisiin naisseikkailuihin kuin hänen ikäisillään nuorilla miehillä on yleensä tapana.

Tõsi, ta oli juba kaheksanne nelja aastane mees, elas juba viiendat aastat linnas ja ega ta maalgi kinnisilmi elanud. Neidusid ja naisi oli ilmas palju ja suurem hulk olid küllalt ilusad ning osa neist vahest liigagi kättesaadavad. Nende viimaste järele Peetri meel aga ei isunenud, - elm oli tõsine, ega polnud tahtmist sellega mängida ükskõik missuguse kandi pealt. Ent Lonni meeldis talle, ja juba üksnes see, et tuldruk vastu isa tahtmist oli valmis talle naiseks tulema, kannustas Peetrit taga.⁷¹⁰

(Totta, hän oli jo kahdenkymmenen neljän ikäinen mies, eli jo viidettä vuotta kaupungissa ja ei hän maallakaan silmät ummessa elänyt. Neitoja ja naisia oli maailmassa paljon ja suuri osa oli kyllin kauniita ja osa heistä joskus liiankin helposti pyydystettävissä. Viimeksimainittujen perään ei Peeterin mieli tehnyt, - elämä oli liian vakava asia eikä hänellä ollut halua leikitellä sen kanssa miten sattuu. Mutta Lonni miellytti häntä, ja pelkästään se, että tyttö oli valmis tulemaan hänen vaimokseen vastoin isän tahtoa, innosti Peeteriä.)

Tihu muistuttaa suhteessaan vastakkaiseen sukupuoleen ja libidon kieltämisen kyvyssään varsin paljon Pavel Vlasovia ja myös Pavel Kortšagina, jotka eivät koskaan voineet pitää suhdetta naiseen primaarina asiana, jos toisena poolina oli suhde vallankumoukselliseen taisteluun. Tihua surettaa se, että Lonni Rautsik ei osaa suhtautua yhteiskunnallisiin kysymyksiin yhtä vakavasti kuin hän. Tihu etsii naisesta mieluummin taistelutoveria

kuin tunteittensa saatikka sitten aistillisten halujensa objektia. Toisaalta Karl Ratasilla on tässä suhteessa Pavel Vlasovin funktio. Samalla tavoin kuin Pavel Vlasov muistutti ukrainalaista toveriaan rakastumisen haitallisesta vaikutuksesta ⁷¹¹ niin myös Ratas varoittaa Tihua tästä ja muistuttaa, minkä kriteerien mukaan myös naisen arvo on punnittava.

Kui tõsine võitlus käimas on, ega siis mees või mõne pirtsaka tüdruk seelikusappa rippuma jääda! On tüdruk niisugune, et tuleb sinuga koos töörahva ühise võitluslipu alla, noh, siis on asi korras, meil üks võitluskaaslane juures, - tahab ta aga oma seeliku sabast sulle mingi eraldi lipu teha, käigu kuradile, või otsigu endale mõni paras lihunik, kes ta ümber lipitsema hakkab. Nutta ega üdant valutada ei maksa kunagi - küll elu teeb ise sirge vahe.⁷¹²

(Kun totinen kamppailu on käynnissä ei mies voi jäädä roikkumaan jonkin nirson tyttölapsen hameenhelmoihiin! Jos tyttö on sellainen, että tulee kanssasi työkansan yhteisen taistelulipun alle, no, silloin asia on selvä, meille yksi taistelutoveri lisää, - mutta jos hän tahoo tehdä hameenhelmasta sinulle erityisen lipun, menkoon helvettiin, tai etsiköön itselleen jonkun sopivan teurastajan, joka alkaa liehakoida hänen ympärillään. Ei kannata itkeä tai surra koskaan - kyllä aika parantaa haavat.)

Tihu sisäistää Ratasin opetuksen, sillä Saarenmaalle tultuaan hän vastaa äitinsä kysymykseen elämänkumppanista, että hän on siinä mielessä yksin, että hänellä ei ole vaimoa, mutta silti hän ei sano olevansa yksinäinen, sillä hänellä on työnsä ja puoluetoverinsa. Näin Tihu sanoutuu selvästi irti paitsi viettien tyydyttämisen primaarisuudesta myös pikkuporvarillisesta onnen tavoittelusta, jota avioliitto on verrattuna vallankumouksen suuriin päämääriin, josta Ratas varoitti häntä.⁷¹³ Hint on ehkä pitänyt mielessään Tihun itselleen predestinoiman kohtalon, sillä tetralogian viimeisessä osassa ilmenee, että Tihu on menettänyt Viron vapaussodassa,⁷¹⁴ johon hän osallistui neuvostojoukkojen riveissä, suunnitelmallisuutensa, joten hänen kohdallaan ajatus naisesta vain taistelutoverina käy kirjaimellisen julmalla tavalla toteen.

Lonni Rautsikin ja Peeter Tihun suhde loppuu suurelta osin sen takia, että tyttö ei ymmärrä mielitiettyänsä yhteiskunnallista aktiviteettia. Peeter Tihulle suhteen päättyminen ei muodostu ongelmaksi, vaan se on itsestäänselvyys, koska suhde jatkuessaan olisi muodostunut epämoraaliseksi,

sillä se ei olisi palvellut päämäärää. Mutta positiivisen sankarin ihas-
tuksen kohteen jääminen siihen yhteiskunnallisen tietoisuuden tilaan, missä
Lonni Rautsik eroamishetkellä oli, heittäisi varjon positiivisen sankarin-
kin päälle, sillä tällöin hänen naiseen käyttämänsä aktiviteetti olisi hei-
tetty hukkaan. On muistettava, että positiivinen sankari ei yleensä tee
mitään, mikä ei palvelisi kokonaispäämäärään pyrkimistä.

Lonni Rautsik kokeekin perusteellisen asenteellisen muutoksen sen jäl-
keen, kun Tihu on pidätysrytyn jälkeen hävinnyt. Tihu vaikuttaa tähän
muutokseen absens, sillä Rautsik rupeaa pohtimaan suhdettaan Tihun ja tämä
pohdinta yhdessä hänen lapsuudenystävänsä epäinhimillisistä työoloista
johtuvan kuoleman kanssa herättävät Lonni Rautsikin yhteiskunnallisen tie-
toisuuden. Hänestäkin tulee vallankumouksellisen taistelun marttyyri,
veritodistaja, sillä hän saa surmansa Tallinnaan sijoitetun Vienan ja Ääni-
sen rykmentistä valittujen sotilaiden luodeista Uuden torin verilöylyssä.
Lonni Rautsikin kuolema on paljolti Tihusta johtuva, sillä hän etsii mielen-
osoittajien joukosta henkilöä, joka tietäisi jotain Tihusta. Näin Peeter
Tihun suhde naiseen saa loppujen lopuksi sen funktion, mikä positiivisen
sankarin suhteella naiseen tulee olla - taistelutoveruuden. Mikäli Lonni
Rautsikin ja Peeter Tihun suhde olisi jäänyt siihen, missä se oli heidän
teidensä erotessa, se olisi ollut moraaliton siinä mielessä mitä tässä
työssä on ymmrretty moraalittomuudella. Mutta Lonni Rautsikin muutoksen
ansiosta suhde muuttuu moraalisesti hyväksyttäväksi: positiivisen sankarin
tunteet eivät palvele vain häntä itseään ja tunteiden kohdetta vaan yleistä
päämäärää, mikä on positiivisen sankarin kaiken toiminnan moraalisen arvi-
oinnin perusta.

Analogisesti myös Aino Runge oli huolimatta siitä, että hänen suhtees-
saan Paul Rungeen oli myös emotionaalisia piirteitä, enemmän taistelutoveri
kuin tunteiden objekti. Konkreettisimmin heidän taistelutoveruutensa ilme-
ni metsäveljien hyökätessä taloon. Samoin oli Ilmar ja Ester Maametsin lai-
ta. Hekin asettuivat samaan fasismin vastaiseen taistelurintamaan.

Peeter Tihu pysyy kaidalla polulla myös muiden viettiensä suhteen.
Hän ei käytä lainkaan alkoholia eikä tietävästi myöskään tupakoi. Tihu on
kuten tavataan sanoa ns. kunnollinen nuorimies. Tämän tunnustaa myös Lonni
Rautsikin isä Tiit Rautsik, jolle Tihu on vastenmielinen vain sosiaalisen
statuksensa takia, joka ei ole hänen mielestään riittävän korkea hänen si-
vistyneelle tyttarelleen. Rautsik tuo tämän esiin Ohranassa käydessään,
kun häntä nuuskijaksi värvättäessä tulee puhe Peeteristä. Kuulustelija syyt-

tää Tihua sosialidemokraatiksi, jolloin Rautsik puolustaa tätä aidon spontaanisti:

"Taevane arm, sotsiaalidemokraatliku liige ..." ehmus Tiit Rautsik, kelle kujutus sotsiaaldemokraadist oli tekkinud "Ristirahva Puhapäevalehes" antud sotsiaaldemokraadi iseloomustuse järgi. Tiit tellis ja luges "Ristirahva Puhapäevalehte" juba sest ajast alates, mil ta meister Lebewohli juures kingsepaselliks oli olnud, ega suutnud seepärast kuidagi isanda sõnu uskuda. "Ei või olla, teie kõrgeausus! Ma tunnen Peeter Tihu juba ligi aasta aega, ta on mitu korda meil käinud: ei võta viina, tunneb hästi oma tööd, käib õhtukoolis ja on päris korralik inimene ..."

--- "Just sotsiaaldemokraadid ongi leiged usu vastu, sagedasti koguni usu ja jumalasalgajad: mispärast siis Peter Tihu sinu arust sotsiaaldemokraat ei ole?"

"Noh, eks ikka sellepärast, et ei joo, pole kakleja ega kõrtse mööda Umber laaberdaja, on hea töömees, anna kätte saag või peitel, puu või raud, kell või kapp - meister iga töö peale." 715

(Laupias taivas! sosialidemokraatise jäsen .. säikähti Tiit Rautsik, jonka käsitys sosialidemokraatista oli syntynyt Ristikansan Sunnuntailehdessä annetun sosialidemokraatin luonnehdinnan mukaan. Tiit oli tilannut ja luki Ristikansan Sunnuntailehteä jo siitä ajasta lähtien, jolloin hän oli ollut mestari Lebewohlin suutarinkisällinä, eikä voinut sen takia mitenkään uskoa herran sanoja. Ei voi pitää paikkaansa, teidän korkea-arvoisuutenne! Minä tunnen Peeter Tihun jo melkein vuoden ajalta, hän on käynyt meillä monta kertaa: ei ota viinaa, tuntee hyvin työnsä, käy iltakoulussa ja on hyvin kunnollinen ihminen ... --- Juuri sosialidemokraatit ovatkin välinpitämättömiä uskontoa kohtaan, usein suorastaan uskonnon- ja jumalankieltäjiä: minkä vuoksi Peeter Tihu sinun mielestäsi ei ole sosialidemokraatti? Noh, eiköhän sen vuoksi, että ei juo, ei ole tappelupukari eikä kapakoissa vetelehtijä, on hyvä työmies, anna hänelle saha tai taltta, puu tai rauta, kello tai kaappi - mestari joka työssä.)

Tässä suhteessa Tihu on ehkä vielä kelvollisempi kuin Runge ja Maamets, jotka hekin ovat toki esimerkiksi kelpaavia, mitä positiivisen sankarin tapamoraalin suhteen tuli ehdottomasti olla. Onhan yksi hänen pääfunktioistaan olla nimenomaan nuorison esikuvana, mitä on painotettu silloin, kun on ollut puhe sosialistisen realismin protagonistista aina I:stä neuvostokirjailijoiden kongressista 1934 saakka.

Moraaliseen nuhteettomuuteen ja samalla esikuvallisuuteen liittyy myös positiivisen sankarin askeettinen, mukavuuksia hylkivä elämäntapa. Peeter

Tihuhan nousi aamulla jo kello neljä lukemaan iltakouluun varten, mikä osoittaa varsin pitkälle menevää asketismia ja tahdon hallintaa. Askeettisuus on myös Paul Runge ja Ilmar Maametsin hyvin relevantti piirre, kuten heitä käsiteltäessä todettiin. Yleensäkin positiivinen sankari ei edes ajattele yksilöllisten tarpeittensa tyydyttämistä, sillä ne häiritsivät hänen päätehtävänsä, omistautumista vallankumouksellisen historiallisen prosessin kiihdyttämiseen.

Yhtä nuhteettomia positiiviset sankarit ovat myös kielenkäyttönsä suhteen olivatpa he miten voimakkaassa afektiivisessä mielentilassa tahansa. Ždanovismin aikaisesta neuvostovirolaisesta proosasta on lähes mahdoton löytää sellaista positiivista sankaria, jonka suusta pääsisi edes viaton kirosana "kuratista" (perkele) puhumattakaan. Peeter Tihu poikkeaa roolistaan tässä suhteessa vain kerran. Hän arvelee Ohranan pidätysrytyksestä selvittyään, että "eivät osaa saatanat tulla tänne perään".⁷¹⁶ Mutta tätkään Tihu ei lausu ääneen vaan itsekseen ja lieventävänä asianhaarana on se, että sana on omistettu Ohranalle. Sen sijaan Matis Tihu, Hintin alkuperäinen sankari, käyttää ajatuksissaan "kurat"-sanaa, kun paroni uhkaa häntä pistoolilla⁷¹⁷ ja samalla väkijoukosta huudetaan "kuradid" (perkeleet), kun laukaukset kuuluvat ulos. Paul Runge toteaa kiihtymyksensä kliimaksissa metsäveljien uhatessa hänen ja hänen vaimonsa henkeä vain miedosti "hitto vieköön".⁷¹⁸ Maametsin puhe on täysin puhdasta tässä suhteessa.

Hintkin käyttää musta-valko -tekniikkaa korostaakseen Peeter Tihun hyveellisyyttä, vaikkei hänen musta-valko -kuvauksensa ole läheskään niin osoittelevaa kuin Leberechtillä ja Toomingilla. Aistillista paheellisuutta ja samalla moraalittomuutta sekä siveellisessä että poliittisessä mielessä edustaa valokuvaaja ja Ohranan agentti Arthur Thick alias Tikk, joka lupaa kirjeessä rakastajattarelleen ollessaan Saarenmaalla kaugatomalaisia vakoi-lemassa "Kun odotat vielä yksi Augenblick, sinun luonasi olen Arthur Thick."⁷¹⁹ Tikk on jo ulkomuotoaan myöten vastenmielinen. Veltto ja aistillinen elämä on lyönyt häneen selvän leiman. Hänen rakastajattarellaankin on juopunut ja kähisevä ääni.

Tikk on elämänfilosofialtaan täydellisesti Tihun antipodi, mikä ilmenee hänen ujostelemattomasta tunnustuksestaan Tiit Rautsikille, kun tämä raportoi nuuskintansa tuloksista.

"Herral kuulda siin omalgi naisterahvas," ütles Tiit, suutmata oma vastumeelsust varjata.

Tikk kohendas prille. "Sellest ei maksa rääkida, see muidu niisama üks ... mu kusiine ... Tjaa, aga ma ei ole ometi mitte mõni väikekodanlane, mul on kunstniku hing, saad aru, ja see otsib taga ilu, see on nagu mesilane, mis lendab õielt õiele, lillelt, lillele!" 720

(Herralla kuuluu olevan itselläänkin naisväkeä täällä, Tiit sanoi pystymättä peittämään vastenmielisyyttään. Tikk kohensi silmälasejaan. Siitä ei kannata puhua, se on vain eräs ... serkuistani ... Tjaa, mutta en minä toki ole mikään pikkuporvari, minulla on taiteilijan sielu, ymmärrätkö, ja se etsii kauneutta, se on kuin mehiläinen, mikä lentää kukasta kukkaan.)

Arthur Tikk vastaa kertomatekniseltä funktioltaan hyvin sieraimiaan värisyttelevää Renee Loikia, mutta vaikka Tikk'kin on selvä karikatyyri, niin hän pysyy vielä uskottavuuden rajoissa, kun taas Renee Loik viedään musta-valko -asetelmassa niin mustaksi, että hän kadottaa uskottavuutensa ja muuttuu paheellisuudessa samanlaiseksi epäihmiseksi kuin kristallinpuhdas sankari hyveellisyydessään.

Peeter Tihu on myös luonteeltaan rohkea ja vaaroja kaihtamaton, kuten positiiviset sankarit ovat poikkeuksetta olleet. Hän kykenee vaaratilanteissakin toimimaan pelotta, päättäväisesti ja loogisesti. Hänen kuten muidenkin positiivisten sankareiden pelottomuus johtuu siitä, että he eivät näe elämää yksilökeskeisesti vaan kollektiivisena taisteluna paremman puolesta, jolloin yksilönkin on tarkasteltava kohtaloaan kokonaisuutta vasten. Kun positiivinen sankari on tiedostanut tämän, niin hän tietää, että hän voi menettää vain henkensä, mutta voittaa koko maailman, jolloin yksilökeskeinen pelko menettää hänen kohdallaan merkityksensä. Positiivisille sankareille onkin ominaista marttyyrimainen asenne itseensä nähden. Pelko ei pysty dominoimaan heitä.

Peeter Tihu ei pelkää asettua taisteluun tsaarinvaltaa ja kapitalismia vastaan, vaikka hän tietää taistelun epätasaiseksi ja suuria uhrauksia vaativaksi. Peeter Tihulla olisi 24-vuotiaana taitavana ammattimiehenä ollut melko miellyttävä tulevaisuus edessään, jos hän olisi sopeutunut järjestelmään. Mutta hän ei voi tehdä tätä, sillä hänen moraalinen peruskvaliteetinsä ei salli sitä. Hänen oikeudenmukaisuudentuntonsa on niin voimakkaasti kehittynyt, että sen jälkeen kun Karl Ratas on antanut hänelle sopivat impulssit, hän ei voi valita muuta tietä kuin pelottoman taistelijan, joka

on lunastettava yksilöllisen näennäisönnen kustannuksella. Hänen pelottomuutensakin johtuu siis hänen moraalaisesta peruskvaliteetistaan, mikä on hänen muidenkin ominaisuuksiensa perustana.

Tihun pelottomuus selittyy myös sillä, että hän ei ole alunperinkään egosentrisesti ajatteleva tai toimiva yksilö.⁷²¹ Hän ei toisin sanoen tekojaan punnitessaan ota huomioon ensisijaisesti yksilölliselle onnelle vahingollisia seurauksia. Pelkohan aiheutuu useimmiten siitä, että yksilö ei kykene unohtamaan itseään; joko itsesäilytysvietin tai kehittyneempien motiivien takia. Yksilönä Tihulle olisi ollut edullisempaa olla lähemmättä Ratasin viitoittamalle tielle, mutta sille kerran lähdettyään hän osoittaa esimerkillistä rohkeutta. Hän ei ensinnäkään jää syrjästäkatsojaksi silloin, kun Karl Ratas erotetaan tehtaasta poliittisen toiminnan takia, vaan yhtyy myötätuntolakoon, vaikka tietää tämän merkitsevän toimeentulon vaarantamista. Hän ei myöskään jää lamautuneena odottamaan Ohranan iskua, vaan valmistautuu pakoon, jonka toteuttaa rohkeasti ennakkosuunnitelmien mukaan.

Rohkeutta osoittaa myös se, että hän ei Saarenmaalle tultuaan jää piileksimään, vaan ryhtyy avoimen kumoukselliseen toimintaan, vaikka tietää ne riskit, mitkä tästä aiheutuvat. Tihun huomautus omalle äidilleen, joka äitien ikuiseen tapaan ajattelee enemmän poikansa turvallisuutta kuin vallankumouksellista taistelua, osoittaa Tihun tiedostaneen riskit selvästi. Tässä voi jälleen viitata Pavel Vlasovin ja Pavel Kortšagin analogiseen käyttäytymiseen.

Tihun rohkeuden osoitukset tulevat sitä konkreettisemmiksi mitä lähemmäksi hänen aktiviteettinsa liikkeellepanevan vallankumouksellisen liikehdinnän kliimaksiä tullaan. Hän lähtee moision perunapellolle naisten avuksi ja uhmaa siellä avoimesti von Rennenkampfin voutia. Tihun kiihottamien maatyöläisten mennessä esittämään paronille vaatimuksiaan Tihu liittyy ulkopuolisuudestaan huolimatta mukaan.⁷²² Tihun viimeinen rohkeudenosoitus on se, että hän ryntää isänsä avuksi paronin ammuttua tätä ja pelastaa mahdollisesti tämän hengen vääntämällä pistoolin paronin kädestä.

Pelottomuuden suhteen Peeter Tihu täyttää hyvin positiivisen sankarin vaatimukset ja on verrattavissa myös Paul Rungeen ja Ilmar Maametsiin, jotka eivät myöskään tunne pelkoa fyysisen uhan edessä. Tämäkin piirre on selitettävissä paljolti myös sillä, että positiivinen sankari on sen jälkeen, kun hän on tullut vakuuttuneeksi tai vakuutetuksi oikeasta päämäärästä, kompleksiton henkilö. Hänestä tulee tällöin myös peloton.

Peeter Tihu on moraalisisessa nuhteettomuudessaan mitä sopivin ottamaan positiivisen sankarin viitan harteilleen. Tässä suhteessa hän on kuitenkin Hintin kirjailijanlaadulle vieras hahmo, sillä Hintin tuotannosta on tuskin löydettävissä toista analogista hahmoa. Mutta tämä selittyy osittain sillä, kuten aiemmin on jo todettu, että Peeter Tihu syntyi sosiaalisen tilauksen pikavaatimuksesta täyttämään skemaattisen sankarin roolin, joka Tuulisen rannan I osan ensimmäisestä versiosta puuttui. Ja tähän rooliin Peeter Tihu kyllä sopii.

PÄATELMÄT

Voidaanko hypoteesin katsoa toteutuneen? Onko neuvostovirolainen positiivinen sankari neuvostovenäläisen positiivisen sankarin tradition jatkaja?

Ensinnäkin päämäärätietoisuuden kannalta asiaa tarkasteltaessa on todettava, että neuvostovirolainen sankari poikkeaa jonkin verran neuvostovenäläisestä edeltäjästään. Kun neuvostovenäläiset sankarit tai ainakin klassiset esikuvat omasivat päämäärätietoisuuden jo intrigin alkuvaiheesta lähtien, niin heidän virolaiset kollegansa kehittivät lujaan päämäärätietoisuuteen vasta ekspositiovaiheen jälkeen. Rungea, Maametsia ja Tihua voidaan pitää tyypillisesti kehittyvinä sankareina. Heidän kaikkien tukena on täydellistetty sankari, joka omaa päämäärätietoisuuden jo alusta lähtien ja siirtää tämän ominaisuuden myös positiiviseen sankariin. Mutta ad finitum neuvostovirolaiset positiiviset sankarit täyttävät täysin adekvaatisti neuvostovenäläisiin edeltäjiinsä verrattuna päämäärätietoisuuden vaatimuksen, mikä tuli edellä osoitetuksi.

Puoluekantaisuus toteutui varsin selvästi kaikissa kolmessa romaanissa, vaikka Toomingin romaanissa formaalisen puoluekantaisuuden edellytyksiä ei ollut olemassa.⁷²³ Ei ole epäilystäkään siitä, että niin Runge, Maamets kuin Tihukin nojaavat toiminnassaan viime kädessä puolueeseen - sekä toiminnallisesti että opillisesti. Tähän vaikutti myös aikakauden ylikorosteisen poliittinen ilmapiiri, joka oli omiaan lisäämään nimenomaan puoluekantaistamisen painetta.

Neuvostovenäläisiä positiivisia sankareita voi pitää myös merkittävässä määrin optimistisina sankareina. Optimistinen paatos ei ole niin väkevä kuin klassisilla esikuvilla, mutta optimistinen peruskvaliteetti on eittämätön. Virolaiset sankarit ovat myös vakuuttuneita siitä, että he kykenevät selviytymään tehtävistään huolimatta siitä, miten vaikeita ne ovat. Skepsismi on aina ohimenevää ja sen voittaa optimismi, joka perustuu varmuuteen siitä, että historiallinen prosessi etenee vääjäämättä Marxin ja Leninin viitoittamaa tietä.

Moraalinen nuhteettomuus täyttyy peruspiirteistä ehkä selvimmin neuvostovirolaisissakin positiivisissa sankareissa. Tähän vaikutti

paitsi traditio epäilemättä myös aikakauden henki. Paheita ei ollut, koska ne kiellettiin. Vain rappeutuva kapitalismi edusti paheita: neuvostojärjestelmän esikuvallinen edustaja positiivinen sankari oli ilman muuta vailla paheita, koska hänen oli nimenomaan moraalissa suhteessa kelvattava esimerkiksi.

Kokonaisuutena katsoen voidaan todeta tulleen todistetuksi sen, että neuvostovirolaisen romaanin positiivinen sankari täyttää jo ensiesiintymisistään lähtien tässä työssä hahmotetun neuvostovenäläisen positiivisen sankarin tunnusmerkistön. Koska virolainen traditio ei tunne tällaista hahmoa näyttää selvältä, että tämä karakteri on siirtynyt neuvostovenäläisestä fiktiosta neuvostovirolaiseen. Lisäksi lienee oikeutettua sanoa, että se on siirretty. Tätä voi perustella luvussa IV kuvatuilla kulttuuripoliittisilla toimilla, joilla pyrittiin eräänlaiseen tradition pikasiirtoon, mikä tapahtui n. neljässä viidessä vuodessa. Kuten varsinkin Hintin tapaus osoittaa, niin virolaiskirjailijoiden omaehtoinen valmius tradition mukaisen positiivisen sankarin kuvaukseen ei ollut vielä riittävä. Mutta tätä ei ždanovismin aikana otettu huomioon. Ideologinen koherenssi oli päätetty saavuttaa ja siihen pyrittiin keinoista välittämättä.

Mitä vielä erityisesti positiiviseen sankariin tulee, niin näyttää siltä, että positiivisen sankarin hahmoa voi pitää kulttuuripoliittisen tilanteen indikaattorina. Sitä mukaa kuin kulttuuripoliittinen ilmasto alkoi lämmitä, ts. tapahtui liberalisoitumista, alkoi positiivinen sankari saada varioidun ilmeen. Näin kävi myös Neuvosto-Virossa, jonka proosan positiivinen sankari, myöhemmin vain sankari, on muuttunut varsin radikaalisti 1940-luvulta 1960-luvun lopulle tultaessa. Muuttumista, tosin varovaista, alkoi tapahtua jo 1950-luvun puolenvälin tienoilla.

Summa summarum: neuvostovirolaisen romaanin positiivinen sankari on liitettävissä siihen fiktion politisoitumisprosessiin, jonka juuret ovat johdettavissa 1800-luvun Venäjälle. Tämä prosessi pääsi täyteen vauhtiin 1930-luvulla ja saavutti epämättömän kliimaksinsa juuri ždanovismin vuosina. Neuvostovenäläinen fiktio tempaistiin mukaan prosessin latautuneimmassa pisteessä ja sen oli käytävä läpi muutamassa vuodessa se, mihin neuvostovenäläinen fiktio oli voinut käyttää muutamia vuosikymmeniä. Tätä taustaa vasten on arvioitava Neuvosto-Viron ždanovismin aikaista kirjallisuutta. On ilmeistä, että vielä 1960- ja 1970-luvun neuvostovirolaisen kirjallisuuden ilmiöt ovat osittain selitettä-

vissä tältä pohjalta: se mitä ždanovismin aikana ei tehty tai ei voitu tehdä on tämän viiveen takia tullut tehtäväksi myöhemmin.

LIITTEET

1. Stalinin palvonta

Stalinin valtakautta nimitetään Neuvostoliitossa yksilön palvonnan ajaksi. Tuona aikana Stalin todella korotettiin lähes jumalalliseen erehtymättömyyteen ja kaikkivoipaisuuteen. Tämä näkyi myös Neuvosto-Virossa. Merkittävimmissä puheenvuoroissa muistettiin lainata toveri Stalinin nerokkaita ajatuksia milloin miltäkin elämän alueelta. Stalinin nerokkuus saattoi ilmetä hyvinkin yllättävästi kuten esimerkiksi kielitieteessä. Mutta olisi silti väärin luonnehtia aikakautta, sen negatiivisista ilmiöistä puhuttaessa, pelkästään yksilön palvonnan epiteetillä. Tyypillisintä Stalinin ajan vallankäytölle oli nimittäin laillisten muotojen lähes täydellinen hylkääminen poliittisia ja myös ideologisia päämääriä toteutettaessa. Kuten kulttuuripoliittisten kampanjoitten yhteydessä ilmeni, niin epäsuosioon joutuneita kohtaan voitiin käyttää mitä tahansa negatiivisia sanktioita ilman, että sanktioilla oli olemassa mitään edes muodollisesti lakiin perustuvaa syytä. Stalinin palvonta oli vain jäävuoren huippu, joka katki sen mielivallan, jota noina vuosina harjoitettiin myös Neuvosto-Viron kirjailijoita ja kulttuurihenkilöitä kohtaan. Jos Stalinin yksinvallan aikaa halutaan luonnehtia, niin silloin olisi aiheellisempaa puhua esimerkiksi laittomuuden ja mielivallan ajasta yksilönpalvonnan ajan sijasta. Näin ollen Stalinin palvonnan muotojen selostaminen on vain pintavaahdon kuorimisesta. Hänen palvontansa muodoista voidaan tosin päätellä se, että kriittinen ja itsenäinen asenne oli noina vuosina käytettyjen terrorimenetelmien ansiosta saatu jotakuinkin täydellisesti hävitetyksi.

Positiiviseen sankariin ei Stalinin palvonnalla ollut suoranaista vaikutusta, vaan vaikutus oli välillistä. Toisin sanoen Stalinin aikana syntynyt kulttuuripoliittinen toimintalinja ja kirjallisuuspoliittinen käytäntö vaikuttivat enemmän kuin suoranainen Stalinin palvonta. Tosin esimerkiksi Stalinin täyttäessä 70 vuotta kirjailijat vuodattivat hänelle haltioituneita ylistyksiä vakuuttaen Stalinin nerouden olleen heidän luomistyönsä johtotähti, mutta näiden vakuutusten takana oli varmasti useimmiten painostus tai halu mielistellä kaikkivoipaista diktaattoria.

Joukossa saattaa olla myös vilpittömästi Stalinin neroudesta vakuutuneita ja hänen persoonastaan luomistyölleen inspiraation saaneita, mutta koska useimmat muuttivat jyrkästi asennoitumistaan Stalinin jälkeisen liberalisoitumisen aikana, niin on oletettavissa, että vuodatusten sisältö ei ollut sisäistettyä.

Neuvostokirjailijat avasivat ylistysvirtojensa padot ammolleen Stalinin täyttäessä 70 vuotta mm. Soviet Literature -lehdessä. Mihail Šolohov toivotti "Maailman työtätekevien isälle" onnittelukirjoituksensa loppuksi: "Isä! Loistomme, kunniamme, toivomme ja ilomme, elä kauan!"⁷²⁴ Leonid Leonov toivotti johtajalle jopa kuolemattomuutta.⁷²⁵ Wanda Wasilevska piti Stalinia "ihmiskunnan toivona" ja Ilja Ehrenburgin mieleen tulivat "Ylhäiset tunteet".⁷²⁶ Ehrenburgin muistelmista voi vakuuttua siitä, että hänen tunteensa eivät todellisuudessa olleet kovinkaan ylhäiset.⁷²⁷ Fedor Gladkovin mukaan Stalin oli "Luovan työn inspiroija".⁷²⁸ Kirjailijaliitto totesi tervehdyksessään neuvostokirjallisuuden elävän Stalinin nerouden varassa ja kirjailijoiden olevan rajattoman kiitollisia erityisesti siitä, että Stalin oli ylentänyt heidät ihmisielujen insinööreiksi. Sosialistinen realismi sai sekin kiittää menestyksestään Stalinia.⁷²⁹

Stalinin nerous ei luovien taiteilijoiden todistuksen mukaan ollut rajoittunut pelkästään kirjallisuuden inspiroimiseen. Šostakovits väitti Stalinin antaneen säveltäjä Dzeržinskille pääperiaatteet, joiden mukaan tämä oli säveltänyt oopperansa Hiljaa virtaa Don. Puna-armeijan kuoron johtaja muisti kiitollisena sen oppitunnin, jonka Stalin oli antanut taiteellisen maun ja esitystyylin kysymyksistä. Hän oli opettanut säveltäjiä myös silloin, kun nämä esittelivät hänelle ehdotuksiaan uudeksi kansallishymniksi.⁷³⁰

Myös virolaiskirjailijat antoivat oman panoksensa Stalinin glorifiointiin. Loomingin numerossa 12, 1949, virolaisrunoilijat kannustivat Pegasoksensa hurjaan laukkaan koettaessaan keksiä toinen toistaan mahtavampia kuvia ylistämään Stalinin suuruutta. Hugo Angervaks alias Eduard Päll totesi, että sen jälkeen kun neuvostovalta tuli Viroon, oli Stalinin nimi kaikunut ihmisten sydämissä ja huulilla jokaisessa Viron talossa, talosta taloon oli viety Stalinin nimeä, Stalin oli vapauden ja onnen luoja. Debora Vaarandi oli varma siitä, että Stalinin nimi ei tulisi himmenemään koskaan: niin kauan kuin kaikuu ihmiskieli oli kaikuva myös Stalinin nimi. Johannes Semper oli puolestaan sitä mieltä, että koskaan

ei mikään ollut innostanut safoja miljoonia niin kuin Stalin. Manivald Kesamaa oli nähnyt pioneerien laulavan rakkaasta ja hellästä Stalinista, Stalin oli kuin kevät. Hänen hymynsä oli karkoittanut pimeän yön Viron yltä. Paul Viiding totesi yli koko maailman käyvän äärettömän ajatusten laineen ja suurten tunteiden hyökyaallon koko maailman onnitellessa Stalinia. Kaljo Kangur arveli isän, johtajan ja opettajan olevan kaikkien mielessä missä tahansa ihmiset työskentelevätkin. Muia Veetamm tunsii itsensä avuttomaksi onnitellessaan runomuodossa toveri Stalinia: "Mina ei suuda, ei oska / panna mu värsirida / oodina Sinuni kostma- / keel mul selleks on kida." (Minä en voi, en osaa / panna säerivejäni / oodina Sinulle kuulumaan- /kieleni on siihen kankea.) August Alle onnittelee "Suurta perämiestä" väittäen maailmalla eetterissä kaikuvan Stalinin nimen säteilevän kuin revontulet.⁷³¹

Paitsi runomuodossa Stalinia ylistettiin myös suorasanaisesti Neuvosto-Virossa. Stalinin palkinnon saanut Hans Leberecht tunnusti, että samalla tavalla kuin Stalinin sanat olivat johdattaneet häntä sodassa samalla tavalla ne ohjasivat häntä myös jokapäiväisessä kirjailijantyössä. Stalinin teokset, erityisesti hänen Puolueen lyhyet historiansa, olivat Leberechtin mukaan ihmiselle yhtä välttämätön kuin ilma. Myös kirjailijat Paul Rummo, Ants Saar, Mihkel Jürna ja Osvald Tooming ylistivät suorasanaisesti Stalinia.⁷³²

Suurimman panoksen Stalinin apoteosia lähenteleviin ylistyksiin antoi kuitenkin Juhan Smuul runoelmallaan Poem Stalinile, joka ilmestyi Stalinin 70-vuotispäiväksi. Painoasultaan teos on ilmeisesti parasta, mitä Neuvosto-Viron kirjapainot kykenivät aikaansaamaan. Smuul, tuolloin vielä Schmuul, totesi runoelmassaan kaiken sen, mitä Viron kansa oli saanut neuvostovallalta entisen porvarillisen kurjuuden tilalle olevan Stalinin ansiota. Smuul lähentää Stalinin antiikin taruston jumalhahmoihin pannesaan hänet hallitsemaan luonnonilmiöitäkin. Niinpä Virossa olivat ruvenneet kasvamaan jopa viinirypäleet Stalinin ansiosta.⁷³³ Runoelman loppu hakee bombastisuudessaan vertaansa. Tällaista dityrambia on tuskin kirjoitettu pelkkänä tilaustyönä: siksi haltioitunutta Smuulin paatos on. Runoelma loppuu kuten Stalinista kirjoitettaessa on tapana universaaliin kuvaan:

Saab Teie võimsaks monumendiks
 kord punast lippu kandev Maa.
 Veel aastatuhandete pärast
 see päikses sinetab ja särab
 ja tormab mööda kindlat teed
 vaba,
 õnnelik,
 kommunistlik,
 mustmiljard-tonnine planeet! 734

(Saa Teidän mahtavaksi monumentiks
 kerran punaista lippua kantava Maa.
 Vielä vuosituhansien jälkeen
 se auringossa siintää ja loistaa
 ja ryntää pitkin varmaa tietä
 vapaa,
 onnellinen,
 kommunistinen,
 mustamiljardi-tonninen planeetta.)

Smuul on ilmeisesti Neuvosto-Viron runoilijoista kirjoittanut eniten Stalinille. Hänen seuraava Stalinille omistettu runonsa ilmestyi n. puolen vuoden kuluttua em. runoelman ilmestymisen jälkeen, jolloin Smuulin runo Viron dekaadin osanottajien kirje toveri Stalinille ilmestyi Loomingin numerossa 5, 1950, s. 515-516. Stalinin kuoltua Smuul kirjoitti hänelle muistorunon Isän kuolema, joka julkaistiin ainakin neljässä eri lehdessä.⁷³⁵

Stalin kuoleman johdosta ilmestyi Neuvosto-Viron lehdistössä maaliskuun loppuun 1953 mennessä tiedonantoja ja erilaisia muistokirjoituksia kaikkiaan 141 kappaletta.⁷³⁶ Muistorunoja otsikoitiin esimerkiksi Isän kuolema, Stalin jää meidän pariimme, Sinua sydämessään kantaa koko maa, Kaikki, mikä on sydämelle rakasta, Täytämme Stalinin pyhän käskyn jne.⁷³⁷ Muistokirjoituksia otsikoitiin mm. Suuri Stalin - meidän viisivuotissuunnitelmiemme luoja, Elää ja tehdä työtä niin kuin opetti suuri Stalin, Stalinin humanismi, J.V. Stalin - suuri tieteen koryfeea, Stalinin nimi ja Stalinin aatteet ovat kuolemattomat, Stalinin nimi jää elämään ikuisesti, Rakennamme kommunismia niin kuin opetti suuri Stalin, Pidämme rakkaana suuren Stalin muistoa jne. jne. samaan sävyyn ja Stalinin suuruutta korostaen.⁷³⁸

Stalin ei yleensä itse julkisesti puuttunut sen enempää kirjallisuuden kuin muidenkaan taiteenlajien kysymyksiin. Sen sijaan kulissien takana hän puuttui yksityiskohtaisestikin taideasioihin. Niinpä hän saattoi muuttaa Stalinin palkintojen komitean ehdotuksia palkittavista

teoksista perusteilla, jotka saattoivat olla ristiriidassa julkisesti esitettyjen kulttuuripoliittisten mielipiteiden kanssa.⁷³⁹ Tämä saattoi olla vain vanhenevan yksinvaltiaan oikkuilua ja halua näyttää valtaansa myös kulttuurikysymyksissä.

Stalinin merkittävin kulttuuripoliittinen julkinen esiintyminen oli hänen puuttumisensa lingvistiseen keskusteluun vuonna 1950.⁷⁴⁰ Stalinin ajatuksille omistettiin suurta huomiota koko Neuvostoliitossa. Myös Neuvosto-Virossa otettiin kaksi painosta Stalinin kirjasesta Marksism ja keeleteaduse küsimused (Marxismi ja kielitieteen kysymykset, Tallinn 1951, 18 000 kpl ja Tallinn 1953, 15 000 kpl). Vielä 1952 Stalinin kielitieteellisten artikkelien kaksivuotispäivänä Neuvosto-Virossa kiinnitettiin suurta huomiota Stalinin kielitieteellisten artikkelien suureen merkitykseen. Mm. tunnettu fenno-ugristi Paul Ariste totesi oltavan Stalinin artikkelien ansiosta "Avaral arenguteel" eli avaralla kehityksen tiellä.⁷⁴¹ Neuvosto-Viron päälehti Rahva Hääl katsoi asian peräti pääkirjoituksen arvoiseksi.⁷⁴² Myöhempi Tarton yliopiston viron kielen professori Arnold Kask kirjoitti Viron SNT:n tiedeakatemian toimituksissa artikkelin Seltsimees Stalini tööd keelest ja eesti keele uurimise ülesandeid (Toveri Stalinin kieltä koskevat teokset ja viron kielen tutkimuksen tehtäviä).⁷⁴³ Neuvosto-Viron kirjailijaliiton aikakauslehdessä Looming julkaistiin pari artikkelia, joissa käsiteltiin Stalinin ajatusten merkitystä kirjallisuudelle. V. Viltšin skin artikkelissa J.V. Stalin ja nõukogude kirjanduse küsimused (J.V. Stalin ja neuvostokirjallisuuden kysymykset)⁷⁴⁴ painotettiin paitsi Stalinin myös Ždanovin osuutta neuvostokirjallisuuden teoreettisen pohjan luojaana. Samoin teki Paul Kuusberg artikkelissa Seltsimees Stalini keeleteadusalased tööd ja mõningaid kirjanduslikke probleeme (Toveri Stalinin kielitieteelliset teokset ja joitakin kirjallisia ongelmia).⁷⁴⁵

Kaiken kaikkiaan ei Stalinin palvonnasta sinänsä ole saatavana kovin paljon elementtejä selittämään Ždanovismin ajan positiivista sankaria neuvostovirolaisessa proosassa. Stalin on kyllä läsnä näkymättömänä huolehtivana isähahmona useissakin tuon ajan teoksissa, eräänlaisena puoluekantaisuuden ylipänä edustajana. Huippu tässä suhteessa on epäilemättä Juhan Smuulin Poem Stalinile. Proosasta voidaan mainita esimerkiksi Osvald Toomingin romaani Pruuni katku aastail, jossa Stalin täyttää juuri em. funktion. Saman teoksen toinen painos⁷⁴⁶ on puolestaan hyvä näyte siitä, miten nopeasti arvot muuttuivat. Siinä Sta-

lin mainitaan vain kahdesti ja neutraalissa sävyssä. Tyypillisimpiä esimerkkejä Stalinin ylistämisestä lyhytmuotoisessa proosassa on Vladimir Raudseppin kertomus Inimesed Stalini valimisringkonnast (Ihmiset Stalinin vaalipiiristä),⁷⁴⁷ jossa Stalinin nimi mainitaan kymmenen kertaa ja neljästi hänen nimensä eteen on liitetty epiteetti 'suuri'. Tallinnalaisen kutomon Balti Manufaktuurin työläiset ovat kertomuksessa ikionnellisia siitä, että saavat äänestää omana ehdokkaanaan Stalinia, joka lähettää heille lahjanaan uudet kutomakoneet. Babajevskimainen, konfliktittomuuden teoriaa heijasteleva paraat-ilmapiiiri on tässä novellissa puhtaimmillaan. Sen täyttää uskonnolliseen hartauteen verrattava atmosfääri. Ihmiset tunsivat ylviäitä ja pyhiä tunteita täydessään suuren Stalinin antamia tehtäviä.

2. Kustannusprosessi

Jos käsikirjoitus on katsottu jatkokäsittelyn arvoiseksi, niin kustannusprosessi alkaa siitä, että kirjailijan kanssa solmitaan kustannussopimus, jonka malli on ao. laissa. Kirjailija jättää käsikirjoituksen kahtena kappaleena kustantajalle, 57-58 kirjainta rivillä, 30 riviä liuskalla. 24 liuskalla on näin olleen suunnilleen 40 000 kirjainta, mikä on tekijänpalkkion perusteena oleva ns. tekijänarkki.⁷⁴⁸

Jos käsikirjoituksessa on lainattu Marxia, Engelsiä tai Leniniä, niin kustannustoimittajan on tarkastettava, että lainaukset ovat Marxismi-Leninisin instituutin julkaisujen viimeisten painosten mukaan.⁷⁴⁹ Toimittaja lukee käsikirjoituksen ja antaa siitä selostuksen oman jaostonsa päällikölle ja päätoimittajalle, jotka ratkaisevat jatketaanko käsikirjoituksen käsitteilyä. Epäselvissä tapauksissa voidaan käyttää ulkopuolisia arvostelijoita, erityisesti tieteellisten teosten ollessa kyseessä. Tärkeät käsikirjoitukset käsitellään toimitusneuvostossa.⁷⁵⁰

Tämän jälkeen käsikirjoitus joko hyväksytään painettavaksi tai hylätään. Tekijälle ilmoitetaan jo sopimuksessa päivämäärä, mihin mennessä päätös tehdään. Joskus käsikirjoitus saatetaan palauttaa uudelleen kirjoitettavaksi. Kun käsikirjoitus on hyväksytty, toimittaja tai erikoistoimittaja käy sen läpi yksityiskohtaisesti tehden muutos-

ja parannusesitykset. Toimittaja ja tekijä allekirjoittavat uuden, korjatun käsikirjoituksen, jonka toimitusjaoston päällikkö lukee. Jos hän hyväksyy sen, niin käsikirjoitus menee kaikkine tietoineen päätoimittajalle tarkastusta ja painoluvan myöntämistä varten. Tärkeissä tapauksissa myös kustantamon johtaja tarkastaa käsikirjoituksen.⁷⁵¹

Kun käsikirjoitus on läpäissyt monet toimitusosaston tarkastukset, se lähetetään painatusta varten tuotanto-osastolle. Oikoluvun jälkeen toimitusjaoston päällikkö ja päätoimittaja antavat hyväksymisensä painatukselle. Tämän jälkeen myös sensori lukee käsikirjoituksen ja tekee mahdolliset muutoksensa.⁷⁵²

Ladonnan jälkeen seuraa kolme oikolukua. Lopullisiin oikovedoksiin vaaditaan ennen painamista vielä kerran toimitusjaoston päällikön ja päätoimittajan allekirjoitukset. Sensori lukee myös lopulliset oikovedokset ja antaa tai on antamatta julkaisuluvan ja merkitsee myönteisessä tapauksessa sensuurinumeron.⁷⁵³

Teosta painetaan aluksi kaksi kappaletta, jotka lähetetään vielä kerran toimitusosastolle tutkittavaksi. Kun nämä on hyväksytty painetaan rajoitettu määrä ns. signaalikappaleita, joista yhden toimittaja ja oikolukija sekä kustantamon eri virkailijat hyväksyvät malliksi koko painokselle. Jos tässä vaiheessa havaitaan vielä virheitä, lisätään kirjan väliin oikaisulipuke. Ainakin vuoden 1939 lain mukaan oli signaalikappaleet lähetettävä Glavlitin, armeijan, puolueen ja valtion turvallisuuselimien edustajille. Jos joku näistä ei hyväksynyt teosta, voitiin painos takavarikoida. Vasta tämän jälkeen voidaan aloittaa lopullinen painatus. Ensin painetaan ns. kontrollikappaleet, joista osa lähetetään asianomaisiin laitoksiin ja kirjastoihin vapaakappaleina.⁷⁵⁴ Kun ne on lähetetty, voidaan aloittaa yleinen jakelu.⁷⁵⁵

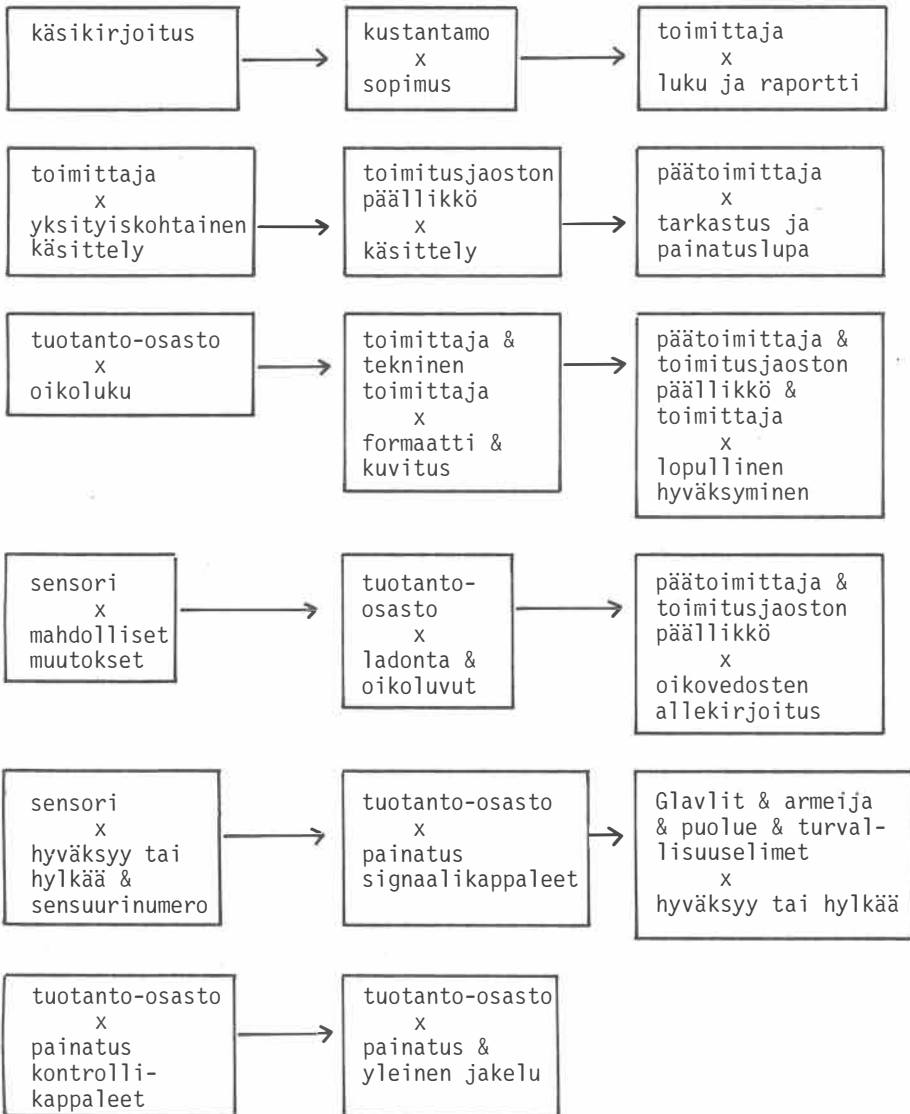
Edelläoleva selostus julkaisu- ja kustannusprosessista, joka pääpiirteissään vastannee myös neuvostovirolaista käytäntöä Zdanovismin aikana, osoittaa, että haluttaessa käsikirjoitusta voitiin muokata esimerkiksi ideologisesti toivottavampaan suuntaan hyvin monessa vaiheessa ja hyvin monin keinoin.

Seuraavalla sivulla oleva kaavio, joka perustuu Gorokhoffin tietoihin⁷⁵⁶ näyttää, miten monivaiheinen on neuvostokäytännön mukainen käsikirjoituksen tie valmiiksi kirjaksi. Kaaviosta on jätetty pois eräitä vaiheita, kuten käsikirjoituksen mahdollinen palauttaminen uudelleen kirjoitettavaksi sekä suunnittelu- ja talousosaston osuus kustannuspro-

sessissa, mutta yksinkertaistettunakin kaaviosta ilmenee prosessin moninaisuus. Kaaviossa on ruudussa ylempänä toimenpiteen suorittaja ja x:n jälkeen toimenpide.

KÄSIKIRJOITUKSESTA KIRJAKSI

LÄHDEVIITTEET JA HUOMAUTUKSET

Lyhenteet lähdeluettelossa

1. Mathewson 1958 ja 1975. Hän toimi kuolemaansa (1978) saakka Columbian yliopiston (New York) venäjän kielen ja kirjallisuuden professorina.
2. Neuvostoliitossa on kirjoitettu artikkeleja positiivisesta sankarista, mutta ei monografiaa.
3. Tutkija on itse jäävi sanomaan, onko näin tapahtunut, mutta aineisto on testaaajien käytettävissä, ja vasta-analyysillä on mahdollisuus kumota tämän tutkimuksen tekijän analyysi. On silti syytä huomauttaa, että hypoteesi on laadittu ennen fiktiivisen materiaalin analyysia eikä päinvastoin.
4. Tätä tarkoitusta varten on valmistunut tietävästi jo vuonna 1974 EKA V:n käsikirjoitus, mutta se on edelleen (vuoteen 1980 mennessä) julkaisematta, kuten on EKA IV:kin, joka käsittelee Viron tasavallan aikaista kirjallisuutta.
5. Glicksberg 1972.
6. Wellek & Warren 1969, s. 120.
7. Esim. Yarmolinsky 1960. Länsimaisen neuvostokirjallisuuden tutkimuksen kritiikistä, ks. esim. Beljajev 1978. Beljajev ei kritikoisi Mathewsonin tutkimusta.
8. Ulla-Liisa Heino käyttää artikkelissaan (Heino 1967) positiivisesta sankarista termiä myönteinen sankari. Koska kuitenkin termi positiivinen sankari on vakiintunut käyttöön erikielissä teoksissa, niin en katso tarpeelliseksi suomentaa positiivista myönteiseksi. Venäjänkielinen termi on *положительный герой*, joka merkitsee myönteinen tai positiivinen sankari. Ulla-Liisa Heinokin on aiemmin käyttänyt pääpainollisesti termiä positiivinen sankari (Heino 1963).
9. Beckson - Ganz 1966, s. 80.
10. Shaw 1972, s. 182.
11. Fowler 1973, s. 86-87.
12. Frye 1957, s. 33-34.
13. Myös Mathewson käsittelee kaikkia näitä. Zelinski lukee positiivisen sankarin klassikkoihin Vlasovin, Klytškovin ja Kortšaginin. Mainittua viittä positiivista sankaria voidaankin pitää lajinsa tyypillisinä edustajina. Heihin on ehkä lisättävä vielä Furmanovin Tšumalov Sementtiromaanista, jota Mathewson myös käsittelee.
14. Timofejev - Vengrov 1957, s. 147-149.
15. KLE 4, p. 315.

16. Sama, s. 317.
17. Sama, s. 318.
18. VVV 1976, s. 369.
19. Best 1972, s. 207.
20. Sama, s. 109.
21. Suullisessa kansanlauluperinteessä Venäjällä on omat sankaritarinansa, bylinat tai starinat. Suomennoksina näitä voi lukea mm. teoksesta Muinais-Venäjän sankarirunoja, Porvoo 1946. Niissä kuvataan pääasiassa 1000-1500 -lukujen muinaisvenäläisten sankareiden taisteluja. Lähdettäessä jäljittämään venäläistä sankariperinnettä voidaan siis mennä aina folkloreen asti, josta löytyy runsaasti esimerkkejä yhteisen hyvän puolesta taistelleista sankareista aina bogatyrista, oraalisen epiikan sankarista, pyhimyksistä, vallankumouksellisista talonpojista joko rakastettavaan tai hirveään tsaaridespoottiin saakka. Ks. Mathewson 1975, s. 13-20.
22. Timofejev - Vengrov 1957, s. 147-149. Vaikka Timofejevin ja Vengrovin määritelmät edustavat tämän päivän näkökulmasta katsottuna osittain vulgaarimarxilaisuutta, niin heidän konseptioidensa edustavuutta omana aikanaan ei voi kiistää. Tästä voi vakuuttua tutustumalla esimerkiksi 30-40 -luvun neuvostokirjallisuutta koskeviin tutkimuksiin, joissa varsinkin Timofejev on huomattavalla sijalla tutkimustensa ansiosta. He ovat myös hyvin näyttävästi esillä neuvostovenäläisen kirjallisuuden historiassa, Istorija russkoi sovetskoi literaturi, I-III, Moskva 1958-1961, jonka on julkaissut Neuvostoliiton Tiedeakatemia maailmankirjallisuuden instituutti. Myöhemmin on ilmestynyt uudempi painos samasta teosarjasta.
23. Esim. Lenin 1964 ja Lenin 1973.
24. Sinjavski on maapakoon jouduttuaan ollut mm. Sorbonnen yliopiston dosentti. Ennen epäsuosioon joutumistaan Sinjavski oli Neuvostoliitossa tunnustettu kirjallisuudentutkija. Neuvostoliiton tiedeakatemia maailmankirjallisuuden instituutin julkaisemassa Neuvostovenäläisen kirjallisuuden historian I osassa on kaksi Sinjavskin artikkelia. Merkittävää on se, että ensimmäinen käsittelee Maksim Gorkia. Toinen artikkeli on lyyrikko Eduard Bagritskista. III osassa on lisäksi Sinjavskin artikkeli neuvostokirjallisuudesta Suuren isänmaallisen sodan aikana. Ks. Istorija russkoi sovetskoi literaturi, osa I, Moskva 1958 ja osa III, Moskva 1961. Mainittakoon, että em. historia kirjoitettiin 60-luvulla uudelleen. I ja II osa ilmestyivät 1967. Näistä osista ei Sinjavskin artikkeleita enää löydy, vaan Gorkista kirjoitti E.B. Tager ja Bagritskista S.A. Kovalenko.
25. Tertz 1960. Vaikka Tertzin tutkimus on sävyltään poleeminen ja muodoltaan osittain epätieteellinen ei sitä ole syytä jättää ottamatta huomioon, sillä se avaa todellisen "insider'in" näkökulman eräisiin neuvostokirjallisuuden tendensseihin. Tertz katsoo positiivisen sankarin esi-isien löytyvän Venäjän 1700-luvun kirjallisuudesta ja tarkemmin sanottuna Gavriil Derzavinin (1746-1816) lyriikasta. Tertzin mukaan Venäjän 1700-luvun kirjallisuus oli luonteeltaan lähempänä sosialistista realismia

- kuin 1800-luvun venäläinen kirjallisuus. Tämä hämmästyttävältä kuulostava väite on perusteltavissa sillä, että kuten 1900-luku niin myös 1700-luku oli tietoinen omasta ylivoimaisuudestaan. Molemmat vuosisadat tiedostivat poliittisen lähetystehtävänsä paremmin kuin skeptinen 1800-luku. Ks. Tertz 1960, s. 74-76.
26. Esimerkiksi Puškinin Jevgeni Onegin ja Lermontovin Petšorin Aikamme sankarissa tulivat lähes stereotyyppisiksi esikuviksi. Dostojevskin Myškinissä, Raskolnikovissa, Karamazoveissa, Tolstoin Pierressä, ruhtinas Andreissa, Levinissä ja Turgenevin epäröivien sankareiden galleriassa kuvastuvat kunkin kirjailijan yleistyksyet inhimillisestä kokemuksesta. Ks. Mathewson 1975, s. 14.
  27. Nämä miehet ilman toivoa, kuten esimerkiksi Petšorin Aikamme sankarissa ja ruhtinas Andrei Sodassa ja rauhassa epäonnistuivat suunnitelmissaan. Heihin kuuluivat myös Turgenevin epäonnistuneet sankarit. Nämä tyypit leimattiin tarpeettomiksi ihmisiksi Turgenevin novellin Tarpeettoman ihmisen päiväkirja (1850) mukaan. Ks. Mathewson 1975, s. 15. Tšehovkin risti vielä erään novellinsa Tarpeettomia ihmisiä. Kukaan Venäjän 1800-luvun kirjailijoista ei Marc Slonimin mukaan pohtinutkaan niin perusteellisesti kuin Turgenev sitä, miksi niin monet, lahjakkaat ja intelligentit, hyvää aikovat venäläiset, eivät onnistuneet elämässään ja päätyivät sosiaaliseen ja henkilökohtaiseen epäonnistumiseen. Ks. Slonim 1964 I, s. 255.
  28. Mathewson 1975, s. 15-16.
  29. Sama, s. 16-17.
  30. Gogol 1945, s. 251.
  31. Ks. Mathewson 1975, s. 18.
  32. Ks. esim. Slonim 1964 I, s. 282-283. Koska Dostojevskin näkemykset olivat totaalisti ristiriidassa marxilaisten näkemysten kanssa, ei olekaan ihme, että Dostojevski oli Neuvostoliitossa pitkään epähenkilö. Neuvosto-Virossa ensimmäinen Dostojevskin teos, Kuritöö ja karistus (Rikos ja rangaistus), ilmestyi vasta 1958. Lenin suhtautui Dostojevskiin ambivalentisti, mutta ei kieltänyt Dostojevskin kirjailijankykyjä. Ks. esim. Lenin 1973, s. 357.
  33. Mathewson 1975, s. 18-20. Eniten marxilaisia ärsyttänyt Dostojevskin teos lienee kuitenkin Riivaajat, jossa kritikoitaan kollektiivista yli-ihmisyyttä ja sosialistista vallankumouksellisuutta, joka katsoo olevansa oikeutettu ekstremistisiinkin keinoihin toteuttaakseen päämääränsä.
  34. Belinski 1975, s. 195-196 ja 200 ja Belinsky 1948, s. 426-428 ja 431.
  35. Neuvostoterminologiassa heitä kutsutaan vallankumouksellisiksi demokraateiksi.
  36. Myös Neuvosto-Virossa on kirjallisuudenhistoriassa otettu yleiseen käyttöön termi kriittinen realismi, jolla tarkoitetaan kapitalistisen yhteiskunnan epäkohtia paljastavaa kirjallisuuden suuntaa. Viron kriittisistä realisteista merkittävimpanä pidetään Eduard Vildeä, joka historiallisissa romaaneissaan kuvaa erityisesti saksalaisen aatelin mieli-

valtaa virolaisia kohtaan. Virossa kriittisen realismin käsitettä käytti kirjallisuuden historiassaan Mihkel Kampmann (Kampmaa) jo vuonna 1923. Hän esittää kriittisen realismin edustajiksi Vilden ja Ernst Säreavan (tav. Peterson-Säreava). Kampmann suhtautuu kuitenkin kriittiseen realismiin huomattavan varauksellisesti sen tendenssiluonteen takia. Ks. Kampmann 1923.

37. 1932 määriteltiin ensimmäisen kerran sosialistinen realismi Stalinin ja neuvostokirjailijoiden välisissä keskusteluissa. Ks. esim. Zelinski 1968, s. 22-24.
38. Mathewson 1975, s. 22-24.
39. Ks. n. 58 ja s. 72; ks. myös Belinsky 1948, s. XLVI.
40. Belinski 1975, s. 200 ja Belinsky 1948, s. 431.
41. Mathewson 1975, s. 42-45.
42. Reeve 1967, s. 151.
43. Mathewson 1975, s. 39-40.
44. Reeve pitää sitä niin ohjelmallisena, ettei sitä voida edes lukea-kaunokirjallisuuteen. Ks. Reeve 1967, s. 109.
45. Mathewson 1975, s. 71-75. Ks. myös Tšernyševski 1976, s. 23.
46. Vrt. esim. I kirjailijakongressi 1934, s. 41-47.
47. Rahmetov ei ole kuitenkaan romaanin päähenkilö, vaan nopeasti tuleva ja nopeasti poistuva sivuhenkilö, jolla on enemmän painoarvoa kuin mitä hänen kvantitatiivinen osuutensa romaanissa edellyttäisi.
48. Reeve 1967, s. 207-208.
49. Rahmetov muistetaan mainita aina silloin, kun puhutaan positiivisesta sankarista.
50. Tšernyševskin teoksella, ollaanpa sen kaunokirjallisesta arvosta mitä mieltä hyvänsä, on ollut suuri vaikutus myös niihin henkilöihin, jotka ovat vaikuttaneet sosialistisen realismin teoriaan ja positiiviseen sankariin sen ohessa. Esimerkiksi Leniniin teos teki pysyvän vaikutuksen. Hän puolusti sitä jopa kiivaassa äänilajissa moitteita vastaan. Ks. esim. Lenin 1964, s. 636 ja Lenin 1973, s. 318-323.
51. Mathewson 1975, s. 46.
52. Virikkeen antoi 1849 Sovremennik-julkaisussa ilmestynyt Gontšarovin Oblomov.
53. Dobroljubovin hengenheimolainen Tšernyševski laittoi romaaninsa Mitä on tehtävä? alaotsikoksi Kertomuksia uusista ihmisistä.
54. Ks. esim. Clive 1972, s. 83-84; Mathewson 1975, s. 50-52 ja Slonim 1964 I, s. 186.

55. Täten he kuusikymmentä vuotta ennen vallankumousta korostaessaan taiteen velvollisuutta käsitellä myös sosiaalisia ilmiöitä totuudenmukaisesti ja syvällisesti, olivat luomassa niitä perusteita, joihin Neuvostoliiton kirjallisuuskritiikki ja kirjallisuuspolitiikka tänäänkin nojaavat. Tästä voi vakuuttua lukemalla lähes mitä tahansa neuvostoesitystä, jossa käsitellään neuvostokirjallisuuden esi-isiä 1800-luvulta. Myös Neuvosto-Virossa on käännetty runsaasti heidän teoksiin.
56. Teoreettisesti neuvostokirjallisuuden positiivinen sankari voidaan, kuten George Gibian toteaa, yhdistää marxismiin sikäli, että positiivinen sankari ei marxilaisen filosofian mukaan usko spontaaniin sosiaaliseen tai ekonoomiseen kehitykseen ilman aktiivisia asioihin puuttumista. Positiiviset sankarit pyrkivät organisaatioiden avulla muuttamaan olosuhteita haluttuun suuntaan. Ks. Gibian 1960, s. 107.
57. Mathewson 1975, s. 116-117.
58. Ždanovin kuuluisassa raportissa vuonna 1946, joka merkitsi ns. Ždanovismin aikaisen tiukan kirjallisuuspoliittisen linjan alkua, ei mainittu kertaakaan Marxia eikä Engelsiä. Ks. Ždanov 1946 I ja Zhdanov 1950. Vuoden 1975 painokseen Mathewson on jopa laskenut montako kertaa Ždanov mainitsee eri auktoriteettien nimet ja on saanut tulokseksi Belinskin, Tšernyševskin ja Dobroljubovin tulleen mainitukseksi 19 kertaa, Leninin seitsemän kertaa, Stalinin kuusi kertaa ja Marxin ja Engelsin ei kertaakaan. Ks. Mathewson 1975, s. 21 n. G. Nedošivin esitti puolestaan vuonna 1952, ettei Marxilla ja Engelsillä ollut edes edellytyksiä luoda pätevää taideteoriaa vallankumouksen jälkeisiin oloihin. Ks. Soviet Literature 1952, nr. 1, s. 142-143.
59. Demetz 1967, s. 128.
60. Neuvostoliitossakin näitä kirjoja pidetään tärkeinä. Ne on otettu huomioon esimerkiksi 1977 ilmestyneessä korkeakouluille tarkoitetussa kirjallisuuden oppikirjassa Teorija Literatura (Moskva 1977).
61. Mathewson 1975, s. 125-128-
62. Sama, s. 124.
63. Lenin 1964.
64. Julkaistu pseudonyymillä John Law 1887.
65. Marx-Engels 1967, s. 157-158.
66. Sama, s. 322.
67. Vrt. Mathewson 1975, s. 115-135, erit. s. 133.
68. Ks. esim. Struve 1971, s. 213.
69. Plehanov esitti ajatuksensa kaavana. Jos välttämätön ja haluttu tapahtuma A saadaan aikaan voimien summalla S aikana T, silloin yksilö, joka haluaa A:n toteutuvan, mutta ei lisää S:ään omaa energiaansa a, aiheuttaa kaavan muuttumisen muotoon S-a, mikä puolestaan aiheuttaa A:n toteutu-

matta jäämisen. Ks. Plekhanov 1946, s. 14-15. Vrt. VVV 1976 määritelmä, s. 12-13.

70. Ks. Plehanov 1976, s. 222-290.

71. Swayze 1962, s. 5-8.

72. Utilitarismilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa taiteen alistamista palvelemaan hyötynäkökohtia eikä sen aatehistoriallista merkitystä. Plehanov käyttää sanaa juuri tässä merkityksessä. Ks. Plehanov 1976, s. 235. Vrt. myös Litteraturens världshistoria, osa 9, Stockholm 1973, s. 415.

73. Ks. esim. Plehanov 1976, s. 222-289.

74. 60- ja 70-luvulla Neuvosto-Virossa on otettu huomattavasti väljempi kanta muutokysymyksiin kuin 40- ja 50-luvulla.

75. Lenin sanoikin Clara Zetkinin mukaan: "En pidä ekspressionismin, futurismin, kubismin ynnä muiden 'ismien' tuotteita taiteellisen nerouden korkeimpana ilmaisuna. En ymmärrä niitä. Ne eivät tuota minulle vähintäänkään iloa." Ks. Lenin 1973, s. 331-332. Ks. myös Lenin 1964, s. 647.

76. Demetz 1967. s. 197-198.

77. Plehanov 1976.

78. Lenin 1960 I, s. 99-105, Lenin 1964, s. 91-95 ja Lenin 1973, s. 68-75. Artikkeleista, ks. Lilja 1978.

79. Lenin 1960 I, s. 99 ja 102.

80. Lenin 1964.

81. Lenin 1960 II, s. 230-234 ja Lenin 1967, s. 24-28.

82. Lenin 1964, s. 699 ja Lenin 1973, s. 366.

83. Lenin 1973, s. 70, ks. myös Lenin 1964, s. 92. Tässä yhteydessä voi tehdä jälleen tekstikriittisen huomautuksen. Lenin ei käytä em. sitaattisanaa "pisatel" (kirjailija), vaan sanaa "literatör", joka merkitsee ns. litteraattia eli kirjoittajaa. Lenin käyttää artikkelissaan myös sanaa "pisatel" (Lenin 1960 I, s. 103 ja 104). Vironkielisessä tekstissä on tehty ero näiden sanojen välillä (Lenin 1964, s. 92 ja 94), samoin saksankielisessä versiossa (Lenin 1967, s. 30 ja 33). Moskovassa tehdysä suomenoksessa (Lenin 1973, s. 70, 73 ja 74) ei tätä eroa ole tehty.

84. Järv 1972, s. 415-416.

85. Järv ilmeisesti tarkoittaa Krupskajan kirjettä vuodelta 1937, joka on julkaistu Družba Narodov -aikakauslehdessä nr. 4, 1960, s. 195. Ks. Lilja 1978.

86. Thomson 1972, s. 92 ja 303.
87. Vickery 1963 I, s. 115-116. Samantapainen ajatus esiintyy myös Neuvosto-Virossa kirjoitetussa Eesti kirjanduse ajalugun (Viron kirjallisuuden historia, EKA III) III osassa, jossa kirjoitetaan: "1905 marraskuussa ilmestyi laillisessa bolševistisessä aikakauslehdessä 'Novaja Žizn' V.I. Leninin artikkeli 'Puoluejärjestö ja puoluekirjallisuus', missä hän käsitteli taiteen asemaa luokkayhteiskunnassa (alleviivaus minun) ja määritteli proletaarilitteraattien tehtävät työväenluokan etuja palvelevan kirjallisuuden luomisessa." Ks, EKA III, s. 55. Koska kirjoittaja Aarne Vinkel on tulkinut Leninin käsitelleen kirjallisuuden asemaa luokkayhteiskunnassa, niin silloin Leninin ajatuksia ei hänen mukaansa loogisesti ajatellen voisi enää soveltaa sosialistisessa tai kommunistisessa yhteiskunnassa, koska niissä ei esiinny antagonistisia luokkia, jota luokkayhteiskuntakäsitteen käyttäminen em. yhteydessä edellyttää.
88. Swayze 1962, s. 8-9.
89. Mathewson 1975, s. 155-158.
90. Vickery 1963 I, s- 115.
91. Zelinski 1968, s. 50-51.
92. Sama, s. 50.
93. Ks. esim. Hayward 1963, s. XIV ja 198, Simmons 1961, s. 12 ja 254. Struve 1971, s. 353, Swayze 1962, s. 8 ja 15, Thomson 1971, s. 92, (Thomson tulkitsee toisin kuin yleensä länsimaiset tutkijat Leninin artikkelin ja katsoo, että Lenin tarkoitti kirjallisuudella muutakin kuin poliittista kirjallisuutta ja että Leninin kirjallisuusnäkemys ei ollut marxilaisuuden kanssa ristiriidassa olevia elementtejä.), Vickery 1963 I, s. 115-116 ja Yarmolinsky 1960, s. 24.
94. Päähenkilönä voidaan pitää Vlasovin ohella hänen äitiään Nilovnaa. Vlasov on kuitenkin epäilemättä romaanin positiivinen sankari, mihin asemaan myös neuvostoliittolainen tutkimus on hänet asettanut.
95. Mathewson 1975, s. 175.
96. Ks. esim. Adrian 1973.
97. Lenin 1964, s. 337-342 ja Lenin 1973, s. 184-188.
98. Adrian 1973.
99. Plehanovin suhtautumisesta, ks. s. 18. Lunatšarski nimitti romaania vademecumiksi Euroopan proletariaatille. Ks. Järv 1972, s. 416. Leninin mielestä kirja on hyödyllinen, mutta hän kritikoi sen puutteita ja erityisesti intelligentsian ihannoimista. Ks. Lenin 1964, s. 627 ja 641 ja Lenin 1973, s. 324.

100. Gorki 1958, s. 17.
101. Sama, s. 170.
102. Sama, s. 63.
103. Sama, s. 181-182. Gorkin taipumus muodostaa jonkinlainen kristinuskon ja sosialismin synteesi pantiin Suomessakin merkille hyvin varhain. Niinpä V. Smirnof (suojeli Gorkia Suomessa 1906, ks. Palmgren 1978, s. 130) esitellessään uusinta venäläistä kirjallisuutta Valvojassa 1909, nr. IX, s. 623-641, huomauttaa Gorkin Äidin sankareiden muistuttavan hyvin suuresti ensimmäisten vuosisatojen kristittyjä sankareita. Gorkin kertomuksessa Tunnustus (Gorki 1908) jumalanetsiminen on keskeisteenä. Siinä Gorki korottaa kansan jumalaksi, uudeksi jumalaksi, joka tulee korvaamaan entisen jumalan. Virkaheittopappi Joonan suulla Gorki konkretisoi kristinuskon ja sosialismin synteesisä. Tunnuksen suomentaja Hella Wuolijoki käsittelee myös laajasti suomennoksen esipuheessa Gorkin jumalanetsimistä.
104. Vrt. Rahmetov, joka löytää totuuden aivan samalla tavalla.
105. Gorki 1958, s. 41.
106. Tämä mielenosoituskuvaus perustuu tositapaukseen vuodelta 1902 Gorkin kotikaupungissa Nižni-Novgorodissa, myöhemmässä Gorkissa, nimetty Gorkin mukaan. Ks. esim. Neuvostoliitto 1967, s. 140. Äidistä yleensä ja sen todellisuustaustasta, ks. esim. Palmgren 1978, s. 154-164.
107. Rahmetovia kutsuttiinkin hänen ystäväpiirissään "rigoristiksi". Ks. Tšernõševski 1979, s. 238.
108. Vlasovin prototyyppi Pjotr Zalamov harjoitti myös itsekidutusta. Ks. Palmgren 1978, s. 160.
109. Gorki 1958, s. 46.
110. Tässäkin suhteessa Vlasov muistuttaa hyvin suuresti Rahmetovia.
111. Ns. ždanovismin aikana 1946-1953 tällainen tunteiden negaatio kuului ehdottomasti positiivisen sankarin imagoon. Individualistisesta tunne-elämästä tehtiin pahe.
112. Arviointien muuttuminen saattaa johtua siitä, että Gorki palasi ulkomailta ja asettui avoimesti neuvostovallan kannattajaksi.
113. Mathewson 1975, s. 174-176. Ks. myös Palmgren 1978, s. 161-162.
114. Gorki 1958, s. 355.
115. Ks. EKA III, s. 577-615 ja Nirk 1970, s. 149-155.
116. Ks. s. 83-85.
117. Sisältyvät esimerkiksi Vilden Koottuihin teoksiin, Tallinn 1955-1961. Seadusemees ilmestyi alunperin Berliinissä aikakauslehdessä Die Neue

- Gesellschaft, luultavasti v. 1907. Ks. Altttoa 1973, s. 257. Tooma Tohter ilmestyi ensimmäisen kerran julkaisussa Kirjandus ja teadus. Ks. Altttoa 1973, s. 258. Samaan aihepiiriin liittyvät myös Vilden novellit Viaburi, Griša kummaline unelm, Nimekiri ja Liha.
118. Nimen voisi suomentaa mahdollisesti muutenkin, mutta päähenkilön veriuhuri, jonka hän antaa tietoisesti, jotta hänen jälkeensä tulevat saisivat paremman elämän, olisi vahvistamassa yllämainittua raamatullista suomennosta, vaikka novellin päähenkilö suhtautuukin kielteisesti valtiokirkon pappiin. Novelli ilmestyi ensimmäisen kerran Teataja -sanomalehdessä. Ks. Tammsaare 1978, s. 504.
119. Rahaauk ilmestyi Sõnumed-sanomalehdessä maaliskuussa 1907. Ks. Tammsaare 1978, s. 507.
120. Tammsaare on saanut novelliinsa todellisuustaustaa 15.1.1905 Tallinnassa Meyerin kemiallisen tehtaan luona tapahtuneesta ampumavälikohtauksesta. Ks. Tammsaare 1978, s. 487.
121. Novellissa on yhtymäkohta Aino Kallaksen novelliin Bernhard Riives. Hanskin vaatiin itselleen kuolemantuomiota ampumalla, mutta tätä hänelle ei suoda. Ks. Laitinen 1973, s. 93-94.
122. Ks. s. 188. Tammsaaren vaikutuksesta Hintiin, ks. Leht 1975.
123. Sananmukaisesti Sielunmaa. Adekvaattia suomalaista vastinetta on vaikea löytää. Hingemaa tarkoittaa omaa maata, jonka turvin voi elää itsenäistä elämää. Novelli ilmestyi ensimmäisen kerran vuonna 1906, jolloin Tuglas käytti vielä alkuperäistä nimeään Fr. Mihkelson. Ks. Tuglas 1971, s. 362.
124. Tuglas 1971, s. 122.
125. Ks. n. 36.
126. Trilogiasta, ks. Salu 1964.
127. Pjatiletka = viisivuotissuunnitelma.
128. Struve 1971, s. 3-5. Gleb Struve pitää lähinnä lyriikassa kukoistanutta symbolismia Venäjän hallitsevana kirjallisena virtauksena 1900-1912. Symbolismi kehitti useita kirjallisia koulukuntia joko sisälleen tai ulkopuolelleen symbolismin antiteesiksi. Jälkimmäisistä virtauksista huomattavimmat olivat akmeismi ja futurismi.
129. On muistettava, että Venäjän sisällissota ei ollut lyhyt välienselvittely Suomen kansalaissodan tapaan, vaan se kesti yli neljä vuotta ulottuen lähes kaikkiin jättiläisvaltakunnan osiin. Melko laajaa vastarintaa oli vielä maatalouden kollektivoinninkin aikana.
130. Suomennettu v. 1945 nimellä Taigan sissit. Suomennettu alkuperäisellä nimellä Tuho v. 1977, mitä nimeä käytetään tästä lähtien. Teoksessa Maailmankirjailijat, Keuruu 1972, on virheellisesti mainittu, että Taigan sissit olisi alkuperäiseltä himeltään Posledni iz Udege, vaikka kyseessä on Fadejevin keskeneräinen romaani Viimeinen udege. Sen sijaan Taigan sissien alkuperäinen nimi on Razgrom.

131. Tertz 1960, s. 66-69. Ehkäpä Soltženitsynin tuomittavuus neuvostokrii-
tiikin kannalta on myös siinä, että hän on herättänyt henkiin tarpeet-
toman ihmisen, skeptikon ja pessimistin, joka ei elä vain päämäärää
varten. Myös Neuvosto-Virossa on tunnettu 60-luvulla huolta ennen
kaikkea Arvo Valtonin novellien tarpeettomista ja vieraantuneista
ihmisistä. Neuvosto-Virossa tästä käyty keskustelu, ks. Päll 1973,
s. 122-156. Valton on kuitenkin sitkeästi pitäytynyt kuvaamassaan
tyypissä. Ks. esim. Valtonin novellikokoelma Võõras linnas, Tallinn
1980.
132. Zelinski 1968, s. 86-87.
133. Sama, s. 102-103.
134. Mathewson 1975, s. 179.
135. Sama, s. 181-182.
136. Ks. s. 80-81.
137. Ks. Salu 1971, s. 35-42.
138. Kivikas on pakolaisuudessa kirjoittanut romaaniin kolme jatko-osaa,
joiden päähenkilöksi nousee ensimmäisessäkin osassa esiintyvä sosialisti
Henn Ahas, mutta hän on kansallinen sosialisti eikä kelpaa missään ni-
messä positiivisen sankarin esikuvaksi.
139. EPKA = Eesti Proletaarseite Kirjanikkude Assotsiatsoon = Viron Proletaa-
rikirjailijoiden Liitto.
140. Viron proletaarikirjailijoiden synty ennen lokakuun vallankumousta, ks.
EKA III, s. 577-614; Neuvostoliitossa sotien välillä vaikuttaneet virolai-
set emigranttikirjailijat ja EPKA, ks. Päll 1973, s. 22-121; EPKA, ks.
myös Ertis 1967.
141. Esimerkiksi Aadu Hint tutustui 30-luvulla Gorkin Äitiin. Ks. Siimisker
1960, s. 135. Venäjänkielistä kaunokirjällisuutta käännettiin 1940-
1949 294 nimikettä, ks. esim. Nõukogude Eesti raamat 1940-1954, Tallinn
1956, s. 25.
142. Klytškov on Furmanovin alter ego.
143. Mathewson 1975, s. 182-185.
144. Zelinski 1968, s. 155.
145. Sama, s. 158-159.
146. Mathewson 1975, s. 186.
147. Furmanov 1950, s. 69.
148. Sama, s. 67. Tšapajevin käsitys kollektiivisesta omistuksesta on se,

että sata takavarikoitua lehmää jaetaan sadalle talonpojalle, takavarikoidut vaatteet myydään ja rahat jaetaan rykmentin kassasta sotilaille. Tämä osoittaa sen, että Tšapajeville vallankumouksen tavoitteet ovat teoreettisesti täysin selkiintymättömiä.

149. Zelinski 1968, s. 103-108.
150. Struve 1971, s. 135.
151. Zelinski 1968, s. 101. Tähän on tietysti huomautettava, ettei teoksen ilmestymisaikoihin vielä tiedetty mitään ainakaan siitä sosialistisesta realismista, joka määriteltiin neuvostokirjailijoiden kongressissa ensimmäisen kerran 1934. Termi sosialistinen realismi mainittiin tietyvästi ensimmäisen kerran 1932 Moskovan kirjallisten ryhmien johtohenkilöiden kokouksessa. Ks. Ermolaev 1963, s. 144.
152. Fadejev 1977, s. 68-69.
153. Sama, s. 240.
154. Sama, s. 175.
155. Van der Eng-Liedmeier katsoo kuitenkin Levinsonin sikäli mielenkiintoiseksi hahmoksi, että Levinsonin avulla sivuutettiin persoonaton myytti ja siirryttiin uuden ihmisen kuvaukseen. Van der Eng-Liedmeier 1959, s. 16.
156. Mathewson 1975, s. 199-200.
157. Gladkov 1945.
158. Struve 1971, s. 132-133.
159. Gladkov 1945 suomenoksessa tosin käytetään muotoa Gļeb Tshumalov, joka ei vastaa nykyistä translitterointia.
160. Ždanovismin ajan sankariin siirtyi enemmänkin libidon kieltö ja taistelutoveruus seksuaalisen suhteen asemesta, mutta naisen ja miehen välillä ei enää tuolloin katsottu olevan mitään tasa-arvo-ongelmia.
161. Gladkov 1945, s. 423-424.
162. Tässä Mathewson näkee kaiken virallisen neuvostotaiteen esteettisen fundamentin. Probleemoja ratkaiseva neuvostoromaani on hänen mukaansa verrattavissa teknologian toimintaan. Sankarilla on tässä neuvostofiktio aspektissa keskeinen osa. Hänellä tulee olla puolueen kulloinkin asettamien tehtävien menestykselliseen ratkaisuun tarvittavat taidot: insinöörillä insinöörin, napalentäjällä napalentäjän jne. Mutta samalla heillä kaikilla on oltava yhteiset moraaliset ominaisuudet: lojaalisuus, neuvokkuus ja tarvittaessa säälimättömyys ja kärsimättömyys. Ks. Mathewson 1975, s. 208-209.
163. Jatko-osa ja I osan korjattu painos ilmestyivät 50-luvulla. Šolohovinkaan teoksen suomenkielinen nimi ei ole paras mahdollinen, sillä venäjänkielinen nimi Podnjataja tselina merkitsee 'kynnetty uudismaa'. Viljelysmaan tai aron raivaamisesta teoksessa ei ole kyse.

164. Kollektivoinnista, ks. esim. NLKP 1975, s. 389-410. Solohov noudattaa melko uskollisesti aina siipikarjan kollektivointia myöten em. teoksessa esitettyä kollektivoinnin kulkua. Davydov kuului tai olisi voinut kuulua, jos hänellä olisi ollut todellinen esikuva, niiden 25 000 esikuvallisen työläisen joukkoon, jotka lähetettiin puolueen 5.1. 1930 tekemän kollektivointia koskevan päätöksen jälkeen maaseudulle toteuttamaan päätöstä.
165. Solohov 1938, s. 115-116. Juhani Konkkan suomennos, joka on tehty Solohovin 1953 korjaaman painoksen mukaan poikkeaa jonkin verran Elias Siippaisen alkuperäisen Aron raivaajien pohjalta tekemästä suomennoksesta. Konkkan suomennos ilmestyi 1965. Muualla tekstissä on käytetty Konkkan translitterointia.
166. Niinpä hän, vaikkei ole koskaan kyntänyt, pystyy parempaan kyntösuoritukseen kuin talonpojat, kun hän on luvannut näyttää, että asetettu kyntönormi ei ole mahdoton täyttää.
167. Ks. s. 24.
168. Solohov 1938, s. 410.
169. Esimerkiksi Solohovin kuvaus Nagulnovin englannin kielen opiskelusta on loistava näyte Solohovin taidosta käyttää huumorin keinoja. Ks. Solohov 1938, s. 412-415. Muutenkin Solohovin romaani on laadultaan suhteellisen objektiivinen eikä sorru viime sodan jälkeen yleiseksi tulleet musta-valko -kuvaukseen, jolloin sankari oli valkoistakin valkoisempi (tai punaisempi) ja hänen vastapoolinsa, esimerkiksi virolainen kulakki, mustaakin mustempi.
170. Kirjallisuuselämässä 20-luvulla vallinnut hajanaisuus ja ideologinen hämartyminen ei sopinut keskitettyyn totaaliin suunnitelmaan. Neuvostohallitushan pysytteli suurimman osan 20-lukua jokseenkin syrjässä kirjallisista taisteluista. Puolueen keskuskomitea antoi 1925 julistuksen, ns. neuvostokirjailijoiden Magna Charta Libertatumin, jossa kiellettiin jonkun ryhmän yksinoikeus oikeisiin mielipiteisiin kirjallisuudesta. 20-luvun lopulla puolue alkoi kiristää kirjallisuuspoliittista otettaan. Ks. esim. Struve 1971, s. 89-91.
171. Rothstein 1960, s. 461. Ks. myös NLKP 1975, s. 383.
172. RAPP:in valtakausi, ks. esim. Brown 1963, s. 43-61 ja Ermolaev 1963, s. 55-118.
173. On muistettava, että sosialistinen realismi on enemmän luomismetodi kuin tyyliuunta. Se voi sisältää muitakin kuin realistisia tyyli- piirteitä.
174. Zhdanov 1950, s. 14-15.
175. Futuurisella tarkoitetaan tässä kuten aiemminkin tulevaisuuteen suuntautuvaa, ei kirjalliseen suuntaukseen futurismiin liittyvää.
176. Zhdanov 1950, s. 16.

177. Erilaiset kilpailut yksilöiden, työryhmien ja tuotantolaitosten ja jopa tasavaltojen välillä ovat alunperin kuuluneet kiinteästi viisi-vuotissuunnitelmiin.
178. Mathewson 1975, s. 228.
179. Sama, s. 2-3.
180. Asetuksen mukaan ensimmäisen kerran Neuvostoliiton sankariksi nimetty saa Neuvostoliitona korkeimman kunniamerkin, Leninin kunniamerkin ja Kultaisen tähden mitalin, toistamiseen sankariksi nimetty saa toisen kultaisen tähden ja pronssisen rintakuvan kotiseudulleen sekä kolmannen kerran sankariksi nimetty kolmannen kultaisen tähden ja pronssisen rintakuvan Moskovaan. Ks. Neuvostoliitto 1967, s. 459. Lisäksi on olemassa sosialistisen työn sankareita ja monia muita joko työsuorituksista, yhteiskunnallisista tai taiteellisista ym. ansioista myönnettäviä arvonimiä.
181. Gorki 1960, s. 694, sama englannin kielellä, ks. Gorky 1971, s. 49, alkuteos M. Gorki, 0 literature, Moskva 1955. Raddatz I:een sisältyvä Gorkin puhe on huomattavasti lyhennetty versio, mistä ei teoksessa ole mainintaa, mikä johtaa tähän saksankieliseen tekstiin turvautuvan lukijan harhaan. Gorkin osuus kongressissa, ks. myös Palmgren 1978, s. 264-267.
182. Gorki 1960, s. 694.
183. Mathewson 1975, s. 288.
184. Hayward 1963, s. XIV. Ždanovin ajatukset ovat yleisellä tasolla johdettavissa Leninin artikkelista.
185. Sama pätee myös Ždanovin puheen saksankieliseen versioon, joka vastaa joitakin sisällön kannalta merkityksettömiä pikkupoikkeuksia lukuunottamatta englanninkielistä versiota. Ks. Shdanov 1971. Venäjänkielistä alkutekstiä ei ole ollut mahdollista saada käytettäväksi.
186. Zhdanov 1950, s. 15. Vrt. Lenin 1973, s. 64.
187. Zhdanov 1950, s. 12.
188. Ždanovin puheen saksankielisessä versiossa Marx-Engels-Lenin-Stalin-litania on toistettu kahdesti. Shdanov 1971, s. 348. Vrt. myös n. 58.
189. Ks. esim. Zelinski 1968, s, 151.
190. Zhdanov 1950, s. 15.
191. Ermolaev 1963, s. 197. Ks. myös Holthusen 1972, s. 157, Swayze 1962, s. 113 ja Tertz 1960, s. 24.
192. Holthusen 1972, s. 157.
193. Gorki 1960, s. 701.

194. Tertz 1960. Päämäärähakuisuuden voimakkuuden pysyvyys näkyy siinäkin, että kun sosialistisen realismin statuuotteja muutettiin vuoden 1954 kirjailijakongressissa, ks. esim. Swayze 1962, s. 113-114, niin nimenomaan todellisuuden kuvaaminen sen vallankumouksellisessa kehityksessä säilytettiin, mutta sen sijaan vaatimus ideologisesta kasvatustehtävästä jätettiin pois. Näin haluttiin mitä ilmeisemmin painottaa sitä, että fiktion oli edelleen kuvattava yhteiskuntaa niin, että se oli liikkeessä kohti vallankumouksellista päämääräänsä eli kommunismia ja toisaalta välttää liian avointa propagandistisuuden vaatimusta.
195. Ks. esim. Slonim 1977, s. 167.
196. Gorki 1960, s. 616-617.
197. Pavel Koršagin merkitystä neuvostokirjallisuuden positiivisen sankarin ja yleensäkin neuvostonuorison esikuvana voi tuskin liioitella. Ostrovskin romaanista oli 1967 painetun Neuvostoliitto -tietosanakirjan mukaan otettu jo yli 200 painosta. Ks. Neuvostoliitto 1967, s. 494. Boris Thomson mainitsee painosmääräksi n. 40 miljoonaa. Ks. Thomson 1972, s. 231. Myös Neuvosto-Virossa ymmärrettiin nopeasti Ostrovskin romaanin hyödyllisyys "elämän oppikirjana", kuten sitä Neuvostoliitossa nimitetään. Viron sovjetisoinnin jälkeen 1941 teoksesta otettiin ensimmäinen, 4 150 kpl:n painos, välittömästi sodan loputtua 1945 4 200 kpl, Ždanovismin kauden alettua 1947 10 200 kpl, 1952 kokonaista 20 000 kpl ja vielä 60-luvullakin koululaisille tarkoitettuna painoksena 1961 10 000 kpl ja 1966 peräti 24 000 kpl eli yhteensä 72 550 kpl, mikä vastaa asukaslukuun nähden suunnitelleen Suomessa Tuntemattomasta sotilaasta otettuja painosmääriä. Ks. Nõukogude Eesti tõlkekirjandus 1940-1968, Tallinn 1970, s. 75.
198. Zelinski 1968, s. 155-156. Rufus Mathewson on samaa mieltä, vaikka toisin sanoin. Hänen mielestään Ostrovskin romaanista tuli standardi paljolle sille, mitä kirjoitettiin Ždanovin "blackout'in" jälkeen. Ks. Mathewson 1975, s. 247.
199. Slonim 1977, s. 184. Sama vaikeus tuli näkyviin hyvin selvästi myös Neuvosto-Viron kirjallisuudessa 1940-luvun lopulla ja 1950-luvun alussa, jolloin kirjailijoita moitittiin lähes jatkuvasti siitä, että he eivät kyenneet luomaan tarpeeksi eläviä positiivisia hahmoja, vaan antoivat parhaan panoksensa nimenomaan negatiivisten hahmojen kuvauksessa.
200. Ostrovski 1974, s. 394.
201. Esimerkiksi Nikolai Pogodin näytelmä Aristokraatit (1934) kuvaa Äänisen-Vienanmeren -kanavan eli ns. Stalinin kanavan rakennustöissä olleiden prostituoitujen, rikollisten ja kulakkien muuttumista kollektiivisen järjestelmän hyödyllisiksi jäseniksi. Kuuluisan pedagogin ja kirjailijan Anton Makarenkon optimistinen johtopäätös oli se, että uusi sankari voi syntyä kasvatuksen vaikutuksesta. Kasvatusopillinen runoelma (1934, suomennettu nimellä Paljasjalkaiset isännät, 1957) esittää fiktiivisessä muodossa hänen kasvatusopilliset näkemyksensä, joita hän sovelsi toimiessaan rikollisten kasvatustiloksen johtajana. Hän onnistui kasvattamaan uudelleen useimmat oppilaistaan, jotka omaksuivat kollektiivisen yhteisön tietoisien kansalaisen kaikki hyveet (ks. esim. Slonim 1977, s. 187, vrt. myös Van der Eng-Liedmaier 1959, s. 125).

202. Irstaililla naisjutuillaan kerskailevaa toveriaan hän kasvattaa varsin kovakouraisesti uusiin arvostuksiin: hän lyö tämän jakkaralla tainnoksiin. Parantolassa eroottisia juttuja kertova virolainen (sic!) aiheuttaa rivoista kaskuista käytävän periaatteellisen keskustelun, jossa Kortšagin esiintyy moralistina. Kaikissa tilanteissa hän tuomitsee jyrkästi paheellisuuteen viittaavankin ja pyrkii aina ohjaamaan tovereitaan hyveellisen elämän tielle. Väkivaltaisuus ja kiroilu ovat Pavelin itsensä paheet, joista hän onnistuu vapautumaan itsekasvatuksen avulla.
203. Zelinski 1968, s. 158-159. Tähän on lisättävä se, että Zelinski puhuu enemmän siitä, mitä pitäisi olla kuin siitä mitä on.
204. Ostrovski 1974, s. 409.
205. Zelinski 1968, s. 58.
206. Niitä kutsutaan nykyisin Neuvostoliitossa eufemistisesti Valtion palkinnoiksi. Tosin Neuvosto-Virossa eräissä vielä 60-luvun lopulla paineissa bibliografioissa puhutaan Stalinin palkinnosta, mutta yleisluonteisimmassa teoksissa on ruvettu vuoden 1956 XX puoluekokouksen jälkeen käyttämään Valtion palkinto -nimitystä.
207. Slonim 1977, s. 277.
208. Roy Medvedev arvioi, että vuosien 1936-1939 puhdistuksissa pidätettiin ja tuhottiin n. 600 kirjailijaa, lähes kolmasosa kirjailijaliiton jäsenistä. Tunnetuimpia heistä ovat Osip Mandelstam, Isaak Babel ja Boris Pilnjak. Ks. Medvedev 1971, s. 231. Struve ei osaa sanoa puhdistuksissa menehtyneiden neuvostokirjailijoiden lukumäärää, mutta luettelee heitä lukuisasti eri kirjailijaryhmittymistä. Ks. Struve 1971, s. 282. Myös virolaiset emigranttikirjailijat joutuivat näiden puhdistusten uhreiksi. Suurin osa Leningradissa eläneistä virolaiskirjailijoista menehtyi Stalinin johdolla toimeenpannuissa vainoissa, kuten neuvostovirolainen kirjallisuudentutkija Endel Nirk toteaa. Ks. Nirk 1970, s. 195. Merkittävimmistä emigranttikirjailijoista ainakin Eessaare Aadu (Jaan Anvelt), Hans Pöögelmann, Ain Rannaleet, Valter Kaaver, Peno Alnovo (Osvald Madisson), Leopold Saarts, Oskar Kullerkupp, Karl Treufelt, Karl Trein ja Peeter Meisel (P. Kõvamees) sekä jotkut muut, lähinnä litteraatteihin luettavat, kuten esim. Arnold Terijõe, saivat surmansa puhdistuksissa. Ks. ENE:n vastaavat osat ja EKBL.
209. 30-luvun neuvostoproosasta ja positiivisen sankarin osuudesta siinä ks. esim. Mathewson 1975, s. 211-253, Neuvostoproosaa 2, Porvoo 1974, s. 10, Slonim 1977, s. 184-187, Struve 1971, s. 286-301, Thomson 1972, s. 218-237, Van der Eng-Liedmeier 1959, s. 107-127 ja Zelinski 1968, s. 146-166.
210. Talvisotaa ei lueta Suureen isänmaalliseen sotaan.
211. Zelinski 1968, s. 167.
212. Simmons 1963, s. 91-92, Swayze 1962, s. 28-29, Thomson 1972, s. 235-237 ja Yarmolinsky 1960, s. 2-3.
213. Zelinski 1968, s. 169.

214. Slonim 1964 II, s. 272.
215. Sitä herätettiin nyt kaikin tavoin eloon; ruvettiin ylistämään Venäjän suurta menneisyyttä, vedottiin enemmän isänmaan kuin vallankumouksen puolustamiseen. Ortodoksisen kirkon sallittiin jälleen toimia ja ateismi pantiin aisoihin. Kansainvälisen tilalle tuli patrioottisempi kansallishymni: marraskuun 7. päivänä 1941 Punaisella torilla pidetyssä paraatissa Stalin puhui Moskovan puolustukseen lähteville joukoille kehottaen niitä noudattamaan Aleksanteri Nevskin, Dmitri Donskoin, Kuzma Mininin, Dimitri Požarskyn, Aleksander Suvorovin ja Mihail Kutuzovin esimerkkiä; seuraavana vuonna perustettiin Nevskin, Kutuzovin ja Suvorovin kunniamerkit jne. Ks. esim. Yarmolinsky 1960, s. 2-3. Ks. myös Werth 1966, s. 12, 17-18 ja 104-107.
216. Slonim 1964 II, s. 268-270 ja Slonim 1977, s. 295-296.
217. Zelinski 1968, s. 168.
218. Nimen valinnassa tuli näkyviin halu hakea paralleeleja historiasta. Napoleonia vastaan käyty sota oli Isänmaallinen sota.
219. Puolueen otettua jälleen 1946 kulttuuripolitiikan tiukasti hallintaansa Fadejevia kehoitettiin kirjoittamaan teoksensa uudestaan niin, että nimenomaan puolueen organisoiva osuus tulisi esille. Fadejevin tapauksesta, ks. esim. Swayze 1962, s. 43-47 ja Vickery 1963 II, s. 114-115.
220. Suuren isänmaallisen sodan ajan jättämistä vähemmälle huomiolle tässä yhteydessä voi perustella myös vetoamalla Van der Eng-Liedmeieriin, joka ei tutkimuksessaan käsittele lainkaan sota-ajan kirjallisuuden hahmoja, koska hän katsoo niiden olevan niin vähän tyypillisiä neuvostokirjallisuudelle. Ks. Van der Eng-Liedmeier 1959, s. 9.
221. Ks. esim. Swayze 1962, s. 29-30.
222. 25 aastat Nõukogude Eesti trükisõna 1940-1965, Tallinn 1971, s. 84.
223. Kirjailijoilla oli hyvinkin keskeinen osuus Viron sovjetisoinnissa. Olihan ensimmäisen neuvostomielisen Viron hallituksen pääministerikin kirjailija, lyyrikko-lääkäri Johannes Vares, kirjailijanimeltään Barbarus. Samassa hallituksessa oli toinenkin kirjailija, opetusministeri Johannes Semper. Ulkoministerinä oli lisäksi kirjallisuuskriitikonakin vaikuttanut Nigol Andresen. Nämä ministerit, kuten muutkin neuvostomieliset kollegansa, viettivät sota-ajan Neuvostoliitossa rintaman takana. Muita jo ennen sotaa tunnettuja ja Neuvostoliitosta paenneita kirjailijoita olivat August Jakobson ja Mart Raud. Myös Neuvosto-Virossa sittemmin paljon nimeä saaneet Aadu (alunperin Adolf) Hint ja Juhan Smuul (tuolloin vielä Schmuul), joka aloitti kirjailijanuransa vasta sodan aikana, olivat lähteneet puna-armeijan mukaan.
224. Nämä teokset olivat August Jakobsonin kertomukset Tules ja veres (Tules ja veressä, Moskova 1942, painos 2 600 kappaletta) ja Hiiglaste tee (Jättiläisten tie, Leningrad 1944, painos 4 100 kappaletta), Paul Keardon kertomuskokoelma Tasuja (Kostaja, Moskova 1943, painos 2 600 kappaletta) ja Mart Raudin dokumenttipohjainen Nõukogude Liidu kangelane Arnold Meri. Eesti sangarvõitleja Suures Isamaasõjas (Neuvostoliiton sankari Arnold Meri, Viron sankaritaistelija Suuressa

- isänmaallisessa sodassa, Leningrad 1942, painos 4 100 kappaletta).
225. Tiedot bibliografiasta 25 aastat Nõukogude Eesti trükisõna 1940-1965, Tallinn 1971, s. 178.
  226. Nirk 1970, s. 281-282.
  227. Lopullinen totuus = dogmi.
  228. Mathewson 1975, s. 250-252.
  229. Zelinski 1968, s. 172.
  230. Tertz 1960, s. 33.
  231. Esim. Pavel Vlasov, Levinson ja Pavel Kortšagin. Mutta päämäärätietoisuuden dominoivan aseman vuoksi esimerkiksi Solohovin romaanin Hiljaa virtaa Don kuuluisa sankari Melehov ei voi kuulua positiivisten sankareiden joukkoon, vaikka kirjailijan sympatia on mitä ilmeisimmin Melehovin puolella. Melehov on liian skeptinen voidakseen lukeutua positiivisiin sankareihin. Hän ei kykene löytämään yhtä oikeaa totuutta, vaan harhailee kahden totuuden välillä, mikä ei tee häntä sopivaksi positiivisten sankareiden galleriaan, mutta kuten edellä on todettu, niin Solohovin Semen Davydov on positiivinen sankari. Hän on löytänyt totuuden ja hänellä on selvä päämäärä.
  232. Lenin 1964, s. 51.
  233. Tässä voi viitata myös KLE:n määritelmään, jonka mukaan sosialistisen realismin sankarit ovat Pavel Vlasovista lähtien kollektiivisia sankareita. KLE 4, p. 318.
  234. Puoluejärjestö ja puoluekantainen kirjallisuus. Ks. s. 18-21.
  235. Puoluekantaisuuden tulosta neuvostokirjallisuuden keskeiseksi elementiksi, ks. esim. Ermolaev 1963.
  236. Ns. kommunisminrakentajan moraalikoodeksi - eräänlainen kommunismin kymmenen käskyä - virallistettiin NKP:n ohjelmassa v. 1961, mutta nämä periaatteet olivat yleisesti hyväksytyjä jo aiemminkin. Kommunisminrakentajan moraalikoodeksi: - uskollisuus kommunismin asialle ja rakkaus sosialistista isänmaata ja sosialistisia maita kohtaan; - tunnollinen työ yhteiskunnan hyväksi, (joka ei tee työtä, ei myöskään syö); - jokaisen kansalaisen huolenpito yhteiskunnallisen omaisuuden säilymisestä ja lisääntymisestä; - korkea tietoisuus yhteiskunnallisesta velvollisuudesta; suvaitsemattomuus yhteiskunnan etujen vahingoittamista kohtaan; - kollektivismi ja toverillinen keskinäinen apu: yksi kaikkien ja kaikki yhden puolesta; - humaanit ja keskinäiseen kunnioitukseen perustuvat ihmissuhteet: ihminen on ihmisen ystävä, toveri ja veli: - rehellisyys ja oikeudenmukaisuus, siveellinen puhtaus, yksinkertaisuus ja vaatimattomuus yhteiskunnallisessa ja yksityiselämässä: - perheenjäsenten keskinäinen kunnioitus ja huolehtiminen lasten kasvatuksesta; - suvaitsemattomuus epäoikeudenmukaisuutta, leväperäisyyttä, epärehellisyyttä, kiipijämäisyyttä ja kiristystä kohtaan; - Neuvostoliiton kaikkien kansojen ystävyys ja veljeys, suvaitsemattomuus kansal-

- lista ja rotuvihaa kohtaan;- leppymättömyys kansojen vapauden asian vihollisia kohtaan; - veljellinen solidaarisuus kaikkien maiden työtätekeviä ja kaikkia kansoja kohtaan (Neuvostoliitto 1967, s. 294).
237. Kyseessä on sama Walter Laqueur, joka on saanut kuuluisuutta myös suomettumisesta-kirjoittamalla.
238. Laqueur 1956, s. 21.
239. Alexander Werth selostaa teoksessaan Venäjä sodassa 1941-45 II ideologisen ilmapiirin kiristymistä, joka alkoi tuntua merkittävästi loppuvuodesta 1944, jolloin neuvostoliittolaisia ruvettiin varoittamaan länsimaisista vaikutteista ja hillittiin vapaamman ilmapiirin toiveita. Ks. Werth 1966, s. 288-236.
240. Rothstein 1960, s. 628-629; samat syyt esitetään myös NKP:n historian neljännessä täydennetyssä painoksessa, tosin hillitymmin äänenpainoin. Ks. NLKP 1975, s. 532-534. Ks. myös Yarmolinsky 1960, s. 7.
241. Yarmolinsky 1960, s. 9.
242. Ks. esim. Struve 1971, s. 349-350, Swayze 1962, s. 32-36 ja Yarmolinsky 1960, s. 8-14.
243. Kollektivointi toteutettiin vasta 1949.
244. Päli 1945.
245. Kärner, 1945.
246. Vähemmän tunnetuista kirjailijoista kuolivat sodan aikana Enn Kippel (1942 Leningradissa) ja näytelmäkirjailija Evald Tammlaan (1945 Stuttgartissa).
247. Semper 1947, s. 23-24.
248. 25 aastat Nõukogude Eesti trükisena 1940-1965, Tallinn 1971.
249. Oras 1967.
250. Ks. Nõukogude Eesti tõlkekirjandus 1940-1968, Tallinn 1970.
251. Mainittakoon, että Ždanovismin vuosina ei ilmestynyt yhtään suomalaista teosta, vaan ensimmäinen suomalainen teos oli 1955 ilmestynyt ja Friedebert Tuglasin jo 1924 kääntämä Seitsemän veljestä.
252. Nirk 1970, s. 285.
253. Sosialistisen realismin virallisesta määritelmästä, ks. s. 46.
254. Nirk 1970, s. 285.
255. Tätä päätöstä seurasi muitakin kulttuurielämää koskeneita päätöksiä, joissa puututtiin draamateattereiden ohjelmistoon, elokuvaan ja oopperaan. Päätösten englanninkielinen teksti, ks. Yarmolinsky 1960, s. 29-32.

256. Neuvostoliitossa ei käytetä termiä Ždanovismi, vaan Stalinin kauden kielteisistä ilmiöistä puhuttaessa käytetään termiä "kult litšnosti" (vir. "isikukultus"), henkilöpalvonta. Länsimaisessa tutkimuksessa Ždanovismi-termi on kuitenkin niin vakiintunut, että sen käyttö tässä kulttuuripoliittisessa yhteydessä on perusteltua. Ks. esim. Lord 1972, Struve 1971, Swayze 1962 ja Thomsen 1972. Ždanovismista ks. myös Sostakovitš 1980, s. 328-329.
257. Keskuskomitean alkuperäinen päätösteksti, ks. *Kultura i Žizn*, 20.8. 1946 ja *Pravda*, 21.8.1946.
258. Miten suuresta ja äkkinäisestä muutoksesta oli kyse, käy ilmi siitäkin, että vielä tammikuussa 1946 Pasternak, joka päätösten jälkeen joutui epäsuosioon kuten 30-luvullakin, palkittiin kunniamerkillä ansiokkaasta työstä isänmaan hyväksi. Leningradissa esiintyi palkittujen puolesta Zoštšenko ja huhtikuussa tervehdittiin Anna Ahmatovaa haltioituneesti leningradilaisten kirjailijoiden illassa. Ilja Ehrenburg vertaa tilannetta 30-luvun kirjallisuuspoliittiseen ilmapiiriin. Ks. Ehrenburg 1965, s. 45, 49 ja 50.
259. Rothstein 1960 ja NLKP 1975.
260. Näiden puheiden julkisuuteen tullut yhdistelmä tunnetaan ns. Ždanovin raporttina ja on julkaistu mm. *Pravdassa* 21.9.1946 (mikrofilminä teki-jän hallussa), Ždanov 1946 I, englanninkielinen teksti, ks. Zhdanov 1950.
261. Kaikki käsiin saadut asiaa koskettelevat länsimaiset tutkimukset ottavat raportin huomioon. Sen sijaan neuvostoliittolaisissa tutkimuksissa on yhä enemmän ruvettu ignoroidaan Ždanovin osuutta. Esimerkiksi Korneli Zelinski ei mainitse edes Ždanovin nimeä (Zelinski 1968), mikä on yksi niistä varsin monista tärkeistä asioista, joista Zelinski vaikeenee (Zelinskin teoksen kriittinen arviointi, ks. Sihvo 1968). Hämmästyttävän vähälle huomiolle Ždanovin raportti on jäänyt neuvostovenäläisen kirjallisuuden historian III osassa (*Istorija russkoi sovetskoi literaturi*, III, Moskva 1961), jossa käsitellään vuosia 1941-1957. Ždanov on saanut teoksen 861 sivusta osakseen vain seitsemän riviä, mitä on pidettävä ehdottomasti hänen reaalisen merkityksensä aliarvioimisena.
262. Esim. Krusten 1966, Nirk 1970, Rempelgas 1956, Tonts 1966 ja Tonts 1980.
263. Vastaa Suomen liseniaatintyötä. Lindström 1966.
264. Tonts 1966, s. 1921. Ainoana poikkeuksena yleisestä tutkimusotteesta Tonts mainitsee Lindströmin kandidaatintyön, jonka tulokset oli tuolloin vain osittain julkaistu (Krusten 1966), ja ovat muilta osin edelleenkin julkaisematta.
265. Keel ja Kirjandus -lehden numerossa 5, 1972, s. 313-314, V. Kilk toteaa arvostellessaan Moskovassa 1971 venäjäksi ilmestynyttä Neuvosto-Vircn kirjallisuuden historiaa, että siinäkään ei ole vielä selvitetty sodanjälkeisten vaikeuksien objektiivisia syitä.
266. *Soviet Literature* nr. 9, 1948, s. 1-2. Ždanovin katsottiin olleen

- merkittävä teoreetikko ja kirjailijoiden suuri ystävä. Muistosanoissa palautettiin myös mieleen Ždanovin suuri panos sosialistisen realismin määrittelijänä vuoden 1934 kongressissa. Allekirjoittajien joukossa olivat mm. kuulut neuvostokirjailijat Fadejev, Leonov, Simonov ja Tihonov.
267. Looming, nr. 9, 1948, s. 1029-1031. Allekirjoittajina olivat mm. kirjailijat Erni Hiir, Johannes Semper, Rudolf Sirge ja Friedebert Tuglas.
268. Andresen 1948.
269. Zoštšenko on ansiokas Suomen kirjallisuuden venäjääntäjä ja on kääntänyt mm. Tullitikkuja lainaamassa. Zoštšenko ei tosin osannut täysin suomen kieltä, vaan käytti suomea taitavaa apulaista. Tieto Eino Karhun esitelmästä 2.8.1977 Maiju Lassila -päiviltä Joensuussa. Karhu piti käännöstä erinomaisena.
270. Kertomuksessa on apina asetettu neuvostoelämän arvioijaksi.
271. Ždanov kaivoi esiin erään Zoštšenkon kirjoituksen vuodelta 1922, jolloin hän oli kuulunut Serapion-veljekset nimiseen kirjalliseen ryhmään. Serapion-veljekset kielsivät taiteelta propagandistisen tehtävän. Tuossa kirjoituksessa Zoštšenko suhtautui epäillen kirjailijan puoluesidonnaisuuteen. Ždanovin mukaan Zoštšenko ei ollut muuttunut 25 vuodessa yhtään, vaan oli jäänyt "kirjalliseksi takapihan rotaksi". Ks. Zhdanov 1950, s. 19-23.
272. Zhdanov 1950, s. 24. Zoštšenko todella myös katosi. Hänen teoksiaan ilmestyi seuraavan kerran vasta 1956. Neuvosto-Virossa hänen teoksiaan ilmestyi vuodesta 1961 lähtien.
273. Ryhmä toimi 1911-1923 ja julisti mm. l'art pour l'art -periaatetta.
274. Zhdanov 1950, s. 25-26. Viimeksi siteerattu kohta on muissa käännöksissä ilmaistu voimakkaammin kuin tässä käytetyssä Ždanovin raportin englanninkielisessä versiossa, jonka kustantaja on neuvostoystävällinen järjestö. Esim. Struve 1971, s. 352, sanotaan Ždanovin nimittäneen Ahmatovaa "a cross between a nun and a whore", kun taas Vickery 1963 I, s. 8, väittää Ždanovin sanoneen "part nun and harlot or rather both harlot and nun". Yarmolinsky 1960, s. 23, puolestaan tuo esiin Ždanovin lausuman "Not exactly a nun, not exactly a harlot, more truly a harlot and nun". Neuvostovierolaisessa versiossa lausuma on muodossa "Ei nunn ega kurtisaan, vaid pigem kurtisaan ja nunn" (Ei nunna eikä kurtisaani, vaan pikemminkin kurtisaani ja nunna), Ždanov 1946 II. Tämä sinänsä vähäpätöinen esimerkki osoittaa, kuinka käännösteksteissä on vaara tendensointiin sanojen valinnassa. Antaahan asiasta aivan toisen kuvan nimittääkö Ždanov Ahmatovaa huoraksi vai langenneeksi naiseksi. Ždanovin alkuperäisessä puheessa tämä kohta kuului: "Ne to monahinja, ne to bludnitša, a vernee bludnitša i monahinja, u kotoroj blud smešan s molitvoj". (Ei nunna eikä portto, vaan sekä portto että nunna, jolla haureus ja rukous sekoittuvat). Ždanov 1946 I. Vrt. myös Soštakovitš 1980, s. 87 ja 329.
275. E.T.A. Hoffmann luki novellejaan Saksassa aiemmin vaikuttaneiden Serapion veljesten seurassa. Serapion on erään Hoffmannin kertomuksen henkilö.

276. Zhdanov 1950, s. 27-30.
277. Zhdanov 1950, s. 31. Tässäkin hän toisti lähes sanasta sanaan sitä, mitä hän oli lausunut 1934. Hyökkäyksellään lännen vaikutusta vastaan Ždanov omalta osaltaan pani idulle erään monista sodanjälkeisistä kulttuuripoliittisista kampanjoista, nimittäin lännen pökkuroinin vastaisen kampanjan, joka vaikutti kirjallisuuden sisältöön; Neuvosto-Virossa erityisesti draamassa.
278. Sama, s. 32. Tässä tuli esille jo sodanedelliseltä ajalta tuttu vaatimus pjatiletka- eli viisivuotissuunnitelmateoksista, joita oli 30-luvulla kirjoitettu runsaasti. Ajankohtaiset teemat tulivat hyvin näkyviin myös Neuvosto-Viron proosassa sodan jälkeen. Sankarikin oli usein viisivuotissuunnitelmaa uhrautuvasti toteuttava työn sankari.
279. Siinä kuvattiin Oneginin paluuta sodanjälkeiseen Leningradiin. Onegin-parka sai huonoja kokemuksia kaupungista. Raitiotievaunusta hän kylläkin selvisi melko helposti, koska vain hänen toinen jalkansa ruhjottiin tungoksessa ja vain kerran häntä kutsuttiin idiootiksi samalla kun häntä iskettiin vatsaan. Onegin olisi aatelismiehen tapojen mukaan halunnut haastaa loukkaajansa kaksintaisteluun, mutta ei voinut antaa kaksintaisteluhaastetta hansikkailla läimäyttämällä, koska joku oli varastanut ne.
280. Vrt. n. 58.
281. Zhdanov 1950, s. 38.
282. Sama, s. 38-39.
283. Ždanovin kirjallisuuskäsityksen mekaanisuutta osoittaa se, miten hän puolusti sitä, että keskuskomitea oli puuttunut päätöksissään niinkin yksityiskohtaisesti kulttuurielämän asioihin. Koska oli luonnollista, että keskuskomitea puuttui esimerkiksi kulutustavaroiden tuotantoon tai puutavaran jakeluun, niin yhtä luonnollista oli, että keskuskomitea puuttui myös kirjalliseen tuotantoon, joka oli saatettava samoille linjoille muiden työsektorien kanssa, kuten Ždanov painotti. Kirjallisuus ei siis saanut olla mikään yhteiskuntaruumiista erillään toimiva yksikkö, vaan sen toiminnan tuli olla koordinoitua kaikkeen muuhun yhteiskunnalliseen toimintaan. Zhdanov 1950, s. 39-40.
284. Zhdanov 1950, s. 41-42.
285. Ks. esim. Yarmolinsky 1960, s. 33-37.
286. NKP:n historian mukaan näihin keskusteluihin ottivat osaa sadat tuhannet neuvostokansalaiset. Tuloksena oli se, virallisen käsityksen mukaan, että kansalaiset tulivat paljon vaativimmiksi taiteilijoita kohtaan. Ideologista horjuvuutta kohtaan omaksuttiin kompromissiton asenne. Ks. Rothstein 1960, s. 631-632 ja NLKP 1975, s. 535. Myös Neuvosto-Virossa ruvettiin harrastamaan lukijoiden kongresseja, joissa työtätekevien väitetään esittäneen vaatimuksiaan ja odotuksiaan kirjailijoille. Näiden selostuksia on mm. Loomingin vuosikerroissa.
287. Ks. esim. Lindström 1966, s. 32.

288. Tässä oli selvä yhteys Ždanovin raporttiin.
289. Merilaas ei kuitenkaan joutunut täydelliseen boikottiin, sillä hän julkaisi kaksi lastenkirjaa Ždanovismin aikana. Muuten hän vaikenä kirjailijana 60-luvulle asti.
290. Myös Ždanovin raportissa oli sama vaatimus. Ajankohtaisten aiheiden vaatimus oli koko Ždanovismin ajalle leimaa-antava. Siinä ja sen toteuttamisessa menttiin joskus hyvinkin pitkälle. Saatettiin kirjoittaa teoksia esimerkiksi Stalinin suojametsävyöhykkeistä tai virolaisen Egon Rannetin tapaan esim. hevossiittolasta, Tori hobusekasvatus (Torin hevossiittola, Looming nr. 1 ja 2, 1952).
291. Ainakaan lyriikassa tämä ei pidä paikkaansa, sillä 1945 ilmestyneestä seitsemästä runoeteoksesta ainakin kuusi käsitteli juuri käytyä sotaa. Proosateoksia ilmestyi vain kaksi.
292. Karotamm 1946, s. 977-980.
293. Vrt. Zhdanov 1950, s. 38.
294. Karotamm 1946, s. 981-982.
295. Tätä ei pidä sekoittaa Neuvosto-Viron kirjailijoiden II kongressiin, mikä pidettiin 24. - 26.11.
296. Karotamm 1946.
297. Semper käytti sanaa "nõukogulik", mikä on vaikea kääntää yhdellä sanalla.
298. Vähäinen tuottavuus oli Neuvosto-Viron kirjallisuuden krooninen tauti aina 50-luvun lopulle asti. Ks. esim. 25 aastat Nõokogude Eesti trüki-sona, Tallinn 1971 ja vrt. taulukko s. 66.
299. Looming, September 1946, s. 1086-1087.
300. Ks. s. 69.
301. Karotamm, s. 1947.
302. Päli 1947.
303. Andresen 1947.
304. Semper 1947.
305. Looming, Jaanuar-veebruuar 1947, s. 113.
306. Semper 1947, s. 28. Männik kuvasi novelleissaan ja kertomuksissaan Suuren isänmaallisen sodan taistelijoita.
307. Ks. esim. Simmons 1961, s. 260.
308. Se on mukana proosavalikoimassa Suomenlahden takaa, Porvoo 1968, nimellä Väsymys.

309. Kosmopolitismin vastainen kampanja, ks. s. 79 eteenpäin.
310. Esim. Simmons 1961, Struve 1971, Vickery 1963 I ja II ja Yarmolinsky 1960.
311. Lännen pökkuroinnin vastaisesta kampanjasta, ks. esim. Simmons 1961, s. 265-279 ja Struve 1971, s. 359-368.
312. Veselovski seuraajineen leimattiin lännen pökkuroijiksi. Kosmopolitismi, komparatismi, positivismi, porvarillinen liberalismi, objektivismi jne. integroitiin veselovskismiksi. Sellaiset kirjallisuuden-tutkijat, jotka olivat väittäneet, että lännellä oli ollut jotain merkittävää vaikutusta Venäjän ja Neuvostoliiton kirjallisuuteen, leimattiin veselovskisteiksi.
313. Egon Rannet viljeli myös kosmopolitismien aihetta näytelmissään ja kertomuksissaan.
314. Internationalismin syrjäytyminen neuvostopatriotismien tieltä sai kirjallisuudessa konkreetteja sovelluksia. Solohovin Hiljaa virtaa Donin vuoden 1946 painoksesta poistettiin kohta, jossa bolševikki sanoo, ettei proletariaatilla ole isänmaata ja että patriotismi on vain rikkaiden asia. Samoin poistettiin kohta, jossa venäläinen sotilas päästää saksalaisen antautuneen menemään, saksalainen toteaa työläisten olevan samalla puolella luokkataistelussa. Ks. Yarmolinsky 1960, s. 84-85. 1953 ilmestyneen Solohovin uudelleen korjaaman painoksen mukaan suomennetussa laitoksessa edellinen kohta on jätetty pois, mutta jälkimmäinen on otettu mukaan, Solohov 1966, s. 328-329. Hiljaa virtaa Donin ensipainoksessa bolševikki Buntšuk luki upseeritoveriilleen Leninin artikkelin, jossa korostettiin, että isänmaan puolustaminen ei syrjäytä luokkataistelua. Vuoden 1953 painoksessa Buntšuk lukee artikkelin, jossa Lenin puhuu armeijan merkityksestä. Solohov 1966, s. 308.
315. Ks. esim. Ehrenburg 1965, s. 154, Swayze 1962, s. 54-64, Vickery 1963 I, s. 11-18, Vickery 1963 II, s. 105-111 ja Yarmolinsky 1960, s. 80-85.
316. Looming nr. 2 Veebruar, 1949, s. 212-222.
317. Virolaisiakin syytettiin ennen kaikkea esteettis-formaalisesta teatterinäkemystä, joka ei ottanut tarpeeksi huomioon näytelmien aatteellista sisältöä. Virolaiskriitikot olivat myös hyökänneet nimenomaan myöhemmin Stalinin palkinnolla palkittujen näytelmien kimppuun. Syytettiinpä heitä jopa Pravdassa tuomittujen kriitikoiden matkimisesta. He olivat myös yrittäneet naamioida kosmopoliittisuuteensa, epäisänmaallisuutensa ja esteettisen formalisminsa, mutta nyt heidätkin paljastettiin.
318. Ks. esim. Yarmolinsky 1960, s. 79.
319. Looming nr. 1 Jaanuar, 1949, s. 126-127. Mainittakoon, että tuon ajan kirjallisuudenhistoria on edelleenkin Neuvosto-Virossa julkaisematta, siksi problemaattiseksi sen arviointi on osoittautunut. 1948 arvioitiin porvarillisen Viron kirjallisuudenhistoriaan ilmestyvän 1950. Ks. Looming nr. 1 Jaanuar, 1949, s. 127.

320. Hän tarkoitti kirjallisessa albumissa Ammukaar I ja II julkaistuja kertomuksia.
321. Metsanurk 1949, s. 223-228.
322. Raudseppin isä oli kartanon puutarhuri-viinamestari. Proletaarisen syntyperän eli ns. puhtaan ankeetan vaatimus oli myös kaunokirjallisuudessa varsin yleinen positiiviselle sankarille asetettu vaatimus.
323. Raudsepp 1949, s. 228-236. Voi olla, että Raudseppin itsekritiikkiä ei pidetty tarpeeksi vakuuttavana. Hänet vangittiin 1951 ja hän kuoli vankeudessa tuntemattomassa paikassa 16.9.1952. Stalinismin tuomitsemisen jälkeen hänenkin maineensa palautettiin eli hänet neuvostotermnologian mukaisesti rehabilitoitiin.
324. Vallak 1949, s. 236.
325. Urgart (1900-1953) työskenteli ennen sotaa bibliografina ja kriitikona.
326. Urgart 1949.
327. Looming nr. 4, 1949, s. 635.
328. Looming nr. 5, 1949, s. 635.
329. Looming nr. 4, 1949, s. 635-636.
330. Looming nr. 4, 1949, s. 637. Formalismin ja kosmopolitismen juurimisesta musiikissa, vrt. Šostakovitš 1980, s. 173 eteenpäin.
331. Ks. esim. Remmelgas 1956. On kuitenkin harhaanjohtavaa tehdä Laossonista yksin syyllistä kansallisen perinteen ignorointiin, kuten häntä jälkikäteen tuomittaessa on tehty. Laossonin takana oli koko virallinen establishment. Sitähän osoittaa sekin, että hänen artikkelinsa julkaistiin myös EKP:n keskuskomitean äänenkannattajassa Eesti Bolševik.
332. Laosson 1949 I, s. 739-743.
333. Sama, s. 743-748.
334. Laosson onnistui kiinnittämään Noos-Eestiin lähes kaikki mahdolliset negatiiviset etiketit. Se oli "kosmopoliittinen dandy", jonka jäsenet "olivat Pariisin ullakkokamareiden tai suuren maailman salonkien psykopaatteja, jotka haistaessaan lähestyviä imperialistisia tappotalkoita militarismien kaunistamiseksi lauloivat ruumiiden esteettisistä ominaisuuksista ja haaskan kauneudesta". He olivat myös "teoreettiset tienraivaajat fasistiselle käytännölle, juuri heidän dekadentin ihmisvihansa, edistyksen pelon ja kulttuurivihamielisyytensä pohjalta versoivat Euroopan rappeutuvan porvariston epäsiikimäiset führerit Hitler etunenässä", julisti Laosson. Ks. Laosson 1949 I, s. 755.
335. Laosson 1949 I, s. 755. Tosiasia oli, että Noor-Eesti halusi murtaa

virolaisen kulttuurin sen mielestä ahtaat nationalistiset kahleet ja avartaa virolaista kulttuuria eurooppalaiseen suuntaan.

336. Laosson 1949 II.
337. Sama, s. 900. Andresen puolustautui tätä syytöstä vastaan vasta vuonna 1963 sillä, että sikäläiset kirjailijat olivat joutuneet Stalinin uhreiksi, joten heidän nimiään ei voinut mainita. Leningradin osuus olisi näin ollen jäänyt ilman nimiä, ja sen takia ei kouluille tarkoitettuun kirjallisuudenhistorian oppikirjaan otettu Leningradissa vaikuttaneita kirjailijoita. Andresen 1963, s. 745.
338. Laosson 1949 II, s. 991-994.
339. Sama, s. 994-997.
340. Sama, s. 999-1000. Vaikka Laossonin artikkelissa esitettyjä mieltipiteitä Noor-Eestistä ei olekaan Neuvosto-Virossa hyväksytty enää aikoihin, niin ryhmän tuomitseminen säilyi hyvin sitkeästi vielä stalinismin tuomitsemisen jälkeenkin. Neuvosto-Viron historia ilmestyi uudelleen kirjoitettuna 1957, mutta siinäkin on säilynyt hyvin kielteinen arvio Noor-Eestistä (Naan 1957, s. 321-322). Tämäkin historia havaittiin epätydyttäväksi ja uudessa Neuvosto-Viron historiassa on Noor-Eestin arviointi heilahtanut miltei toiseen äärimmäisyyteen (Eesti NSV ajalugu II, s. 637-638, Tallinn 1963). Nyt Noor-Eesti nähdään jo valtaosin realistisena ryhmittymänä, joka palveli työkansan etuja. Toisaalta kuitenkin nähdään Noor-Eestiin kuuluneiden kirjailijoiden tuotannossa pessimismia, mikä aiheutui mustasotnialaisen taantumuksen vaikutuksesta. EKA III:ssa, mikä ilmestyi 1969, on Noor-Eestissä nähty negatiivista ja positiivista, pääosin kuitenkin positiivista (EKA III, s. 302-314). Noor-Eestin taiteellisia päämääriä on suomessa selostanut mm. Kai Laitinen väitöskirjassaan (Laitinen 1973, s. 109-123).
341. Ks. s. 108-110.
342. Laosson 1949 II, s. 1001-1004.
343. Looming nr. 7, 1950, s. 896. Palkinnon suuruus oli 5 000 vanhaa ruplaa (500 nykyruplaa), joka tuolloin vastasi n. kahdeksan kuukauden keskimääräistä ansiota. Stalinin palkintoon verrattuna summa oli varsin vaatimaton, sillä ensimmäisen luokan Stalinin palkinto oli suuruudeltaan 100 000 vanhaa ruplaa. Stalinin palkinnosta ks. s. 103.
344. Looming nr. 2, 1950, s. 254-256.
345. Mait Metsanurk, Hugo Raudsepp ja Peet Vallak olivat krikoineet itsensä vuotta aiemmin, ks. s. 80-81.
346. Looming nr. 2, 1950, s. 255-256.
347. Sama, s. 256.
348. Tässä viitattiin Tuglasin osuuteen teoksessa Eesti kirjanduse ajalugu, Tartu 1946-1947, johon Tuglas oli kirjoittanut osan Kriitiline realism. Ks. s. 82.

349. Lindström 1966, s. 38.
350. Laosson 1949 I ja II.
351. Looming nr. 3, 1950, s. 379.
352. Käytettävissä olleista lähteistä ei ole löytynyt Mälkistä tarkempia tietoja. Hän toimittaa nykyisin tiettävästi elokuvissakävijöille jaettavaa ohjelmalehtistä. Häntä ei edes mainita ENE:ssä sen enempää kuin EKBL:ssä.
353. Mälk 1950.
354. Sama, s. 529-530.
355. Paljastaminen oli yksi käytetyimmistä sanoista kampanjoissa. Se antoi mielikuvan eräänlaisista salaliittolaisista, jotka piilossa punoivat juoniaan neuvostovaltaa vastaan. Myös kaunokirjallisuudessa kansanvihollisen paljastaminen oli suosittu motiivi. Salaliittoajatus konkretisoitiinkin ns. lääkärisalaliitossa, jonka väitettiin 1953 uhanneen Stalinin henkeä.
356. Syytetä voidaan pitää absurdina; porvarillisen nationalismin aatteiden julkinen levittäminen sodan jälkeen Neuvosto-Virossa oli täysin mahdotonta, siksi tehokkaasti tiedotusvälineitä ja kirjallisuutta valvottiin.
357. Mälk tarkoitti tässä venäläisten voimakasta imigraatiota Neuvosto-Viroon. Vuoteen 1959 mennessä ehti Neuvosto-Viroon muuttaa 300 000 ihmistä, näistä venäläisiä n. 240 000. Ks. ENE 2, s. 72. Käytettävissä olleista tilastoista ei vuoden 1950 tilannetta ole voitu selvittää, mutta todennäköisesti muualta Neuvostoliitosta oli tullut tuolloin jo yli 200 000 ihmistä Viroon. Ks. ENE 2, s. 69-70.
358. Ks. s. 86.
359. Hän oli ministerinä kesällä 1940 Varesin hallituksessa, joka yhdessä Tallinnaan tuolloin saapuneen Andrei Ždanovin kanssa valmisti Viron liittämisen Neuvostoliittoon.
360. Aiemmin hänen oli väitetty suosineen kosmopolitismia.
361. Mälk 1950, s. 532.
362. Sögel 1972, s. 134.
363. Kahden viimeksimainitun itsekritiikistä Mälk ei maininnut sanaakaan, vaan totesi heidän olleen aktiiveja hitleriläisten miehittäjien auttajia. Näin sinetöitiin ilmeisesti Raudseppin kohtalo, hänet vangittiin seuraavana vuonna ja vankeudessa Raudsepp kuolikin. Metsanurkia ei vangittu, mutta hän sai teoksiaan julkisuuteen vasta 1955.
364. Hänen miehensä Heiti Talvik oli vangittu jo aiemmin ja kuoli vankeudessa 1947. Alver vaikenä runoilijana aina vuoteen 1962 asti, jolloin ilmestyi valikoima hänen aiempia runojaan.

365. Merilaas ilmestyi julkisuuteen seuraavan kerran 1959.
366. Vuoteen 1963 asti pelkästään kääntäjä.
367. Mälk 1950, s. 531-533.
368. Sama, s. 533.
369. Sama, s. 534.
370. Sõgel 1951 I, II, III ja IV. Sõgel on vuodesta 1968 lähtien Kielen ja kirjallisuuden instituutin johtaja.
371. Sõgel 1951 I-IV.
372. Remmelgas 1956, s. 1600 ja 1602. Eesti kirjanduse agalugu, I-IV, Tallinn 1953, sai kuitenkin murskaavan kritiikin, sillä 1953 oli kulttuuripoliittinen ilmapiiri Stalinin kuoltua siinä määrin lauhtunut, että vulgaarisosiologinen kirjallisuuden arviointi ei mennyt enää kritiikittä läpi. Sõgelin toimittaman oppikirjan kritiikistä, ks. Looming nr. 7 ja 8, 1954.
373. Ks. esim. Remmelgas 1956, s. 1603.
374. Hans Kruus oli tunnettu historioitsija jo ennen Neuvosto-Viroa ja aktiivipoliitikko neuvostovallan aikana. 1946-1950 hän oli mm. Neuvosto-Viron ulkoministeri ja Neuvosto-Viron Tiedeakatemian presidentti.
375. Looming nr. 12, 1950, s. 1528. EKP:n keskuskomitean täysistunto oli pidetty saman vuoden maaliskuussa.
376. Remmelgas 1956, s. 1604.
377. Teoksessa mitätöitiin luonnollisesti ns. porvarillisen Viron kirjallisuus. Teokseen sisältyvässä historiallisessa katsauksessa Viron kirjallisuuden kehitykseen sivuutetaan 20- ja 30-luvun kirjallisuus hyvin lyhyesti parilla sivulla (s. 35-38). Myös kirjailijaesittelyissä, joita teoksessa on kaikkiaan 35 kappaletta, kampanjoinnin jäljet näkyvät hyvin selvästi. Epäsuosioon joutuneita Tuglasta, Semperiä, Raudseppiä, Metsanurkia, Merilaasia, Alveria ym. saa turhaan etsiä tästä suurelle neuvostoyleisölle tarkoitettusta ensimmäisestä Neuvosto-Viron kirjailijoiden esittelystä. Mukaan on kelpuutettu toisaalta sellaisia kirjailijoita kuin Max Laosson, Juhan Lilienbach, joka kuoli jo 1928 ja Otto Månther, kuollut 1929 ja julkaissut yhden novellikokelman jne.
378. Ždanov puhui 1934 kongressissa varkaista, salapoliiseista, prostituoiduista, sutenööreistä ja gangstereista esitellessään länsimaisen kirjallisuuden sankareita. Ks. Zhdanov 1950, s. 13.
379. Päll sai kokea hyvin konkreettisesti kritiikin kohteeksi joutumisensa. Neuvosto-Viron presidentistä tehtiin Tallinnan opettajanvalmistuslaitoksen viron kielen ja kirjallisuuden opettaja.
380. Käbin 1950, s. 5-12.

381. Leberecht 1950, s. 867.
382. Tämä johtui ehkä siitä, että lähes kaikki tunnetuimmat virolaiset proletaarikirjailijat saivat surmansa Stalinin puhdistuksissa. Näin ollen heidän mainitsemisensa olisi ollut Leberechtille itselleen vaarallista.
383. Leberecht 1950, s. 867.
384. Tooming 1950 II. Toomingaan ei mainitse mitään virolaisten omasta perinteestä. Merkillepantava on hänen mainintansa siitä, että sankarin malli otettiin Neuvosto-Virossa venäläisestä kirjallisuudesta. Tämä koskee luonnollisesti mitä keskeisimmin positiivista sankaria. Reet Lindström panee myös kandidaatintyössään merkille venäläisen kirjallisuuden ja neuvostokirjallisuuden voimakkaasti kasvaneen vaikutuksen sodan jälkeen todeten mm. Gorkin Aidin ilmestyneen jo 1946. Lindström 1966, s. 40. Äiti tosin ilmestyi viroksi jo 1934. Ks. ENE 2, s. 442. Muut positiivisen sankarin klassiset esikuvat ilmestyivät viroksi seuraavasti: Sementti 1930, Tuho 1941, Tšapajev 1941, Kuinka teräs karaistui 1941 ja Aron raivaajat 1947. Venäjää taitamattomillakin virolaiskirjailijoilla oli siis esikuvat käytettävissään.
385. Rimmelgas 1956.
386. Ks. esim. Nõukogude Eesti raamat 1940-1954, Tallinn 1956, s. 20-31.
387. Neuvosto-Virossa on tätä aikaa julkisesti käsitellyt perusteellisesti Lembit Rimmelgas. Ks. Rimmelgas 1956. Hyvän kuvan ajasta saa myös Enn Vetemaan pienoisromaanista Pillimees (Vetemaa 1968).
388. Ks. s. 69.
389. Skematisoitumisesta ks. mm. Krusten 1966, Lindström 1963, Lindström 1966, Nirk 1970, Rimmelgas 1956 ja Tonts 1966.
390. Konkreetisti sensuurin olemassaolo on nähtävästi painotuotteissa sensorin Nihil obstat -merkinnästä eli sensorin hyväksymismerkinnästä. Se sisältyy painatusta koskeviin tietoihin, jotka ovat joko viimeisellä sivulla tai tittelilehden kääntöpuolella. Sanomalehdissä tiedot ovat tavallisesti viimeisen sivun alalaidassa. Vieraskielisissä vieniin tarkoitetuissa ja eräissä muissakaan julkaisuissa sensorin merkintää ei ole. Sensorin merkintä koostuu yhdestä tai kahdesta kirjaimesta ja viidestä numerosta. Alkuvuoteen 1940 asti merkintää edelsi huomautus, josta ilmeni, että kyseessä on Glavlitin edustaja, esim. Glavlitin edustaja A-04318. Tämän jälkeen merkintä edustajasta on jätetty pois, mutta muuten numerointi jatkuu entisenlaisena. Ks. Gorokhoff 1959, s. 80-81. Sensuroimisessa noudatetaan maantieteellistä jakoa. Kullakin sensuurialueella on oma tai omat tunnuskirjaimensa. Neuvostoliiton sensuurialueiden kirjaintunnukset on esitetty Gorokhoffin tutkimuksessa sivulla 257 liitteessä 46. Gorokhoffin mukaan Tallinnan sensuurialueen tunnus olisi MB (ovat kyrillisiä kirjaimia, latinalaisin kirjaimin MV). Näin todella on. Kaikissa virolaisissa painotuotteissa, joihin sensorin merkintä kuuluu on tunnus MB. MB-sensuurialue on ilmeisesti

Neuvosto-Viron alue. Sensoreita on luonnollisesti muuallakin kuin Tallinnassa, sillä esimerkiksi sensuroitavia sanomalehtiä ilmestyy päivittäin muuallakin kuin Tallinnassa. Myös muiden alueiden sensuuritunnukset osoittautuivat lukuisten pistokokeiden perusteella pitävän paikkansa. Esimerkkinä painatustiedoista, joihin sisältyy myös sensorin hyväksymismerkintä, voidaan esittää Osvald Toomingin romaani Pruuni katku aastail.

Vastutav toimetaja P. Kuusberg.
Kaanejoonise valmistanud A. Koemets.
Keeleline toimetaja S. Holberg.
Tehniline toimetaja O. Kasemets.

Ladumisele antud 10. IX 1949. Trükkimisele antud 23. XII 1949. Trükiarv 4000.
Paber 56:79, 1/16. Trükipoognaid 28,25.
MB-09902. Trükikoda "Noor-Eesti".
Tartu, Kastani 38. Tellimise nr. 1156.

(Tooming 1950 I, s. 451 kääntöpuolella).

(Vastaava toimittaja P. Kuusberg.
Kansipiiroksen tehnyt A. Koemets.
Kielellinen toimittaja S. Holberg.
Tekninen toimittaja O. Kasemets.

Annettu ladottavaksi 10. IX 1949.
Annettu painettavaksi 23. XII 1949. Painos 4000.
Paperi 56:79, 1/16. Painoarkeja 28,25.
MB-09902. Kirjapaino Noor-Eesti.
Tartto, Kastanin k. 38. Tilauksen numero 1156.)

391. Gorokhoff 1959, s. 73-74. Gorokhoffin tutkimuksesta Publishing in the USSR (s. 73-87) saa melko täydellisen selvityksen neuvostosen suurin toimintatavoista. Lyhyt selostus neuvostosen suurin toiminnasta on esimerkiksi teoksessa Encyclopedia of Russia and the Soviet Union (Mc-Graw-Hill 1961, s. 72). Neuvostosen suurin syntyvaiheista on lyhyt esitys myös puolalaisen Stefan Morawskin artikkelissa Taide ja poliittinen sensuuri (teoksessa Taide kovassa maailmassa, toim. Aarne Kinnunen, Porvoo 1974, s. 15-41). Gorokhoff viittaa tutkimuksessaan useihin neuvostolähteisiin, jotka todistavat, että sensuuri toimi sodan jälkeen suunnilleen samojen periaatteiden mukaan kuin ennen sotaakin. Ks. Gorokhoff 1959, s. 78-83 ja 85-87.
392. ENE 8, s. 76, tsensuur.
393. Ks. s. 99-100.
394. Lindström 1963, s. 121-122.
395. Metsanurk 1957, s. 468 jälkeen.
396. Metsanurk 1947.

397. Sama, s. 680.
398. Metsanurk 1957, s. 32. Ilmeisesti seitsemän kuukauden tuomio porvarillisen Viron langettamana katsottiin Neuvosto-Virossa sopimattoman lieväksi.
399. Metsanurk 1947, s. 679-680 ja Metsanurk 1957, s. 31-33.
400. Metsanurk 1947, s. 686.
401. Metsanurk 1957, s. 40.
402. Yleisliittolaiselta tasolta voidaan käsikirjoituksen toimituksellisesta käsittelystä ottaa esimerkiksi Ilja Ehrenburgin Myrsky, josta oli kustantamossa poistettu kaikki Stalinin ajan laittomuuksiin viijaavat kohdat (Ehrenburg 1965, s. 48).
403. Krusten 1966, s. 272.
404. Smuul 1954, s. 854.
405. Krusten 1966, s. 272.
406. Sokolov 1949, s. 363.
407. Kirjailijat Paul Viiding, Paul Rummo, Eduard Männik ja kustannustoitmittaja Friedrich Kölli.
408. Kirjailijaliiton puheenjohtaja Johannes Semper, joka ei vielä ollut joutunut epäsuosioon, Sovetskaja Estonian päätoimittaja D. Rudnev, S.E. on Rahva Häälin Tallinnassa ilmestynvä venäjänkielinen vastine, Neuvosto-Viron Komsomolin propagandasihteeri Lembit Rimmelgas, kriitikko Oskar Urgart ja Rahva Häälin varapäätoimittaja Paul Kuusberg.
409. Looming nr. 3, 1949, s. 379-380.
410. Paul Viiding hävisi julkisuudesta yhdeksäksi vuodeksi. 1951-1953 Viiding oli kirjakaupan hoitaja. Hänen seuraava teoksensa ilmestyi 1958.
411. Looming nr. 2, 1949.
412. Sokolov 1949.
413. Ks. 25 aastat Nõukogude Eesti trükisena, Tallinn 1971, s. 111-112.
414. Looming nr. 5, 1948, s. 638-640.
415. Looming nr. 2, 1949, s. 254.
416. Looming nr. 7, 1948, s. 894-895.
417. Yarmolinsky 1960, s. 134.
418. Neuvostoliitto 1967, s. 541. Määritelmän voi muuten katsoa pitä-

- vän paikkansa, mutta teorian arvostelu aloitettiin jo ennen Stalinin tuomitsemisesta. Tässäkin näkyy se yleinen ilmiö, jonka mukaan jälkikäteen kulttuuripolitiikankin kielteiset ilmiöt on vieritetty pelkästään Stalinin syyksi. Laajemmin konfliktittomuuden teoriaa on selostettu esim. *Kratkaja Literaturnaja Entsiklopedijan* osassa 1, p. 577-580, Moskva 1962.
419. Virta ei nimestään huolimatta ole tiettävästi mitään suomensukuis- ta kansallisuutta. Hänen alkuperäinen nimensä oli ilmeisesti Severtsev. Hänen isänsä oli kyläpappi Tambovin kuvernementissa ja oli luultavasti sekaantunut bolševikkien vastaiseen ns. Antonovin kapinaan. Struve 1971, s. 298, n. 2. Virran nimenvallintaan on saattanut vaikuttaa se, että Tambovin kuvernementin naapuruuudessa elää suomensukuisia mordvalaisia.
420. Vickery 1963 I, s. 27-28.
421. Swayze 1962, s. 77-78.
422. Vickery 1963 I, s. 28.
423. Lindström 1963, s. 126-127.
424. Näin tapahtuu esimerkiksi Rudolf Sirgen kertomuksessa *Otsustav pöörak* (Ratkaiseva käänne, alku ilmestyi *Looming* nr. 4, 1949, kirjoitet- tettu 1948-1954), Ilmar Sikemäen kertomuksessa *Õige elu tuleb randa* (Oikea elämä tulee rannikolle, *Looming* nr. 6, 1949), Erni Krustenin kertomuksessa *Rahu nimel* (Rauhan nimissä, *Looming* nr. 11 ja 12, 1950), Osvald Toomingin romaanissa *Roheline kuld* (Vihreä kulta, Tallinn 1950) sekä Hans Leberechtin romaanissa *Valgus Koordis* (1949) ja *Teel* (Tiellä, 1951).
425. Gorokhoff 1959, s. 42-61.
426. Ks. liite 2.
427. Zhdanov 1950, s. 42.
428. Tulik 1947, s. 731.
429. Ks. s. 97.
430. Ks. s. 86.
431. Tuglas 1973, s. 112-113.
432. Lindström 1966, s. 36-37.
433. Ks. esim. EKBL.
434. Ks. s. 90-91. Näin kävi esimerkiksi Eduard Pällille, joka oli tehnyt puolueelle ja neuvostoväylälle suuria palveluksia mm. EKP:n keskuskomitean sihteerinä ja Neuvosto-Viron korkeimman neuvoston presidiumin puheenjohtajana eli Neuvosto-Viron presidenttinä.

435. Sögel 1972, s. 133.
436. Palkintoja ovat myös arvonimet, joita Neuvosto-Viron kirjailijoilla on kaksi astetta: Viron SNT:n ansioitunut kirjailija ja Viron SNT:n kansankirjailija.
437. ENE 4, Lenini preemia, s. 412 ja McGraw-Hill 1961, Lenin Prizes, s. 308. Vuoden 1965 jälkeisissä neuvostolähteissä ei yleensä enää mainita Stalinin palkintoa nimeltä, vaan sitä tarkoitettaessa puhutaan eufemistisesti Valtion palkinnosta, vir. Riiklik preemia.
438. Swayze 1962, s. 241. Palkinnon suuruutta voi havainnollistaa vertaamalla palkintoja tuonaikaiseen keskiansioon Neuvostoliitossa. Esimerkiksi vuonna 1950 oli keskikuukausiansio Neuvostoliitossa 64,2 uutta ruplaa, ks. ENE 5, s. 451, taulukko Töölite ja teenistujate keskmine kuupalk (rbl). Näin ollen ensimmäisen luokan Stalinin palkinto vastasi 1950 tavallisen palkannauttijan 13 vuoden palkkaa. Juhan Smuulinkin, 1952 vielä Schmuul, sama kolmannen luokan 2500 uuden ruplan palkinto vastasi vuoden 1950 tason mukaan kolmen vuoden ja 3 kuukauden keskimääräisansiota. Koska kirjailijoiden tiedossa oli minkätyyppisille teoksille näitä palkintoja myönnettiin, on ymmärrettävää, että monet heistä pyrkivät kirjoittamaan sellaisia teoksia, joiden saattoi arvella tulevan huomioonotetuiksi palkintoja jaettaessa. Kun varsinkin Stalinin palkinnoilla palkituista kirjoista otettiin jättiläispainoksia, esim. Leberechtin Valgus Koordis-romaanina on painettu yksin Neuvostoliitossa n. 450 000 kpl, niin monet palkitut kirjailijat tulivat ruplamiljonääreiksi.
439. Looming nr. 7, 1950, s. 896.
440. Swayze 1962, s. 241-242.
441. Litfund eli kirjallisuusrahasto kokoaa varansa tekijänpalkkioista. Litfund järjestää kirjailijoille erilaisia terveydenhoito- ja lomapalveluksia sekä antaa edullisia lainoja. Vuoden 1954 kirjailijakongressissa moitittiin myös Litfundin epäasianmukaista toimintaa. Ks. Swayze 1962, s. 240-241.
442. Tonts 1966.
443. Sama, s. 1923.
444. Hint 1951. Hintin romaanista tarkemmin ks. luku VIII.
445. Hint 1962. Tuulisen rannan I osan kritiikistä ks. Tonts 1980.
446. Männik 1951.
447. Sama, s. 1132.
448. Sama, s. 1136.
449. Sama, s. 1137. Peeter Tihun kuvauksen pintapuolisuutta moittivat myös R. Alekōrs, Noorte Hääl 9.6.1951 ja A. Roolaht, Edasi 10.6.1951.

450. Männik 1951, s. 1137.
451. Hint 1952, s. 162-237.
452. Hint 1951, s. 224.
453. Hint 1952, s. 187.
454. Sama, s. 195-196.
455. Sama s. 268-269.
456. Männik 1951, s. 1137.
457. Hint 1952, s. 379-388.
458. Sama, s. 381.
459. Männik 1951, s. 1140.
460. Ks. Leht 1975, s. 80.
461. Hint 1952, s. 273-275.
462. Sama, s. 286-293.
463. Siimisker 1960, s. 131.
464. Tonts 1980, s. 4.
465. Ks. Lindström 1963 ja 1966 sekä Krusten 1966.
466. Stalin 1950 I, Stalin 1950 II ja Järv 1972, s. 418.
467. Se sai nimensä kielitieteilijä N.J. Marrin (1865-1934) mukaan, joka oli esittänyt, että kieli kuuluu marxilaisen käsitteistön päällysrakenteeseen ja että jokaisella yhteiskuntatyypillä on omasta luokka-olemuksesta määräytyvä kiелensä.
468. Stalin 1950 III.
469. Ariste 1949.
470. Raudsepp 1951, s. 1229.
471. Tällöin ei luonnollisesti ollut puhetta marrismista tai Stalinin mielipiteistä.
472. Raudsepp 1951, s. 1229.
473. Sama, s. 1233. Tällä tarkoitettiin ilmeisesti sitä, että Sögelinkin olisi täytynyt tunnustaa syyllistyneensä marrismin tapaiseen vulgaariin asennoitumiseen.
474. Ks. esim. Vickery 1963 II, s. 116, n. 31 ja Vickery 1963 I, s. 25, n. 30.

475. Looming 1951, nr. 11, s. 1287 - 1323, kirjeet 1-3, nr. 12, s. 1403-1423, kirjeet 4-5, kaikkiaan Smuul kirjoitti 9 kirjettä.
476. Myös Neuvosto-Virossa reagoitiin välittömästi näihinkin impulsseihin. Neuvosto-Viron lehdistössä julkaistiin Gogolin syntymän satavuotispäivänä peräti 29 Gogolia koskevaa vironkielistä artikkelia. Ks. Artiklite Kroonika 1952, nr. 1, s. 158-159.
477. Birnbaum 1966, s. 120.
478. Järv 1972, s. 419. Järvin väite johtuu ehkä siitä, että hän ei lainkaan käsittele sitä keskustelua, jota oli käyty alkuvuodesta 1952. Muutenkin Järv artikkelissaan, joka kylläkin ottaa huomioon tärkeät käännekohdat Neuvostoliiton sodanjälkeisessä kirjallisuuspolitiikassa, tekee liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä, kuten esimerkiksi väittäessään, että Malenkovin puhe merkitsi Ždanovin teesien täydellistä hylkäämistä ja sosialistisen realismin katkaisuksen viskaamista romukoppaan.
479. Ks. esim. Järv 1972, s. 419, Swayze 1962, s. 80-81 ja Vickery 1963 I, s. 31-32. Neuvosto-Virossa Malenkovin käsityksiä kirjallisuudesta esitettiin mm. Loomingissa nr. 11, 1952, s. 1194 eteenpäin.
480. Ks. s. 64.
481. Vallankumouksellishistoriallinen romaani oli luonnollisesti sallittu, kuten esim. Hintin Tuulinen ranta.
482. Päämäärätietoisuuden merkitystä positiiviselle sankarille voidaan perustella Ždanovisminkin aikana merkittävänä kirjallisuusteoreettikkona pidetyn L. Timofejevin artikkelilla 0 položitelnom geroe sovetzkoi literaturi (Neuvostokirjallisuuden positiivisesta sankarista, Timofejev 1952), jossa Timofejev korostaa useaan otteeseen ja hyvin painokkaasti kommunismin jalon päämäärän merkitystä positiivisen sankarin aktiviteetin ohjaajana ja korostaa samalla sankarin taistelevaa, s.o. maanisesti päämäärään pyrkivää luonnetta.
483. Samaa mitään esteitä kaihtamatonta optimismia heijastaa myös em. Timofejevin artikkeli (Timofejev 1952).
484. Timofejev korostaa myös positiivisen sankarin esikuvallisia moraalisia ominaisuuksia, jotka johtuvat jalon päämäärän, s.o. kommunismin rakentamisen, jalostavasta vaikutuksesta (Timofejev 1952).
485. Tällä hetkellä arvioituna Leberechtin romaanin kaunokirjalliset ansiot on arvioitava melko vaatimattomiksi. Leberechtiä sen emppä kuin hänen romaaniaankaan ei tiettävästi enää edes käsitellä Neuvosto-Viron kouluissa, vaikka vielä vuonna 1964 lukioasteelle tarkoitettussa oppikirjassa (Eesti kirjanduse ajalugu III, Tallinn 1964, toimittanut Ždanovismin ajan ideologisissa kamppailuissa näkyvästi esillä ollut Endel Sõgel) Leberecht on yksi oman lukunsa saaneista kirjailijoista, kun esimerkiksi Leberechtiin verrattuna varmasti korkeatasoisempi kirjailija Rudolf Sirge on joutunut tyytymään vain neljään sivuun Leberechtin 12 sivua vastaan. Reet Lindström antoi myös kandidaatintyössään vielä vuonna 1966 suhteellisen posi-

- tiivisen arvion Leberechtin romaanista lähinnä sen temaattisen pioneeriluonteen takia.(Ks. Lindström 1966, s. 139.
486. Nirk 1970, s. 309.
487. Arvo Mägi, Viron kirjallisuuden historia. Helsinki 1965 ja Estonian Literature, Sundbyberg 1968.
488. Nirk 1970, s. 308-309. Vrt. Lindström edellä.
489. Ks. s. 99.
490. Tooming 1950 I.
491. Lindström 1966, s. 197.
492. EKBL:ssä ei ole mitään tietoja Toomingin elämästä vuosilta 1951-1955.
493. EKBL, s. 408.
494. Ks. s.99.
495. Tälle kannalle on myös neuvostovirolainen kritiikki ruvennut kallistumaan. Ks. Tonts 1980, s. 4.
496. Reet Lindström menee jopa niin pitkälle, että katsoo Tuulisen rannan I osan sosialistisen realismin ensimmäiseksi suursaavutukseksi Neuvosto-Virossa (Lindström 1966, s. 198). Suursaavutuksesta puhuminen on kuitenkin liioiteltua, sillä eräänlaisen pihtisynnytyksen takia Hintin romaaniin on jäänyt selviä puutteellisuksiakin, mutta siihenastisen neuvostovirolaisen romaanin paras ja kestävin saavutus Hintin romaani varmasti on.
497. Metsanurkin romaanin kohtalosta, ks. s. 95-96.
498. Sirgen romaani tekee rehellisyydellään esimerkiksi Leberechtiin verrattuna suorastaan järkyttävän vaikutuksen, vaikkei Sirgekään ole maltaanut olla karrikoimatta eräitä henkilöitään.
499. Molemmat, mutta varsinkin Roht, saivat ankaraa arvostelua siitä, että teokset eivät osoittaneet omaksutun sosialistisen realismin perusteitakaan. Ks. esim. Taev 1947 ja Tulik 1947.
500. Krusten 1966.
501. Lindström 1963 ja Lindström 1966.
502. Looming nr. 1, 1952, s. 6-38.
503. Shaw 1972, s. 71. Shaw'n teos ei ole monografia romaanista vaan kirjallisuustieteellinen sanakirja. Hän on kuitenkin onnistuneesti tiivistänyt tutkimuksen tulokset suppeaan artikkeliin.
504. Shaw kuten monet muutkin käyttää nimityksiä "flat character" ja "round character".

505. Romaanin mukaan tehdyn ensimmäisen virolaisen värielokuvan (1950) päärooli oli myös Paul Runge, jota näytteli positiivisen sankarin osaan mitä sopivin nuori ja komea oopperasankari Georg Ots. Romaanin mukaan on tehty myös ooppera.
506. Vrt. esim. Semjon Babajevskin romaaniin Kultaisen tähden ritari, jonka positiivinen sankari muistuttaa tässäkin suhteessa Rungea.
507. Neuvostoliitossa jokainen kansalainen täyttää mm. työpaikkaansa varten ankeetan eli kyselylomakkeen, jossa hän selostaa elämäkertansa (ransk. enquête = kysely).
508. Koordi oli todellinen kylä Järvamaan maakunnassa Keski-Virossa, missä Leberecht vietti kesiään lapsuudessaan sukulaistensa luona. Ks. esim. EKBL, s. 189.
509. Viroksi 'uusmaasaaja'. Virolais-suomalaisessa sanakirjassa, Helsinki 1971 ja Eesti- soome sõnaraamatussa, Tallinn 1972, 'uusmaasaaja' on suomennettu 'asutustilallinen', mikä ei sovi tähän yhteyteen, sillä 'asutustilallinen' merkitsee uudisraivaajaa, kun taas 'uusmaasaaja' sai pääsääntöisesti lunastaa itselleen jo raivattua peltomaata, kuten Rungekin tekee.
510. Leberecht 1949, s. 30.
511. Sama.
512. Keskmik oli keskikokoisen tilan haltija, joka harjoitti maataloutta ilman palkattua työvoimaa ja jolla oli viljelysmaata korkeintaan 30 ha.
513. Kulakki oli suurviljelijä, joka omisti yli 30 ha viljelysmaata ja käytti tavallisesti myös palkkatyövoimaa. Kändin mallin Leberecht on saanut mahdollisesti Solohovilta, jonka Aron raivaajien Jakov Lukitš osaa myös tekeytyä hyvin hyödylliseksi.
514. Partorg on puolueorganisaattori, joka johtaa alueensa puoluetoimintaa.
515. Jakob Pärnin kertomus Oma tuba, oma luba ilmestyi 1879, suom. 1882 1891. Siinä asetettiin virolaisen talonpojan päämääräksi oman talon ostaminen ja riippumattomuuden saavuttaminen. Vrt. myös tältä vuositalta Tammsaaren Totuuden ja oikeuden I osa.
516. Leberecht 1949, s. 58.
517. Vaimon murheena on se, että hän ei pääse tukkimetsään miehensä avuksi. Voimiensa puolesta hän kyllä siihen pystyisi, sillä hän kykenee nostamaan viisipuutaisen eli n. 82 kg painavan säkin maasta kärryihin.
518. Leberecht 1949, s. 93.
519. Mielenkiintoisen yhtymäkohtana suomalaiseen kirjallisuuteen voi mainita, että kylävaltuutettu Tatrik kertoo Rungelle Lehtosen Putkinotkon säkin-kantokohtauksen kanssa analogisen omakohtaisen tarinan. Leberechtillä vastaava episodi loppuu onnettomammin kuin Putkinotkossa, sillä Tatrik

lyyhistyy säkkinsä alle puoli virstaa ennen kotiaan ja hevosella perässä seurannut isäntä vie säkin takaisin. Ei ole varmaa tietoa siitä, onko kohtaus lainattu Putkinotkosta, mutta se on mahdollista, sillä Putkinotko vironettiin 1926 ja tuolloin Neuvostoliitossa elänyt Leberecht on jossain vaiheessa voinut sen lukea. Viron kirjallisuudessa ei tiettävästi ole samanlaista kohtausta, vaikka virolainen kansantarusto tuntee jauhosäkinkantamis-motiivin.

520. Leberecht 1949, s. 106.
521. Sama, s. 126.
522. Metsäveljet olivat neuvostovaltaa asevoimin vastustaneita virolais-sissejä, jotka taistelivat Viron metsiä tukikohtinaan pitäen pitkälle 50-luvulle asti. Heidän toimintaansa ovat kaunokirjallisesti kuvanneet mm. Arved Viirlaid romaanissaan Ristideta hauad (Ristittömät haudat), suom. lyhennettynä Hämeenlinna 1969 ja Hämeenlinna 1977 ja saksalainen Hermann Behr suomennetussa romaanissaan Partisaanina Viron metsissä, Porvoo 1958. Neuvostoterminologiassa metsäveljet ovat bandiitteja.
523. Leberecht 1949, s. 240.
524. Brigadiiri on esimerkillinen työläinen, joka hoitaa myös eräitä työnjohtajan velvollisuuksia työryhmässä.
525. Leberecht 1949, s. 261.
526. Osvald Tooming suo sentään 1950 ilmestyneessä romaanissaan Vihreä kulta positiivisen sankarinsa avuksi vastaavaan tehtävään kaivinkoneen.
527. Ks. esim. Nirk 1970, s. 309 ja EKBL. Jotakuinkin realistisen kuvan Neuvosto-Viron kolhoosien alkuajoista voi saada Heino Kiihin romaanista Tondiöömaja (Kummituksen yösiija), Tallinn 1970 ja Mats Traatin romaanista Tants aurukatla Ümber (Tanssi höyrykattilan ympärillä), Tallinn 1971, suomennettu nimellä Viisi tanssia, Hämeenlinna 1976 ja Traatin romaanista Maastik õunapuu ja meiereikorstnaga (Maisema omenapuun ja meijerinpiipun kera), Tallinn 1973. Ero Leberechtin ja toisaalta Kiihin ja Traatin romaanien realismisuudessa on merkitsevä.
528. ENE määrittelee puoluekantaisuuden (parteilisus) ensinnäkin kuulumiseksi puolueeseen ja toiseksi yhteiskunnalliseksi asennoitumiseksi. Samoin määrittelee asian, tosin laajemmin perustellen, Bolšaja Sovetskaja Entsiklopedija (Moskva 1975), ks. osa 19, partiinost.
529. Leberecht 1949, s. 41-42.
530. Byrokraattisen puoluevirikailijan kuvaaminen oli yleinen motiivi niiden vuosien neuvostokirjallisuudessa.
531. Myös Sokolov piti arvostelussaan Muulia puolueen johtavan roolin edustajana. Ks. Sokolov 1949.
532. Muulilla on partorgille hyvin sopiva nimi. 'Muuli'merkitsee 'aallonmurtaja'. Kulakkien nimet ovat Koor, 'kuori' tai 'kerma' ja Känd, 'kanto'.

533. Leberecht 1949, s. 83.
534. Sama, s. 120.
535. Sama, s. 155.
536. Retoriseen tulikokeeseen joutumisesta on hyvin paljon esimerkkejä neuvostokirjallisuuden klassikoista lähtien. Vrt. esim. Vlasov, Tšumalov, Davydov ja Kortšagin.
537. Ks. Van der Eng-Liedmaier 1959, s. 153.
538. Leberecht 1949, s. 153.
539. Neuvosto-Viron ensimmäinen kolhoosi muodostettiin Saarenmaalla Valjalan pitäjässä 23.8. 1947.
540. Van der Eng-Liedmaier 1959, s. 130-136.
541. Leberecht 1949, s. 54-55.
542. Sama, s. 84.
543. Sama, s. 128.
544. Semidorin suoranaiseksi esikuvaksi voi osoittaa Aron raivaajien Sukarj-vaarin tai Haukivaarin. Venäjän 'suka' = hauki.
545. Leberecht 1949, s. 225-226.
546. Sama, s. 241.
547. Sama, s. 275.
548. Sama, s. 279.
549. Sama, s. 55.
550. Sama, s. 87.
551. Sama, s. 185.
552. Sama, s. 105.
553. Jotakuinkin täydellinen huumorintajun puute on positiivisille sankareille ominainen piirre jo Pavel Vlasovista lähtien.
554. Intrigin ulkoisissa piirteissä Leberecht on tiukan diakroninen. Saarenmaan Valjalan kolhoosi perustettiin juuri romaanissa kuvattuna aikana.
555. Leberecht 1949, s. 133.
556. Toomingin romaanissa Roheline kuld on täysin analoginen tilanne, kun naapurikyläneuvostojen alueelta saapuu vapaaehtoisryhmä toisensa jäl-

keen auttamaan maanparannustöissä. Ilmapiirikin on täysin Leberechtin romaanin kohtausta vastaava.

557. Vrt. s. 38.
558. Leberecht 1949, s. 275.
559. Sama, s. 279-280.
560. Ždanovismin ajan ja vielä myöhemmätkin neuvostovirolaiset romaanit loppuvat lähes poikkeuksetta optimistiseen huipennukseen. Ks. n. 707.
561. Leberecht 1949, s. 282.
562. Sama, s. 260.
563. Sama, s. 162.
564. Sama, s. 83.
565. Sama, s. 169.
566. Sama, s. 186.
567. Laqueur 1956, s. 21. Tupakoinnin lopettaminen oli jo Tšernyševskin Rahmetovin ongelma. Ks. Tšernoševski 1979, s. 242.
568. Leberecht 1949, s. 70 ja 73.
569. Avioliiton solmiminen oli tuon ajan Neuvostoliitossa koruton toimitus ja saattoi olla pelkkä rekisteröinti kyläneuvostossa tai toimeenpaneavassa komiteassa.
570. Leberecht 1949, s. 221.
571. Tässäkin Leberecht on noudattanut Solohovin esimerkkiä, sillä Semidoria vastaava Sukarj-vaari saa Aron raivaajissa myös luottamustehtävän.
572. Leberecht 1949, s. 40-41.
573. Kulakin tai muun luokkavihollisen paljastaminen oikeudenkäynnissä tai muuten oli tuon ajan neuvostokirjallisuudessa, myös neuvostovirolaisessa, käytetty motiivi. Näin tapahtuu myös mm. jäljempänä käsiteltävissä Toomingin ja Hintin romaaneissa.
574. Leberecht 1949, s. 176.
575. Asiaa käsitteli melko laajasti mm. Hugo Lumet, tosin draaman kannalta, artikkelissaan Positiivne kangelane peab tegutsema (Positiivisen sankarin täytyy toimia), Eesti Nõukogude Teater nr. 1, 1954, s. 119-144.
576. Ruskean ruton vuosina, Tooming 1950 I.

577. Toomingille on tullut pieni lipsahdus positiivisen sankarinsa biografisissa tiedoissa, sillä pidätettäessä syksyllä 1941 Maametsin iäksi ilmoitetaan 31 vuotta, s. 28. S. 394 Maametsin syntymäajaksi ilmoitetaan kuitenkin 17.7. 1911, joten Maamets on pidätyshetkellä vasta 30-vuotias.
578. Tooming 1950 I, s. 126; vrt. Leberechtin esittelemät kulakit.
579. Tooming 1950 I, s. 24.
580. Kansankomissariaatti tarkoitti ministeriötä. 1946 nimitys muutettiin ministeriöksi.
581. Tooming 1950 I, s. 37.
582. Sama, s. 24-25.
583. Sama, s. 65.
584. Koodia voi käyttää esim. seuraavasti: a= yksi koputus - tauko - yksi koputus, p= kaksi koputusta - tauko - viisi koputusta jne.
585. Tooming 1950 I, s. 103.
586. Tämä ns. kolmas tie on saanut erityisen kiivaan tuomion neuvostovirolaisessa historiankirjoituksessa. Kolmas tie perustuu nationalistiseen ajatteluun Viron itsenäisyydestä ja on jyrkkä antiteesi neuvostopatriotismille.
587. Tooming 1950 I, s. 140-141.
588. Tooming 1950 I, s. 142. Uuden ihmisen kuvaamisen vaatimus tuli yleiseksi jo sosialistisen realismin syntyvaiheissa. Tooming julkaisi itsekkin 1948 kertomuskokoelman Uued inimesed.
589. On muistettava, että eletään syksyä 1941, jolloin Saksa oli saavuttanut valtavia voittoja itärintamalla ja edennyt Leningradin ja Moskovan esikaupunkeihin.
590. Tooming 1950 I, s. 194.
591. Sama, s. 199.
592. Neuvostoliitossa puhuttelusanoilla on virallisessa kielenkäytössä tärkeä merkitys. Toveri-puhuttelua käytetään poliittisesti myönteisesti asennoituvasta henkilöstä ja ehdottomasti puolueen jäsenestä, mutta ei koskaan poliittisesta antagonistista.
593. A. M. Van der Eng-Liedmeier katsoo erääksi tämän aikakauden neuvostokirjallisuuden protagonistin pääpiirteeksi kompleksittomuuden. Ks. Van der Eng-Liedmaier 1959, s. 152-155.
594. Leberechtin partorg Muuli aloitti myös päivänsä valelemalla itseään kylmällä vedellä ja hieroi tämän jälkeen itseään karkealla pyyhkeellä, Leberecht 1949, s. 217. Rahmetovhan karaisi itseään jopa naulapatjan päällä nukkumalla.

595. Viroksi vasikkaa kutsutaan lehmäksi, 'lehm'.
596. Kavaltajan Tooming on ristinyt Nipernaadiksi, joka on myös maanpakoon 1944 lähteneen August Gailitin suosituimman teoksen päähenkilön nimi. Ehkä Tooming on halunnut näin heittää varjon Gailitin ylle, sillä Nipernaadi-nimi on käytössä tiettävästi vain Gailitin romaanissa. Ainakaan tämän työn tekijä ei ole missään muualla tavannut tätä nimeä Toomingin romaania lukuunottamatta. Gailit oli pitkään täydellisessä paitsiossa Neuvosto-Virossa ja vasta 1967 Toomas Nipernaadi julkaistiin Neuvosto-Virossa. Romaani ilmestyi 1928.
597. Internationaali oli vielä 1942 Neuvostoliiton kansallislaulu, joten demonstraatio oli suoranaisen taisteluhaasteen heittäminen saksalaisille. Neuvostoliiton uuden kansallislaulun sävellyskilpailusta, ks. Sostakovitš 1980, s. 300-306.
598. Tämä on harvinainen poikkeus, sillä yleensä maanpakoon lähteneitä virolaiskirjailijoita ei noina vuosina mainittu kuin negatiivisesti, mutta Kivikas tulee esille lähes positiivisesti, sillä hänen artikkelinsa vahvistaa Maametsin mielipidettä saksalaisista Viron ryöstäjinä.
599. Möller on ilmeisesti todellisen henkilön oikea nimi, sillä Raimond Kaugverin romaanissa Neljäkymmentä kynttilää, suomennettuna Jyväskylä 1971, puhutaan sivulla 144 samaisesta Mölleristä.
600. Tooming 1950 I, s. 451.
601. Syrjin, syrjin, Kallis Kalevan poika.
602. Tiettävästi myös Tooming oli Stalinin palkinnon kandidaatti romaaninsa ansiosta ennen epäsuosioon joutumistaan.
603. Tooming 1950 I, s. 101-102.
604. Sama, s. 107.
605. Sama, s. 205.
606. Sama, s. 198.
607. Sama, s. 199.
608. Sama, s. 223.
609. Sama, s. 269.
610. Sama, s. 354-355.
611. Sama, s. 356.
612. Sama, s. 451.
613. Tooming 1961, s. 185.

614. Sama, s. 239.
615. Tässä yhteydessä Tooming mainitsee ainoan kerran suomalaiset, kun neuvostoliittolainen upseeri toteaa valkosuomalaisten hyökänneen maalta ja saksalaisten mereltä Hangon kimppuun. Tooming 1950 I, s. 264. Tooming kyllä panee upseerin liioittelemaan valkosuomalaisten rynnäköintiä Hangon suunnalla, sillä suomalaiset tyytyivät tällä suunnalla vain häirintätuleen, koska venäläisten oli pakko vetäytyä Hangosta Saksan edetessä Suomenlahden etelärannalla. Venäläiset jättivätkin Hangon 4.12. ilman taistelua. Tällöin suuri osa perääntyvästä saattueesta tuhoutui miinoihin ja saksalaisten ilmahyökkäykseen osan Hangon joukoista hukkua ja osan jäädessä vangiksi. Vangiksi jäänyt upseeri Pavel Kaplygin olisi voinut kuulua juuri näihin.
616. Tooming 1950 I, s. 266-267.
617. Kaplygin toteuttaakin hyvin Leninin sanat puolueesta proletaari-luokan organisoituna tahtona.
618. Ks. s. 165.
619. Tälläinen varomattomuus on vähemmän uskottavaa; varsinkin kun Tooming muuten kuvaa Jupon varsin tehokkaaksi. (Jupo = Julgeoleku politsei = Turvallisuuspoliisi.) Neuvosto-Virossa kerrotaan, että Toomingin todennäköinen vankeus tai karkotus 1951-1955 olisi johtunut siitä, että Toomingia olisi ruvettu epäilemään sen takia, että hän osoitti romaanillaan tuntevansa epäilyttävän hyvin Jupon ja Gestapon toimintaa.
620. Tooming 1950 I, s. 362 ja 363.
621. Sama, s. 49-50.
622. Ks. s. 153.
623. Ks. s. 165-166.
624. Tooming 1950 I, s. 265.
625. Laqueur 1956, s. 21.
626. Yleensäkin tuon ajan neuvostovirolaisessa kirjallisuudessa kaikki tapahtui mahdollisimman konkreettisesti, sillä piilotetusti vaikuttamista ei hyväksytty.
627. Tooming 1950 I, s. 269.
628. Tooming 1950 I, s. 282. Saksalais miehityksen aikaisia pilkkalauluja oli runsaasti, mm. Lili Marleen mukailtiin seuraavasti: Sada grammi leiba ja hernepesuvettä,/ kolme päeva pärast üks saksa sigarett,/ ja selle eest pead sa võitlema,/ ja uut Euroopa looma./ Mu neiid Lili Marleen. (Sata grammaa leipää ja hernepesuvettä,/ kolmen päivän päästä yksi saksalainen savuke,/ ja sen vuoksi pitää sinun taistella,/ ja uutta Eurooppaa luoda./ Neitoni Lili Marleen.)

629. Tooming 1950 I, s. 32. Samanlaisen erehdyksen tekee Samuli Alaspää kirjoittaessaan Keski-suomalaisessa 13.5. 1979: "Eestin kulttuurihenkilöitä on haudattu kauniille Metsäkalmiston hautausmaalle. Siellä on mm. Oscar Wilde, Lydia Koidula ja Georg Ots."
630. Ks. Mathewson 1975, s. 208-209.
631. Tooming 1950 I, s. 333.
632. Sama, s. 49-50.
633. Sama, s. 356.
634. Ks. n. 707.
635. Toomingin nimien valinnan eklektisyys tulee tässäkin näkyviin. Haureuteen taipuvalla naisella on korostetun saksalainen nimi.
636. Tooming 1950 I, s. 232.
637. Ostrovski 1974, s. 361.
638. Tämän partisaanitaistelun merkitystä on romaanissa todellisuuteen verrattuna selvästi liioiteltu.
639. Tätä edelsi jo kömpelö lahjontayritys, ks. s. 174-175.
640. Tooming 1950 I, s. 167-168.
641. Tässä Tooming on jälleen käyttänyt nimisymboliikkaa. Trikk merkitsee 'tempu', 'konsti'.
642. Tooming 1950 I, s. 220.
643. Eduard Vilde on historiallisissa romaaneissaan kuvannut runsaasti virolaisiin talonpoikiin kohdistettua ruumiillista rangaistusta. Vrt. myös Aino Kallaksen novelli Bernhard Riives.
644. Tooming 1950 I, s. 221.
645. Hint aikoi alunperin kirjoittaa pentalogian, ks. Leht 1975, s. 79. Ehkä Hintillä oli vertailukohtana mielellään Tammsaaren pentalogia Totuus ja oikeus.
646. Miljöö on paikannettavissa Hintin kotiseutuun, Kihelkunnan pitäjään.
647. Myös vuoden 1952 painosta on myöhempiin painoksiin muutettu, mutta muutokset ovat hyvin pieniä.
648. Myöhemmissä osissa tosin mainitaan, että Matis Tihu olisi liittynyt Venäjän sos. dem. puolueeseen.
649. Luvut 12-18 ja 21-23.
650. Lukuihin 19-21 ja 23 ja 25.

651. Häntä kuvataan uusissa luvuissa 12-18, vähemmän luvussa 21 sekä poissaolevana luvuissa 22 ja 23.
652. Paronia kuvatessaan Hint ei ole varmaankaan liioitellut aatelin mielivaltaisuutta todellisuuteen verrattuna. Olihan Aino Kallaksellekin suuri järkytys, kun hän kuuli puolisonsa Oskar Kallakasen enon kertovan virolaisen talonpojan asemasta vielä Hintinkin kuvaamana aikana. Tämä vaikutti ratkaisevasti Kallaksen koko tuotannon ilmeeseen. Ks. Laitinen 1973, s. 48-49.
653. Hint 1952, s. 184.
654. Hintin alunperin sankariksi kaavailema Matis Tihu on n. 45-50-vuotias ja olisi siis ikänsäkin puolesta epätyypillinen sankari.
655. Hint on Enn Tihua kuvatessaan hyvin autobiografinen, mitä voidaan pitää eräänä leimaa-antavana piirteenä koko Hintin tuotannossa.
656. Hint 1952, s. 176.
657. Hint 1951, s. 218.
658. Sama aihe tulee esiin myös tetralogian III osassa, jossa pakkotyöhön joutunut Tihu kertoo kohtalotoverilleen ja sukulaiselleen Joonas Tihulle Spartacuksen tarinan.
659. Jatkossa lyhyiden vuoksi sosialidemokraattinen puolue.
660. Kalininille, josta tuli myöhemmin mm. Neuvostoliiton presidentti, on Neuvosto-Virossa annettu hyvin suuri merkitys Viron sosialidemokraattisen liikkeen organisjoina, vaikkei hänen tosiasiallisesta merkityksestään ole täyttä selvyttä. Tallinnan eräs kaupunginosa ja tuotantolaitos mm. on ristitty Kalininin mukaan.
661. Männik 1951, s. 1137.
662. Hint 1952, s. 224.
663. Tšernyševskin Mitä tehdä? mainitaan erikseen.
664. Oikein, Mihail Ivanovitš; Hint 1952, s. 196.
665. Ks. Leht 1975.
666. Ohrannyje Otdeljenija = Suojeluosasto
667. Mm. jyrkkä miljööön vaihdos tuntuu häiritsevältä. Hint ei ole Tallinnan työläismiljöössä samalla tavalla "kotonaan" kuin tutulla Saarenmaalla, johon hänellä on intuitiivisen elämyksellinen ote.
668. Hint 1951, s. 224.
669. Hint 1952, s. 268-269.
670. Sama, mm. luvut 13, 17 ja 18.

671. Tihun mainitsemaan päämäärään pyrittiin todellisuudessakin. Tämä näkyy myös Neuvostoliiton historiankirjoituksessa, jossa vuoden 1905 tapahtumia kutsutaan vallankumoukseksi.
672. Hint 1952, s. 275.
673. Aino Kallas on kuvannut lähes analogisen tapauksen kuuluisassa novellissaan Bernhard Riives. Hintin mahdollisina virolaisina esikuvina vuoden 1905 tapausten kuvaajista voidaan mainita Eduard Vilde, A. H. Tammsaare ja Friedebert Tuglas. Ks. s. 27-29.
674. Hint on antanut I osan positiivisen sankarin Peeter Tihun kohdata tetralogian myöhemmissä osissa lähes kaikki mahdolliset onnettomuudet: menetettyään ensin I osassa tyttöystävänsä Uuden torin verilöylyssä, hän menettää I osassa myöhemmin isänsä, joutuu pakkotyöhön Siperiaan, sotii veljeään vastaan ja lähtee maanpakoon Neuvosto-Venäjälle, menee naimisiin, mutta on menettänyt suvunjakamiskykynsä, palvelee uskollisesti uutta isänmaataan, mutta joutuu jälleen vankeuteen vaimonsa kera ja katoaa jäljettämiin.
675. Paul Kuusbergin arvio Tuulisesta rannasta ilmestyi Rahva Häälissä 26.6. 1951 ja sitä laajempi Eduard Männikin arviointi Loomingissa nr. 9, 1951.
676. Toimittamisesta Neuvostoliitossa ks. liite 2.
677. Hintin työskentelystä Tuulisen rannan parissa, ks. Leht 1975, s. 78-81.
678. Hintin tapauksesta ja Ždanovismin ajan kritiikin luonteesta, ks. Tonts 1966 ja Tonts 1980.
679. Leht 1975, s. 96.
680. Ei liene sattuma, että Ostrovskin kuulun romaanin nimenä on juuri Kuinka teräs karaistui. Pavel Kortšagin tulee sitä tietoisemmaksi päämäärän tärkeydestä mitä suuremmiksi hänen vaikeutensa tulevat.
681. Ehrenburgin mukaan Fadejev esimerkiksi oli todennut, että sosialistisen realismin ei tule kuvata ihmisiä sellaisina kuin he ovat, vaan sellaisina kuin heidän pitäisi olla. Ks. Fadejev 1977, s. 19.
682. Ks. Sokolov 1949.
683. Looming nr. 3, 1949, s. 379.
684. Ratas on todella kristallinpuhdas. Hänestä ei voi löytää virheitä tai edes inhimillisiä heikkouksia tupakointia lukuunottamatta, joka on hänenkin tapauksessaan sankarille suotu suurin pahe. Hänen ankeutensa on vielä puhtaampi kuin Tihun. Hän on peräisin kurjaliston kurjistuneimmasta osasta. Hänen isänsä oli viety Siperiaan Narvan Kreenholmin tehtaiden lakon takia. Kreenholmin tehtaot olivat tekstiilikombinaatti, jossa jo 1870 oli 4 500 työläistä ja 1912 peräti 10 400. Kreenholmin lakko 1872 oli aikoinaan Venäjän suurimpia. Hint tarkoittanee kuitenkin vuoden 1882 lakkoa, johon otti osaa yli 5 000 työ-

läistä. Ratasin äiti oli häädetty työläisparakista pienten lasten kanssa kadulle. Äiti kuoli keuhkotautiin Karlin ollessa kuusi-vuotias, ja poika oli joutunut hankkimaan toimeentulonsa lastenkoti-vuosien jälkeen itse. Tässä tulee näkyviin Zdanovismin vuosille tyypillinen piirre esittää sankarin lapsuus ja nuoruus ankeakin ankeampina. Ks. Krusten 1966.

685. Hint 1952, s. 194.

686. Konspiratiivisuus tulee vahvistetuksi myös vastapuolen konspi-ratiivisuuden kuvauksen avulla. Hint avaa näkymän Ohranan toi-mintaan Tihun tyttöystävän isän Tiit Rautsikin joutuessa värväy-tymään nuuskijaksi mm. Tihun takia. Tällöin lukija saa ensimmäisen kerran tietää, että lihu on sosialidemokraattisen puolueen jäsen, mikä on tavallaan tunnustus Ohranan tehokkuudelle.

687. Hint 1952, s. 228-229 on pelkkä maininta Tihun osallistumisesta tehtaan puolueosaston neuvotteluun.

688. Ks. Leht 1975, s. 81 ja Siimisker 1960.

689. Hint 1952, s. 233.

690. Hintin sympaattinen kuva juutalaisesta asianajaja Levystä ja juu-talaisista yleensä on sikäli merkityksellinen, että vuodesta 1949 lähtien Neuvostoliitossa alkoi kirjallisuudessakin esiintyä anti-semitismiä. Ks. esim. Ehrenburg 1965, s. 154-155.

691. Hint 1952, s. 239-240. Tämä lisäys johtuu ehkä Paul Kuusbergin kritiikistä Rahva Häälissä 26.6. 1951. Mainitun venäläisen nais-työläisen hahmoon Kuusberg ei uudessa arvostelussa kuitenkaan ollut tyytyväinen. Ks. Sirp ja Vasar 12.9. 1952.

692. Hint 1952, s. 361. Männik moitti kritiikissään myös tätä kohtaa, mutta Hint ei ole kuitenkaan muuttanut sitä, vaikka hän on otta-nut huomioon useimmat muut Männikin toivomukset. Ks. Männik 1951, s. 1136.

693. Hint 1952, s. 268-269.

694. Männik moitti Hintiä siitä, että hän"ei ole käyttänyt hyväkseen niitä suuria mahdollisuuksia, joita Peeterin hahmo tarjoaa työ-väenluokan johtavan osan edustajana vallankumouksellisessa taistelussa". Ks. Männik 1951, s. 1140. Toisin sanoen Männik katsoo, että Peeterin puoluekantaisuus ei saa sitä osuutta vailankumouk-sellisessa taistelussa, mikä sille kuuluisi.

695. Lentolehtisen agitatiivisuus ei juuri jätä toivomisen varaa: "Veljet itselliset, mäkitupalaiset ja maatyöläiset! Miten kauan meidän on juotettava hiellämme ja verellämme isäntiä? Kuinka kauan lihotamme heitä työllämme? Herrat ovat aina olleet meidän riistäjiämme ja pysyvät riistäjinä myös tulevai-suudessa, jos emme ravistele heitä harteiltamme. Toverit, yhdis-tymme kuin yhdeksi mieheksi. Puhumme asiamme keskenämme selviksi ja vaadimme parannuksia. Rohkeammat eteen, toiset perään. Alkää

- pettäkö tovereita, jos vihollisemme heitä uhkaavat." Hint 1952, s. 270.
696. Ainakin vuoden 1968 ja vuoden 1975 painoksista.
697. Hint 1951, s. 230 ja Hint 1952, s. 275-276.
698. Männik 1951, s. 1140.
699. Sekä Tammsaaren että Hintin kuvaukset perustuvat todellisuuteen. Uuden torin verilöylyssä 16.10. 1905 sotilaat ampuivat 94 ihmistä kuoliaaksi ja haavoittivat yli 200. Paikan nykyinen nimi on Lokakuun 16. päivän puisto.
700. Konseptissa ei Peeter Tihulla ollut edes sellaista osaa kuin vuoden 1951 painoksessa. Hänen sijastaan Kaugatomaan palasi hänen setänsä Priidu Tihu ja maattomien edustajaksi Tarttoon lähetettiin Tõnis Tihu, josta tetralogian myöhemmissä osissa kehkeytyy kansallinen kapitalisti. Hintin konseptista, ks. Leht 1975, s. 96.
701. Pyrkimys itsensä kehittämiseen tai itsensä löytämiseen on Hintin tuotannossa jo varhain näkyvä motiivi. Valitsin hän ensimmäisen romaaninsa Pidalitõbi (Spitaalitauti, 1934) motoksi Goethen lauseen "Werde, der du bist!".
702. Purjelaiva Kaugatoma muodostuu eräänlaiseksi luokkataistelun symboliksi Tuulisessa rannassa. Siinä konkretisoituu romaanin antagonistinen perusasetelma.
703. Hintin isä Aleksander Hint, Sanderin esikuva, oli laivapuseppänä mukana Rožestsvenskin tuhoaan kohti purjehtineessa eskaaderissa, mutta selviytyi hengissä. Ks. Leht 1975, s. 14.
704. Hint 1952, s. 265.
705. Hint 1952, s. 273.
706. Sama, s. 390.
707. Aina 60-luvulle asti neuvostovirolaiset romaanit loppuvat lähes poikkeuksetta optimistiseen huipennukseen. Tavallinen motiivi on Hintinkin käyttämä Internationaalin innostava vaikutus. Esimerkiksi Aira Kaalin romaanin Teelahkmel (Tienhaarassa, 1956) vallankumoukselliset ylioppilaat kuuntelevat romaanin viimeisellä sivulla Moskovan radiosta Internationaalia innostuneina. Paul Kuusbergin romaanissa Mõõrid (Seinät, 1957) työläisjoukko laulaa hurmioituneena Internationaalia. Tuli-motiivi on taas esimerkiksi Erni Krustenin romaanin Noorte südamed II (Nuorten sydämet II, 1956) finaalisissa, jossa vallankumouksellinen tulen kajo lupaa aikaa, jolloin maat ja metsät kuuluvat kansalle. Tavallinen optimismia ilmentävä motiivi on myös eteenpäin suuntautuvaa, vallankumouksellisen joukon liikettä kuvaava loppu. Näin loppuvat mm. Ilmar Paun Tormi eel (Myrskyn edellä, 1955) ja Aristarch Sinkelin Musta risti ikke all (Mustan ristin ikeen alla, 1956) lukuisista novelleista puhumattakaan. Eräät romaanit taas loppuvat tunnelmakuvaan, jossa positiivinen sankari herkistää emootionsa ajatellessaan edessä odottavia

vielä suurempia tehtäviä. Herkkyyttä lisää tavallisesti lintujen suloinen laulu tms. luonnon ääni. Näin loppuvat Osvald Toomingin Roheline kuld (Vihreä kulta, 1950), Mait Metsanurkin Suvine pööripäev (Kesäpäivän tasaus, 1957) ja Johannes Semperin Punased nelgid (Punaiset neilikat, 1955), jossa ei tosin laula satakieli kuten Metsanurkillä, vaan herkistävänä luonnonkuvana ovat punaiset neilikat. Yhteistä kaikille loppuille on emootioihin vetoava, moraalista ylentymistä tavoitteleva huipennus.

708. Puhuttiinhan Neuvostoliitossa käsitteenä optimistisesta tragediasta, jonka realisoi Všedolov Visnevski Optimistisella murhenäytelmällään. 1934 esitettiin, että Neuvostoliitossa ei voi olla tragediaa, koska ihminen on päässyt kohtalonsa herraksi. Ks. Mathewson 1975, s. 236.
709. Tietävästi ensimmäisen neuvostovirolaisen miehen ja naisen eroottisen suudelman Ždanovismin kauden jälkeen voi löytää Johannes Semperin romaanista Punased nelgid, s. 388, jossa positiivinen sankari suutelee rakastettuaan selvästi muussa kuin toverillisessä mielessä.
710. Hint 1952, s. 191.
711. Ks. s. 24.
712. Hint 1952, s. 191.
713. Erona on tosin se, että neuvostoyhteiskuntaan sijoitettu positiivinen sankari saattoi avioitua ja onnellinen avioliitto oli virallisesti hyväksytty ideaali, mutta prerevolutionäärinen sankari ei yleensä voinut avioitua, koska se olisi vähentänyt hänen energiaansa, jota tarvittiin kapitalismin kaatamiseen. Vrt. Pavel Vlasov ja Peeter Tihu contra esim. Babajevskin sankarit ja Paul Runge.
714. Neuvostoterminologiassa sisällissota.
715. Hint 1952, s. 212 ja 213.
716. Sama, s. 232.
717. Sama, s. 301.
719. Hint 1952, s. 354.
720. Sama, s. 222.
721. Tämä ilmenee mm. siten, että hän auliisti luovuttaa pienen alivuokralaishuoneensa toistenkin tarvitsevien asuttavaksi ja tarjoutuu itse nukkumaan lattialla.
722. Eduard Männik ei ole kriitikissään voinut hyväksyä sitä, että Peeter Tihu on kuitenkin ei-asianosainen silloin, kun mennään kartanoon esittämään vaatimuksia, sillä hänellä ei ole minkäänlaista työsuhdetta kartanoon, jota vaatimukset koskevat. Jos kyseessä olisi vallankumous eikä reformistiset vaatimukset, niin silloin Tihulle sopisi se koryfean osa, jota Männik hänelle vaatii. Ks. Männik 1951, s. 1140.

723. Toomingin Roheline kuld olisi tässäkin suhteessa ollut vielä tyypillisempi aikakautensa edustaja kuin Pruuni katku aastail. Edellisessä positiivinen sankari todistaa puoluekantaisuutensa lukemalla ankeetansa ääneen.
724. Soviet Literature nr. 1, 1950, s. 7-8.
725. Sama, s. 9-12.
726. Sama, s. 17-23.
727. Ehrenburg 1965.
728. Soviet Literature nr. 1, 1950, s. 24-27.
729. Sama, s. 5-6.
730. Soviet Literature nr. 4, 1950, s. 137-139. Ks. myös Sostakovitš 1980, s. 91 ja 169.
731. Looming nr. 12, 1949, s. 1416-1438.
732. Sama, s. 1453-1467.
733. Schmuul 1949, s. 69.
734. Sama, s. 72.
735. Artiklite Kroonika 1953, nr. 1, s. 168. Anekdootti kertoo, että Smuul sai vastaanottaa surunvalitteluja isän poismenon johdosta.
736. Artiklite Kroonika 1953, nr. 1, s. 5-13.
737. Sama, s. 168.
738. Sama, s. 5-13.
739. Ehrenburg 1965, s. 52-53.
740. Ks. s. 224-226.
741. Edasi 20.6. 1952. 1949 Ariste oli joutunut ylistämään marrismia. Ks. s. 109.
742. Rahva Hääl 20.6. 1952.
743. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Toimetised 1952, 1. köide nr. 2, s. 39-47.
744. Looming nr. 2, 1952, s. 200-233.
745. Looming nr. 4, 1952, s. 451-472.
746. Tooming 1961.
747. Looming nr. 12, 1949, s. 1475-1483.

748. Gorokhoff 1959, s. 53. Neuvosto-Virossa tekijänarkkia kutsutaan nimellä "autoripoogen", joka on myös 40 000 kirjaintilaa ja runoudessa 700 riviä. Ks. ENE 1, s. 261, autoripoogen.
749. Instituutti on viralliselta nimeltään nykyisin NKP:n Keskuskomitean Marksismi-Leninismin Instituutti. Sen virolainen filiaali on EKP:n Keskuskomitean Puolueen Historian Instituutti.
750. Gorokhoff 1959, s. 53-54.
751. Sama, s. 54.
752. Sama, s. 55.
753. Sama.
754. Neuvosto-Virossa nämä kappaleet olivat sodan jälkeen nimeltään "sundeksemplar" (pakkokappale). Tällainen leima on nähtävissä vapaakappaleoikeuden omaavien kirjastojen teoksissa. Esim. Loomingin vuosikerassa 1951, joka kuuluu Fr. Kreutzwaldille nimetyn Viron SNT:n valtiollisen kirjaston kokoelmiin, on leima "sundeksemplar".
755. Gorokhoff 1956, s. 56.
756. Sama, s. 53-56.

LÄHTEET

Painamattomat

Lindström 1963 = Lindström, Reet, Tegelikuse kujutamine eesti nõukogude proosakirjanduses sõjajärgsel perioodil, Tallinn 1963, ENSV Teaduste Akadeemia Teaduslik Keskarhiiv(kandidaatintyön luonnos).

Lindström 1966 = Lindström, Reet, Eesti nõukogude proosakirjanduse arenguhooni sõjajärgsel perioodil, Tallinn 1966, ENSV Teaduste Akadeemia Teaduslik Raamatukogu (kandidaatintyö).

Painetut

Adrian 1973 = Adrian, Esa, Jumalan ja ohranan miehet, Helsingin Sanomat 8.7.1973.

Alttoa 1973 = Alttoa, Villem, Eduard Vilde sõnameistrina, Tallinn 1973.

Andresen 1947 = Andresen, Nigol, Eesti nõukogude luule, Looming Jaanuar-Veebruar, 1947, s. 31-50.

Andresen 1948 = Andresen, Nigol, Andrei Andrejevits Ždanov ja nõukogude kirjandus, Looming nr. 10, 1948, s. 1240-1247.

Andresen 1963 = Andresen, Nigol, Üks märkus ajaloo mõistmisele, Keel ja Kirjandus nr. 1963, s. 744-745.

Ariste 1949 = Ariste, Paul, Akadeemik N. Marr - nõukogude keeleteaduse looja, Looming nr. 10, 1949, s. 1256-1260.

Beckson-Ganz 1966 = Beckson, Karl - Ganz, Arthur, A reader's guide to literary terms, London 1966.

Belinski 1975 = Belinski, Vissarion, Valittua, Moskova 1975.

Belinsky 1948 = Belinsky, V., Selected Philosophical Works, Moscow 1948.

Beljajev 1978 = Beljajev, A., Ideoloogiline võitlus kirjanduses, Tallinn 1978.

Best 1972 = Best, Otto F., Handbuch literarischer Fachbegriffe. Definition und Beispiele, Frankfurt am Main 1972.

Birnbaum 1966 = Birnbaum, Immanuel, Neuvostoliiton historia, Jyväskylä 1966.

Brown 1963 = Brown, Edward J., The Year of Acquiescence: ks. Hayward 1963, s. 44-61.

Clive 1972 = Clive, Geoffrey, The broken icon, New York - London 1972.

Demetz 1967 = Demetz, Peter, Marx, Engels and the Poets, Chicago & London 1967.

Ehrenburg 1965 = Ehrenburg, Ilja, Ihmisiä, vuosia, elämää, Kuudes kirja, suomentanut Juhani Konkka, Tampere 1965.

EKA III = Eesti kirjanduse ajalugu, III köide, toim. H. Puhvel, Tallinn 1969.

EKBL = Eesti kirjanduse biograafiline leksikon, toim. E. Nirk ja E. Sõgel, Tallinn 1975.

ENE 1-8 = Eesti Nõukogude Entsüklopeedia, Tallinn 1968-1976.

Ermolaev 1963 = Ermolaev, Herman, Soviet Literary Theories 1917-1934. The genesis of Socialist Realism. University of California Press, Berkely and Los Angeles 1963.

Ertis 1967 = Ertis, Eduard, Eesti Proletaarsete Kirjanikkude Assotsiatsioon Leningradis, Keeel ja Kirjandus nr. 7, 1967, s. 385-396.

Fadejev 1972 = Fadejev, Aleksandr, Tuho, suomentanut Ulla-Liisa Heino, Tampere 1977.

Fowler 1973 = Fowler, Roger, A dictionary of modern critical terms, London & Boston, Mass. 1973.

Frye 1957 = Frye, Northrop, Anatomy of Criticism, New York 1957.

Furmanov 1950 = Furmanov, Dm., Tshapajev, Petroskoi 1950.

Gibian 1960 = Gibian, George, Interval of Freedom, Minneapolis 1960.

Gladkov 1945 = Gladkov, Feodor, Sementti, suomentanut Elsie Resch, Riihimäki 1945.

Glicksberg 1972 = Glicksberg, Charles I., Literature and Society, The Hague 1972.

Gogol 1945 = Gogol, Nikolai, Kuolleet sielut, suomentaneet Jalo Kalima ja Juhani Konkka, 2. painos, Porvoo 1945.

Gorki 1908 = Gorki, Maksim, Tunnustus, suomentanut Hella Wuolijoki, Turku 1908.

Gorki 1958 = Gorki, Maksim, Valitut teokset II, Äiti, suomentanut Juhani Konkka, Helsinki 1958.

Gorki 1960 = Gorki, Maksim, Kirjandusest, Tallinn 1960.

Gorky 1971 = Gorky, Maksim, To Affirm Life as Action and Creativity; ks. Socialist Realism in Literature and Art, Moscow 1971, s. 39-54.

Gorokhoff 1959 = Gorokhoff, Boris, Publishing in the USSR, Bloomington 1959.

Hayward 1963 = Literature and Revolution in Soviet Russia 1917-62, A Symposion Edited by Max Hayward and Leopold Labedz, New York, Toronto 1963.

Heino 1963 = Heino, Ulla-Liisa, Mitä on sosialistinen realismi, Parnasso nr. 7, 1963, s. 305-314.

Heino 1967 = Heino, Ulla-Liisa, Mitä on sosialistinen realismi?; ks. Katse Neuvostoliittoon, toim. Svante Kuhlberg, Helsinki 1967, s. 74-85.

Hint 1951 = Hint, Aadu, Tuuline rand, Tallinn 1951.

Hint 1952 = Hint, Aadu, Tuuline rand, teine täiendatud trükk, Tallinn 1952.

Holthusen 1972 = Holthusen, Johannes, Twentieth Century Russian Literature, New York 1972.

Järv 1972 = Järv, Harry, Marxista sosialistiseen realismiin, Parnasso nr. 7, 1972, s. 412-421.

Kampmann 1923 = Kampmann, M., Eesti Kirjandusloo peajooned, Tallinn 1923.

Karotamm 1946 = Karotamm, N., Märkmeid kirjanduslikest päevaküsimustest, Looming September, 1946, s. 975-988.

Karotamm 1947 = EK(b)P KK sekretäri N. Karotamme tervitus EN kirjanike I kongressile, Looming Jaanuar-Veebruar, 1947, s. 3-5.

KLE 4 = Kratkaja Literaturnaja entsiklopedija, tom 4, Moskva 1967.

Krusten 1966 = Krusten, Reet, Karakterist sõjajärgses proosas, Keel ja Kirjandus nr. 5, 1966, s. 265-273,

Käbin 1950 = Käbin, J., Našuštšye zadatši estonskoi sovetskoj literatury; ks. Pisateli Sovetskoj Estonii, Tallinn 1950, s. 5-12.

Kärner 1945 = Kärner, Jaan, Nõukogude Eesti intelligentsi esimene kongress, Looming Veebruar, 1945, s. 148-153.

Laitinen 1973 = Laitinen, Kai, Aino Kallas 1897-1921, Keuruu 1973.

Laosson 1949 I = Laosson, Max, Mõningaist eesti kirjandusteaduse ja kirjanduskriitika küsimustest, Looming nr. 6, 1949, s. 739-757.

Laosson 1949 II = Laosson, Max, Mõningaist eesti kirjandusteaduse ja kirjanduskriitika küsimustest, Looming nr. 8, 1949, s. 988-1004.

Laqueur 1956 = Laqueur, Walter, The "Thaw" and After, Problems of Communism nr. 1, 1956, s. 20-25.

Leberecht 1949 = Leberecht, Hans, Valgus Koordis, Tallinn 1949.

Leberecht 1950 = Leberecht, Hans, Eesti nõukogude proosa, Looming nr. 7, 1950, s. 867-878.

- Leht 1975 = Leht, Kalju, Aadu Hint, Tallinn 1975.
- Lenin 1960 I = Lenin, V.I., Polnoje sobranije sotšinenij, tom 12, Moskva 1960.
- Lenin 1960 II = Lenin, V.I., Über Kultur und Kunst, Berlin (Dietz) 1960.
- Lenin 1964 = Lenin, V.I., Kirjandusest ja kunstist, Tallinn 1964.
- Lenin 1967 = Lenin, W.I., Werke, Band 10, Berlin 1967.
- Lenin 1973 = Lenin, V.I., Kirjallisuudesta ja taiteesta, Moskova 1973.
- Lilja 1978 = Lilja, Pekka, Tahtoiko Lenin puoluekantaista kaunokirjallisuutta?, Parnasso nr. 7, 1978, s. 465-467.
- Lord 1972 = Lord, Robert, Russian & Soviet Literature, London 1972.
- Marx-Engels 1967 = Marx, Karl - Engels, Friedrich, Über Kunst und Literatur in zwei Bänden, I, Berlin 1967.
- Mathewson 1958 = Mathewson, Rufus W. Jr., The Positive Hero in Russian Literature, New York 1958.
- Mathewson 1975 = Mathewson, Rufus W. Jr., The Positive Hero in Russian Literature, Second Edition, Stanford, California 1975.
- McGraw-Hill 1961 = McGraw-Hill, Encyclopedia of Russia and the Soviet Union, ed. Michael T. Florinsky, New York & Toronto 1961.
- Medvedev 1971 = Medvedev, Roy, Let History Judge, Scranton 1971.
- Metsanurk 1947 = Metsanurk, Mait, Uue peremehe juures, Looming Juuni, 1947, s. 679-699.
- Metsanurk 1949 = Metsanurk, Mait, Ideoloogilises labürindis, Looming nr. 2 Veebruar, 1949, s. 223-228.
- Metsanurk 1957 = Metsanurk, Mait, Suvine pööripäev, Tallinn 1957.
- Mälk 1950 = Mälk, Magnus, Lõpuni hävitada kodanlik natsionalism meie kultuurielus, Looming nr. 5, 1950, s. 529-534.
- Männik 1951 = Männik, Eduard, Romaan eesti proletariaadi võitlustest sajandi algul, Looming nr. 9, 1951, s. 1132-1142.
- Naan 1957 = Eesti NSV ajalugu, toimetanud G. Naan. teine trükk, Tallinn 1957.
- Neuvostoliitto 1967 = Neuvostoliitto, aakkosellinen tietokirja, Keuruu 1967.
- Nirk 1970 = Nirk, Endel, Estonian Literature, Tallinn 1970.
- NLKP 1975 = Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei ajalugu, neljas,

täiendatud trükk, Tallinn 1975.

Oras 1967 = Oras, Ants, *Estonian Literature in Exile*, Lund 1967.

Ostrovski 1974 = Ostrovski, Nikolai, Kuinka teräs karaistui, Thor Erik Erikssonin vuodelta 1946 olevan suomennoksen tarkistanut Ilirja Ruonaniemi, Kuopio 1974.

Palmgren 1978 = Palmgren, Raoul, Maksim Gorki, Elämä ja teokset, Helsinki 1978.

Plehanov 1976 = Plehanov, Georgi, Taide ja kirjallisuus, Moskova 1976.

Plekhanov 1946 = Plekhanov, G.V., *The Role of the Individual in History*, Moscow 1946.

Päll 1945 = Päll, Eduard, Nõukogude Eesti haritlaskonna eelseisvaid ülesandeid, Looming Jaanuar, 1945, s. 13-20.

Päll 1947 = Päll, Eduard, Sõnavõtt Eesti Nõukogude Kirjanike kongressil, Looming Jaanuar-Veebruar, 1947, s. 103-109.

Päll 1973 = Päll, Eduard, Eesti nõukogude kirjanduse noorusmailt, Tallinn 1973.

Raddatz I = *Marxismus und Literatur. Eine Dokumentation in drei Bänden.* Herausgegeben von Fritz J. Raddatz, I, Reinbek bei Hamburg 1971.

Raudsepp 1949 = Raudsepp, Hugo, Kriitilist tagasisaadet minu kodanliku aja kirjanduslikule toodangule, Looming nr. 2 Veebruar, 1949, s. 228-236.

Raudsepp 1951 = Raudsepp, Vladimir, Eesti kirjanduse ja kriitika probleemid J.V. Stalini keeleteaduslaste tööde valgusel, Looming nr. 10, 1951, s. 1227-1240.

Reeve 1967 = Reeve, F.D., *The Russian Novel*, London 1967.

Rommelgas 1956 = Remmelgas, Lembit, Vigadest ja väärhinnangutest, Looming nr. 11, 1956, s. 1589-1609.

Rothstein 1960 = *History of the Communist Party of the Soviet Union*, ed. by Andrew Rothstein. Moscow 1960.

Salu 1964 = Salu, Herbert, Eduard Vilden historialliset romaanid, Helsinki 1964.

Salu 1971 = Salu, Herbert, Albert Kivikas, Lund 1971.

Schmuul 1949 = Schmuul, Juhan, Poem Stalinile, Tallinn 1949.

Semper 1947 = Semper, Johannes, Eesti nõukogude kirjanduse arenguteed ja ülesanded, Looming Jaanuar-Veebruar, 1947, s. 6-30.

Shaw 1972 = Shaw, Harry, *Dictionary of literary terms*, New York & London 1972.

Shdanov 1971 = Shdanov, Andrei A., Rede auf dem I. Unionskongress der Sowjetschriftsteller (1934); ks. Raddatz I, s. 347-353.

Sholohov 1938 = Sholohov, Mihail, Aron raivaajat, suomentanut Elias Siippainen, Mikkeli 1938.

Sihvo 1968 = Sihvo, Hannes, Sosialistisen työn realistinen lapsi. Suomalainen Suomi nr. 8, 1968, s. 508-510.

Siimisker 1960 = Siimisker, Helen, Kaks kõnelust Aadu Hindiga, Looming nr. 1, 1960, s. 125-136.

Simmons 1961 = Through the Glass of Soviet Literature, [edited, with an introduction by Ernest J. Simmons, New York 1961.

Slonim 1964 I = Slonim, Marc, The Epic of Russian Literature, New York 1964.

Slonim 1964 II = Slonim, Marc, Soviet Russian Literature: Writers and Problems, New York 1964.

Slonim 1977 = Slonim, Marc, Soviet Russian Literature: Writers and Problems 1917-1977, New York 1977.

Smuul 1954 = Smuul, Juhan, Eesti Nõukogude Kirjanike Liidu tööst ja meie kirjanduse ees seisvatest ülesannetest, Looming nr. 7, 1954, s. 884-861.

Sõgel 1951 I = Sõgel, Endel, Rahvalikust ja rahvavastasest kirjandusest, XIX sajandi lõpp ja XX sajandi algus. Nõukogude Kool nr. 5, 1951, s. 281-298.

Sõgel 1951 II = Sõgel, Endel, Rahvalikust ja rahvavastasest kirjandusest. 1905. a. revolutsiooni taandumine ja lüüasaamine (1906-1907). Nõukogude Kool nr. 6, 1951, s. 366-382.

Sõgel 1951 III = Sõgel, Endel, Rahvalikust ja rahvavastasest kirjandusest. Stolõpini reaktsiooni aastad (1908-1911). Nõukogude Kool nr. 7, 1951, s. 409-425.

Sõgel 1951 IV = Sõgel, Endel, Rahvalikust ja rahvavastasest kirjandusest. Revolutsioonilise liikumise tõusu ja esimese maailmasõja aastad. Teine kodanlik-demokraatlik revolutsioon (1912-1917. a. märts). Nõukogude Kool nr. 8, 1951, s. 465-482.

Sõgel 1972 = Sõgel, Endel, Revolutsioon ja kirjandus, Tallinn 1972.

Sokolov 1949 = Sokolov, Aleksei, Hans Leberecht: Valgus Koordis, Looming nr. 3, 1949, s. 359-363.

Šolohov 1966 = Šolohov, Mihail, Hiljaa virtaa Don, Ensimmäinen nidos, suomentanut Juhani Konkka, 6. painos, Porvoo 1966.

Šostakovič 1980 = Dmitri Šostakovič'in muistelmat, koonnut Solomon Volkov, suomentanut Seppo Heikinheimo, Keuruu 1980.

Stalin 1950 I = Stalin, J., Concerning Marxism in Linguistics, Soviet Literature nr. 9, 1950, s. 5-20.

Stalin 1950 II = Stalin, J., Marksismist keeleteaduses, Looming nr. 6, 1950, s. 643-658.

Stalin 1950 III = Stalin, J., Mõnedest keeleteaduse küsimustest, Looming nr. 7, 1950, s. 771-774.

Struve 1971 = Struve, Gleb, Russian Literature under Lenin and Stalin 1917-1953, London 1971.

Swayze 1962 = Swayze, Harold, Political Control of Literature in the USSR 1946-1959, Cambridge, Massachusetts 1962.

Taev 1947 = Taev, Karl, Eesti Nõukogude proosakirjandusest, Looming Jaanuar-Veebruar, 1947, s. 59-67.

Tammsaare 1978 = Tammsaare A.H., Kogutud teosed, 1. Jutustused. Lühi-proosa, (1900-1907), Tallinn 1978.

Tarkka 1977 = Tarkka, Pekka, Putkinotkon tausta. Joel Lehtosen henki-löt 1901-1923. Keuruu 1977.

Tertz 1960 = Tertz, Abram, On Socialist Realism, New York 1960.

Thomson 1972 = Thomson, Boris, The Premature Revolution. Russian Literature and Society, London 1972.

Timofejev 1952 = Timofejev, L., O položitelnom geroe sovetskoi literatury, Novyj Mir nr. 1, 1952, s. 217-231.

Timofejev-Vengrov 1957 = Timofejev, L., Vengrov, N., Kirjandusteaduslike terminite lühisõnastik, Tartu 1957.

Tonts 1966 = Tonts, Ülo, Eesti nõukogude kirjanduskriitikast 1950. aasta paiku, Looming nr. 12, 1966, s. 1921-1928.

Tonts 1980 = Tonts, Ülo, "Tuulise ranna" tulek arvustuse peeglis, Keel ja Kirjandus nr. 1, 1980, s. 1-8.

Tooming 1950 I = Tooming, Osvald, Pruuni katku aastail, Tallinn 1950.

Tooming 1950 II = Tooming, O., Ten Years of Estonian Soviet Literature, Soviet Literature nr. 11, 1950, s. 178-185.

Tooming 1961 = Tooming, Osvald, Pruuni katku aastail, 2. tr., Tallinn 1961.

Tšernõševski 1979 = Tšernõševski, N.G., Mida teha? Jutustusi uutest inimestest, Tallinn 1979.

Tšernyševski 1976 = Tšernyševski, N., Taiteen esteettiset suhteet todellisuuteen, Moskova 1976.

- Tuglas 1971 = Tuglas, Friedebert, Kogutud novellid 1, Tallinn 1977.
- Tuglas 1973 = Tuglas, Friedebert, Rahutu rada, Tallinn 1973.
- Tulik 1947 = Tulik, A., Richard Roht, Kaks perekonda, Looming Juuni, 1947, s. 731-736.
- Urgart 1949 = Urgart, Oskar, Kosmopolitismi ja formalismi vastu kirjanduskriitikas ja kirjandusteaduses, Looming nr. 5, 1949, s. 596-611.
- Vallak 1949 = Vallak, Peet, Kirjanduse- ja kunstipärandi enesekriitikat, Looming nr. 2 Veebruar, 1949, s. 236.
- Van der Eng-Liedmeier 1959 = Van der Eng-Liedmeier, A.M., Soviet Literary Characters, 's Gravenhage 1959.
- Wellek-Warren 1969 = Wellek, René - Warren, Austin, Kirjallisuus ja sen teoria, Helsinki 1969.
- Werth 1966 = Werth, Alexander, Venäjä sodassa 1941-1945, II, Helsinki 1966.
- Vetemaa 1968 = Vetemaa, Enn, Väike romaaniraamat, Tallinn 1968.
- Vickery 1963 I = Vickery, Walter N., The Cult of Optimism, Bloomington 1963.
- Vickery 1963 II = Vickery, Walter N., Zhdanovism (1946-1953); ks. Hayward 1963, s. 99-124.
- VVV 1976 = Vvedenie v literaturovedenie, Moskva 1976.
- Yarmolinsky 1960 = Yarmolinsky, Avrahm, Literature under Communism, Bloomington 1960.
- Ždanov 1946 I = Doklad T. Ždanova o žurnalah "Zvezda" i "Leningrad", Pravda 21.9.1946.
- Ždanov 1946 II = Seltsimees Ždanovi kõne ajakirjade "Zvezda" ja "Leningrad" kohta, Looming Oktoober-November, 1946, s. 1103-1124.
- Zelinski 1968 = Zelinski, Korneli, Neuvostokirjallisuus, Porvoo 1968.
- Zhdanov 1950 = Zhdanov, A.A., On Literature, Music and Philosophy, London 1950.

HENKILÖHAKEMISTO

- Adrian, Esa 21
 Adson, Artur 65
 Ahmatova, Anna 68, 70-72, 87, 241, 242
 Alaspää, Samuli 265
 Alle, August 86, 217
 Alttoa, Villem 82
 Alver, Betti 86, 102, 248, 249
 Andrejev, Leonid 30
 Andresen, Nigol 70, 80, 82, 84-86, 90, 102, 238, 247
 Antson, Aleksander 119
 Anvelt, Kaan 32, 237
 Ariste, Paul 109, 219, 271
 Babajevski, Semjon 6, 99, 129, 258, 270
 Babel, Isaak 237
 Bagritski, Eduard 224
 Behr, Herman 259
 Belik, A. 109
 Belinski, Vissarion 10-12, 59, 72, 91, 227
 Best, Otto F. 7
 Bogdanov, Aleksandr 21
 Darwin, Charles 184
 Demetz, Peter 15
 Derzavin, Gavriil 224
 Dobroljubov, Nikolai 10, 13-15, 72, 91, 226, 227
 Dostojevski, Fedor 10, 77, 225
 Džeržinski, Ivan 216
 Ehrenburg, Ilja 31, 118, 216, 241, 252, 267
 Engels, Friedrich 14-17, 45, 79, 80, 220, 227, 235
 Fadejev, Aleksandr 5, 30, 34-37, 39, 48, 51, 53, 59, 78, 86, 161, 173, 188
 195, 231, 238, 242, 267
 Fauerbach, Ludvig 14
 Furmanov, Dmitri 5, 33, 34, 37, 48, 188, 195, 223, 232

- Gailit, August 263
Gibian, George 227
Gladkov, Fedor 37, 38, 143, 216
Gogol, Nikolai 9, 110, 256
Gontšarov, Ivan 226
Gorki, Maksim 5, 13, 18, 20-26, 30, 33, 43-46, 48, 91, 169, 170, 173, 224
230, 232, 235, 250
Gorokhoff, Boris 221, 250, 251
Grünthal-Ridala, Villem 89
Göbbels, Josef 160
Haberman, A. 80
Harkness, Margaret 15, 16
Hayward, Max 44
Hazin, A. 71
Heino, Ulla-Liisa, 223
Hertzen, Aleksandr 184
Hiir, Erni 86, 242
Hint, Aadu 28, 100, 105-108, 116, 117, 120, 149, 181-190, 192, 194-199, 202, 203,
205, 208, 231, 232, 238, 256, 257, 261, 265-269
Hint, Alekander 211, 213
Hitler, Adolf 52, 96, 156, 157, 175, 246, 269
Hoffmann, E.T.A. 71, 242
Jakobson, August 32, 78, 82, 86, 87, 90, 98, 103, 238
Jõgi, Olev 117
Juhkam, V. 32
Jürna, Mihkel 217
Järv, Harry 19, 20, 228, 256
Kaal, Aira 269
Kaaver, Valter 237
Kalinin, Mihail 106, 107, 184-186, 191, 192, 195, 198, 266
Kallas, Aino 231, 265-267
Kallas, Oskar 266
Kampmann, Mihkel 226
Kangro, Bernard 65
Kangro-Pool, Rasmus 79
Kangur, Kalju 217
Karhu, Eino 242

- Karotamm, Nikolai 65, 66, 73-75
 Kask, Arnold 219
 Kask, Karin 79
 Kaugver, Raimond 263
 Kautsky, Minna 15-16
 Keerdo, Paul 238
 Kesamaa, Manivald 217
 Kiik, Heino 259
 Kilk, V. 241
 Kingissepp, Viktor 31, 91, 98
 Kippel, Enn 240
 Kirov, Sergei 157, 158
 Kivikas, Albert 31, 32, 65, 160, 232, 263
 Koidula, Lydia 265
 Kõlli, Friedrich 101, 252
 Konkka, Juhani 234
 Kovalenko, S.A. 224
 Kõvamees, P. 237
 Krupskaja, Nadežda 19, 228
 Krusteh, Erni 119, 253, 269
 Krusten, Pedro 65, 69
 Krusten, Reet 96, 108, 116, 120, 250, 256, 257
 Kruus, Hans 90, 249
 Kullerkupp, Oskar 237
 Kuprin, Aleksandr 30
 Kuusberg, Paul 106, 119, 219, 252, 267-269
 Käbin, Johannes 90, 91, 97
 Lācis, Vilis 171
 Laosson, Max 82-85, 87, 89-91, 96, 103, 248, 249
 Laqueur, Walter 61, 240
 Laugaste, Eduard 82
 Lauristin, Johannes 32, 33, 53
 Leberecht, Hans 82, 87, 91, 92, 96-98, 103, 115, 117, 118, 120, 122-124,
 126-133, 136-140, 143, 145-147, 149, 150, 158, 159, 162, 172, 174, 181, 185,
 189, 190, 197, 198, 202, 203, 208, 217, 250, 253, 254, 256-262
 Lenin, Vladimir 8, 15, 17-21, 25, 44, 45, 57-59, 72, 81, 83, 157, 158, 184,
 194, 212, 220, 225-229, 235, 245, 264

Leonov, Leonid 31, 216, 242
 Lermontov, Mihail 225
 Lilienbach, Juhan 89, 249
 Litzmann, K. 172
 Lumet, Hugo 261
 Lunatšarski, Anatoli 18, 21, 229, 261
 Luts, Oskar 67
 Madisson, Osvald 237
 Majakovski, Vladimir 51
 Makarenko, Anton 236
 Malenkov, Georgi 110, 256
 Mandelstam, Osip 71, 237
 Marr, Nikolai 109, 255
 Marx, Karl 7, 14, 15, 17, 56, 58, 60, 72, 79, 80, 111, 184, 212, 220, 227, 235
 Mathewson, Rufus W. Jr. 1, 7-12, 14, 15, 20, 26, 31, 42, 44, 55, 222, 233, 236
 Medvedev, Roy 237
 Merilaas, Kersti 72, 74, 88, 102, 244, 249
 Metsanurk, Mait 31, 67, 77, 80, 82, 88, 94, 95, 96, 102, 118, 247, 249, 252, 270
 Morawski, Stefan 251
 Mussolini, Benito 96
 Münther, Otto 249
 Mäe, Hjalmar 172
 Mälk, Magnus 66, 85-88, 248
 Männik, Eduard 76, 106, 107, 196, 244, 252, 267, 268, 270
 Mölder, Vassili 89
 Möller (SS-Oberführer) 160, 168, 263
 Nedošivin, G. 227
 Nekrasov, Nikolai 10. 91
 Nirk, Endel 67, 115, 237
 Nurme, Minni 73
 Ogarjov, Nikolai 12
 Orm, Georg 120
 Ostrovski, Nikolai 6, 48-50, 53, 178, 203, 236, 267
 Ots, Georg 258, 265

- Owen, Robert 16
Palgi, Daniel 80
Pasternak, Boris 241
Pau, Ilmar 118
Pilnjak, Boris 237
Plehanov, Georgi 17, 18, 72, 227-229
Pogodin, Nikolai 236
Polonski, V. 20
Praats, M. 32
Puškin, Aleksandr 72, 71, 225
Pyrjev, Ivan 99
Päll, Eduard 64, 66, 75, 85, 90, 216, 249, 253
Pärn, Jakob 258
Pöögelman, Hans 26, 237
Rannaleet, Ain 237
Rannet, Egon 96, 244, 245
Raud, Mart 75, 88.90, 238
Raudsepp, Hugo 65, 67.77, 81, 82, 88, 102, 246-249
Raudsepp, Vladimir 220
Reeve, John 12, 13, 226
Remmelgas, Lembit 89, 92, 252
Roht, Richard 67, 101, 119, 257
Rudnev, D. 252
Rummo, Paul 217, 252
Rängel, Ellinor 119
Saar, Ants 217
Saarts, Leopold 237
Saint-Simon, Claude 16
Saltykov-Štšedrin, Mihail 11, 72, 110
Sang, August 88, 102
Schmuul, Juhan, ks. Smuul, Juhan
Semper, Johannes 65, 74-76, 80, 82, 85-87, 90, 95, 98, 100, 102, 103, 118, 216, 238, 242, 244, 249, 252, 270
Sepp, Jaan 98
Shaw, Harry 120, 121, 257
Shipley, Joseph T. 7, 8
Siimisker, Helen 108
Siippainen, Elias 234

Sikermäe, Ilmar 253
 Simonov, Konstantin 242
 Sinjavski, Andrei 8, 14, 22, 30, 47, 57, 224
 Sinkeļ, Aristarch 119, 269
 Sirge, Rudolf 96, 119, 253, 256, 257
 Slonim, Marc 51, 225
 Smirnof, V. 230
 Smuul, Juhan 96, 103, 109, 217-219, 238, 254, 256, 271
 Sofronov, Anatoli 99
 Sõgel, Endel 89, 90, 102, 109, 249, 255
 Sokolov, Aleksei 97, 98, 259
 Šolohov, Mihail 5, 30, 38-40, 51, 104, 115, 216, 233, 234, 239, 245, 258, 261
 Soltženitsyn, Aleksandr 23↑
 Šostakovič, Dmitri 216
 Stalin, Josif 15, 45, 51, 64, 65, 75, 79, 81, 85, 88, 89, 99, 101, 108-110, 118, 151, 157, 158, 161, 165, 166, 170, 171, 173, 215-220, 226, 227, 235, 241, 244, 247, 249, 250, 253, 255
 Strotškov, J.M. 20
 Struve, Gleb 35, 231
 Suits, Gustav 65, 89, 91
 Swayze, Harold 20
 Sverdlov, Jakov 157, 158
 Sārgava, Ernst 226
 Taev, Karl 80
 Tager, E.B. 224
 Talvik, Heiti 77, 102, 248
 Tammlaan, Evald 240
 Tammsaare, A.H. 27, 28, 198, 231, 258, 265, 267, 269
 Thomson, Boris 236
 Tihonov, Nikolai 63, 242
 Timofejev, L. 5, 6, 8, 224, 256
 Tolstoi, Aleksei 51
 Tolstoi, Leo 78, 225
 Tonts, Ulo 69, 75, 94, 105, 108, 241
 Tooming, Osvald 91, 92, 116-120, 129, 149-152, 155, 156, 158-160, 162, 168, 169, 172, 174-176, 179-181, 185, 189, 190, 197, 198, 202, 203, 208, 212, 217, 219, 250, 251, 253, 259, 262-265, 270, 271

- Traat, Mats 259-261
 Treufeldt, Karl 237
 Tšehov, Anton 21, 30, 225
 Tšernyševski, Nikolai 10, 12-15, 24, 25, 33, 48, 56, 72, 91, 159, 184, 216, 226, 227, 261, 266
 Tuglas, Friedebert 28, 82, 86-89, 101, 102, 231, 240, 242, 247, 249, 267
 Tulik, Arnold 95, 101
 Turgenev, Ivan 12, 13, 225
 Tvardovski, Aleksandr 52
 Uibopuu, Valev 65
 Under, Marie 65
 Urgart, Oskar 81, 82, 246, 252
 Vaarandi, Debora 73, 216
 Vallak, Peet 81, 247
 Valton, Arvo 232
 Van der Eng-Liedmeier, A.M. 138, 233, 238, 262
 Vares, Johannes 90, 238, 248
 Warren, Austin 3
 Wasilevska, Vanda 216
 Veetamm, Muia 217
 Wellek, René 3
 Vengrov, N. 8, 224
 Werth, Aleksander 240
 Veselovski, Aleksandr 78, 245
 Vetemaa, Enn 77, 250
 Vickery, Walter 20
 Viiding, Paul 82, 88, 97, 102, 217, 252
 Viirlaid, Arved 259
 Vilde, Eduard 27-29, 84, 89, 172, 174, 225, 226, 230, 265, 267
 Wilde, Oscar 172, 174, 265
 Viltšinski, V. 219
 Vinkel, Aarne 229
 Virta, Nikolai 99, 100, 253
 Visnapuu, Henrik 65
 Visnevski, Vsedolov 48, 60, 270
 Wuolijoki, Hella 230
 Ždanov, Andrei 11, 15, 43, 44, 48, 67-72, 74, 76, 77, 83, 84, 91, 93, 101,

112-114, 219, 227, 235, 236, 241-244, 249

Zelinski, Korneli 20, 30, 31, 33, 35, 41-43, 45, 46, 48, 50-51, 53, 56,
223, 237, 241, 256

Zetkin, Clara 228

Zoštšenko, Mihail 68, 70, 72, 87, 241, 242

SUMMARY

In this study I shall be dealing with the advent of the central figure of socialist realism, the positive hero, into Soviet Estonian literature. The study is hypothetical. The assumption has been made that the positive hero has moved, or rather has been shifted, into Soviet Estonian literature from Soviet Russian literature. In order to prove this, I have first made an outline of the characteristic features of the Soviet Russian positive hero. The hypothesis has subsequently been tested on Soviet Estonian material, in how the basic features of the Soviet Russian positive hero have been realised in his Soviet Estonian counterpart.

The roots of the positive hero are to be found in 19th century Russia. The ground was laid by Russian radical criticism, the most prominent representatives of which were Vissarion Belinsky, Nikolai Chernyshevsky and Nikolai Dobrolybov, who regarded art as having primarily a social function. Radical Russian criticism claimed that superfluous man who had come to be the central figure of literature was not a sufficient force for challenging the prevailing social condition. Chernyshevsky, in answer to this challenge, created the early model of the positive hero in the form of Rakhmetov in his novel "What is to be done?" (1863).

The founders of Marxism, Karl Marx and Friedrich Engels, exerted no great influence in this field, since their approach to literature was less utilitarian than that of the Russian radicals. The positive hero may be connected only in the most general terms to Marx's and Engels' thoughts on literature.

Georgi Plekhanov, the first critic to put Marxist thoughts into practice in Russia, has contributed to the moulding of the positive hero in that he emphasised the role of the individual in the acceleration of the historical process. Plekhanov was opposed to the principle of 'l' art pour l' art, in the manner of the radical. On the other hand, however, Plekhanov was sceptical of the subordination of art to utilitarian aims.

Lenin's central contribution to the positive hero is his article

"Party Organisation and Party Literature" (1905). This came to be the central argument for the partisanship of socialist realism, especially with the advent of the so-called Zhdanovist period. It is to some extent controversial whether Lenin's aforementioned article was of central significance from the very definition of socialist realism, but in any case, literary practice in the 1930s was similar to that of the 1940s, when the dogmatic interpretation of Lenin's article came to prevail. According to the latter, the positive hero, too, was to be closely tied to the party, he was to be partisan.

The first appearance of the positive hero in fiction was Maxim Gorky's famous novel "Mother" (1907), in which Pavel Vlasov has been made to stand out as the first positive hero and at the same time as an exemplary figure. In Vlasov we can already see the main features of the positive hero: unconditional devotion to his cause and an unshaken faith in its victory.

It was not however, until the October revolution that the positive hero made his permanent appearance. According to scholars, typical representatives of war heroism have been Dmitri Furmanov's "Chapaev" and Alexander Fadeev's "The Rout", the heroes of which have been prepared to sacrifice their lives to the victory of the revolution. At the same time, the novels show the superfluous man of classical Russian literature giving way to the onrush of revolutionary forces.

The next phase in the development of the positive hero is depicted in Gleb Chumalov, the hero of Fedor Gladkov's novel "Cement", a man who devotes his activities to reconstruction after the victorious civil war. He demonstrates the same resolve in his peace-time struggles as his predecessors had shown on the battlefield.

The developmental phases of the positive hero are to be seen in the light of developments in Soviet society and politics. In this sense the most significant event was the transition into planned economy and collective agriculture. This phase of Soviet literature is typified in Mikhail Sholokhov's "Virgin Soil Uplifted", where the positive hero Semen Davydov is strictly partisan.

The year 1934 showed a turning point in Soviet literature, with the first Congress of the Union of Soviet Writers defining the official method of creativity - socialist realism. The main speaker, and, at the same time, the definer of socialist realism, was Andrei Zhdanov, who was a central figure in Soviet cultural politics up to his death in

1948. From now on, Soviet literary became Party literature, since the Party took on itself the right of supervision over fiction. The definition of socialist realism also drew the contours of the positive hero.'

Nikolai Ostrovsky's novel "How the Steel was Tempered" (1934) appeared as if order, since it was to be found a realisation of Zhdanov's theses. The hero of the novel, Pavel Korchagin, sees his life as having but one aim - to serve Party and the people. Ostrovsky's hero was the model of the hero propagated by the political powers-that-be. The end of the 1930s saw numerous examples of heroes who sacrificed themselves to the service of the Party, usually in putting into practice Five Year Plans.

In Estonian literature we find no instances of the positive hero before the advent of the Soviet age. There are, to be true, works which protest against injustice, but their heroes are not conscious beings, in the Marxist style, but rather beings acting instinctively. This type of work is exemplified in Eduard Vilde's historical novel as well as in short stories by A.H. Tammsaare and Friedebert Tuglas, depicting principally the events of 1905. During the period of Estonian independence, certain prose writers, among others Mait Metsanurk, Albert Kivikas and August Jakobson, pondered over the manner of thinking of the Estonian socialist. However we can find no positive hero, as we have identified him, in their works. Some instance of the positive hero can be found in the works of Estonian writers who had lived in the Soviet Union during the period between the World Wars.

World War II was a liberal transition period in Soviet literature. It contributed nothing new to the image of the positive hero, for, directly after the war, there was a return to the strict cultural policy prevailing before the war.

The post-war period in Soviet Estonia, as in the whole of the Soviet Union, saw the beginning of an ideological campaign which had its origins in the 1946 resolution of the Central Committee of the Communist Party of the Soviet Union concerning literature. In Soviet Estonia, the primary significance of this campaign was a re-evaluation of the literary tradition prevailing up till then. Almost everything that had been valued up to this time was declared worthless. Models and tradition were from now on to be gleaned from Soviet literature. This of course had a

most central effect on the positive hero, who was to be modelled mainly on the basis of Soviet Russian tradition.

Soviet Estonian literary research has dealt relatively little with the post-war period, the so called *zhidenovist* period. Not even the preliminary survey of the field has been completed to date, only three volumes of a planned five-volume history of Estonian literature having been published. Literary history dealt with in the third volume ends with the year 1917. For this reason I have had to do a relatively large amount of basic research in literary history, especially since Soviet Estonian scholars have not dealt with the whole of Soviet Union in their studies of the post-war period, as they should actually, of necessity, have done. The reason for this was, namely, that cultural policy in Soviet Estonia was implemented along exactly the same lines as in the rest of Soviet Union, according to instructions issuing from Moscow. Thus Soviet Estonia, in her literature, was made to fit into the general picture of the Soviet Union as a whole. The pressure for conformity was a result of sanctions on the part of the political powers-that-be. The most significant of the negative sanctions were special punitive measures against writers, measures used liberally in Soviet Estonia. Some writers were exiled, some dismissed from the Union of Writers and placed under a publication ban. The most significant of the positive sanctions were awards/prizes, the best-known of which was the Stalin Prize, which a few Estonian authors succeeded in getting with their politically orthodox works.

The campaign in cultural policy achieved most of its aims in Soviet Estonia by the year 1950. Thus it may be also assumed, that from this date onwards, the positive hero is to be found in Soviet Estonian literature. This study will concentrate on the novel, since the novel is of a sufficiently broad epic nature for the hero to be analysed from sufficiently many angles.

The first Soviet Estonian novel in which the positive hero is to be found is Hans Leberecht's "Light at Koordi" (1949), describing the advent of collective agriculture to Soviet Estonia. In 1948 Leberecht participated unsuccessfully with this novel in a literary contest covering Soviet Estonia. However the entries were judged again upon the orders of the Government of Soviet Estonia, and this time Leberecht was awarded first prize.

Another writer of note in this regard is Osvald Tooming. In 1950 he published two novels: "The Years of the Brown Plague" and "Green Gold". The former depicts an Estonian prison during the German occupation and the latter the life of timberjacks. Since the latter novel has much in common thematically with Leberecht's novel, I have, with reason, chosen Tooming's "The Years of the Brown Plague" in order to avoid unnecessary repetition.

Aadu Hint is also one of the significant Soviet Estonian writers of this period. In 1951, he published the first part of what was later to become a tetralogy "The Windy Shore". The era in which it was written is well depicted by the fact that Hint had to rewrite the novel, upon the demand of the critic. His fate was shared by his famous Soviet colleague, Alexander Fadeev, who had to rewrite his novel "The Young Guard". The first version of Hint's novel had barely a trace of the positive hero. The strong influence of external forces on literature is however to be seen in the fact that the positive hero is easily to be found in the revised edition. All later impressions have been, based on the revised edition, and so this study will concentrate on the revised edition.

The hypothesis of this study is that the positive hero in Soviet Estonian literature has been created on the basis of Soviet Russian literary tradition. On the basis of historical perspective, with the wishes of the political powers-that-be constantly in mind, the basic features of the Soviet Russian positive hero were formulated in terms of the following characteristics: resolve, partisanship, optimism and unblemished moral profile. By "resolve" we mean that the positive hero knows what he is doing and that he is aware of the direction in which he is taking the historical process. The incentives for his actions stem from Marxist doctrine, according to which the path to communism passes through transitional stages. He has no need to doubt the meaningfulness of his existence, as does the estranged hero of Western literature.

The positive hero is a partisan hero. His actions are based on directives given by the Party, and he fulfils the tasks given him by the Party. Thus he becomes a collective hero, since his actions are always governed by the collective, the most important example of which is the Party.

Optimism, the basic characteristic of the positive hero, implies that he never loses faith in his being able to fulfil the tasks assigned

to him. He can never become the tragic hero. Even possible death does not mean tragedy, for there is no basic significance in the fate of the individual. Even though the individual might die, doctrine continues to live and to grow. Optimism makes the positive hero into a consummate personality. He needs experience no angst, since he knows that the way he has chosen is the right way.

The unblemished moral profile has been a central feature of the positive hero since Rakhmetov. He will withstand, on the basis of his deeds - both private and public - even the most severe criticism. He is untouched by the traditional vices, such as drunkenness, adultery or stealing, let alone by political opportunism. In the latter case, he would no longer be the exemplary individual, which is after all the principal feature of the positive hero.

The last part of the study examines the extent to which these basic features appear in the positive heroes of Soviet Estonian literature. The sample of novels is almost complete for the years 1949-1953, three out of four. With Stalin's death, the situation changed to such extent, that it would require an examination of the new social order, a task which is beyond the scope of this study.

The positive hero of Leberecht's novel is Paul Runge, a former agricultural labourer, now demobilized. Initially, he does not adopt, as his aim, the foundation of a collective farm in his home village of Koordi, the reason for this being that collectivization in Soviet Estonia did not begin until 1947. Yet in all his actions, Runge is, from the beginning, conscious of his aims. If there is ever any doubt in him, it is fleeting. But as soon as the final goal is in sight, all doubt disappears from Paul Runge's mind, and he rises to the position of leadership befitting the positive hero.

Initially Runge is not at all partisan, but his contacts with the Party become ever closer, since his benefactor is the Party Organizer Muuli, who wisely guides Runge's activities. Eventually Runge becomes partisan to such an extent, that were Muuli to leave his position, then Paul Runge would be his logical successor. Leberecht has clearly wanted to make Runge a partisan figure.

Paul Runge is a character imbued with optimism. He does not lose his faith, not even in the face of the multitude of hardships Leberecht piles up in front of him. Runge may sink into a state of deep resignation

at a time when he is not yet aware of his real aim, but as soon as he is aware of it, even this state of mind is done away with. The closer we get to the finale of the novel, the stronger becomes the parade-like atmosphere demanded by the theory of conflictlessness. The final scene of the novel is very much like that in Gladkov's "Cement", in its over-optimism.

Runge well fulfills the demand of moral unblemishedness. His counterparts are the kulaks, who, even in their repulsive external appearances, are the opposite of Runge. Runge allows himself next to no personal satisfaction, and thus, in this regard, too, well represents the ascetic tradition of the positive hero, a tradition having its roots in Chernyshevsky's "What is To Be Done?".

The positive hero of Osvald Tooming's novel is Ilmar Maamets, a mining technician, who is imprisoned at the start of the German occupation of Estonia. He is a more complex character than Paul Runge. Tooming has taken far more pains in describing the development of his hero into a purpose-minded fighter than has Leberecht. A considerable part, to this end, is played by the example set by three communist going to their deaths. Their readiness to die for their cause convince Maamets that he, too, must assume the role of the positive hero.

Partisanship can have no long-reaching development in Maamets, since prison affords not opportunity for regular party activity. But Maamets is given a mandate by members of the Party to lead his fellow prisoners onto the path set down by the Party. Thus Maamets, too, becomes as partisan as possible in the fictitious situation described.

Maamets' optimism, at the beginning of the novel, is not very great, this stemming from the fact that, as a hero he is still in the process of development. He envies the belief in the future cherished by his Communist cellmates in face of the dismal situation prevailing at that time. It is only when he notices that he has no alternative but to follow the way set by the deceased communist militants that his pessimism disappears. The greatest source of his optimism, even though personally absent, is Stalin, whose words imbue enthusiasm even in Maamets. The end of the novel sees Maamets' words of optimistic pathos in the tradition of Pavel Vlasov's words to his judges passing sentence on him.

In depicting Maamets' moral blamelessness, Tooming has employed

the black-and-white technique very markedly. As the blaring opposition of the universally virtuous Maamets the novel presents the brutal police and prison warders. In his moral irreproachability, Maamets reminds one very much of Pavel Korchagin, in, for instance, the fact that, he, just like Korchagin, verbally knocks out any characters who might come along boasting with their immoral tales.

Aadu Hint's positive hero is Peeter Tihu, a young worker. He, too, has as his mentor and guide on the right path, an experienced member of the party. Tihu is aware of his aims from the very beginning, even though his aims are initially, from a Marxist point of view, petit-bourgeois. But his mentor whose function is similar to that of Commissar Klychkov in Furmanov's "Chapaev", helps Tihu to see that nothing but revolutionary struggle can save the proletariat. This is the task Tihu goes to fulfil most enthusiastically in his native Saaremaa. His unshakeable resolve is to be seen in the fact that he does not hesitate in endangering his own life nor that of his parents in the name of his cause.

Tihu is without doubt a partisan hero. He gets his directives from the Party. Even though there is no Party in Saaremaa to support him, the influence of the Party is to be seen in the fact that the Party pamphlets brought to Saaremaa by Tihu arouse the proletariat to fight for its rights. The initial criticism voiced over the first impression had its roots in the fact that Hint did not indicate the Party's leading role in the revolutionary struggle. Tihu's optimism leaves little else to be desired. This is also to be explained by the fact that he has a highly developed instinct for self-advancement. He is firm in his belief that the future holds better times, even though the present might look very gloomy. Not even at the most gloomy moments does he give in, instead, he is ready to fight in accordance with Hammurabi's law against the high-handedness of the Czar's bureaucracy.

From the point of view of his morals, Tihu is beyond all reproach. Considering his age, we might say he is too virtuous. This is to be seen in his attitude to the opposite sex, where Tihu, too, is furthering the tradition of the positive hero. Even the Okhrana agent set to spy on Tihu is forced to acknowledge Tihu's moral irreproachability.

To sum up, the positive hero of Soviet Estonian literature fulfils from the very outset the criteria of the traditional Soviet Russian

positive hero. Since this figure is foreign to Estonian tradition, it seem quite obvious that this character has been transferred to Soviet Estonian fiction from the Soviet Russian. Because the ability of Estonian writers to depict a character of this nature was not well-developed, cultural-political measures were employed to accelerate the process. The positive hero of Soviet Estonian literature is to be related to the assumption of a political character by fiction, a process which had begun in 19th century Russia, and which attained its climax in the Zhdanov period.